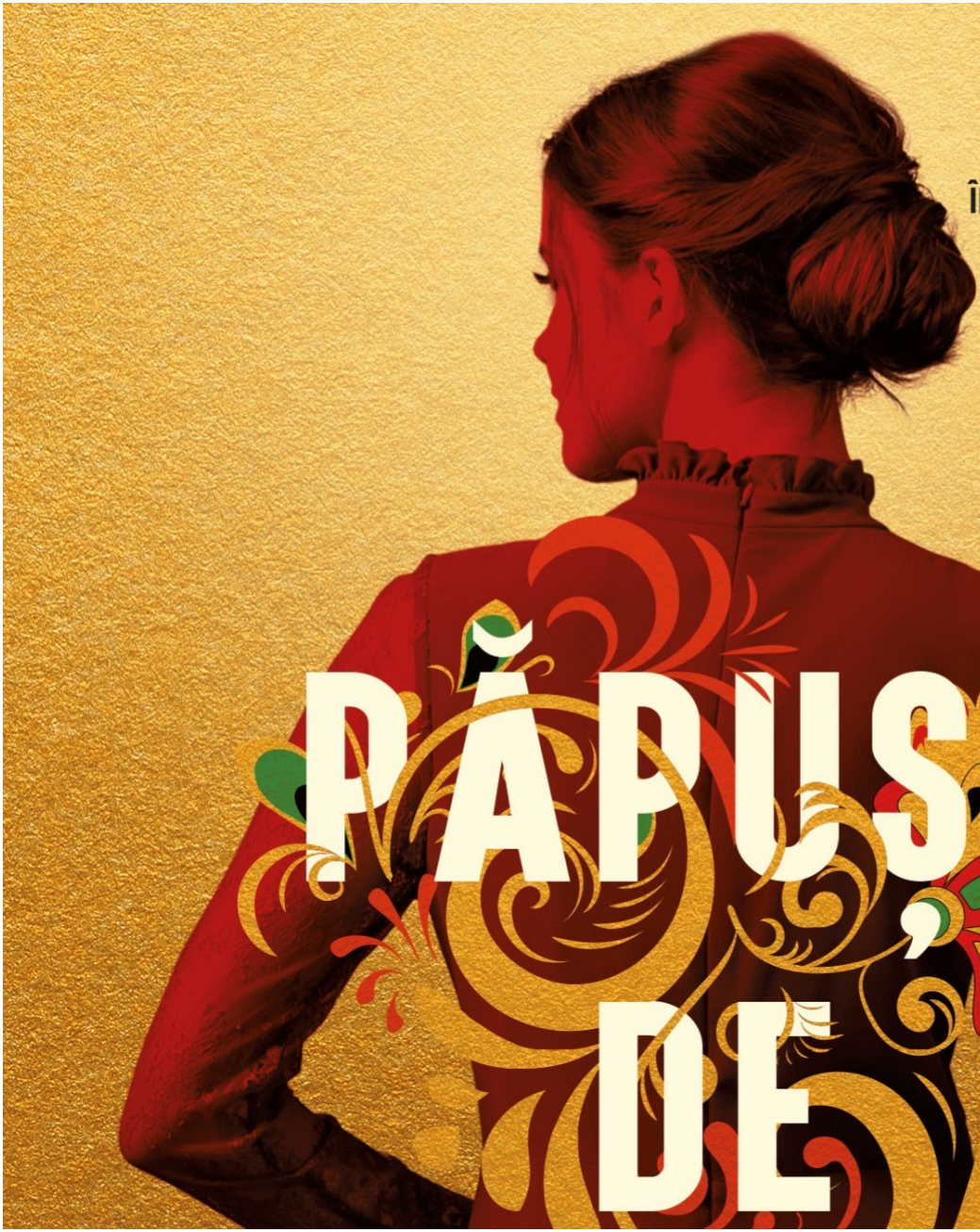
PÁPUS,
DE

KRISTEN LOESCH

Păpuşa de porţelan

Traducere din limba engleză şi note de

MĂDĂLINA VOICU

EDITURA LITERA

Bucureşti, 2023

BLUE
MOON

Kristen Loesch

The Porcelain Doll
Copyright © 2022

Toate drepturile rezervate

Păpuşa de porţelan
Kristen Loesch

Copyright © 2023 Grup Media Litera
pentru ediţia în limba română
Toate drepturile rezervate

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

ISBN 978-630-319-124-9
ISBN EPUB 978-630-319-398-4

Editor: Vidraşcu şi fiii
Redactor: Mona Apa
Corector: Dorina Lipan
Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare şi prepress: Ofelia Coşman

Seria de ficţiune a Editurii Litera este coordonată de Cristina Vidraşcu Sturza.

Conţinutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright si este destinat exclusiv utilizării în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcat. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul, schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, vânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimţământul editorului, este strict interzisă. Dreptul de folosinţă al prezentei lucrări nu este transferabil. Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparţin companiei Grup Media Litera SRL.

Familiei mele

„Doar câteva căi au fost bătătorite
Şi atât de multe greşeli înfăptuite”
Serghei Esenin

PROLOG

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, trăia o fetiţă care semăna izbitor cu păpuşa ei de porţelan. Aveau acelaşi păr blond-ruginiu. Aceiaşi ochi de culoarea vinului purpuriu. Până şi mamei fetiţei îi venea greu să le deosebească. Şi erau de nedespărţit, căci fetiţa o ţinea mereu lângă ea, ca să o ferească de toţi fraţii şi surorile ei, care căutau mereu să i-o fure.

Familia trăia într-o casă de un roz-prăfuit, pe malul unui râu, iar seara, copiilor le plăcea să se adune în jurul sobei şi să asculte poveştile mamei. Poveşti despre ţinuturi şi mai îndepărtate, din vremuri şi mai de demult, când

existau regi şi regine care trăiau în castele; poveşti despre cum castelele acelea fuseseră înghiţite de marea neagră ca întunericul nopţii. Fraţii şi surorile adormeau ascultând poveştile şi apoi mama o lua în poala ei pe fetiţă, împreună cu păpuşa, şi îi povestea despre tatăl ei. Şi el avusese acelaşi păr blond-ruginiu, aceiaşi ochi ca vinul purpuriu, într-un alt ţinut îndepărtat, într-o altă ţară de demult.

Dar într-o seară, după cină, în timp ce focul ardea încet în sobă şi samovarul fluiera, iar mama vorbea şi copiii ascultau, se auzi zgomot de paşi dincolo de uşă. *Bob-boc-boc.*

Şi apoi lovituri în uşa de un roz-prăfuit. *Cioc-cioc-cioc*.

Urmate de o voce insipidă de bărbat.

Deschide, deschide, deschide!

Mama deschise uşa. În prag stăteau doi bărbaţi, fiecare cu câte o puşcă în mână.

— Trebuie să vii cu noi, îi spuseră bărbaţii mamei.

Mama întoarse capul într-o parte, ca să nu o vadă copiii plângând. Dar samovarul încetă să fluiere, soba se stinse şi povestea rămase neterminată, iar în tăcerea asta, fraţii şi surorile auziră lacrimile mamei cum cad pe podea. Alergară spre cei doi bărbaţi, ca să îi oprească.

Stop-stop-stop!

Bum-bum-bum.

Fraţii şi surorile căzură la podea, precum lacrimile mamei. Trupurile lor zăceau la fel de liniştite şi de inerte ca păpuşa pe care o ţinea în braţe fetiţa.

— Mai e încă unul? îl întrebă unul dintre bărbaţi pe celălalt, arătând spre fetiţă, care rămăsese lângă sobă.

— Sunt doar păpuşi, îi răspunse cel de-al doilea bărbat.

Bărbaţii o luară pe mamă cu ei. Sunetul paşilor lor începea să se piardă. *Boc-boc-bo*... Plânsul mamei părea îndepărtat şi demult trecut. *Nu, nu, nu*... Fetiţa începu să respire din nou. *Inspiră, expiră, inspiră*. Se ridică, ţinând păpuşa sub braţ, şi străbătu camera însângerată, călcând peste surorile şi fraţii ei însângeraţi, ieşi pe uşa însângerată afară din casa însângerată până la râul însângerat. Uitase să îşi spele mâinile însângerate.

De teama acelor bărbaţi, fetiţa nu se opri la râu, nici nu rămase în ţinutul acela. De teama acelor bărbaţi, purtă cu ea păpuşa de-a lungul întregii sale vieţi, în toate călătoriile ei. Dar o purtă prea mult timp, atât de mult, încât nici nu mai putea distinge între ea şi păpuşă. Atât de mult, încât nu mai era convinsă că ea e fata; nu îşi mai dădea seama dacă ea era cea reală.

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1

ROSIE

Londra, iunie 1991

Bărbatul pe care am venit să îl văd se apropie de o sută de ani. Are părul alb şi e suplu, păstrând doar o vagă amintire din aspectul lui de star de cinema din tinereţe. Stă singur pe scenă, bătând ritmic cu degetele pe genunchi. Are capul dat uşor pe spate, în timp ce analizează atent mulţimea şi întârziaţii care stau stânjeniţi pe culoare, zâmbind sfioşi. Se uită la cuplul de tineri veniţi cu copiii lor, o fetiţă de câţiva anişori care bălăngăne întruna din picioare, şi un băiat mai mare, cu o mimică solemnă şi nemişcat. Se uită şi la mine.

De obicei, când privirile a doi străini se întâlnesc într-o încăpere aglomerată, unul sau amândoi se uită repede în altă parte, dar acum, nici unul din noi nu face asta.

Aleksei Ivanov va citi în seara asta din cartea lui de memorii, un volum subţire, cu copertă roşie, aşezat pe măsuţa de lângă scaunul lui. Am citit cartea de atâtea ori, că aş putea să rostesc odată cu el: *Panta unui deal se pierde în depărtare, iar glasurile se sting şi ele... suntem ca nişte naufragiaţi, în derivă pe rămăşiţele unei epave care pluteşte pe mare, lăsând în urmă tot ce ne-a legat de umanitate...*

Aleksei se ridică.

— Vă mulţumesc tuturor pentru că aţi venit, spune el, cu un accent tăios. Să încep, deci.

Ultimul bolşevic este o relatare a perioadei petrecute de el la Canalul Marea Albă al lui Stalin, spusă sub formă de proză scurtă, în aşa fel încât oamenii să nu uite să mai

şi respire în timp ce citesc. Pentru azi, Aleksei a ales să citească povestea despre expediţia blestemată a unei echipe de lucru printr-o sălbăticie sumbră, hibernală, ca să construiască un drum pe care nu va merge nimeni vreodată. Gropile pe care le săpau prizonierii erau pentru ei înşişi. Aveau să fie singurul lor mormânt...

Îmi simt mâinile moi şi grele, iar degetele de la picioare încep să mă furnice în cizme. Lângă mine, un bărbat între două vârste îşi strânge şi mai bine haina pe corp, în timp ce, în faţa mea, fetiţa a încetat să mai bălăngăne din picioare şi stă cu spatele drept, întocmai ca fratele ei mai mare.

Într-un amfiteatru plin de oameni, Aleksei Ivanov a reuşit să suprime orice zgomot.

Ajunge la sfârşitul lecturii şi închide cartea.

— Sunt gata de întrebări, dacă aveţi, spune el.

Se aude o mişcare înfundată de picioare. Undeva în spatele sălii, cineva tuşeşte, şi un bebeluş începe să scâncească. Aleksei se pregăteşte să se aşeze la loc pe scaunul lui, când bărbatul de lângă mine ridică o mână.

Aleksei zâmbeşte larg şi face un semn către bărbat.

— Spuneţi.

— Întrebarea mea e cumva un pic cam personală, spune vecinul meu, cu un puternic accent scoţian. Se foieşte în scaun. Sper că nu vă deranjează...

— Vă rog, vă ascult.

— Aţi dedicat acest volum de memorii cuiva pe nume „Kukolka”. Se poate să împărtăşiţi cu noi cine a fost, de fapt, această persoană?

Zâmbetul dispare de pe faţa lui Aleksei Ivanov. Fără acest zâmbet, nu mai seamănă cu celebrul scriitor, cu reputatul istoric disident. E doar un bătrânel, cocârjat sub povara celor peste nouă decenii de viaţă. Se uită de jur

împrejurul sălii încă o dată, chiar când bebeluşul începe iar să plângă speriat.

Privirea lui Aleksei se opreşte asupra mea pentru o fracţiune de secundă, apoi trece mai departe.

— E un nume pe care nu-l rostesc niciodată cu voce tare, răspunde. Şi dacă aş face-o, l-aş striga din toţi rărunchii.

Plec de la locul meu şi mă îndrept spre scenă. Mulţimea se împrăştie, dar Aleksei mai dă şi acum mâna cu unii şi cu alţii şi vorbeşte cu organizatorii. Am citit tot ce a scris, în general aplecându-mă asupra manuscriselor într-o sală de lectură a Bibliotecii Bodleiene, iar acesta e efectul acelor ore suspendate în timp, în liniştea aceea pură: oricât ar părea de uman omul ăsta, Aleksei Ivanov a devenit pentru mine o figură aproape mitică. O legendă.

— Salutare, zice întorcându-se către mine, iar zâmbetul lui e ca lumina unei torţe.

— Mi-a plăcut atât de mult lectura dumneavoastră, domnule Ivanov, rostesc în timp ce încerc să îmi găsesc vocea. Poate că „plăcut” nu e cel mai potrivit cuvânt, dar el aprobă din cap. Povestea dumneavoastră este profund inspiraţională.

Plănuisem de mult timp să o spun, dar numai după ce am spus-o, mi-am dat seama cât de mult credeam lucrul ăsta.

— Mulţumesc, răspunde.

— Numele meu este Rosemary White. Rosie. Am văzut anunţul dumneavoastră la Oxford. Sunt doctorandă acolo, zic şi tuşesc uşor. Sunteţi în căutarea unui asistent de cercetare pe perioada verii?

— Da, sunt, răspunde, pe un ton agreabil. Caut pe cineva care să mă însoţească la Moscova.

Îmi descleştez mâna de pe geantă.

— Aş dori să îmi depun CV-ul dacă postul e încă disponibil.

— Sigur că e disponibil.

— Nu am multă experienţă în domeniul dumneavoastră, dar vorbesc fluent rusa şi engleza...

— Voi fi la Oxford joi, îmi spune el. Hai să ne întâlnim! Mi-ar plăcea să îţi spun mai multe detalii despre proiect.

— Categoric, vă mulţumesc. Numai că mâine plec spre Yorkshire să o vizitez pe bunica logodnicului meu. Trăieşte singură. O vizităm o dată pe lună, zic eu, fără să ştiu de ce turui toate informaţiile astea. Ne întoarcem în weekend.

— Atunci ne vedem în weekend, răspunde, cu vocea lui blândă.

În jurul nostru nu sunt decât oameni care vorbesc şi fac glume, un zumzet plăcut, dar e ceva în ochii lui Aleksei care mă face brusc să mă simt ca şi când ar trebui să mă oţelesc împotriva unui vânt năprasnic. Poate că pasajul pe care tocmai l-a citit, cu toate detaliile despre Marea Albă, drumurile acelea pustii, iernile interminabile, e încă proaspăt în mintea mea. Poate că asta e tot ce văd oamenii când se uită în ochii lui.

Când mă întorc la ea acasă, e trecut de ora la care mama merge la culcare, dar din camera ei se aude un sunet, ca un geamăt surd.

Bat la uşa dormitorului ei.

— Mama? Eşti trează?

Încă un zgomot pe jumătate înăbuşit.

Împing uşa şi o deschid. Dormitorul mamei e murdar şi întunecat, iar ea se potriveşte perfect cu locul. Nespălată, incapabilă să se mişte, stă în pat, ghemuită între perne, emanând un miros înţepător de vodcă, ce mă izbeşte în valuri. Vin la Londra să o văd măcar o dată pe

lună şi stau cu ea una sau două nopţi. În ultimul timp, am vizitat-o mai des, dar pare că îi vine din ce în ce mai greu să mă recunoască. Mama a continuat să bea chiar şi după ce medicii i-au spus că ficatul ei e pe punctul de a ceda, că cedase deja. E beată şi acum.

— Am fost la o conferinţă, îi spun. M-ai aşteptat? Ochii ei acuzatori se învârt prin cameră şi într-un final mă vede chiar în faţa ei. Păi, noapte bună. Aranjez organizatoarele de medicamente pe noptieră şi îmi şterg mâinile de pantaloni. Vrei să te trezesc mâine? Fac o pauză. Plec către York dis-de-dimineaţă, îţi aminteşti?

Îşi suge obrajii osoşi şi încearcă să tragă de cearşaf ca să se sprijine. Vrea să vin mai aproape. Mă aşez prudent la marginea patului.

— Raisa, îngână.

Raisa. Numele meu de botez. Acum simt numele ăsta ca pe ceva ce am lăsat fizic în Rusia, împreună cu hainele şi cărţile mele şi cu tot ce m-a făcut să fiu cea care sunt astăzi. Mama e singura care îmi spune aşa.

Când va muri, va lua numele ăsta cu ea în mormânt.

— Ştiu ce ai de gând să faci, zice dintr-o suflare.

— Nu ştiu la ce te referi.

— Ba ştii. Se uită fix în ochii mei, dar nu poate să-mi susţină privirea pentru mult timp. Ai tot încercat să ajungi la Moscova.

— Cum de...

— Te-am auzit când ai vorbit la telefon cu ambasada. De ce nu îţi permit să te duci? E din cauza studiilor pe care le faci? Încearcă să râdă. Sper să nu îţi aprobe niciodată plecarea.

— E din cauza dezastrului pe care l-ai făcut cu documentele când ne-am mutat aici, zic pe un ton tăios. Mereu mi-am dorit să mă întorc acolo măcar o dată, să văd

locul. M-am gândit să mă duc acolo înainte să mă căsătoresc cu Richard. Să închid cercul.

— Minţi, Raisocika. O să-l cauţi pe bărbatul ăla.

Cred că e mai beată ca oricând dacă a ajuns să îl menţioneze pe *bărbatul ăla*. Cu paisprezece ani în urmă, când avionul Aeroflot în care ne aflam decola către cerul de un roşu-aprins, cu destinaţia Londra, am îndrăznit să o întreb despre el. Mama a privit pur şi simplu în gol. Răspunsul ei a fost că nu exista *bărbatul ăla*. Era doar în închipuirea mea. Posibil să fi visat ceva despre asta.

— Dacă pleci acum, nu o să mă mai găseşti aici la întoarcere, îmi spune.

— Mamă, te rog nu vorbi aşa. Şi dacă ne-ai da voie să...

— Vrei să spui să îi dau *lui* voie. El cu banii lui. Se crede mai bun decât mine.

— Poftim? Vorbeşti despre Richard? Richard nu se crede mai...

— Păpuşile, zice, iar pupilele i se măresc. Ce intenţionezi să faci cu păpuşile mele după ce o să mor?

Deschid gura, dar o închid rapid la loc. Vodca o face să spună chestiile astea, cu siguranţă. Păpuşi? Nu m-am gândit niciodată ce o să fac cu colecţia ei de păpuşi vechi de porţelan Bisque. Sunt ca o armată de strigoi, cu feţele lor împietrite şi ochii orbi. Din fericire, sunt depozitate pe un raft din camera de zi, altfel ar fi martorele acestei conversaţii. Spre exasperarea mea.

După ce bea ceva, mama stă deseori de vorbă cu ele.

— Nu ştiu, răspund, dar ea a aţipit deja.

Dimineaţa, la opt şi jumătate, mama încă doarme. Are faţa plină de sudoare, dar pare atât de relaxată, atât de odihnită, încât ar fi putut la fel de bine să fi murit în timpul nopţii. Îi ating încheietura mâinii, căutându-i pulsul, care

se simte foarte slab, şi apoi întind mâna către noptieră, ca să aranjez din nou organizatoarele de medicamente – le dărâmă întruna, orbecăind după ceva cu care să arunce –, dar nu mai e nimic acolo. Nici o cutie. Nici facturi mototolite şi nici sticle. Numai un caiet cu coperţi de piele.

E deschis la o pagină la fel de galbenă ca faţa mamei.

Mă aplec şi simt cum îmi tresare inima. Scrisul, în alfabet chirilic, e indescifrabil. Literele de mână nu seamănă deloc cu cele de tipar, din cărţile ruseşti sau de pe indicatoarele stradale. Reuşesc să înţeleg primele rânduri:

Notă pentru cititor
Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

— Raisa?

— Mamă, zic, cu o tresărire. Mă uitam pe... ce e asta? Ţi-ai scris poveştile?

Se întinde spre mine, iar eu o iau de mână.

— Eu..., începe ea, dar ceva, poate că fierea, îi ajunge până în gât şi îi curmă glasul. E... pentru tine, Raisocika. Ia-o cu tine. Te rog, citeşte. Promite-mi.

— Promit. Stai să îţi aduc nişte apă, mamă.

Dau să mă îndepărtez, dar mă ţine de mână. Îmi simt palma lipicioasă în mâna ei.

— Îmi... pare...

Vreau să spun că şi mie îmi pare rău. Îmi pare rău că eu am ajuns să fiu aici, alături de ea. Îmi pare rău că nu a fost în stare să mă lase *pe mine* în urmă, pentru că, dacă ar fi făcut-o, poate că l-ar fi lăsat în urmă şi pe *bărbatul ăla.* Dar experienţa mi-a arătat că nu trebuie să spun lucrurile astea cu voce tare. Am învăţat asta chiar de la mama. Nu pot să mă dezvăţ acum. Tot ce a rămas nespus

vreodată stă suspendat între noi, la fel de greu ca mirosul de putreziciune emanat de micul caiet ciudat.

Sau poate de ceea ce a mai rămas din mama.

— Promite-mi, repetă ea.

— Promit.

— Te iubesc, micul meu soare. Ochii i se închid aproape cu totul. Somn...

— Mama...?

Îmi dă drumul la mână, încă îngăimând ceva de neînţeles.

*

Când trenul iese din gara King’s Cross, îmi sprijin fruntea de fereastră. Richard e deja în York. O să am ceva de condus până la bunica lui, care locuieşte într-o căsuţă aşezată, sau plutind, în neantul mlaştinilor din nord. E locul unde eu şi Richard ne vom căsători la toamnă. Mama nu a fost niciodată aici, dar i-ar plăcea ţinutul acesta, astăzi aspru şi furios, mâine fermecător şi bătut de vânturi. Asemenea unui peisaj desprins din poveştile ei.

Am caietul ei în geantă. O să îmi ţin promisiunea. Dar am urât mereu povestirile ei.

Sunt singurul lucru la ea care devine mai viu şi nu mai puţin viu după ce bea. Ilustraţii mici şi ciudate, basme în miniatură, deseori cu o tentă coşmarescă. Toate încep cu formula ei preferată: *Odată, demult, într-un regat îndepărtat,* sau variaţiuni pe aceeaşi temă. Nu e o coincidenţă. Şi mama pare să se fi pierdut odată demult, într-un regat îndepărtat.

În timp ce Charlotte ne arată unde vor fi aşezaţi muzicanţii şi ne dă instrucţiuni să nu ne apropiem de grădina ei de trandafiri, simţim cum ne învăluie, cu un şuierat scurt, o adiere rece de vânt. Tresar, şi bunica lui

Richard se uită la mine cu un zâmbet la fel de rece ca pala de vânt.

— Nu-ţi place? mă întreabă.

— Ba da, e... e frumos.

Richard îşi dă jos haina şi mi-o pune pe umeri. Intrăm în casă prin spate. Câinele lui Charlotte, un soi de terier pitic, care îţi ajunge până la glezne, scheaună lângă uşă, ţopăind pe toate cele patru picioare, ca o jucărie mecanică. Charlotte strânge din buze. Pe câinele ei îl găseşti de cele mai multe ori pe pernuţele lui din camera de zi, adulmecând pe la tăviţa lui cu bunătăţuri. Nu e genul de câine care se furişează afară intenţionat. Nu este, de fapt, nici măcar ceea ce majoritatea oamenilor consideră a fi un câine.

— I-ai dat pe furiş cafea? glumesc cu Richard. Sau nişte...

Usturoi.

Aerul e încărcat de un iz de usturoi, purtat de vântul rece mai departe decât ar fi, poate, normal. Pentru o secundă, mă tem să nu fie de la mine, pentru că tocmai am petrecut o săptămână în casa mamei, care pune usturoi în orice consumă. Poate chiar şi în băutură. În adolescenţă, făceam mereu comentarii reprobatoare: *Ai dus cumva lipsă de usturoi în copilărie?* Iar ea râdea de parcă n-ar fi băgat de seamă că sunt iritată, şi nu amuzată.

Căci nu eram deloc amuzată.

— Ro? Eşti bine? întreabă Richard.

— E de la trandafiri? mă interoghează Charlotte. Acum au parfumul cel mai puternic.

— Cred că îmi e doar frig.

Câinele încă latră, iar acum pare tulburat.

— Nu ştiu ce-i cu el, remarcă Charlotte, ducând mâna la broşa pe care o are prinsă de rever. Richie, vrei, te rog, să intri tu prin faţă? Poate a venit cineva.

Mă zgribulesc în haina lui Richard. Cineva e deja acolo, chiar *acolo,* lângă intrarea din spate. Cineva care l-a smuls pe câinele-şobolan din somnul lui de dimineaţă. Cineva care probabil că ne-a urmărit când ne plimbam prin grădina lui Charlotte. Cineva care e mereu *acolo* şi la Oxford.

Zoia.

Richard se îndepărtează. Câinele se linişteşte, părând satisfăcut că tărăboiul pe care l-a făcut a transmis mesajul dorit.

— Simt că e ceva în neregulă cu tine azi, Rosie, spune Charlotte. Nu eşti deloc în apele tale, observă ea, cu un ţâţâit.

Sunetul acela cuprinde în sine tot ce crede ea despre mine. Nu ştiu dacă şi-a imaginat că nepotul ei preferat va ajunge să fie cu cineva ca mine, dar în acelaşi timp îşi dă seama că putea fi şi mai rău. *Nţ, nţ.*

Primesc încă un ţâţâit pentru că nu îi răspund imediat. Încerc să îi zâmbesc, dar ea nu face nici un efort să-mi întoarcă zâmbetul. Ce vrea de la mine? Să îmi cer scuze că nu sunt în apele mele? Cum e Rosie când e în apele ei? Rosie, al cărei nume nu a fost dintotdeauna Rosie? Uneori sesizez o licărire în ochii lui Charlotte care mă face să mă întreb dacă nu cumva suspectează că e ceva în neregulă cu povestea mea. Dar ea a fost cea care s-a retras într-o văduvie singuratică, să cultive trandafiri, departe de toţi cunoscuţii ei, departe de viaţa ei de femeie măritată. Poate că e ceva în neregulă şi cu povestea ei.

— E vorba de mama, nu se simte... prea bine, spun într-un final.

Charlotte îşi revine.

— Desigur. Mi-a spus Richard ceva. Ce greu trebuie să fie pentru familia ta. Mama ta e o persoană religioasă?

— Are... propriile ei credinţe, răspund. Crede în existenţa sufletului.

Mama a încercat la un moment dat să ne convingă şi pe mine, şi pe Zoia să credem în asta. Ne epuiza seară de seară, stând pe marginea patului, netezindu-şi cămaşa ei de noapte preferată, singurul lucru pe care îl mai poartă azi. Unele dintre afirmaţiile ei despre sufletul uman veneau la pachet cu lecţii morale solide. Altele erau frânturi de superstiţii morbide, de genul celor pe care le strigă copiii în curtea şcolii.

Nu credeam nimic din toate astea.

Câinele a amuţit.

— Nu e nimeni, raportează Richard, întorcându-se la noi. Intrăm?

Charlotte se apleacă cu o flexibilitate impresionantă şi îşi ia căţelul în braţe. Acesta dă din coadă, ca un metronom lovindu-i ritmic braţul. Înainte să intru şi eu, mirosul de usturoi mă izbeşte din nou, amestecat de data asta cu un iz de vodcă. O combinaţie fatală. Genul de combinaţie care emană din mama ca radioactivitatea.

Mâncarea de la micul-dejun mi-a picat greu şi ameninţă să mi se ridice în gât. Potrivit folclorului mamei, nu există decât o sigură regulă obligatorie: după moarte, sufletul trebuie să se întoarcă în toate locurile în care omul a înfăptuit păcate când era în viaţă.

Oare Zoia nu a mai comis păcate nicăieri altundeva decât fix în spatele meu?

Seara târziu, mă sună, de la Londra, vecinul mamei. Mama a murit. I-a adus, ca de obicei, cumpărăturile şi şi-a dat imediat seama, zice el. Vreau să îl rog să mai verifice o

dată pentru că mama pare moartă de ceva ani încoace, dar mă abţin. Mă strecor în pat şi mă gândesc la casa asta mică, acoperită de iederă, şi la mlaştina din jur, sălbatică şi pustie, întinzându-se în toate direcţiile, venind de nicăieri, neaparţinând nimănui.

Mlaştini. Mlăştinos. Mlăştiniş.

La întoarcerea în Londra, nu are loc nici o înmormântare şi nici o ceremonie după incinerare. Mama nu avea prieteni. Nu ştia pe nimeni altcineva în afară de oamenii care erau plătiţi să o ştie. Iau cu mine urna cu cenuşa ei, pe care nu era nimic gravat, şi refuz oferta lui Richard de a rămâne cu mine să mă ajute.

Nu o să dureze decât o zi în plus pentru că trebuie să fiu în Oxford la sfârşitul săptămânii.

Încerc să fac puţină curăţenie în apartament. Încep cu bucătăria, unde zac borcanele ei oribile cu murături, pe care nu am văzut-o vreodată să le atingă. Urmează o tentativă de a curăţa camera de zi, dar ochii de sticlă ai păpuşilor ei mă urmăresc peste tot, ca şi cum ar vrea să mă întorc cu spatele – aşa că decid să mă ocup de ele data viitoare şi, în schimb, deschid toate ferestrele ca să las să iasă aerul îmbâcsit, îmbibat de vodcă. Să las sufletul mamei să iasă.

Nu am nici cea mai vagă idee ce să fac în continuare. Să depozitez undeva urna? Sau să o expun?

Dacă ar fi să îi împrăştii cenuşa, ar trebui să fie pe scena de la Bolşoi, peste capetele muzicienilor, în uralele spectatorilor din fiecare lojă. Mama a fost în trupa de balet înainte de a se căsători – înainte ca eu şi sora mea să apărem pe lume, spulberându-i orice şansă de a mai ajunge vreodată prim-balerină –, iar ea probabil a visat întotdeauna să moară pe scenă, în plină execuţie a unui demi-plié. Eu şi Zoia o tachinam adesea, în dimineţile în

care îşi repeta mişcările. Ne împiedicam şi cădeam încercând să stăm în poante odată cu ea.

Katerina Balerina.

Mai târziu, îi fac o vizită avocatului ei. Are un birou elegant şi un zâmbet înţelegător. Îmi spune că mi-a lăsat mie apartamentul. E al meu acum. Nu e posibil, spun, încercând să îl contrazic. Eu şi Richard am plătit chirie pentru apartament. Îi trimiteam un cec o dată la trei luni.

Îmi vin în minte imagini cu cecurile puse la murat în borcane.

Avocatului i se face milă de mine. Simt asta în vocea lui. Are un accent rafinat, ca al lui Richard, genul acela care şlefuieşte sticla. Poate să îmi arate actul de proprietate, pe numele Katherine White. Pentru o clipă mă gândesc, ah, asta e. A greşit persoana. Numele mamei nu era Katherine White. Era Ecaterina Simonova. *Katerina Balerina*.

Richard stă în ploaie fără umbrelă, cu fularul de la facultate în jurul gâtului, cu mâinile îndesate în buzunarele pantalonilor. Cobor din autocar şi privesc sceptică spre cerul mohorât şi întunecat al Oxfordului. O picătură de ploaie îmi cade pe gene. Pe vremuri, mă întrebam dacă mama alesese Anglia pentru că era atât de lipsită de culoare. Pentru că nu voia ca locul acesta să concureze în vreun fel cu vechea ei viaţă.

Richard mă sărută uşor pe buze.

— Ce repede te-ai întors!

— Nu mai suportam să stau acolo nici măcar o secundă în plus, spun. O să mă ocup de toate lucrurile altă dată.

— Vrei să mergem să mâncăm ceva?

Când ajungem la cantina dubioasă din colţ, îmi scot hainele acre şi ude şi încep să tremur. Richard îmi

împrumută fularul, care poartă mirosul lui amestecat, de lemn, scrum şi sherry.

— Cum te simţi? mă întreabă când ni se aduce mâncarea.

— Sunt bine. Sincer.

Înfig furculiţa în grămăjoara moale de mazăre. Mama lui Richard a murit graţios în timp ce îşi bea ceaiul la Fortnum & Mason, acum cinci ani, în urma unui anevrism cerebral. E foarte greu să nu mă simt geloasă când starea mamei mele s-a tot degradat de aproape zece ani încoace.

Uneori mi se părea că o să trăiască aşa, în starea aia, pentru totdeauna.

— Pe aici ce mai e? întreb, cu gura plină.

— Nu mare lucru. Tata a sunat ieri şi m-a întrebat dacă n-am terminat odată, spune Richard. Tatălui său i se pare amuzant că Richard face un doctorat în literatură clasică, aşteptându-se ca Richard să îşi scoată chestia asta din minte şi să se apuce să lucreze la Bursă în oraş, sau ce altceva or face bărbaţii din familia lor. E încă supărat că Henry şi Olivia s-au despărţit, adaugă Richard, referindu-se la fratele lui şi la iubita acestuia, cu care era împreună de-o viaţă. Nu i-am spus că Henry vrea să-şi dea demisia şi să călătorească prin Europa vara asta.

— Aşa, în legătură cu vara asta, zic, înghiţind în sec. Mă gândesc să candidez pentru un proiect pe termen scurt la Moscova.

Richard ridică din sprâncene.

— Ştiu că îţi doreai să petreci un timp acolo, dar... eşti sigură? Ai vorbit cu Windle?

— Îl cunoşti prea bine. O să mă revanşez la întoarcere. Nu o să se supere.

— Mi-aş dori ca nici coordonatorul meu să nu se supere.

— E cel mai bun lucru.

Richard chicoteşte.

— Dar o să te întorci la timp pentru nuntă? mă întreabă, mai în glumă, mai în serios.

Încă nu pare dezamăgit, dar Richard e rareori dezamăgit. Seriozitatea, stăpânirea de sine şi consecvenţa au fost calităţile lui care m-au atras de la bun început. În lumea lui Richard, oamenii mor simplu şi curat din cauza unui anevrism cerebral invizibil. Nu se autodistrug. În lumea lui Richard, e şocant ca iubita din copilărie să nu fie şi dragostea vieţii tale.

— Nu fi ridicol! În gura mea, mazărea are gust de cauciuc. Poate că, atunci când am stabilit data nunţii, am intuit cumva că mama nu avea să fie de faţă. Poate că am aranjat intenţionat în aşa fel încât să nu ajungă, gândindu-mă cum va veni cu întârziere, cu faţa roşie ca focul, cum o să înceapă să sforăie în mijlocul ceremoniei, cu braţele şi picioarele atârnându-i peste scaunele altor invitaţi, cu corpul aruncat pe scaun ca o cârpă de bucătărie. Cum va fi îmbrăcată tot în cămaşa ei de noapte. O să am totuşi nevoie de puţin mai mult timp la Moscova, adaug. Înţelegi. Ca să anunţ prietenii şi familia de moartea mamei.

Nu ştiu ce fac oamenii când moare cineva din familie. Dar au, de obicei, alţi *oameni* în jurul lor.

Mai sap după nişte mazăre.

— Unde se desfăşoară proiectul? mă întreabă Richard. Este o universitate recunoscută la Moscova, nu-i aşa, cum se numeşte...

— Lomonosov. E doar o idee, să ştii.

Richard se uită în jos la farfuria lui, la ceea ce ar fi putut fi, într-o altă viaţă, o plăcintă ciobănească. Îl văd cum încearcă să mănânce de pe margine. Plimbă cu furculiţa un dumicat şi îşi drege vocea.

— De ce nu aş merge şi eu cu tine?

— De-abia ai început să scrii, zic, şi simt că mazărea mi-a căzut greu la stomac, de parcă aş fi mâncat plumb. Eşti atât de ocupat. Şi poate că... nu ştiu. Am nevoie de o scurtă evadare.

— Doar despre asta e vorba?

— Da, doar despre asta.

Dacă Richard mai rezistă câteva luni, atunci nu vom mai trebui să vorbim niciodată nici de mama, nici de Rusia. Va fi o adăugire tacită la jurămintele mele de nuntă: *Să fim împreună la bine şi la greu. Să fiu Rosie şi să nu mai fiu niciodată Raisa.*

— Păi, o să-mi fie dor de tine. Apoi adaugă, probabil simţindu-se vinovat: Înţeleg. Aţi fost doar voi două, tu şi Kate, pentru atât de mult timp.

Doar noi două. Are dreptate. Atunci de ce am simţit mereu că mi-am pierdut întreaga familie în decursul unei singure nopţi, la Moscova? Ca şi cum sângele mamei ar fi curs şi acolo, pe podeaua camerei de zi? Sau cel puţin seva vieţii, pentru că nu a mai practicat niciodată baletul după ce am părăsit Rusia Sovietică. Am dezertat, ar spune unii, dar noi nu am dezertat. Am scăpat. Am *fugit*.

Dangătul clopotelor de la o capelă din vecinătate răsună fantomatic. Clopotele bat de secole în Oxford. Atât de lungi îmi par şi mie, de multe ori, nopţile.

Lângă mine, Richard se foieşte în somn, dar eu nu mă mişc. De ani de zile sunt insomniacă şi, deseori, atunci mă simt mai trează ca oricând. Tatăl meu m-ar fi înţeles. De multe ori lucra până noaptea târziu, corectând lucrări, făcând exerciţii. Mama dădea vina pe matematicianul din el. *Nu e bine ca numerele să alerge prin mintea cuiva,* spune ea*, pentru că sunt infinite.*

Dar dacă numerele sunt cele care mă ţin şi pe mine trează, nu ajung prea departe.

Unu, doi.

În seara asta mă gândesc la Aleksei Ivanov, pe care îl voi întâlni mâine, şi la câte lucruri avem în comun. Lucrarea sa *Ultimul bolşevic* a fost publicată în Europa la sfârşitul anilor 1970 şi a fost imediat interzisă în Rusia, autorul fiind astfel silit de împrejurări să plece în străinătate, pentru propria lui siguranţă. Dar multe s-au schimbat în Rusia din 1985, sub conducerea lui Mihail Gorbaciov. Epoca represiunilor politice pare să fi apus. Cartea de memorii a lui Aleksei a fost publicată oficial în ţara sa natală anul trecut. E curtat de guvernul sovietic şi chiar i-a fost oferită din nou cetăţenia rusă.

Uite, vezi, ceva trebuie să se sfârşească pentru ca eu să mă pot întoarce, aş putea să îi spun*.*

În cazul meu, acel ceva era mama.

Richard ridică uşor capul de pe pernă, clipind adormit. E obişnuit să mă vadă aşa, trează, ca o bufniţă în întuneric. Înainte să apuc să spun ceva, mă sărută pe obraz, iar sărutul lui e uşor ca un fulg. Atingerea lui Richard e întotdeauna blândă, întotdeauna generoasă. *Eşti în siguranţă aici*, îmi spune în felul lui şi, curând, toate gândurile despre mama şi despre Rusia se risipesc şi dispar printre umbre.

Ceva mai târziu, clopotele bat din nou ora exactă. Încerc să dorm cu faţa afundată în pernă. Richard nu va fi cu mine acolo, la Moscova. Doar umbrele mă vor urma.

Cafeneaua aleasă de Aleksei e plăcută, slab luminată şi frecventată mai cu seamă de studenţi şi de angajaţii de la universitate. Atmosfera relaxată i se potriveşte. Face toate gesturile cu un aer nonşalant, stând rezemat pe scaun, jucându-se cu eticheta pliculeţului de ceai şi privind

din când în când afară, pe fereastră. Lasă conversaţia să treneze.

Cu cât el e mai relaxat şi mai liniştit, cu atât mai mult mă simt eu nevoită să compensez.

— Mi-ar plăcea să aflu mai multe despre proiectul dumneavoastră, domnule Ivanov, zic, cuprinzând cana de ceai cu ambele mâini. Ştiu că nu am pregătirea necesară, dar învăţ foarte repede şi sunt foarte dornică să fac asta. În ultima lună, am parcurs foarte multe lucrări introductive...

— De ce? mă întreabă.

— Poftim?

— M-am interesat de tine. Eşti în primul an de doctorat la Institutul de Matematică, spune. Cu specializare în criptografie, din câte înţeleg. Tehnologii de spargere a codurilor. Asta mă duce cu gândul la Bletchley Park. Foarte interesant. Ce e cu virajul ăsta spre istoria Rusiei?

Aveam de gând să mint de-a dreptul, dar cred că şi-ar da imediat seama. Trebuie să o scald.

— M-am născut la Moscova, îi răspund. Tocmai mi-a murit mama. Şi sinceră să fiu, asta m-a făcut să regândesc multe lucruri. Vreau să îmi cunosc cultura şi istoria. Moştenirea.

Îmi lasă câteva momente să elaborez, iar când termin, încuviinţez din cap. Bănuiesc că a fost toată viaţa înconjurat de oameni care nu au vrut să îşi împărtăşească istoria îndelungată. Aproape că îmi vine să îl întreb: Cum te simţi când nu doar că îţi împărtăşeşti trecutul, dar îl şi *difuzezi*? Să răspunzi la întrebările unei săli întregi despre acest trecut?

— Bun. Păi, ce-i drept, mi-ar prinde bine o perspectivă nouă, spune Aleksei. Pentru că sarcina în cauză e foarte

diferită de munca mea obişnuită. Încerc să dau de urma unei femei pe care am cunoscut-o la un moment dat. Asta e. Ăsta e proiectul. Va trebui să vedem dacă avem suficient timp. Şi nu mă refer la timp liber, adaugă el, cu autoironie. Timp, pur şi simplu.

Mă uit în jos la ceaiul din faţa mea, lăsând aburul să îmi înţepe pleoapele. Mama tocmai a murit, la cincizeci şi trei de ani. Tata a murit la patruzeci şi patru.

Zoia a murit la cincisprezece ani.

Aleksei apucă pliculeţul de ceai de eticheta umezită, îl ridică şi apoi îl scufundă din nou în cană.

— A dispărut acum mulţi ani, continuă. Îmi place să cred că e pe undeva, pe la ţară. Îi plăcea pământul. Obişnuia să spună că ar putea să se întindă pe pământ, să se tăvălească în el, să se înece în el... Se lasă pe spate în scaun, ca şi cum ar vrea să lase ecoul acestei ultime replici să se facă simţit. Dar hai să vorbim de logistică. S-ar putea să nu mai fii atât de dornică după ce afli cât e remuneraţia, deşi eu sunt dispus să mă ocup de documentele de călătorie şi de cazare. În privinţa asta, nu vei fi nevoită să faci nici un efort. Exact asta sugera şi anunţul lui şi e exact ce speram să aud de la el. Eu va trebui să călătoresc o vreme cât timp suntem acolo, aşa că va trebui să fii capabilă să te descurci şi să munceşti pe cont propriu. Şi va trebui să continui să citeşti cât poţi de mult. Vei avea nevoie de..., zice, schiţând un gest vag. O bază de cunoştinţe esenţiale. Dar e foarte bine ca tinerii să ia contact cu istoria. Trebuie doar să fie precauţi.

— Precauţi? repet eu.

Mă fixează cu ochii lui albaştri.

— Nu există nici o iluminare în trecut. Nici vindecare. Nici consolare. Indiferent ce cauţi, nu vei găsi acolo.

Vorbele astea, spuse aşa, răsună precum clopotele de la capelă.

Indiferent ce cauţi, nu vei găsi acolo.

Cum poate un istoric să creadă aşa ceva?

Mă gândesc la Zoia, la cum evoca ea mirosul de rugină şi lumânări ieftine, silindu-mă astfel să îmi amintesc de prima mea iarnă în Anglia, în apartamentul acela mizer, închiriat pe termen scurt. Să îmi amintesc cum stătea mama la fereastră şi se uita afară de după perdele, cu un picior arcuit, de parcă ar fi fost gata să danseze, cum aprindea lumânări peste tot, ca şi cum ar fi vrut să pârjolească totul în jur. Eu stăteam la masă, muncind din greu, înconjurată de cărţi şi de manuale, gândindu-mă: *Dacă reuşesc să rezolv problema asta, dacă pot să găsesc o soluţie, atunci totul va căpăta sens.*

Dar oare Zoia încearcă doar să mă facă să îmi amintesc?

Sau se infiltrează printre amintirile mele vechi şi ascunse pentru că e *în căutarea* unui anumit lucru?

— Despre ea vorbeam seara trecută, spune Aleksei, încrucişându-şi braţele peste jacheta lui de tweed.

Vorbeşte despre femeia pe care speră să o găsească. Îmi masez uşor tâmplele. Zoia nu e aici în momentul acesta şi nu vreau să mă gândesc prea mult la ea, ca să nu cumva să apară.

— I se spunea Kukolka, îmi explică el.

Păpuşica.

Iau o înghiţitură de ceai. S-a răcit.

Kukolka. E o amintire nedorită a prizonierelor de porţelan ale mamei. M-aş bucura să nu le mai văd niciodată, dar nu pentru că sunt sinistre, ci pentru că mama a preferat mereu compania păpuşilor ei decât pe cea a oamenilor. Întotdeauna. Dintre toate lucrurile pe

care am fi putut să le luăm cu noi din Rusia – şi nu am putut lua mare lucru –, ea a ales păpuşile.

După ce pleacă Aleksei, mai rămân o vreme în cafenea, îmi termin ceaiul şi îi privesc pe clienţi. Văd pe geam cum ploaia răpăie pe trotuar, se tot înteţeşte în timp ce copertina flutură nebuneşte în bătaia vântului. Oamenii se bulucesc înăuntru, cu câte un ziar ud în mână, scuturându-se ca nişte câini.

Plouă des în Oxford. Nimic nu apucă să se usuce nici înăuntru, nici afară. Dar de obicei nu sunt furtuni ca asta de acum, atât de puternice încât să lase străzile pustii. Măcar de aş fi adus cu mine ceva de lucru, sau ceva de *făcut*...

Caietul cu povestiri al mamei.

Cotrobăi după el prin geantă şi îl scot. Mă aplec şi îmi trosneşte spatele.

Cu cât cerul se întunecă afară, cu atât cafeneaua devine mai luminată. Dar asta nu înseamnă că scrisul de mână e mai uşor de descifrat. Nimic nu e câtuşi de puţin mai clar.

Notă pentru cititor...

NOTĂ PENTRU CITITOR

Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

După ce le-ai citit pe toate celelalte, în orice ordine doreşti, te poţi întoarce la prima. La urma urmelor, aceasta este o carte de povestiri pentru aceia care ştiu că începutul poate fi înţeles doar la sfârşit.

Acum închide ochii, ca să poţi vedea ce am să îţi arăt.

Dacă ai închis bine ochii, atunci să începem: Odată, demult, într-un regat îndepărtat...

CAPITOLUL 2

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), toamna anului 1915

Ceaiul este servit în salonul albastru, zilnic, la ora patru după-amiaza. De cele mai multe ori sunt şi prăjituri cu cremă, cremşnit şi diverse foitaje, aşezate frumos pe platouri, sau felii de pâine proaspătă cu unt, încă aburinde. Cu toate astea, Toniei nu îi este niciodată foame. Îşi spune că e din cauza prânzului recent, mult prea săţios. Sau din cauza odiosului tapet albastru care dă şi numele salonului şi care face ca totul să pară bolnăvicios. Sau din cauza faptului că nici Dmitri nu se atinge vreodată de serviciul de ceai sau de bunătăţi. Azi numără pe nerăsuflate bancnote, la secreterul său: *Douăzeci, patruzeci, şaizeci. Unu. Doi. Trei*. Totul în casa asta are un număr.

Totul are un preţ.

Ceaiul Caravana Rusă e negru şi are gust de fum. Tonia soarbe din el, cât poate de silenţios.

Dmitri lasă deoparte portofelul. Se întoarce să îşi ia un trabuc din cutia de cedru, cu iz dulceag, unde le ţine. Te întrebi de ce oare se mai deranjează să vină la ceai, cu excepţia faptului că, altfel, poate nu s-ar vedea toată ziua.

— Coşmarurile tale sunt tot mai rele, spune el.

Ea îşi simte limba grea, răsucită în spatele dinţilor.

— Nu mai rele decât de obicei.

Dmitri pufneşte lung.

— Te-am auzit zbătându-te ieri, chiar şi din biroul meu.

— Visez cum era acasă, spune ea repede. Visez la Otrada. Poate e un semn că ar trebui să merg într-o vizită.

— Nici nu se pune problema să călătoreşti singură.

— Dar aş putea să merg cu tine data viitoare când te duci spre sud...

— Nu am asta în plan pentru viitorul apropiat. Am aici o situaţie cu sindicatul. Scoate un oftat, atenuat de un alt pufnet. Am câţiva agitatori în serviciul meu.

Tonia îşi înăbuşă o replică. Dmitri pleacă deseori din oraş, străbătând ţara în lung şi în lat în căutarea unor piese pe care să le adauge la colecţia lui de raritǎţi, bizarerii şi alte comori. Câteodată e plecat săptămâni în şir.

Ea trebuie să fie acasă până la ora ceaiului.

— Te plictiseşti, Tonia? întreabă el. Asta e problema?

— Eu... îmi găsesc cu ce să-mi umplu timpul, şovăie ea.

— Poate ar fi bine să-ţi cultivi interesul pentru filantropie, spune el. Mă gândeam deunăzi că ar fi trebuit deja de mult să te iau cu mine într-un tur al fabricii, poate

chiar şi la barăci. Ar trebui să fie şi în folosul meu, să vadă toţi că sunt bărbat însurat.

Dmitri trage din trabuc şi pare mulţumit la gândul ăsta. Profilul i se conturează ascuţit, princiar, pe fundalul nuanţelor apoase ale tapetului. Chipeş, chiar. Tonia a trăit suficient de mult timp în casa asta pentru a surprinde chicotele tinerelor slujnice, reacţiile lor aproape de leşin: cât de diferit era stăpânul lor faţă de ceilalţi! Îşi tratează inferiorii cu atâta respect, atâta bunăvoinţă! Nu e un despot cu inima de piatră, nici un tiran viclean, nici un manipulator crud! Au dreptate. Nu este nici unul din lucrurile astea.

Cel puţin, nu de faţă cu ele.

*

Tonia tocmai citeşte *Evgheni Oneghin* de Aleksandr Puşkin, când Dmitri anunţă că e momentul pentru o plimbare cu maşina. Oare ieri s-a prefăcut din greşeală interesată de ideea unui tur al fabricii? Nu e nici măcar sigură ce anume *produce* fabrica. Magnetouri, i-a auzit pe unii spunând în treacăt. Lucruri care au de-a face cu războiul în curs împotriva Germaniei. În maşină, Tonia închide ochii şi încearcă să recreeze în minte lumea uimitoare şi romantică a lui Puşkin, dar vocea soţului ei o readuce brusc la realitate.

— Ţi-ai lăsat părul desfăcut, observă el, de parcă nu el i-ar fi cerut mereu să îl poarte aşa. Urăsc acele coafuri ridicate de matroană. Vei împlini şaptesprezece ani în curând, dar tot o fetiţă eşti. Dmitri se apleacă şi îi atinge urechea, trăgând uşor de cercelul cu perlă. Îmi place de tine aşa. Aşa cum arătai în ziua în care ne-am cunoscut.

— Aşa trebuie să arate femeile măritate? întreabă ea, încercând să nu pară ursuză.

— Nimeni nu arată ca tine, răspunde el.

Tonul lui sugerează că o să îi facă o vizită conjugală în seara aceasta. Ar fi prima oară de când s-a întors din cea mai recentă călătorie a lui. Ştie din şuşotelile şoferului către Cook că, atunci când e aici, în capitală, Dmitri face vizite regulate la docuri. Că îi plac fetele bine antrenate, precum caii.

Nu tot personalul e la fel de orbit precum slujnicele.

Tonia se uită pe geam. Fabrica se află pe partea cu Vîborg, peste râul Neva, dar pare că şoferul o ia pe un drum ocolit. Clipeşte, refuză să admire peisajul urban. A trecut aproape un an şi jumătate de când s-a măritat cu Dmitri şi aproape un an de când el a adus-o la Petrograd. Unicul lucru care îi place la capitală este Turnul Amiralităţii, în depărtare, şi felul cum reflectă lumina soarelui. Râul Neva nu e nici el groaznic, deşi miroase a cod şi a pescăruşi. Iar uneori îi plac rufele întinse pe sârme, în curţile galbene, şi cum se aud fâlfâind în bătaia vântului. Ar vrea ca să le vadă desprinzându-se. Vrea ca totul să dispară.

Evgheni Oneghin, îşi spune. *Gândeşte-te la* Evgheni Oneghin*.*

Turul e teribil de plictisitor, condus de maistrul principal, un bărbat cu o barbă neîngrijită, pe nume Gocikin. Tonia îşi plimbă mâinile peste mese, unelte, utilaje cărora nu le ştie denumirea. Muncitorii se holbează la ea, dar la fel fac şi prietenii lui Dmitri. Deşi Tonia provine dintr-o familie nobiliară din provincie, deşi tatăl ei este prinţ, pentru elita din Sankt Petersburg, ea nu e decât o fată modestă de la ţară. Satul ei natal e undeva atât de departe, la ţară, încât aproape că nici nu e considerat ca fiind parte din *aceeaşi* ţară.

Tinere sau îmbătrânite, feţele muncitorilor sunt murdare şi sobre. Dmitri nu pare să observe asta. E

prietenos cu toată lumea, le strânge tuturor mâinile şi îi bate pe umeri. Îi întreabă de copilaşi. Tonia ştie că soţului ei îi place să se considere un liberal. Se simte ruşinat că tatăl lui a avut cândva în stăpânire şerbi.

Cu toate acestea, nu se simte ruşinat că o are pe ea în stăpânire.

După terminarea turului, Tonia li se alătură lui Dmitri şi Gocikin pe platforma înaltă de unde se vede întreg parterul fabricii. Bărbaţii se retrag în biroul celui din urmă, iar Tonia se abate către balustradă. Se joacă cu vârfurile părului, culege peste mânecă cele mai mici fire. Rochia asta cu gâtul înţepenit e îngrozitor de sufocantă. Şi bijuteriile se simt grele. Simţindu-se incomod, neliniştită, îşi îndreaptă atenţia către un grup de muncitori de jos. Tineri care râd şi vorbesc între ei.

Balustrada e deodată singurul lucru care o ţine în picioare.

Tonia nu ştie cine e *el*. Nu a fost prezent în timpul turului. Şi-ar fi amintit dacă l-ar fi văzut. E brunet şi suplu, dar aşa sunt toţi, supravieţuind fără îndoială cu supă de varză şi cereale. Şi e atrăgător. Atât de atrăgător, încât Tonia simte o mâncărime, de parcă ar avea purici în dresuri.

— Ai un spectator, Andreiev, spune cineva.

— Mereu are câte un spectator, remarcă un altul.

El este cel căruia i s-au adresat cu numele de Andreiev. De-abia dacă priveşte în sus şi îi întâlneşte privirea. Zâmbeşte cu subînţeles – nu batjocoritor –, iar inima ei începe să bată mai repede. Poate că unii bogătaşi făcători de bine au dat buzna aici de curând, sperând să îmbunătăţească în vreun fel viaţa tristă a clasei muncitoare, căutând un sens pentru propriile lor vieţi îmbelşugate, iar el o confundă cu unul dintre aceia. Un

astfel de cuplu a venit în vizită acasă la ei chiar zilele trecute. Erau îngroziţi de ceea ce văzuseră în barăcile muncitorilor, aproape spumegând la gură în timp ce descriau cum gândacii se urcau pe scândurile paturilor, cum familii întregi erau înghesuite în spaţii improprii chiar şi pentru animale, iar mirosul, oh, *mirosul*!

Tonia poate doar să îşi imagineze cum miroase cineva ca *el*. Mirosul revoltător al ţigărilor rulate de mână, care le plac atât de mult locuitorilor din Petrograd. Miros de smog şi funingine de la stâlpii fabricii. Mirosul străzilor oraşului. Miros de transpiraţie.

S-au privit prea mult unul pe celălalt. Ea roşeşte. El îşi şterge ceva la ochi, poate o mizerie sau poate doar imaginea ei, apoi se întoarce.

De la începutul verii, Tonia a făcut lungi plimbări matinale, de la casa de pe Fontanka până la Neva, de la un râu la altul. Dmitri doarme de obicei până mai târziu, şi e şansa ei să fie singură, nepăzită, dezinhibată, pentru că nu e nimeni altcineva pe străzi dimineaţa între cinci şi şase în afară de birjari în caleştile lor şi de soldaţi. Şi de câţiva scandalagii.

Oameni ca... *el*.

Tocmai când trece pe lângă sediile gazetelor de pe Nevski Prospekt, îl vede. E o pură întâmplare, având în vedere că în jurul lui Andreiev s-a strâns o mulţime considerabilă de oameni: un ciorchine de studenţi cu şepci albastre, muncitori cu pălăriile lor pătate de smoală şi părul nespălat, şoferi cu cape tradiţionale, din blană de nurcă. Tonia se apropie de mulţime. El e singurul care cuvântă: *Vechea Rusie trebuie să facă loc noii Rusii! Şi în această lume nouă, toţi vor participa, toţi vor avea un rol, chiar şi voi, băieţi, chiar şi dumneavoastră, doamnelor, chiar şi tu, tovarăşe, chiar şi*...

Tu.

Acum o vede. Zâmbeşte, cum a zâmbit şi ieri la fabrică. Ea tremură, se emoţionează. I se pare că el e mai aproape decât este de fapt, suficient de aproape ca să îi simtă mâinile, gura şi trupul acoperindu-le pe ale ei.

Mama o prevenise odată că ar putea să simtă asta. Cum că e posibil să îţi doreşti ceva sau pe cineva în mod inexplicabil şi cu o asemenea forţă, încât să-ţi simţi sângele clocotindu-ţi în vine. *Toţi simt aşa când sunt tineri*, spunea mama, *dar trece la fel de repede cum apare,* iar Tonia doar chicotea, căci, pentru ea, era ceva de neînţeles, chestia asta cu clocotitul sângelui şi dorinţa aceea înnebunitoare.

El se adresează încă mulţimii: *Puteţi să vedeţi viitorul care vi se aşterne în faţă? Puteţi să-l atingeţi? Puteţi să vi-l însuşiţi?*

Dar încă nu şi-a luat ochii de la ea.

Toţi veţi fi trăit două vieţi, tovarăşi! Una s-a terminat, iar alta începe acum!

Tonia îşi spune că e uşor să admiri un orator şi să uiţi că acela se adresează tuturor. Simte cum i se mişcă buzele când spune asta. Dar vocea pe care o aude e a lui.

Pe măsură ce toamna face loc iernii, Anastasia Sergheievna, mama văduvă a lui Dmitri, devine din ce în ce mai slăbită şi nu mai poate continua să locuiască la reşedinţa ei de vară de pe malul lacului Ladoga. Aşa că e mutată în casa lor de lângă Fontanka şi hotărăşte să se instaleze în biroul gol de la parter, un spaţiu aproape nefolosit, cu lambriuri de lemn, care duhneşte a moarte chiar şi cu ea acolo. În tinereţe, Anastasia fusese o gazdă renumită, o soţie iubită, o femeie pioasă. Cel puţin aşa spun cei câţiva prieteni care o vizitează şi care pleacă de aici cu feţele căzute, ca ramurile arţarilor din grădină.

Acum ea stă întinsă, neclintită precum mobilierul masiv, închis la culoare, din camera pe care şi-a ales-o.

La rugămintea lui Dmitri, Tonia stă la căpătâiul soacrei ei câte o oră pe zi. După primele vizite îngrozitor de incomode, acum ea îşi aduce volumul *Evgheni Oneghin* şi citeşte cu voce tare până când femeia adoarme. Ceea ce nu e prea greu aici. Anastasia suferă de dureri de cap din pricina ochiului ei bolnav, aşa că draperiile sunt întotdeauna trase. Singura lumină din cameră, singura formă de viaţă, vine de la focul din şemineu.

— Toată viaţa mi-am jurat că te voi întâlni..., începe astăzi Tonia.

— Ai mai citit Puşkin până acum? o întrerupe Anastasia.

— Îmi place poezia lui, răspunde Tonia, neliniştită. Cel mai mult apreciez...

— Olenka îmi spune că îţi petreci ore întregi în bibliotecă în fiecare zi. Ai fost mereu pasionată de lectură?

— În casa părinţilor mei nu erau atât de multe cărţi. Tonia încearcă să evite privirea Anastasiei. Nu ca aici...

— Îţi e dor de casa părintească?

— Uneori, răspunde Tonia, încercând să nu se gândească la Otrada; şi nici la satul din apropiere, Popovka; sau la pârâul scânteind argintiu, cu luna aruncată peste copaci. Sau la vremurile când alerga desculţă; când trăgea cu nesaţ aer în piept. Dar sunt fericită aici, continuă ea.

Îşi aranjează fusta, dă pagina mai departe şi ştie că aceste mici gesturi îi trădează minciuna. Soacra ei a amuţit din nou. Tonia citeşte în continuare, până când vede că ochiul cel bun al Anastasiei s-a închis. Ochiul bolnav nu pare să se închidă vreodată de tot. Pleoapa i s-a înţepenit la jumătate.

Tonia lasă cartea deoparte şi se ridică de pe scaun, căscând la rândul ei.

Se trezeşte în fiecare dimineaţă la cinci ca să îl vadă pe *el* vorbind.

Când pune mâna pe mânerul uşii, aude în spate foşnet de pături. Îndrăzneşte să mai arunce o privire spre divan, la grămada de perne şi piei de căprioară, la figura palidă a Anastasiei pierdută printre ele. Pe fundal, flăcările pâlpâie uşor.

— Am vrut să te întreb, copilă. Am auzit de visele tale neplăcute. De somnul tău tulburat. Vocea Anastasiei nu e lipsită de blândeţe. Te nelinişteşte ceva?

— Visele astea au început în copilărie. Aici, nu e nevoie să mintă. Le am de când mă ştiu.

— Înţeleg. Ochiul bun s-a deschis din nou, palid, pătrunzător. Dar dacă te pot ajuta cumva, să-mi spui.

Vremea se strică repede aici. Frigul iernii se strecoară în Petrograd ca un şarpe, când te aştepţi mai puţin. Tonia se trezeşte într-o dimineaţă cu buzele vineţii şi respirând greu. Nu mai poate să adoarmă la loc, aşa că se ridică din pat. Trage draperiile cu ciucuri de catifea, deschide uşile către balcon. Dormitorul ei are vedere spre Fontanka, iar râul pare la fel de lipsit de viaţă ca şi ea. Inspiră adânc şi simte aerul rece în plămâni.

Ar putea să sune şi să i se aducă micul-dejun la pat. Olenka i-ar face un foc numai bun. Nu are unde să se ducă, nu trebuie să ajungă undeva anume.

Să fie oare asta libertate? Sau o colivie spaţioasă?

Ezită un moment, dar doar un moment. E obişnuită cu rutina asta: se îmbracă singură, nu îi pasă cum îi stă părul; iese pe vârfuri din budoarul ei, trece de camera lui Dmitri şi o ia în jos pe scările principale; ignoră zgomotele care vin de la servitori, pălăvrăgelile înăbuşite ce răsună din

pereţi, ca nişte şoricei. Tot traseul ăsta, de-a lungul fiecărui coridor, Tonia ţine capul plecat, acoperit cu un şal. Iese din salonul mare, închizând încet uşile de bronz în spatele ei.

Afară bate un vânt aspru, care îi şfichiuieşte obrajii. Zăpada acoperă trotuarul de-a lungul bulevardului Nevski şi continuă să cadă, moale şi pufoasă. Deşi străzile sunt aproape pustii, Tonia aude clopotele săniilor clinchetind tremurat şi nechezatul cailor. Petrogradul se trezeşte. Cu mâinile adânc înfipte în haina ei din blană de samur, se grăbeşte acum să traverseze bulevardul Nevski pe la podul Anicikov şi apoi mai departe pe Liteinîi. E un drum de aproape patruzeci de minute până la Neva, dar când ajunge acolo, deja s-a încălzit.

Vede o sanie răsturnată, înţepenită în nămolul moale al digului, şi oameni strânşi în jurul ei. *El* stă în picioare pe tălpigele saniei, cumva în echilibru. Gesticulează către pod, către râu, ca şi cum ar putea vedea, peste acea întindere de gheaţă care continuă să se extindă, însuşi viitorul pe care se străduieşte într-atât să îl descrie.

Această Rusie fragilă nu va mai exista! O nouă Rusie se va naşte!

E un bolşevic.

Tonia a luat parte la îndeajuns de multe dintre aceste adunări ca să afle că îl cheamă Valentin Mihailovici Andreiev. Că are douăzeci de ani, că e un discipol a lui Vladimir Lenin, un revoluţionar. Despre partidul lor politic, mic dar vocal, a aflat mult mai multe decât ar fi trebuit, probabil; chiar ieri a găsit un pamflet publicat de Lenin intitulat *Ce-i de făcut*? Era într-una din bibliotecile lui Dmitri şi l-a citit cu voce tare Anastasiei, în speranţa că mama lui Dmitri ar putea să înţeleagă tot ceea ce-i scăpa Toniei. *Teorie revoluţionară. Conştiinţă de clasă.*

Democraţie socială. O lume de cuvinte noi, bizare şi fără înţeles.

Le preferă pe cele pe care le foloseşte Valentin Andreiev în discursurile lui.

Tonia se plimbă acum pe lângă balustrada podului. O să rămână până când Andreiev îşi termină discursul. Vor schimba o privire fără cuvinte. El va zâmbi cum face de obicei şi apoi ea îşi va continua drumul şi totul se va întâmpla la fel şi mâine şi apoi şi în ziua următoare. Nu are nimic al ei în Petrograd. Nici blănurile, nici dantelele ei. Nici părul, nici pielea, nici respiraţia ei. Nimic, în afară de asta.

A început să-i recunoască replicile de final, lucrurile pe care îşi doreşte să şi le amintească oamenii. Îşi scoate manşonul şi şterge un strat de fulgi de nea de pe şal. Frigul îi pătrunde prin mănuşi. Clopotele încep să bată undeva în depărtare, în timp ce vântul şuierător le înăbuşă dangătul trufaş. Se sprijină de balustrada turnată în fontă şi aruncă o privire spre închisoarea Krestî, de pe celălalt mal al Nevei. Infama reşedinţă a prizonierilor politici ai ţarului e clădită din cărămidă roşie, decolorată de vreme. Cu toate acestea, azi pare strălucitoare, de un alb orbitor, ca un ornament de Crăciun.

Acela e locul unde ajung oamenii ca Valentin Andreiev.

— Eşti loială cauzei, tovarăşă, spune o voce din spatele ei.

Tonia se întoarce, dar nu reuşeşte să răspundă. Îi vâjâie urechile. *El* stă în faţa ei. Ceilalţi privitori au plecat care-ncotro şi mulţimea s-a împrăştiat. Se uită la el amuţită, aproape cu gura căscată. Jacheta lui de lână e plină de găuri, prin care intră, probabil, vântul rece dinspre

râu. Rafalele puternice îi văluresc părul, umerii largi, chiar şi zâmbetul. Cu toate astea, ea e cea care tremură.

— Eram convins că nu o să mai vii, acum, că s-a schimbat vremea, spune el.

Ştie, probabil, că e soţia lui Dmitri. E duplicitar, dar şi ea s-a comportat de parcă ar fi liberă să vină aici, să stea lângă el, să se uite la el.

— Cum te cheamă? o întreabă.

— Antonina Nikolaevna, răspunde ea rapid.

Prea multe silabe. Prea formal. El e deja prea aproape.

— Sâmbătă, voi fi pe partea cealaltă a podului, spune el. O să vii?

— Nu... nu ştiu.

— Vom vedea, deci. Antonina.

Spune asta ca pe o provocare, ca şi cum nu s-ar aştepta să o mai vadă, acum că au vorbit. Acum că el a coborât la nivelul ei. Ea nu ştie dacă vrea sau nu să îi demonstreze contrariul. Îl priveşte cum se îndepărtează, cu mâinile în buzunare. Cu modestie, de parcă nu s-ar fi suit niciodată pe sania aceea şi nu li s-ar fi adresat oamenilor şi nu le-ar fi făcut promisiuni. În linişte, ca şi cum, poate, dincolo de ceea ce se ştie despre el – Valentin Andreiev, bolşevicul –, ar fi ceva mai mult.

La ora la care se serveşte ceaiul, apare un musafir: contesa Natalia Fiodorovna Burzinova, moştenitoare a unei mari averi şi doamnă din înalta societate, mamă şi văduvă, prietenă şi inamică deopotrivă. Dmitri şi Natalia se cunosc din copilărie, iar intimitatea dintre ei e veche şi evidentă. El îi spune Nataşa; Tonia nu îndrăzneşte. Şi-a imaginat despre contesă că va fi un mentor, o soră mai mare, că le va lua locul lui Nelly şi Kiril, prietenii ei cei mai buni de acasă.

Dar acum îşi dă mai bine seama.

Dmitri nu e acasă la ora ceaiului, lucru ce se întâmplă des în ultima vreme. Multe probleme la fabrică, dacă e să le dai crezare servitorilor. De îndată ce contesa s-a instalat în Salonul Albastru, Tonia sună după ceai. Cele două femei se uită una la alta, până când Tonia priveşte în altă parte, la tapet, la micile sale falduri, acolo unde marginile nu se îmbină perfect.

Contesa e unul dintre musafirii obişnuiţi ai casei, cu toate astea, mereu o ia pe Tonia prin surprindere.

Natalia e mai în vârstă, încrezătoare, vicleană. Are obiceiul să-şi frece crucea ortodoxă care îi atârnă la gât. *Freacă, freacă, freacă*. Astăzi, crucea se potriveşte cu cerceii de argint în formă de şarpe. Natalia poartă deseori bijuterii din argint, poate pentru a compensa – sau pentru a accentua – roşul aprins al părului. Unii zic despre contesă că şi-ar vopsi părul, pentru că totul la ea pare intenţionat, chiar şi conturul feţei. Dar oricine îi vede pe cei doi copii ai Nataliei îşi dă seama că părul acesta ca sfecla e o trăsătură de familie.

Freacă, freacă, freacă.

— Speram să vorbesc cu tine între patru ochi, spune contesa. E adevărat că pleci în fiecare dimineaţă şi te plimbi prin oraş?

— Îmi place liniştea.

— Nu mai e aşa linişte. Natalia bate darabana pe braţul scaunului, cu unghiile ei ca nişte gheare de şoim. E anarhie. Şi tu poate nu-ţi dai seama, dat fiind că eşti un şoricel de la ţară, dar când o tânără se aventurează în oraş de una singură la ore stranii, apar şi zvonurile.

Tonia a auzit şi ea destule *zvonuri* până acum. A auzit, de pildă, că tânăra Natalia a fost îndrăgostită până peste cap de Dmitri; şi că părinţii manipulatori şi

oportunişti ai Nataliei au măritat-o cu ramolitul conte Burzinov. Ah, de-ar fi murit contele mai devreme. Căci, la momentul acela, Dmitri plecase deja într-un voiaj fatidic în provinciile de jos şi urma să se întoarcă în curând, printre altele, şi cu noua lui mireasă.

Câte bârfe au fost şi pe tema asta, desigur; despre Tonia. Singurul copil al unei familii cunoscute, dar care trăia în izolare şi nu mai fusese văzută la curtea imperială de zeci de ani...

Umblă atâtea zvonuri în oraşul ăsta, cât să pună în mişcare o barjă plutitoare.

— Dmitri ştie despre plimbările mele, spune Tonia. Nu se supără.

— Uită că o soţie e diferită de un animal de companie, un servitor sau un angajat. *Freacă, freacă, freacă*. A avut prea mulţi dintr-ăştia. În orice caz, drăguţă, am venit să te previn că e mai bine să stai acasă, acum că străzile sunt pline de demagogi, de radicali şi de demonstranţi. Iar tu eşti atât de naivă, de tânără, de provincială...

Contesa continuă să vorbească – *Tonia? Tonia?* –, dar Tonia nu o mai ascultă. Demagogii, radicalii. Acolo e *el*, în fiecare dimineaţă, în picioare, vorbind despre libertate. Afişând aerul libertăţii. Se gândeşte la felul în care i-a rostit numele, *Antonina*, la felul cum i s-a rostogolit pe limbă, la intonaţia lui.

Anastasia observă că Tonia arată diferit în ultima vreme. Poate că nu mai vede bine nici cu ochiul bun, îşi imaginează lucruri, dar Tonia nu-i spune asta. *Copilă, faţa ta e atât de luminoasă*, spune Anastasia, *parcă nu mă mai priveşti ca pe-o povară*. Anastasia o bate uşor pe mână, îi spune că se bucură că e cu ea, îi spune că şi-a dorit întotdeauna o fiică. Asta o face pe Tonia să se gândească la mama ei, care nu ar ţine niciodată o cameră atât de

întunecată pentru că atunci nu ar mai putea să o vadă oamenii. *La ce bun frumuseţea*, spunea mama, *dacă e lăsată să se ofilească?*

Uneori simte că nu e corect să petreacă atâta vreme cu Anastasia, când mama ei s-a dus şi nu se mai întoarce.

— Te-ai gândit dacă pot să fac ceva pentru tine? o întreabă Anastasia. Orice care te-ar ajuta să te simţi mai bine?

— Am tot ce mi-aş putea dori, spune Tonia, căci ce altceva putea să răspundă? Că visează cu ochii deschişi la cineva cu care a schimbat doar două vorbe – deşi el îi vorbeşte *ei* mai mult decât îşi dă ea seama? Că a citit toate cărţile din casă, de mai multe ori; că uneori cochetează cu ideea nebunească de a-şi crea propria poveste, poate una despre o dragoste neîmpărtăşită, ca la Turgheniev, sau una cu nopţi înstelate şi agrişe, ca la Cehov?

Soacra râde. Un sunet ciudat, uşor metalic.

— O să te gândeşti tu la ceva, spune ea. Există mereu câte ceva.

Tonia nu a mai privit până acum Petrogradul de pe partea Vîborgului. E limpede că a nins toată noaptea pentru că nu se vede nici o urmă pe podul Liteinîi, în afară de cele lăsate de cizmele ei. Sub pod, râul e aproape îngheţat. E greu de crezut că oamenii se vor ridica din paturile lor calde în săptămânile următoare ca să asculte pe cineva vorbind, fie el şi cu o voce ca a lui Valentin Andreiev. Dar pesemne că a început să îi placă oraşul, căci priveliştea i se pare interesantă, chiar plăcută.

Simte pe cineva lângă ea, aproape de balustradă, şi înţepeneşte.

— Nu eşti din Piter, spune el. Nimeni care e născut aici nu priveşte partea asta a oraşului cum o faci tu acum.

Tonia se sileşte să îl privească. El stă cu faţa la râu, mai departe de ea, dar ceva s-a petrecut între ei, se petrece încă.

Ea simte că i se strânge stomacul.

— Ce vrei să spui? Care parte?

— Partea ta, spune el. Centrul. Nevski.

— Ce e în neregulă cu Nevski? Tonia îşi ignoră bătăile inimii care îi răsună în urechi. Pare un loc în care-i plăcut să trăieşti.

— E o pasarelă aurită pentru turişti. Şi nu e un loc în care oamenii trăiesc. Acolo se duc pentru a scăpa de vieţile lor. Îi aruncă un zâmbet. Dar pe toţi ne atrage uneori.

Tonia îşi muşcă buza, ca să nu zâmbească la rândul ei.

— Nu ai zis că aici vei ţine discursul?

— Aşa am zis.

— Dar nu e nimeni aici.

— Eşti tu. Vrei să strig sau vii mai aproape?

Cât de departe va merge? Cât de departe a mers deja? Sunt unul lângă celălalt. Ea se apropie oricum. Îşi aude propria răsuflare şi pe a lui şi apoi înţelege că el nu îşi doreşte să fie acolo, peste râul ăsta, singur cu ea, pierzându-şi timpul, pierzându-şi dimineaţa în felul ăsta. El îşi doreşte să fie în mijlocul mulţimii, în zgomot, în fervoare. În foc.

Şi cu toate astea, *este* aici.

— Nu crezi că a trecut destul timp? Vocea lui e joasă, amuzată. În ultimele luni, când te vedeam, îmi spuneam: Nu o să mai vină mâine. Nici o şansă. Azi e ultima zi când ai s-o mai vezi. Dar recent am început să mă întreb dacă azi nu e ultima zi. Ci dacă azi e prima zi.

În ultimele luni.

În ultimele luni, noaptea, înainte să adoarmă, Tonia a închis deseori ochii şi a întors pe toate părţile gândurile ei prosteşti, înflăcărate despre Valentin. El întins lângă ea în pat, şoptind şi trecându-şi buzele peste pielea ei. Dar de cum deschide ochii, ideea i se pare ridicolă. Patul ei e plin de dantelării drapate şi aşternuturi de mătase şi perne croşetate. Camera ei e dureros de aglomerată, cu tapetul acela cu motive florale, cu peisajele italiene de secol optsprezece, vazele aurite şi măsuţa de toaletă şi lămpile cu ulei de trandafir arzând fără oprire, ca să miroasă ca şi când s-ar îmbăia. Valentin Andreiev nu îşi are locul aici.

El e doar un vis, la fel ca şi coşmarurile ei.

— Discursul acesta pare diferit de celelalte, spune ea şovăind.

— E mai puţin exersat.

— Trebuie să plec.

— Dacă vrei să pleci, pleacă.

— Mi-e cu neputinţă să rămân, se bâlbâie ea. Ştii că sunt măritată, eu... m-am înşelat. Îmi pare rău. Nu o să mă mai vezi.

Valentin îşi apropie capul de al ei. Trage de şal, şi acesta cade. Tonia e expusă acum frigului aspru. Îşi dă seama că întinde mâinile spre faţa lui şi îl cuprinde pe după gât. Se simte la fel ca atunci când visează cu ochii deschişi. Nimeni nu i-a spus niciodată asta. Aproape că vrea să o spună, dar numai ca să încetinească momentul ăsta, să se relaxeze, să se cufunde, să se înece în el. Valentin îi sărută sprânceana arcuită şi o arde mai tare decât frigul.

CAPITOLUL 3

ROSIE

Moscova, iulie 1991

În adâncul unei păduri de mesteceni, şerpuieşte o cărare ca o cicatrice. Pe acest drum se află o tânără călătoare, prinsă însă în spatele unui panou de sticlă. Nu poate să întindă mâna şi să atingă trunchiurile albe ale copacilor, strălucind în soarele amiezii. Nu simte vântul care suflă uşor peste frunze, strecurându-se printre ramuri. În schimb, se lipeşte cu faţa de geam şi trasează cu degetul tot ceea ce vede.

Pare a fi începutul uneia dintre povestirile mamei.

Dar călătoarea sunt eu, iar panoul de sticlă e geamul închis al Mercedesului negru care ne-a aşteptat, pe mine şi pe Aleksei, la Aeroportul Şeremetievo.

— Nu mai avem mult, spune Aleksei.

Pădurea de mesteceni se răreşte pe măsură ce ne apropiem de Moscova. Locuinţe dărăpănate şi arhitectura stalinistă ne înconjoară de peste tot, iar traficul se aglomerează şi încetineşte, până se sugrumă. Şoferul nostru, care e pus de guvern la dispoziţia lui Aleksei Ivanov, înjură şi schimbă întruna benzile.

— Cum eşti acolo, în spate? întreabă Aleksei, aruncându-mi o privire peste umăr.

Zâmbesc stânjenită. E înăbuşitor. Pantofii mă strâng. Nu am dormit de aproape o zi întreagă şi sunt flămândă. Mai bine aş fi acceptat oferta lui din aeroport de a lua o gustare, chiar dacă aveau numai nişte sendvişuri uscate,

care îmi aminteau de cele pe care mi le făcea mama. Trântea maioneza pe pâine, între două înghiţituri zdravene de vodcă: *Gâl-gâl*. Chiar şi acum văd maioneza aceea zburând, şi aud cum urlă feliile de murături, şi simt gustul de vodcă în pâine.

— Sunt foarte bine, spun.

Şoferul pune o frână bruscă şi geanta mi se rostogoleşte din poală.

Aleksei bate uşor în geamul lui.

— Am ajuns, Rosie.

Privesc în sus, cu capul dat pe spate. Clădirea din faţa noastră e o „hruşciovka”, unul dintre acele blocuri sumbre construite în timpul lui Hruşciov. Din beton de un alb murdar, cu ferestrele pătrate, ar putea trece drept un sanatoriu urban. Nu se poate să fie ăsta locul. Trebuia să stăm în fosta casă a lui Aleksei, un loc pe care mi l-am imaginat demn şi impunător, asemenea lui. Un loc păstrând urme ale gloriei imperialiste, ca în universul de basm al mamei. Un loc asemenea lui.

Dar nu aşa ceva. Eu am crescut într-un astfel de bloc.

Ies din maşină, clipind în lumina strălucitoare a soarelui. Testez trotuarul. Pământ solid. M-am întors la Moscova. În timpul călătoriei noastre până aici, am sperat, m-am temut că mă voi întoarce în oraşul meu natal şi mă voi simţi *altfel*. Că îmi voi revendica instantaneu sentimentul de continuitate pe care îl simt în mod natural majoritatea oamenilor, pentru că îşi trăiesc viaţa urmând un singur fir. Şerpuit şi răsucit poate, dar neted şi neîntrerupt.

Dar tot nu simt aşa ceva. Pentru mine, există un fir care porneşte din ziua când m-am născut în oraşul ăsta şi se întinde până într-o noapte umedă din 1977. Apoi mai e un fir care porneşte din momentul în care eu şi mama am

aterizat pe Aeroportul Heathrow şi care se întinde până în prezent. Şi nu am fost niciodată în stare să leg cele două fire unul de altul.

Eu şi şoferul îl aşteptăm pe Aleksei pe trotuar, sub panoul decojit al unui oficiu poştal. Şoferul are un chip sculptat, sobru. Nu spune nimic. Părul tuns scurt te trimite cu gândul fie la armată, fie la închisoare, locuri unde oamenii învaţă să nu spună nimic. Liniştea a devenit aproape de nesuportat. Broboane de sudoare îmi apar pe frunte, chiar unde începe părul, şi se preling spre ceafă, sub coada de cal. Totul în jurul nostru mocneşte în căldura vizibilă.

— Cheia merge şi acum! se aude vocea lui Aleksei. Hai!

Mă întorc. Ocolim clădirea pe o parte şi ne ajungem la o uşă albastră, pe jumătate ascunsă, sufocată de buruieni. Aleksei face un semn către noi să-l urmăm înăuntru şi apoi închide uşa, aruncându-ne în întuneric.

— Sunteţi gata? întreabă.

O lumină puternică invadează spaţiul. Tubul lung, fluorescent, montat pe tavanul jos scoate totul în relief: scara îngustă şi urâtă, graffitiul ţipător, faţa lipsită de orice expresie a şoferului. Un strat de praf se aşterne la loc pe podea.

— Nu există lift, spune Aleksei. Dar avem de urcat doar câteva etaje.

Pufnesc într-un râset scurt, care sună mai degrabă ca un icnet. Şoferul urcă scările în spatele lui Aleksei, cu bagajele ridicate pe umeri. Mă uit la geanta mea şi la degetele mele încleştate pe mâner, deja albe de la strânsoarea prea puternică. Îi urmez pe scări şi mă gândesc că o să îmi trag răsuflarea în apartament, dar

când ajung pe palier şi Aleksei se chinuie un pic cu cheile până să deschidă uşa, îmi dau seama că aerul e irespirabil.

Nu e aer, nici curent, *nimic* nu pare să se fi clintit în apartamentul ăsta de ani de zile.

Aleksei deschide prima uşă pe care o vedem şi care dă în bucătărie, unde vedem un frigider minuscul şi nişte farfurii şi căni murdare pe o măsuţă. Pe pervaz sunt muşte moarte. Mai în faţă, pe hol, se află un dormitor şi două încăperi separate pentru baie şi toaletă. Closetul nu are capac. În camera de zi, mobila e îngropată sub teancuri de cărţi, scrisori, role de film, cutii de vopsea şi ziare *Pravda*.

Toate becurile par să funcţioneze, dar nu există abajururi sau lustre. Mă îndrept spre uşa de la balcon, simţind cum mă cuprinde o panică bruscă. Şoferul vine spre mine şi îmi pune valiza pe ceea ce pare a fi o canapea. E lipită de perete, îngropată în dezordine. Mormăi un „mulţumesc” şi ies pe balcon, dar nici acolo nu pot respira prea bine. Aerul e murdar, cu miros de asfalt şi gaz de eşapament. Ca în toate marile oraşe.

Şi atunci cum de simt o notă ameţitoare de prospeţime, precum mireasma bogată a unei cărţi noi?

Zoia.

E prima oară când mă vizitează de la Yorkshire şi ştiu imediat ce vrea să îmi amintesc: aveam doisprezece sau treisprezece ani. Mama m-a dus în pat şi a aprins o lumânare ca să citească. I-am spus că lumânările miros prea tare şi că sunt un pericol de incendiu. Totul aici în Anglia e pericol de incendiu, a bombănit mama. Dar s-a conformat. Mi-a arătat ce cumpărase în ziua aceea, un volum din *Război şi pace* de Tolstoi, în rusă, şi a căutat numaidecât pasajele ei preferate, inclusiv sfatul generalului Kutuzov către prinţul Andrei:

Nimic nu e mai puternic decât aceşti doi luptători, răbdarea şi timpul; ei vor face totul posibil...

La început nu am auzit-o. Eram în pat, cu pătura trasă până la nas şi ochii aţintiţi în tavan, numărând crăpăturile. *Una, două. Una, două*. Mama a repetat şi, dintr-odată, am auzit ce spune.

— Rosie? se auzi vocea lui Aleksei, de undeva, dinăuntru.

Au trecut de atunci paisprezece ani. Răbdare şi timp.

*

Pentru a sărbători prima lui noapte la Moscova, întoarcerea victorioasă în ţara care l-a alungat, Aleksei ne invită pe mine şi pe şoferul lui să luăm cina într-un restaurant de lux. În timp ce chelneriţa se agită stânjenitor de mult în jurul nostru, eu mijesc ochii şi mă uit la tapiseria de pe peretele din spatele scaunului pe care stă şoferul. E una din multele tapiserii care împodobesc toţi pereţii. Cavaleri călare, fecioare care plâng, păsări mari de pradă. Scene înflăcărate. Culori îndrăzneţe.

Gazda noastră se îndepărtează, atrăgând astfel atenţia şoferului.

— Ştie cine eşti? îl întreb pe Aleksei.

— Oamenii presupun că avem bani, răspunde el. Părem străini.

Dacă restaurantul ăsta reprezintă Rusia, atunci eu am fost mereu o străină. Privirea îmi cade pe o coloană înaltă, pe care a fost montat bustul de marmură al unui bărbat. Majoritatea oamenilor de aici arată exact ca bustul acesta. Bărbaţi buhavi şi palizi. Înstăriţi. Nimeni altcineva nu mănâncă în astfel de localuri. Mă întorc către scena ridicată aproape de masa noastră, unde, pe un taburet, stă aşezat un tânăr pletos, zdrăngănind încet la o chitară acustică. Sună ca strigătul unei foci cu blană.

— E cumva fiul proprietarului? întreb.

Şoferul rânjeşte.

— Sunt mulţi ani de atunci, dar am cântat şi eu la chitară, reflectă Aleksei. Ar trebui să cer şi eu o rundă.

Ne tachinează. O să fure lumina reflectoarelor chiar acum, în mijlocul cinei? O să cânte cu plămânii ăia de o sută de ani şi o să ciupească corzile cu degetele alea care au fost cândva degerate până la os?

— Nu crezi că sunt în stare? Se întoarce către şofer. Tu ce părere ai?

Şoferul afişează, în sfârşit, un zâmbet.

Aleksei se ridică de pe scaunul lui. Îşi face loc printre mese, în lumina slabă, către scenă. Chitaristul se opreşte pentru a auzi ce are de spus Aleksei, apoi se ridică de pe scaun, oferindu-şi instrumentul ca pe o ofrandă, şi se îndepărtează, dispărând instinctiv în întuneric. Aleksei se uită la mine şi îmi face cu ochiul. Apoi încearcă câteva acorduri, zdrăngănind la chitară pentru câteva momente.

Deja începe să se aşterne liniştea în restaurant.

„Voiam să vorbesc, dar ea avea cuvintele...”

Nu ştiu cum reuşeşte. S-a lăsat tăcerea, la fel ca în amfiteatrul londonez, acum o lună. Se pare că tăcerea aceasta îl urmează oriunde s-ar duce.

„Iar dacă eu eram prea slab, atunci ea era pământ...”

Are o mimă relaxată, gânditoare, dar ochii îi sunt pierduţi undeva în depărtare. Nu cântă pentru publicul acesta sau pentru vreun alt public. Cântă pentru altcineva, dincolo de timp şi spaţiu, dincolo de memorie însăşi.

Dar pentru cine? Pentru Kukolka?

În spatele meu, îl aud pe şofer făcând un zgomot. Întorc capul către el. Pescuieşte cuburi de gheaţă din paharul cu apă, pe care le depozitează apoi pe şerveţel. E un tip atrăgător, fascinant chiar, dar genul dur, nefericit.

Genul de om care a văzut şi a făcut lucruri despre care nu vorbeşte.

Simte că mă uit la el şi ridică privirea.

— De cât timp eşti şofer? întreb.

— Nu sunt.

— Aşa am înţeles de la Aleksei...

— A cerut pe cineva pentru tine, zice, apoi reformulează. Pe cineva care să te ajute.

— Nu înţeleg. Sunt...

— Eşti angajata lui vara asta, nu?

— Aăă...

— Aleksei Ivanov va fi plecat mult timp, spune el, formulând astfel cea mai lungă propoziţie a lui de până acum. Îşi făcea griji pentru siguranţa ta. O fată tânără. Singură la Moscova. Care nu vorbeşte bine ruseşte.

— Ba vorbesc bine ruseşte, trebuie doar să exersez un pic, răspund eu, defensiv. Sunt vorbitoare nativă. Şi am douăzeci şi patru de ani. Nu îmi trebuie o dădacă. Ridică din umeri. Vrei să spui că eşti bodyguardul meu? Asta e profesia ta?

— Nu, răspunde el, impasibil. Nu e profesia mea.

Vrea să tac. Să nu-i mai pun întrebări. Îmi fixez din nou privirea asupra tapiseriei. Simt mici înţepături pe braţ. Restaurantul ăsta are aer condiţionat *şi* apă cu gheaţă. Două lucruri pe care nu le-am mai întâlnit în Rusia până atunci.

Şi eu *vreau* să nu mai pun întrebări. Şi eu *vreau* să nu mai fiu nevoită să stau aici, cuprinsă de transpiraţii reci, dar dacă mă întorc acum în Anglia, totul va fi la fel ca întotdeauna. Aceasta este singura modalitate să nu mă mai gândesc la *acel bărbat* şi la cum i-a omorât pe papa şi pe Zoia în mai puţin timp decât mi-a luat mie să fug din dormitorul pe care îl împărţeam cu Zoia până în camera de

zi. Să nu mă mai gândesc la cum m-a privit *bărbatul acela,* cu ochii lui cenuşii, când am crezut că o să mă omoare şi pe mine, dar nu a făcut-o. M-a lăsat pur şi simplu acolo, într-o baltă de sânge care se tot mărea.

Aroma înţepătoare a sângelui umplea toată încăperea, pătrunzându-mi adânc în plămâni. Nu am reuşit să expir niciodată acel miros.

De-abia când ne întoarcem la apartament, Aleksei ne pune la curent, pe mine şi pe şofer, al cărui nume e Lev, cu aranjamentul pentru dormit. Am presupus că Lev va pleca la el acasă noaptea, dar se pare că o parte din fişa postului îl obligă să doarmă aici. Aleksei îmi alocă mie canapeaua extensibilă, sub pretextul că e mai confortabilă, în timp ce Lev primeşte patul de campanie de lângă uşa camerei de zi. Sunt atât de obosită, că mă pufneşte râsul. Asta a vrut să spună prin aranjamentul de dormit?

Lev se uită la mine cu ochii mijiţi şi se oferă să doarmă afară, dar nu pot să alung pe nimeni în tristeţea aia de coridor.

Aşa că, după un ceai în miez de noapte, mă bag în pat, dacă pot să numesc aşa canapeaua asta rigidă ca o scândură, cu un străin alături de mine, la doar câţiva metri distanţă. E atât de tăcut, că aş putea cu uşurinţă să uit că e acolo, dar aud deja şoaptele insomniei în ureche.

Uneori, te simţi de parcă nu vei mai dormi niciodată.

Mă aplec să aprind veioza.

— Ai nevoie de ceva? întreabă Lev.

Poate că nici el nu poate să doarmă. Lumina pâlpâie, în timp ce cotrobăi prin geantă.

— Nu, de nimic. Ah... ca să nu uit, ştiu că Aleksei a zis că va pleca din oraş sâmbătă, zic, în timp ce mă întreb unde naiba sunt somniferele alea. Aşa, şi eu trebuie să fac

o mică excursie. În afara Moscovei. Nu e nevoie să vii şi tu. Poţi să îţi iei o zi liberă.

— O să te duc cu maşina.

— Nu asta am vrut să spun. Pot să iau un taxi.

— De ce să dai atâţia bani, spune.

Şi nu e o întrebare.

Becul veiozei se stinge. Şoferul se ridică din patul lui şi aprinde lumina din tavan. Douăsprezece şi jumătate, după ceasul de la mâna mea. *Tic. Tac. Tic.* Am pastilele în palmă. Sunt pe cale să-i spun că poate să stingă lumina, când se simte ceva în aer.

Mirosul sărat al Mării Negre.

Singurul loc în care am fost cu părinţii, unde ne-au dus în vacanţă pe mine şi pe Zoia, a fost Soci, la ţărmul Mării Negre. Lui papa îi plăcea să ne povestească despre nivelul neobişnuit de scăzut al oxigenului din apa mării. Aproape nimic nu poate supravieţui în adâncuri. Dar, în acelaşi timp, aproape nimic nu se descompune. Comori îngropate. Nave scufundate. Trupuri.

Nimic nu supravieţuieşte, în afară de ceea ce e deja mort.

Zoia.

De două ori în aceeaşi zi. Asta nu s-a mai întâmplat până acum.

La Soci, mama şi Zoia se prăbuşeau pe patul de hotel după o zi întreagă la plajă. Odată, în timp ce ele sforăiau, papa şi-a scos agenda şi mi-a spus: *Uite, Raisa, cum ai aborda tu problema asta? Dar pe asta?* Aveam doar cinci ani, poate şase, şi i-am răspuns că nu vreau să fac *iarăşi* matematică. Voiam şi eu să sforăi. Pe Zoia de ce nu o punea să facă asta? Şi nu eram oare în vacanţă?

Papa, nu vreau să fiu ca tine când mă fac mare!

Sunt oameni care văd doar la suprafaţă, mi-a răspuns el. *Şi apoi sunt oamenii care văd mai în adâncime. Ştii ce frumos e acasă la noi când tocmai a nins?*

Ei, şi ce? am răspuns, bosumflată.

Zăpada e doar o pătură, Raisocika. Acoperă murdăria, trotuarul, şobolanii, putregaiul. Ascunde trupurile, pietrele de mormânt, istoria, toate lucrurile a căror existenţă oamenii trebuie să o ignore, ca să poată trăi. De fiecare dată când vei privi zăpada de acum înainte, trebuie să-ţi aminteşti: mai e ceva acolo. Ceva ce nu pot vedea.

Dar, papa...

Tu ai un talent pentru asta, a spus*. Doar că nu ai şi disciplina necesară. Aici intervin eu. O să-ţi mai arăt ceva. O enigmă. Un mister. Şi tu o să-l descifrezi.*

Ca să mergi mai în adâncime.

— Ar trebui să dormi.

Amintirea dispare brusc. Lev mi-o spune încă o dată, răspicat. Am aruncat pastilele înapoi în geantă. Am şi mai mare nevoie de ele acum, ca să şteargă imaginile astea, să o oprească pe Zoia. Golesc nerăbdătoare tot conţinutul genţii în poală. Paşaportul. Portofelul. Câteva monede rătăcite. Un elastic de păr.

Caietul mamei.

E întredeschis la acea primă pagină tulburătoare: *Notă pentru cititor*. Îl iau în mână cu gândul să îl pun undeva bine, dar lumina slabă din cameră scoate cumva la iveală scrisul din interior. Ezit. În cel mai rău caz, una din poveştile ei îmi va distrage atenţia de la alte lucruri; în cel mai bun caz, m-ar putea chiar ajuta să adorm. Asta a fost şi intenţia mamei când le-a scris, să fie citite seara, înainte de culcare. Asta, cel puţin, înainte să se apuce de băut.

Şi, în plus, i-am promis.

— Poţi, te rog, să îmi faci o favoare mai puţin obişnuită? întreb.

— Ce anume? răspunde Lev, indiferent.

— Poţi să îmi citeşti una din poveştile astea? Mama le-a scris. Sunt destul de scurte.

Îşi îndreaptă atenţia asupra caietului.

— Nu ştii *să citeşti* în ruseşte?

— Nu am mai scris de mână din copilărie. Mă ridic şi mă îndrept spre el. Mi-a luat o oră să citesc prima pagină.

— Bine. De ce nu. Lev ia caietul şi deschide coperta. „Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta”, lecturează el, impasibil. Să încep cu prima?

— Nu con..., dau să spun, dar mă opresc brusc. Hai să facem cum zice acolo!

VOALUL DE MIREASĂ

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, o tânără a purtat un voal de mireasă atât de gros, că nici nu putea să îl vadă pe bărbatul care avea să îi fie soţ. Nunta a fost reuşită. S-a mâncat şi s-a cântat, iar cineva i-a ţinut o cunună deasupra capului. Cuplul a fost sărbătorit cu pâine şi sare, iar coada împletită a fetei a fost desfăcută. Totul se destrăma. Oameni pe care nu îi cunoştea se agitau şi vociferau pe lângă ea, şi a fost dusă peste tot: din baie în

dormitor şi apoi la biserică, dar ea tot nu putea să vadă pe cine lua de soţ.

A văzut abia când era prea târziu.

CAPITOLUL 4

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), vara anului 1916

Dmitri a venit azi la ceai. Ba chiar stă pe un scaun lângă ea, şi nu la secreter, ca de obicei. Zâmbeşte, un zâmbet care se împleteşte cu albastrul argintiu al tapetului; Tonia nu îşi dă seama ce întorsătură vor lua lucrurile.

— Cred că te neglijez, Toniecika, spune. Am fost plecat atâta vreme. Iar acum, că sunt aici, consiliul mă ţine ocupat ceva de speriat. E conflict în fabrică. S-ar putea să fie chiar şi o grevă.

— Am auzit că facţiunile bolşevice şi menşevice sunt în dezacord, spune Tonia, absentă.

Dmitri se uită mirat la ea.

— Nu mi-am dat seama că eşti la curent cu lucrurile astea, draga mea.

— Ştiu de la soţia lui Kirov, spune Tonia, cu referire la soţia unei cunoştinţe de-ale lui Dmitri, o femeie foarte implicată politic, ţinându-şi respiraţia în timp ce minte.

— Ei bine, are dreptate. Dmitri pare epuizat. O mare parte din problemă e cauzată de noul Comitet Bolşevic din Vîborg. Liderul lor e un muncitor dintr-ai mei. Are vorbele la el şi e chipeş. Oamenii sunt atraşi de el fără ca măcar să înţeleagă politica pe care o adoptă.

— Fascinant, spune Tonia, în timp ce ridică ceaşca şi încearcă să îşi ascundă faţa în ea.

— Tu cum îţi petreci vremea în perioada asta?

În ultimul timp, Toniei îi este teamă că Dmitri va începe să suspecteze ceva legat de Valentin. De parcă iubitul ei ar fi un săpun cu care şi-a frecat pielea până-n profunzime. Dar se pare că nu ar fi trebuit să îşi facă griji. Soţul ei nu o cunoaşte atât de bine, încât să îşi dea seama că s-a schimbat şi într-adevăr nu bănuieşte nimic. Şoferul încă îl duce în cartierele unde fetele au feţele pudrate şi fard roşu în obraji, iar părul, mâinile şi picioarele le sunt moi asemenea păpuşilor de cârpă.

Sau cel puţin aşa arată după ce termină Dmitri cu ele.

— Citesc, ca întotdeauna, răspunde.

— Arăţi un pic obosită, ai cearcăne, spune el. Mă deranjează. Mâine ar trebui să te dai cu nişte pudră de orez.

— Dacă asta îţi place.

— E din cauza acelor coşmaruri, nu-i aşa? Biata de tine!

Dmitri se apleacă şi îşi trece mâna prin părul ei şi îi spune încă o dată cât de mult îi place, aşa desfăcut, neîmpletit, curgându-i liber pe umeri. *Frumos*, *în valuri*, spune el.

În momentul ăsta, se simte mai degrabă ca o frânghie. Ca laţul unei spânzurători.

La cinci dimineaţa, treptele care duc spre camera de la subsol a lui Valentin sunt inundate de o lumină dulce. Celebrele Nopţi Albe au sosit. Deşi cerul e minunat, Tonia se simte stânjenitor de expusă. Bate rapid la uşă, iar inima îi bubuie în piept. Nu au stabilit să se întâlnească azi şi e posibil ca Valentin să nu fie acasă sau, de ce nu, să fie cu altcineva. Cu siguranţă mai sunt şi alte femei în viaţa lui, din moment ce a menţionat atât în discursurile lui, cât şi în treacăt că oamenii nu îşi aparţin unii altora. La fel ca în cazul pământului, animalelor sau al bunurilor materiale...

— Tonia? exclamă el surprins, când deschide uşa.

— Te-am trezit? întreabă ea.

— Lucram la un discurs.

Valentin nu are cămaşa pe el şi ţine în mână o ţigară. Îl vede prin spirala de fum, îi vede pielea goală şi muşchii conturaţi ai pieptului, pe care nu i-a mai *contemplat* înainte, în clipele furate pe care le-au petrecut împreună. Doar i-a simţit cu mâinile. Are gura uscată, dar bineînţeles că, în încăperea asta de la subsol, e sufocant ca într-o peşteră, chiar şi fără fumul de ţigară.

— Mă plimbam, încearcă ea să explice. Şi m-am gândit...

— Intră, spune el şi îi zâmbeşte lejer. Pot să îmi exersez discursul cu tine.

Tonia îl urmează înăuntru. Camera e îngrozitor de mică şi de întunecată, compartimentată la mijloc de un placaj, ceea ce o face să pară şi mai îngustă. Prieteni de-ai lui au adesea nevoie de un loc unde să tragă.

Să se ascundă de Ohrana, poliţia secretă a ţarului.

Nici măcar Nopţile Albe nu pot să pătrundă în subteran. Dar lumina slabă e liniştitoare, şi Toniei îi e mai

uşor să se lase pradă momentului când Valentin o trage spre el şi o sărută. Un sărut lent şi tăcut. Mâinile lui o cuprind pe după talie şi Tonia simte cum obrajii i se îmbujorează. Nu s-a dezbrăcat niciodată de tot în faţa lui. De fapt, s-au văzut mai mult pe afară. Valentin o atinge uşor, pe faţă, pe obraji, pe buze, şi pielea ei se înfioară.

O ia de mână, îi întoarce palma către el şi o mângâie cu degetele pe încheietura mâinii. E un gest atât de fin şi de delicat, că Tonia de-abia îşi dă seama când îi ridică şi mai mult mâneca.

— De unde ai astea? întreabă.

— Ce anume?

— Cicatricile.

Ea se retrage brusc.

— Nu ştiu. M-am născut cu ele.

— Aceleaşi cicatrici le ai şi pe picioare, comentează el, cu un aer dezinvolt. La început am crezut că poate sunt de la o arsură sau o boală din copilărie. Dar am văzut multe cicatrici. Astea sunt diferite.

— Ţi-am spus, nu ştiu.

El ar vrea să continue cu întrebările, dar se opreşte. Tonia îşi dă seama din privirea lui pătrunzătoare, la fel o priveşte şi când se văd pe stradă, deasupra capetelor atâtor străini. Pot vorbi fără să vorbească. Nu a ştiut niciodată că aşa ceva e posibil.

— Diseară are loc un cerc de lectură, în apartamentul unui prieten, spune Valentin, după un moment de tăcere. Nu vrei să vii cu mine?

— Dar e riscant. Dacă mă recunoaşte cineva...

— Nu o să te recunoască nimeni.

Tonia schiţează un zâmbet. E foarte posibil ca cineva să o recunoască. De vină e chiar înfăţişarea ei neobişnuită. Toată lumea din Popovka, sătenii, prietenii, chiar şi rudele,

avea o poreclă pentru ea: Kukolka. Şi nu era folosită cu afecţiune. Trebuie să fie ceva în neregulă cu o fată care arată aşa, ceva *nemaivăzut*, spuneau oamenii pe la spatele ei, suficient de tare ca să fie auziţi. Poate că şi tatăl Toniei credea la fel, altfel de ce ar fi fost papa atât de nerăbdător ca ea să se mărite şi să plece din Otrada.

Să fie vândută.

Dar oamenii nu aparţin unii altora.

— Garantez cu viaţa pentru prietenii mei, spune Valentin, de parcă i-ar fi citit gândurile.

— Bine. O să vin, spune ea, şocată de propriile cuvinte.

Pe noptiera de lângă patul soacrei stă întinsă o batistă pe care Tonia nu a mai văzut-o niciodată. Atât de delicată, că pare ireală, e cusută cu aur, ornată cu perle, iar pe margini are un model floral elaborat, într-un albastru-pal. Anastasia o surprinde uitându-se la ea şi i-o întinde, cu o mână moale. Tonia o prinde de un colţ cu respect şi nostalgie.

— E a ta, dacă vrei, spune Anastasia.

Fascinată, Tonia îşi trece batista peste degete. E fină ca pielea de şarpe.

— Continuăm azi cu *Marxismul şi problema naţională*, copilă?

Tonia ridică privirea.

— Dacă ţi se pare plictisitor, Anastasia Sergheievna, sunt fericită să...

— Nici vorbă. Citim, ce-i drept, multe materiale politice în ultima vreme, dar mă bucur că ai găsit ceva ce te interesează. Anastasia zâmbeşte cu jumătatea de gură care nu e amorţită. Cauza omului de rând merită atenţie. Ştii, pe vremea când încă eram în stare, am încercat mereu să îmbunătăţesc viaţa oamenilor aflaţi mai prejos

de mine. Dar trebuie să se acomodeze şi Mitya cu lucrul ăsta. Fiul meu are intenţii bune. E dificil pentru el, tensiunile cu muncitorii, întregul conflict...

Tonia încearcă să şi-l imagineze pe Dmitri *acomodându-se* cu ceva. Nu funcţionează. El face lucrurile grosolan, cu forţa. Dar, bineînţeles, nu o arată. Sau, mai bine zis, nu se vede aşa din afară.

— În seara asta, eu..., începe să vorbească. E un eveniment la care aş vrea să iau parte. O seară de lectură.

Anastasia cască ochii mari, chiar şi pe cel bolnav.

— Cine e gazda?

Tonia îşi simte faţa acoperită de broboane de sudoare.

— Soţia lui Kirov.

— Kirov Peştele-Somn?

— Participă des la marşurile femeilor. Dar dacă întreabă Dmitri...

— Înţeleg. Anastasia se întinde, o bate uşor pe Tonia pe obraz. Atingerea bătrânei e moale, ca batista. Anastasia pare că se dezintegrează. Dispare. O să-i spun că faci ceva pentru mine, dacă întreabă. Orice, micuţo, numai să fii fericită aici.

Prietenul lui Valentin locuieşte în Zagorodnîi, o zonă nu tocmai demodată. Clădirea arată ca nouă, elegantă ca o navă şi acoperită de o cupolă. Valentin o aşteaptă în interior, lângă scară, sprijinit de un perete. Ridică mâna să o salute, dar ea e uimită din nou de diferenţa dintre cele două locuri, pentru că acest coridor gol, pe jumătate văruit, e grandios în comparaţie cu camera de la subsol unde trăieşte el. Ce ar zice dacă ar vedea foaierul casei de pe malul râului Fontanka? Scările din marmură, podelele acoperite de covoare groase, pereţii plini de oglinzi? Vitrina cu geam unde sunt expuse obiecte de ceramică şi

porţelan? Candelabrul din cristal lucrat manual, felul în care unduieşte, ca apa, când îl priveşti de jos?

Tonia găseşte batista Anastasiei în săculeţul ei de mână şi îşi tamponează obrajii cu ea.

— Urcăm? sugerează el.

Nu au mult de urcat. Tonia şi-ar fi dorit să fie mai departe şi mai sus, dar Valentin deja bate la uşă.

— Vika? strigă prin uşa închisă. Eu sunt.

Persoana care deschide e o tânără zâmbitoare, cu o coafură sobră şi ochi imenşi, de căprioară, sau poate că doar par aşa graţie coafurii.

— Valia, bună, spune, sărutându-l pe Valentin o dată, de două, de trei ori pe obraji, înainte de a se întoarce spre Tonia. Zâmbetul îi păleşte, e abia schiţat acum. Şi dumneaei cine e? Nu mi-ai spus că vii cu cineva.

— Ea este Tonia, răspunde. Tonia, dumneaei este Victoria Pavlovna.

— Vika e de-ajuns, spune străina, cu glas vioi. Îmi pare bine să te cunosc. Râde. Haideţi, intraţi. Am destui papuci pentru toată lumea. Vrei...? dă să întrebe, apoi privirea îi alunecă ceva mai jos şi tace.

Tonia priveşte şi ea în jos, căutând să vadă ce greşeală a comis deja şi îşi dă seama că Victoria se uită fix la săculeţul ei de mână, la poşeta ei din argint, gravată cu ramuri de mesteacăn. În aceeaşi mână, ţine încă strâns batista elegantă şi delicată a Anastasiei, iar auriul ei străluceşte obscen pe fundalul monoton al tuturor lucrurilor din jur.

— Poate preferi să rămâi încălţată, spune Victoria.

— Vika, spune Valentin, aproape imperceptibil.

— O să iau papucii, spune Tonia. Eşti foarte amabilă. Am ceva pentru tine, în semn de mulţumire pentru ospitalitate, numai un mic...

— Păstrează-l, spune Victoria, şi de data asta tonul glacial e incontestabil. Nu e nevoie de aşa ceva aici.

O masă pliabilă din lemn e adusă în ceea ce pare a fi cea mai mare încăpere a apartamentului. O supă cu o grămăjoară gelatinoasă de slană în mijloc e trecută din mână în mână, iar lingurile se folosesc la comun. Tonia îşi face curaj şi duce la gură o lingură plină de supă. Are o textură granulată, care îi aminteşte de apa de baie. În jurul ei se poartă discuţii politice aprinse; nume şi date sunt pasate de colo-colo ca nişte insulte. În cercurile lui Dmitri, oamenii nu vorbesc niciodată despre politică pe acest ton, iar în Popovka, nimeni nu ştia cum să vorbească de politică.

Din conversaţii, Tonia află că Victoria e fiica cunoscutului scriitor Pavel Katenin şi că este pianistă. Nu doar muncitorii săraci cred în cauza bolşevică.

— Care sunt scriitorii tăi preferaţi, Tonia? o întreabă Victoria, aplecându-se către ea. Tonia e cât pe ce să răspundă sincer, dar apoi se gândeşte la exemplarul ei din *Evgheni Oneghin,* cu coperţi îmbrăcate în catifea şi file groase. Cu siguranţă, prietenii lui Valentin nu îl citesc pe Puşkin de plăcere, cum o face ea. Ştie exact ce citesc ei: a încercat din răsputeri să înţeleagă. Marx. Cernîşevski. Radişcev. Lenin. Probabil că, prin comparaţie, îl consideră pe Puşkin siropos, sentimental, romanţios. Mai subţire decât supa.

— Nu vrei să ne citeşti în seara asta? insistă Victoria, şi Tonia îşi dă seama că nu i se dă drept la replică.

— Mă tem că nu am mai citit în faţa altora niciodată, spune ea, îmbujorată. Acasă, nu aveam cercuri de lectură. Deşi oamenii *spuneau* poveşti în jurul mesei, ca acum. Mai mult basme şi fabule, adaugă Tonia, văzând cum mai

multe capete se întorc spre ea. Sunt din provincie. Din Tula.

— Din provincie, remarcă cineva, cu dispreţul afişat şi de prietenii lui Dmitri.

Din provincie. Ca şi cum ar fi o boală infecţioasă.

Tonia are senzaţia fulgerătoare că s-ar putea să nu îşi găsească niciodată locul undeva.

— Trebuie să ne spui şi nouă o poveste, zice Victoria, poruncitor.

Pe sub masă, Tonia strânge în mâini batista cu mărgele de perle. Auzise nenumărate poveşti spuse în jurul vetrei. Iar în ultimele luni, începuse să îşi ţească propriile idei de poveşti, ca nişte fire argintii de pânză de păianjen. Dar nu aşternuse încă nici una pe hârtie. De ce nu *ar spune* o poveste? De ce să *nu* încerce, într-un asemenea cadru, să croiască o poveste special pentru acest eveniment? Chipuri în aşteptare, străini sceptici, o neclintire în aer?

— Odată, demult, începe ea, bazându-se pe această formulă foarte cunoscută, într-un regat îndepărtat... În timp ce vorbeşte, vede cum se schimbă cu toţii la faţă, dar nu poate spune în ce fel. ...Trăia o prinţesă într-un castel la malul mării, departe de oraş, departe de...

Tăcerea lor e înăbuşitoare şi, în această tăcere, mintea Toniei se limpezeşte brusc. Ce a câştigat prin faptul că a venit aici? Ce a sperat să îşi demonstreze ei înseşi, lui Valentin? Ea reprezintă ceea ce oamenii ăştia dispreţuiesc mai presus de orice. Tot ceea ce speră să distrugă.

Le-a complicat seara cu intruziunea ei, cu ignoranţa şi cu caracterul ei provincial. Simţindu-se prea umilită, Tonia se ridică, iar scaunul ei scârţâie pe podea. Fentează întrebarea cuiva, îngrijorarea altcuiva, pe cineva care îi

oferă ceva de băut şi se împiedică de piciorul unui scaun când iese din cameră.

Se opreşte puţin de partea cealaltă a uşii, respiră greu, încercând să îşi revină.

Las-o, aude pe cineva spunând, poate pe Victoria. *De ce ai adus pe cineva ca ea, Valia? Cine urmează, vreo ducesă?*

Pe cineva ca ea.

O dor cuvintele astea. Tonia se prinde de balustrada de lemn cu aşchii în timp ce coboară scările, uimită de cât de rău se simte.

Valentin o ajunge din urmă la parter.

— E târziu, spune, cu mâna deja pe clanţă. Sunt obosită.

— Prea obosită să spui noapte bună?

Afară, cerul nopţii e luminos şi strălucitor. Nu e nici un adăpost în oraşul ăsta, nicăieri unde să te poţi ascunde. Tonia se uită în toate direcţiile, la intersecţie, la petrecăreţii întârziaţi. Valentin păstrează distanţa faţă de ea, iar ea îi poartă pică pentru că înainte totul era doar imaginar, iar acum *ştie* ce înseamnă să fie cu el, ştie cum e să fii cea pe care el o caută în mulţime.

Cum să se mai mulţumească acum doar cu fanteziile?

— Nu am ştiut că spui poveşti, îndrăzneşte el.

— Nu spun, răspunde ea scurt. După cum ai putut vedea.

— Prietenii mei au fost nepoliticoşi. Ezită. Îmi cer scuze. Se feresc de străini.

— Nu ai mai dus pe nimeni altcineva să îi cunoască până acum? Regretă imediat întrebarea. Ce burghez din partea ei să întrebe aşa ceva. Posesiv. Josnic. În fond, Tonia e măritată, şi indiferent de cum vorbeşte Valentin

despre viitor în discursurile lui, nu există nici un viitor pentru ei doi.

— Nu, răspunde el simplu. Hai, *milaia*[1], te conduc acasă.

Când a început legătura lor amoroasă, se întâlneau doar o dată pe săptămână şi plecau împreună, clandestin, de la podul Liteinîi. Numai când ajungeau pe scările care coborau către camera lui, se întorcea spre ea şi îi oferea zâmbetul acela desăvârşit. Dar curând după aceea, începuseră să se întâlnească de două ori pe săptămână, apoi o dată la două zile şi deja, în momentul acesta, nu mai ajung la scările acelea alunecoase. A trecut aproape jumătate de an. Acum Valentin o trage după el pe vreo alee dosită, pe vreo străduţă singuratică, mâinile lui îi găsesc jartiera, îi şopteşte în păr, iar ea îşi îngroapă strigătele în umărul lui. După aceea, trebuie să îşi netezească fustele şi să îşi împletească şalul ca pe o panglică.

Uneori, în timp ce merge spre casă, simţindu-şi picioarele moi, Tonia îşi aminteşte de povestirile cu tâlc ale mamei, despre băieţi ca el şi despre fete ca ea. Despre boli, sarcină, inimi frânte, lacrimi, amărăciune, dar mai ales...

Imaginează-ţi că eşti o pereche de mănuşi albe, zicea mama, trăgându-i una din mănuşi pe mână*. Orice pată care cade asupra ta devine parte din material. Indiferent de cât de mult ai spăla-o, nu va mai fi niciodată de un alb pur. Şi dacă pata pare să se estompeze de la sine e pentru că s-a absorbit în ţesătură, pentru că a pătruns încă şi mai adânc*.

[1] „Draga mea” (în limba rusă în original).

CAPITOLUL 5

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Mă sprijin de balustrada balconului lui Aleksei. Noaptea e caldă, sufocantă, iar puzderia de stele îmi aminteşte cum m-a dus odată mama să văd spectacolul de Ziua Guy Fawkes, pe malul Tamisei. Avea în mână o sticlă cu ceva la fel de înţepător ca insecticidul; la momentul acela, nu ştiam ce e. Zâmbea mult. Prea mult. Mă durea să mă uit la ea, aşa că mă uitam în sus. Focul de artificii a durat cam jumătate de oră, apoi s-a oprit, iar când s-a oprit, a fost ca şi cum aş fi văzut pentru prima oară bezna.

Deci asta a fost aici dintotdeauna.

Acum mama s-a oprit.

Ce a fost aici dintotdeauna?

Contorul de gaz şi boilerul sunt stricate. Mă duc la proprietară şi îmi spune că s-a spart o conductă îngheţată iarna trecută, dar că urmează să repare totul. Apoi se uită cu viclenie în altă parte şi nu mă pot abţine să nu mă gândesc că locul ăsta se dezintegrează la toate nivelurile: apartamentul, clădirea, ţara.

Când mă întorc la apartament, îl găsesc pe Aleksei fredonând un cântec, în timp ce îşi pune o linguriţă generoasă de dulceaţă în ceai. Paharul lui e aşezat într-un suport placat cu nichel, un obiect pe care nu l-am mai văzut de când am părăsit Rusia. Amestecă lichidul în cercuri cu lingura.

— Ai văzut lista de lecturi pe care ţi-am lăsat-o? întreabă. Majoritatea cărţilor trebuie să fie pe aici, pe undeva.

— Să încep imediat?

— Încă nu. Continuă să amestece în ceai. Întâi de toate, l-am rugat pe Lev să dezgroape vechea mea cutie cu hărţi. Cauţi un sat numit Popovka, în Tula, şi îţi spun de pe acum că nu e vorba de Popovka, din districtul Aleksinski. E altul, mult mai mic. S-ar putea chiar să nu apară pe nici una din hărţile mele – caz în care te voi trimite la arhivele statului.

— Nici o problemă, spun, curioasă. Şi ce să fac odată ce...?

— Kukolka s-a născut la o moşie din apropiere, numită Otrada, continuă. Ar merita o călătorie până acolo să vezi dacă a mai rămas cineva care ştie ceva.

Îmi torn şi eu o ceaşcă de ceai. Când o să îmi spună Aleksei cine e, de fapt, Kukolka? Pentru cineva a cărui întreagă viaţă a însemnat să descrie indescriptibilul şi să dezvăluie inimaginabilul, e un pic cam *evaziv*, nu-i aşa? Ah, şi laptele s-a brânzit. Am turnat prea mult deja, iar acum ceaiul e înţesat de şuviţe albe.

— La naiba, spun printre dinţi şi îl arunc în chiuvetă.

E ceva ce merge bine în ţara asta afurisită?

Aleksei îmi surprinde privirea şi zâmbeşte.

— Faptul că te-ai întors acasă, spune, o să înceapă să doară. Pentru că te întâlneşti cu sinele tău din trecut. Şi unul trebuie să îl ucidă pe celălalt.

Un grup de tineri în haine de camuflaj gri-albăstrui sunt adunaţi în faţa magazinului universal GUM din Piaţa Roşie, sprijinindu-se lejer, graţios, de una din arcade. Vorbesc cu voce joasă, oprindu-se din când în când să îi analizeze pe trecători. Au mici insigne de metal prinse de

buzunarele de la piept şi nişte petice ovale, de culoare galbenă, pe mâneci. Şoferul lui Aleksei e singurul îmbrăcat în haine civile, dar nu iese în evidenţă. Indiferent cine e acum, cu siguranţă a fost unul *de-ai lor.*

În armată, poate? Sau vreun fel de poliţie?

Se desprinde de ceilalţi.

— Ai spus ora zece, zice, în loc de salut.

— Îmi cer scuze. Am ratat staţia de metrou.

— E ceva de mers până la maşină.

— Sunt foarte recunoscătoare pentru asta, îi spun.

Mergem fără să vorbim. Mă simt ameţită după cât m-am uitat în sus, la cupolele colorate ale Catedralei Sfântul Vasile, şi trebuie să mă grăbesc ca să pot ţine pasul cu el. Ca să mă calmez, bag mâna în geantă şi pipăi silueta dură, contururile picioarelor micuţe şi textura nisipoasă a părului artificial. Singura păpuşă care nu face parte din colecţia mamei. Păpuşa care a stat în întuneric la fel de mult ca mine.

Lev nu vorbeşte prea mult nici în maşină. Forţează tare Mercedesul, iar cauciucurile scârţâie în timp ce schimbă vitezele.

— Sunt născută aici, încerc eu să sparg gheaţa. Doar că nu am mai fost de ani de zile. Încuviinţează din cap în semn că m-a auzit. Şi am răspuns unui anunţ pe care l-a postat Aleksei la universitate. Îmi las geanta să-mi cadă la picioare şi aterizează cu toată greutatea pe o gleznă. Ai citit ceva din ce a scris?

— *Ultimul bolşevic*.

— Am fost la o lectură de-a lui. A fost teribil de impresionant.

— Mie nu mi-a plăcut, spune Lev.

— Ah. Dar se pune problema de plăcut sau nu? E o carte de memorii.

— E bine scrisă, recunoaşte el. Dar prea precaută. Lipseşte ceva. Cred că a omis nişte chestii. Chestii care nu se potriveau.

— Poate că a fost nevoit. Ca să aibă sens.

— Bine, zice Lev, ridicând din umeri.

— Ei bine, nici mamei mele nu i-a plăcut, spun. Cineva i-a dat odată un exemplar. L-a ars pagină cu pagină. Cu flacăra de la o lumânare, culmea!

— Chiar aşa? zice el, iar eu prind curaj.

— Cred că era de părere că punea Rusia într-o lumină proastă. Era chiar patriotă, se supăra mereu când oamenii criticau guvernul. E o ironie pentru că la final ne-am mutat la....

Mamulia.

Zoia.

Mamulia.

E, fără îndoială, vocea surorii mele – cu toate că nu mi-a mai vorbit până acum. Nici măcar o dată. Dar nu mă pot gândi decât la faptul că nu o mai consider pe mama noastră „Mamulia”. Mamulia era frumoasă, tandră, plină de viaţă, cu o voce tinerească şi inflexiuni melodioase. Vocea mamei suna de parcă ceea ce îi distrugea ficatul îi urca pe trahee. Mamulia făcea în fiecare dimineaţă piruete în faţa oglinzii, privindu-se din toate unghiurile. Mama nu mai avea unghiuri, mereu îmbrăcată în cămaşa aia de noapte fără formă, care i-a devenit, într-un final, ca o a doua piele.

Mamulia a murit acum paisprezece ani. Mama a murit în iunie.

— V-aţi mutat la...? întreabă Lev.

— Scuze. Am... auzit..., mă bâlbâi, şi nu-mi vine altceva în minte decât adevărul. Sunt bântuită.

— Bântuită, repetă el.

— De fantoma surorii mele.

Lev se uită la mine pentru prima oară de când suntem în maşină, cu o privire pătrunzătoare, ca a unei vulpi.

— Cum a murit?

Mărturisirea pe care tocmai am făcut-o îmi răsună încă în cap: sunt bântuită. Nu am spus asta nimănui, nici măcar lui Richard. Cum să explic că am ştiut că era Zoia încă de prima dată când m-a pus să miros ceva? Mirosuri, acum voci. Richard ar crede că am un fel de criză psihotică.

Poate că aşa şi e.

— A fost împuşcată. Ţintită de aproape, răspund.

Conversaţia noastră neverosimilă nu poate susţine această lovitură finală. El nu are nici o reacţie, iar eu mă afund în scaunul maşinii. *Sunt bântuită*. Mă întreb dacă am recunoscut asta în sinea mea până acum. Îi dau câteva indicaţii de drum lui Lev. Pe aici. Pe acolo. *Sunt bântuită*.

Cuvintele nu dispar nici măcar când ajungem pe autostrada cu două benzi Rublevskoe, în zona unde uneşte nişte întinderi mari de pădure. În preajmă se află reşedinţele celor mai puternici şi influenţi oameni de la Moscova – oameni cărora le place să trăiască în spatele unor ziduri înalte. Când ieşim de pe autostradă, începem să vedem înălţându-se unele din acele ziduri.

Lev îmi aruncă o privire, în timp ce îşi scoate o ţigară. Ştie că nu ar trebui să ne aflăm aici.

— E casa aceea, spun, arătând spre o poartă înaltă şi spre soldatul care stă în faţa porţii, ţinând în mână o puşcă de asalt.

Pe măsură ce maşina noastră se apropie, soldatul îi face semn lui Lev să oprească. Un mozaic de roşu şi alb se întrezăreşte acum printre gratiile negre ale porţii. Îmi amintesc de la prima mea vizită o casă de cărămidă cu trei

etaje şi ferestre cu detalii sofisticate. La momentul acela, m-am concentrat pe ornamentaţiile ferestrelor şi mi-am spus să nu mă uit la nimic altceva.

Lev lasă în jos geamul de pe partea şoferului.

— Ce faci, te-ai pierdut? întreabă soldatul.

Eu mă aplec spre geam şi zic:

— Am venit să mă întâlnesc cu Ivan Vasiliev.

Soldatul se încruntă.

— Colonelul ştie că veniţi?

— Spune-i că îl caută Raisa Simonova.

Soldatul scoate o staţie de emisie-recepţie şi latră ceva în ea. Staţia huruie un răspuns, apoi poarta se deschide cu un scârţâit jalnic. Lev intră încet cu Mercedesul în curte şi parchează lângă o flotă de BMW-uri negre. Bate cu degetele pe volan. Încă nu şi-a aprins ţigara.

— Credeam că te cheamă Rosie, spune. Şi de ce suntem aici?

— Mă cheamă Rosie. Dar poţi să-mi spui şi Raisa, dacă preferi, zic eu, evitând să răspund la cealaltă întrebare.

— *Tu* preferi?

Nici la asta nu am un răspuns.

Îmi desfac centura de siguranţă şi văd o siluetă solitară croindu-şi drum de-a lungul verandei albe care înconjoară casa. A coborât scările, acum se îndreaptă spre maşină, spre mine. E la fel de mărunt şi de suplu cum mi-l aminteam din copilărie şi încă emană o aură de putere terifiantă. Nici nu are nevoie de poartă sau de soldatul înarmat sau de maşinile blindate nemţeşti pentru a părea invincibil.

Ăsta e genul de putere pentru care unii ar fi în stare să ucidă şi care trenează în urma lui în timp ce merge, ca

o scurgere de benzină. Pe măsură ce se apropie, îi observ cearcănele negre, ca de raton.

Ivan Vasiliev. Omul care ne-a scos pe mine şi pe mama din Rusia; care ne-a salvat. Sau cel puţin aşa am simţit la momentul acela.

La el în birou, colonelul se aşază în spatele unui birou mare şi îşi pune ochelarii. Lui Lev i s-a cerut să aştepte în salon.

— Mă bucur că ai venit, începe colonelul Vasiliev, deşi din vocea lui nu reiese asta. Avem o chestiune importantă pe care trebuie să o discutăm amândoi. Rămâi mai mult timp la Moscova? Unde stai?

— O să fiu aici vara asta. O să vă las toate detaliile. Am venit să vă cer o favoare, spun repede, înainte să îmi pierd curajul. Îl caut pe Eduard Daineko.

— Eduard... Colonelul se opreşte brusc. Nu, nu, Raisa. Nu o să te ajut să-l găseşti pe bărbatul acela.

Mă simt aproape uşurată să îl aud pe colonel spunând *bărbatul acela*, ca şi cum ar fi *bărbatul acela* pentru el şi pentru toată lumea. Ca şi cum ar fi normal că mă gândesc la persoana asta în fiecare zi, ca şi cum ar fi în regulă că nu pot să dorm niciodată o noapte întreagă, ca şi cum ar fi firesc să fiu bântuită de sora mea moartă.

— A lăsat ceva în urmă, spun.

În 1977, Eduard Daineko era un bine-cunoscut asasin pentru o organizaţie criminală în plină dezvoltare. Fusese în puşcărie de mai multe ori de-a lungul anilor. Fusese văzut în acea dimineaţă în cartierul nostru, iar doamna care i-a dat drumul să intre în clădirea noastră l-a recunoscut ulterior dintr-o serie de fotografii. Cu siguranţă, identificarea lui nu a constituit niciodată o problemă. Problema era că poliţia părea să aibă un profund respect pentru acest om. Vorbeau despre el de parcă am fi fost

onoraţi cu apariţia rară a unui zeu, de parcă ar fi luat formă umană doar pentru noaptea aceea, ca să comită acele crime.

Nici acum nu cred că au vrut să îl prindă.

Ivan Vasiliev a fost cel care l-a creat pe acest zeu sau, cel puţin, care l-a învăţat să ucidă. În tinereţea lui, Daineko fusese talentatul protejat al colonelului. Fusese antrenat ca lunetist în Forţele Speciale GRU Speţnaz. Vasiliev l-a pus peste tot pe hartă înainte să îl lase să alunece în ghearele unei *bratva*[2] criminale.

Colonelul, ştiu sigur, încă se simte responsabil pentru ce s-a întâmplat. Eu încerc să nu îl culpabilizez pentru asta. Încerc să mă gândesc că nu e vina lui mai mult decât a mea, doar pentru că nu am intrat mai devreme în cameră sau nu am făcut altceva.

Doar pentru că am supravieţuit.

Vasiliev nu pare convins, aşa că încerc din nou.

— În noaptea aceea, Daineko m-a văzut şi a uitat ceva în urma lui.

Oftează.

— De ce nu ai spus la poliţie? Sau mie, când am venit să vorbesc cu mama ta şi cu tine?

— Nu aveam încredere că poliţia nu va distruge acea probă. Bag mâna în geantă. Dar, mai cu seamă, cred că nu am vrut să mi-o ia mama. Are, a avut, o chestie cu păpuşile...

— Cu păpuşile?

O aşez pe biroul lui.

Colonelul se încruntă. Ridică jucăria de cincisprezece centimetri şi trage de o şuviţă de mohair auriu, înfăşurând-o uşor pe deget. Analizează sprâncenele arcuite ca un

[2] *Bratva* în limba rusă „frăţie”, denumire pentru mafia rusească din fosta Uniune Sovietică.

curcubeu, luciul lăcuit al porţelanului, rochia albă din brocart, care ascunde picioare încălţate cu cizme. Mâinile păpuşii sunt goale, întinse mult în faţă, ca şi cum ar vrea să fie luată în braţe.

Nu a fost ţinută niciodată în braţe. Timp de un deceniu şi jumătate, am ţinut-o într-o cutie.

— Deci doar din cauza asta vrei să urmăreşti un asasin profesionist prin Moscova, spune Vasiliev, desfăcându-şi degetul din strânsoarea grotescă a părului păpuşii.

— Dacă Daineko ar fi vrut să mă omoare, m-ar fi omorât în noaptea aceea, dar nu a făcut-o. A fost ceva diferit de toate celelalte misiuni ale lui. Ai spus chiar dumneata că motivul trebuie să fi fost personal, că ne urmărea, că nu se va opri niciodată să ne urmărească. Că nimeni nu ştia de ce. Ei bine, eu ştiu că avea de-a face cu mama. O cunoştea – i-a lăsat păpuşa asta. Vreau doar să înţeleg, atât. De ce a făcut ce a făcut.

— De unde ştii că a lăsat-o pentru Katia? De ce i-ar fi lăsat o *păpuşă*?

— Ea avea o colecţie de păpuşi ca aceasta!

— De ce nu ai întrebat-o, Raisa?

Ivan Vasiliev pune păpuşa cu faţa în jos pe birou. O fi el colonel în Forţele Armate Sovietice, s-o fi luptat el cu rebeli de gherilă în Afganistan, o şti el cum să reziste o săptămână fără să doarmă şi să meargă cu ghetele puse cu vârful în spate ca să lase urme false. Dar nici chiar el nu rezistă unei jucării de copil care te ţintuieşte cu ochii săi morţi.

— Am încercat. Refuza să vorbească despre seara aceea. Se prefăcea că nu s-a întâmplat niciodată. Bag păpuşa la loc în geantă. Iar acum e moartă. A murit acum o lună, de ciroză.

— Ştiu asta, spune Vasiliev pe un ton cumpătat. Şi îmi pare rău, dar tot nu înţeleg...

— *Dumneata* ne-ai spus că trebuie să părăsim Moscova. Dumneata ne-ai spus că trebuie să fim alţi oameni. Ei bine, a funcţionat. Mama s-a schimbat atât de mult, că nu o mai recunoşteam.

Iar eu, aş vrea să adaug, dar nu o fac. Nu vezi ce mi s-a întâmplat mie? Am devenit ce am devenit.

Ivan Vasiliev îşi scoate ochelarii şi oftează din nou. În spatele lui, fereastra e întredeschisă, lăsând să intre în încăpere un susur de fundal. Zumzăitul tremurat al greierilor de vară; plânsetul unui animal; zgomotul static înăbuşit, de la staţiile de emisie-recepţie ale soldaţilor lui.

— Nu mai eşti un copil, spune. E alegerea ta. Pot să-ţi spun cum să-l găseşti.

Hărţile lui Aleksei sunt depozitate într-un cufăr din lemn de mesteacăn, cu o încuietoare de alamă. Sunt mari şi greoaie. La fel de dezorganizate ca şi restul apartamentului. Din câte îmi dau seama, nu mai există şi alte localităţi Popovka în afară de cea menţionată de Aleksei.

Cât de *mic* era satul ăsta?

În timp ce Aleksei ia cina cu nişte prieteni în oraş, Lev se aşază alături de mine pe podea. Desfăşor una dintre hărţile rămase, care include provinciile Moscova şi Tula, şi îl rog pe el să se uite, deoarece creierul meu nu funcţionează cum trebuie. Se apleacă pentru a citi denumirile stranii, tipic ruseşti ale oraşelor din zona respectivă şi mă surprind privindu-l cu atenţie.

Atrăgător, chiar foarte atrăgător, în felul acela deconcertant. O mică rază de soare pătrunde pe fereastră şi cade pe faţa lui, iar efectul e năucitor. Încerc să mă uit în altă parte şi observ o cicatrice pe gât, la baza părului;

subţire, albă şi adâncă, iese mai mult în evidenţă acum, că nu e proaspăt bărbierit.

— Un cuţit de luptă, spune.

Simt o fierbinţeală pe ceafă. Ne uităm unul la celălalt pentru o clipă.

— Ai fost vreodată la Tula? îl întreb, stânjenită.

— La Iasnaia Poliana.

Iasnaia Poliana. Fosta reşedinţă a lui Lev Tolstoi, transformată acum în casă memorială. Mama şi tata se contraziceau mereu dacă merită să facem o excursie până acolo. Mama îl adora pe Tolstoi, a citit tot ce a scris. Papa voia ca în concediul nostru anual să mergem mereu doar la Marea Neagră. Nu voia să îşi piardă timpul uitându-se la farfuriile de cină ale unui defunct. Asta îi spunea mamei înainte de a pleca spre liceul unde preda, punând astfel punct oricărei discuţii.

Cred că mama ar fi preferat ca tata să spargă câteva din farfuriile proprii ca să îşi susţină argumentul, dar el nu era genul acela de persoană. Nu a ţipat şi nu şi-a ieşit niciodată din fire. Mama avea de două ori mai multă încărcătură emoţională decât majoritatea oamenilor, iar tata nu avea deloc.

— Ce cauţi? întreabă Lev.

— Localitatea Popovka, din Tula, dar nu cea din Aleksinski, răspund, arătând spre hartă. Ar fi fost prea uşor.

— În caietul mamei tale, e un petic de hartă cu Tula. Acolo apare o altă Popovka.

— Poftim?

— A alunecat dintre pagini aseară, când îţi citeam, spune, întinzându-şi picioarele.

— Mama nu a fost niciodată în Tula, spun, cu glas pierdut.

— Oamenii pot să aibă hărţi cu locuri în care nu au fost niciodată.

Se voia cumva un soi de glumă? Mă uit la el, dar chipul lui e imposibil de citit. Mai ceva ca scrisul de mână al mamei.

— De ce nu mi-ai arătat?

— Tocmai adormiseşi.

Mă ridic, mă foiesc un pic şi întind mâna spre măsuţa de cafea pe care am transformat-o în noptieră. Caietul e sub cele câteva hărţi pe care m-am uitat deja. Şterg cu mâna coperta de piele şi suflu praful de deasupra. Când îl întorc cu mâini tremurânde pe partea cealaltă, o pagină se desprinde. Lev are dreptate. E o hartă veche, cu îndoituri adânci şi foarte îngălbenită, ce pare să fi făcut odată parte dintr-un atlas.

Simt o gheară în piept şi împăturesc la loc harta.

— E ciudat. Aleksei caută o localitate numită Popovka, pe care nu o găsesc pe nici una din hărţile astea, şi apoi apare ca din senin chestia asta?

— Coincidenţă, spune Lev.

— Nu cred în coincidenţe. Vrei să-mi spui că nu ţi se pare puţin probabil?

Se reazemă pe spate şi îşi masează gâtul.

— Cred că ţi-ai terminat treaba pe ziua de azi.

CAPITOLUL 6

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), februarie 1917

În vestibulul casei de pe malul râului Fontanka, sub candelabrul opulent, strălucitor, Tonia se opreşte să se uite la vitrina în care Dmitri îşi ţine colecţia de ceramică şi porţelanuri Gzhel. Îşi pune o mână pe pântecul plat. Avertismentele mamei par să plutească în jurul ei, ca nişte pete negre.

Nu a mai sângerat de la Crăciun.

Ştie ce înseamnă asta. Îşi aminteşte cum a fost prima oară când a sângerat, cu doar câteva luni înainte de a-l cunoaşte pe Dmitri, interesul arătat de mama ei subiectului. Şi ea pălise. *Acum poţi să ai copii*, i-a spus mama. Mama, care a pierdut atât de mulţi bebeluşi de-a lungul anilor, sau nu chiar bebeluşi. Se opreşte şi începe. Mănunchiuri strâns legate, care trebuiau îndepărtate pe furiş la miezul nopţii, în timp ce moaşele rău-voitoare şuşoteau între ele: *Jalnică gânganie, mai bine că n-a avut zile...*

Tonia însă a fost cea care a avut zile.

Vremea e caldă pentru luna februarie. Se simte ca o febră. Întregul oraş s-a revărsat cumva pe străzi, fără explicaţie şi fără vreun elan, afară din case şi birouri şi cafenele şi restaurante şi şcoli şi muzee. Bărbaţi, femei, copii, muncitori, comercianţi, bancheri, şoferi de taxi. E poliţie peste tot şi, cel mai probabil, şi poliţia secretă, dar nu pot face nimic. Au fost multe demonstraţii politice anul acesta, dar ceva e diferit azi. Ceva care cântă.

Îşi croieşte drum până la podul Liteinîi, numai ca să constate că protestatarii roiesc de-a lungul râului. Pornesc

dinspre partea cu Vîborg şi se revarsă pe gheaţa Nevei, care crapă şi scârţâie sub greutatea lor.

Cetăţeni ai Rusiei, pielea oraşului nostru arde şi curând trupul va şti...

— Soldaţi! se aude un strigăt.

Tonia se întoarce şi aproape că se împiedică. O brigadă călare de cazaci ai ţarului e deja în formaţie de semicerc lângă pod. O bucată de gheaţă zboară prin aer, cu un şuierat ascuţit. Aterizează la picioarele ei. Cineva o împinge din spate şi cade în genunchi, apoi se chinuie să se ridice. Pe deasupra capului ei, zboară bucăţi de gheaţă, pietre şi beţe. Caii cazacilor spumegă, au urechile înclinate în faţă şi boturile umede.

O panglică roşie îi aterizează pe umeri şi i se încurcă în păr. Trage de ea şi simte o durere ascuţită când şi-o smulge din păr. Mâini reci o ating, haine aspre se zgârie de corpul ei, în timp ce înaintează anevoios pe pod, împotriva curentului. Pe partea cu Vîborg, se împiedică pe dig, dar continuă să meargă mai departe, până când protestele se pierd într-un murmur îndepărtat, dar chiar şi aici, pe aceste străduţe liniştite, simte că Petrogradul e pe punctul de a sări în aer. Flămând şi încrâncenat. Pulsând. Palpitând. *Viu*.

Înghite în sec, pentru a-şi potoli senzaţia de greaţă, tot mai puternică.

Curtea lui Valentin pare pustie, dar apoi îl vede apărând, oprindu-se în capul scărilor ce duc spre subsol. O strigă, dar vocea lui e răguşită. Buzele îi sunt palide. Arată de parcă nu ar fi dormit de zile întregi.

— Vezi ce se întâmplă? spune dintr-o suflare. Trebuie să te alături cauzei. Să ni te alături nouă.

Să i se alăture lui.

— Ar trebui să dormi, spune ea, apropiindu-se. O să te îmbolnăveşti.

— Nu pot să mă odihnesc. Oamenii au nevoie de mine. Şi vor avea nevoie şi de tine.

— Nu cred că vrei pe cineva ca mine în rezistenţă. Aş ceda imediat în faţa celor din Ohrana, răspunde ea, râzând.

— E posibil să rezişti mai mult decât crezi, o contrazice Valentin. Toţi avem o putere lăuntrică, Tonia, de care nu suntem conştienţi, până la momentul potrivit. Până la momentul şi locul potrivit.

— Ai mai ţinut discursul ăsta până acum? îl întreabă ea, încercând să-l tachineze.

— Pe ăsta, nu. Se apropie de ea, o sărută pe frunte. Îi vorbeşte cu buzele aproape lipite de piele. E prima oară.

Chiar şi în mijlocul haosului care a cuprins oraşul, ora ceaiului este respectată, iar contesa Burzinova a venit din nou în vizită.

Tonia se întreţine cu Natalia şi cu fiica ei, Aculina, în Salonul Albastru. Aculina are unsprezece ani, e slabă, posomorâtă, rozându-şi aproape tot timpul o unghie şi ascunzându-se în spatele clăii de păr roşcat. Doar părul ăsta roşu trădează faptul că e înrudită cu Natalia.

Dmitri nu e acasă. Tonia stă încordată pe marginea scaunului, încercând din răsputeri să fie atentă la contesă. Deasupra oraşului pluteşte un strat de praf de puşcă atât de gros, încât îi simte gustul pe limbă, chiar şi aici, în casă. Ciuguleşte dintr-o felie de chec cu seminţe de in, singurul desert care le-a mai rămas. Nu poate să scape de gustul ăla. Unde o fi Valentin acum? La ce se gândeşte, ce simte când oamenii se lipesc de zidurile clădirilor, trec în fugă prin intersecţii? E oare în siguranţă? E în viaţă? E...

— Mă asculţi?

Contesa Burzinova o priveşte cu o sprânceană ridicată, ca un cârlig.

Tonia lasă farfuria jos.

— Vorbeam despre dezastrul de afară, remarcă Natalia. Soldaţi în toate intersecţiile şi mitraliere în toate pieţele. Nu ţi-a fost teamă, Lina? Fiica ei încuviinţează vag din cap. Dar ţie? se aruncă Natalia asupra Toniei. Nu a fost o piedică în plimbările tale matinale?

Tonia trebuie să păşească cu prudenţă aici, ca pe gheaţa primăvăratică de pe Fontanka. Natalia e o străină în care nu poate avea încredere şi totuşi o cunoştinţă prea apropiată pentru a fi respinsă.

— Uneori, răspunde. Dar nu mă simt niciodată ameninţată.

— Fii serioasă, drăguţă. Tonia îşi trece limba peste buze, dar nu răspunde. Aculina a lăsat capul în jos, ca într-o rugăciune. Două copile în faţa contesei. Natalia îşi scutură firimiturile de pe degete. Ai fost văzută cu Valentin Andreiev.

— Valentin e prietenul meu, zice Tonia, păstrând un ton neutru. Îl admir.

— Îl admiri, spune Natalia. Ce cuvânt ai ales!

Natalia ştie.

Tonia se pregăteşte să nege faptele insinuate, dar nici un cuvânt nu se înalţă de pe buzele ei. Adevărul poartă cu sine o promisiune încântătoare, tentantă. E cu Valentin de mai bine de un an. A fost cu el şi ieri, şi alaltăieri, şi răsalaltăieri. Sunt în continuare precauţi, bineînţeles. Ea ajunge mereu acasă la ora ceaiului. Dar acum se întreabă dacă nu cumva *a aşteptat* să fie dată în vileag, pentru că în situaţia asta ar trebui să facă o alegere.

Viaţa asta. Sau pe el.

Castelul ăsta. Sau camera din pivniţă.

Regalitate sau revoluţie.

Simte cum i se strânge stomacul.

— Înţeleg pasiunea, într-o oarecare măsură. Băiatul întoarce capete. Natalia scoate un sunet ca un soi de râs resemnat. Multe persoane din trecutul lui – să le numim tot admiratoare – au făcut donaţii generoase pentru cauza lui.

— Eu nu i-am dat nici o copeică, zice Tonia, cu hotărâre.

— Of, drăguţă, nu te iubeşte. Bărbaţii ca el sunt îndrăgostiţi de ceva mai măreţ, mai desăvârşit decât ar putea fi un singur om, indiferent cine e acela.

— Dar dacă eu îl iubesc pe el?

Zâmbetul Nataliei se lăţeşte pe toată faţa.

— Deci aşa stau lucrurile.

Se aşterne o linişte înţepătoare.

Toniei îi tremură mâna pe farfurie. În gură, checul se simte ca rumeguşul. Totuşi, se sileşte să nu îşi ascundă privirea de a contesei; să nu cedeze.

— Nu am să-ţi permit să-l răneşti pe Dmitri. Nu ai să te mai vezi cu Valentin Andreiev, spune încet contesa. Niciodată. Iar, în schimb, eu nu am să-ţi port duşmănie. Ce-i corect e corect.

Tonia aşteaptă lângă scările dinspre subsol, lovind zăpada murdară cu vârfurile cizmelor, până când se murdăresc. Cerul e luminos. S-ar putea ca Valentin să nu apară deloc azi, având în vedere tot ce se petrece. Îşi îndreaptă spatele, se pregăteşte să plece spre casă, dar e incapabilă să facă primul pas.

Să-l părăsească pe Dmitri, ca să fie cu Valentin?

Nu. Nu se poate. Da, ea şi Valentin se doresc unul pe celălalt acum, dar ce se va întâmpla când pasiunea se va stinge? Când strigătele de pe stradă se vor transforma în

conversaţii normale, când nu o să mai aibă o cauză care să-l entuziasmeze? O să trăiască în mizerie, o să îmbătrânească prea repede, amândoi epuizaţi şi bolnavi. Deziluzionaţi şi ostili. O să se întoarcă unul împotriva celuilalt. O să regrete că a renunţat la atât de multe ca să fie cu el. Iar el o va dispreţui pentru regretul ăsta.

— Tonia! Ea ridică privirea, tresare când vede fericirea de pe chipul lui. El nici nu-i bănuieşte frământările. Ştiam eu că aşa ceva se va întâmpla în timpul vieţii noastre. Ştiam asta.

Aşa îi vorbeşte Valentin adeseori. *Viaţa noastră*, la plural. De parcă ar fi deja ei doi împotriva tuturor.

— Trebuie să ajung acasă, spune ea. N-ar fi trebuit să vin.

— Stai cu mine în noaptea asta, Tonia.

Tonia simte că i se face stomacul ghem. O invită să rămână la el, dar pentru cât timp? Valentin e mereu în acţiune, mereu pe cale să facă ceva interesant şi important. Ea pretinde că îi înţelege dorinţa de a răsturna monarhia, de a reconstrui lumea de la zero, sau cum i-o mai spune el în discursuri. *Vrea* să creadă în ce crede el, şi câteodată, când el se adresează mulţimilor, şi fiecare cuvânt al lui o subjugă şi o acaparează, câteodată *chiar* crede.

Dar când e singură, ştie că nu e o socialistă. Nu e o revoluţionară. Nu are o cauză. E doar Kukolka, păpuşica din casa şi din satul ei. Nu a luat niciodată atitudine pentru ceva anume. Nici măcar nu s-a întreţinut vreodată prin propriile forţe.

— Nu pot, şopteşte.

— Atunci mâine, *milaia*.

Se gândeşte să mai spună ceva, poate în glumă, ca să mai detensioneze atmosfera dintre ei, dar nimic din toate astea nu mai e amuzant.

— Pot să te conduc acasă? întreabă el.

— Poţi să vii cu mine până la râu, răspunde ea.

Neva e graniţa dintre lumile lor, a ei şi a lui. *Lumea lor*, ar spune Valentin, dar el e un bolşevic. Un visător.

În cadă, Tonia îşi strânge picioarele la piept şi oftează. Să se îmbăieze în cadă e unul din cele mai mari luxuri din căsnicia ei. Copil fiind, la Otrada, Tonia stătea într-o cadă nu cu mult mai mare decât o găleată, strănutând, în timp ce o slujnică îi turna apă de râu pe cap, iar mama se uita cu un ochi critic, în tăcere. Acum cada e spaţioasă, făcută din argint, iar apa e plăcută, cu săpun şi parfumată.

Acum, singura persoană care îi ţine companie nu se uită deloc la ea.

Olenka vine dintr-un sat de lângă Petrograd şi îşi trimite aproape toţi banii acasă. Uneori, Tonia simte nevoia stringentă să spună că şi *ea*, Tonia, vine dintr-un sat. Că nici *ea* nu are prieteni în oraşul ăsta. Dar menajera îşi întoarce mereu privirea la timp.

Cu siguranţă e mai bine aşa. Servitorilor le plac nespus bârfele. Aşa a aflat Tonia, de exemplu, că Olenka lucrase la fabrica de textile şi că avea suficient puf în plămâni ca să facă din el o lenjerie completă de pat. Se zice că într-o zi, acum mulţi ani, mama lui Dmitri a vizitat din întâmplare locul de muncă al Olenkăi, într-o misiune caritabilă. La ora aceea, era îndeajuns de linişte pentru ca tusea plângăcioasă a fetei să se distingă prin zgomotul maşinilor de măcinat. Inimoasa Anastasia *a salvat-o* pe Olenka şi a adus-o ca servitoare în casa ei.

Asta fac cei din familia Lulikov. Salvează oameni.

Tonia ar trebui să preţuiască batista cu mărgele, ultimul lucru care îi va rămâne în curând de la soacra ei. Dar acum îşi dă seama că nu a mai văzut-o de luni de zile. Nu are nici cea mai vagă idee unde s-ar fi putut pierde batista Anastasiei.

Pierderea batistei e un lucru neînsemnat, dar cumva prevestitor, şi în ciuda faptului că stă în cada plăcută şi liniştitoare, în care Olenka toarnă mereu apă mai caldă, Tonia simte că i-e frig.

În zori, zgomotul salvelor şi al mitralierelor e asurzitor. Îi vibrează în oase: *Rat-a-tat-tat! Rat-a-tat-tat!* Valentin se opreşte să se uite în jos la dig. E suficient de aproape ca Tonia să ajungă la el, să îl atingă, dar de multe ori i se pare ceva prea plin de speranţă ca ea să îl ia de mână. Ca şi cum ar privi amândoi în aceeaşi direcţie.

Odată, a spus mulţimii că vor trăi cu toţii două vieţi, dar ea deja trăieşte două vieţi.

— Au căzut toate secţiile de poliţie, spune Valentin, întorcându-se către ea. Judecătoriile sunt în flăcări. Tot ce a rămas e ca Nicolae să abdice de la tron. E momentul să alegi o tabără. Tonia strânge în mână şalul, ca să nu i-l rupă vântul. Ai putea să mergi acasă şi să împachetezi o valiză. Şi să ne întâlnim mai târziu, spune el. Şi să nu te mai întorci niciodată.

Nu avea să se mulţumească niciodată cu aleile dosite şi capetele plecate. Îl cunoaşte deja bine şi nu e genul care să facă nimic pe jumătate. Valentin Andreiev crede în chestiuni absolute, în bine şi rău. E ceea ce separă Partidul Bolşevic de alţi revoluţionari ca menşevicii, revoluţionarii sociali, anarhiştii. Nu va face nici un compromis.

Bolşevicii lui vor avea totul sau nimic.

— Sunt îndrăgostit de tine, spune. O să vii? O să fii de partea *mea*?

Pe chipul lui nu se citeşte nici o urmă de îndoială. Mişcarea aceea care pune acum stăpânire pe oraş a ajuns şi la ei. Stă între ei, ca o a treia persoană. E inevitabil.

— Eu nu sunt ca tine, spune ea, cu jumătate de gură. Nu am puterea şi voinţa ta...

— Nu ai aceleaşi sentimente pentru mine?

— Nu aş putea niciodată să lupt pentru ceva, nu ca tine...

— Nu ai aceleaşi sentimente pentru mine? repetă el.

Valentin spunea deseori că oamenii se înşală, că adevăratul război nu e cu Germania sau cu Kaizerul; adevăratul război e la interior. Rusia împotriva Rusiei. Dar şi el se înşală. E *ea* împotriva ei, Tonia. Poate că aşa a fost mereu.

— Ba da, spune ea, încet.

El oftează uşor.

— O să fiu acolo diseară. Lângă podul nostru, începând cu ora opt. Nu plec până nu vii.

În depărtare, mitralierele încă trag. *Rat-a-tat-tat! Rat-a-tat- tat!* E muzica revoluţiei. Petrogradul se prăbuşeşte în jurul lor. O sărută şi şopteşte: *Pe diseară, Antonina*. O face să se simtă matură, chiar o femeie de lume, dar nu e decât o iluzie, pentru că e tânără. *Un suflet prea tânăr ca să se cunoască pe el însuşi*, spunea mama. Cu atât mai puţin să poată cunoaşte vreun alt suflet. Tonia îşi trage şalul peste faţă. Valentin se îndepărtează. Se întoarce să îi facă cu mâna şi ea îi răspunde cu acelaşi gest, tremurând pe dinăuntru, cu inima bubuindu-i în piept. Pe strada din spate, observă un şir de cazaci călare. Lăncile lor sclipesc în soare, iar cozile cailor flutură în vânt.

Când Tonia se duce să vadă cum se simte Anastasia, o găseşte acolo, inexplicabil, şi pe Olenka, stând nemişcată în picioare, lângă şemineu. Draperiile sunt

trase, ca întotdeauna. Au transformat locul ăsta într-un mormânt timpuriu. Matriarha familiei Lulikov stă sprijinită de perne, cu privirea în gol. Pare bolnavă de oftică, precum Olenka, şi fiecare respiraţie îi e chinuită.

— Vrei să-ţi citesc azi, Anastasia Sergheievna? o întreabă Tonia, cu glas şovăielnic.

— Să ştii că i-am scris fiului meu, spune Anastasia printre dinţi. I-am spus să nu se însoare cu tine. Mai ales fără ca mama lui să fie martoră la nuntă.

— Eu...

— Dar când te-a adus aici, am văzut ce împătimit era. Mitia al meu e exact ca tatăl lui. Ochiul cel bun al Anastasiei clipeşte puternic. Am încercat să te fac să te simţi bine-venită. Am încercat din răsputeri, şi *asta* mi-e răsplata.

Tonia nu îndrăzneşte să dea vreo replică. Olenka e tot acolo, planând ca o musculiţă.

— Ţi-a spus contesa Burzinova? întreabă Tonia, cu glas stins.

— M-a sfătuit să o trimit pe Olenka să te urmărească în dimineaţa asta. Ai fost chiar indiscretă, copilă. Dar evident că s-a terminat acum. Cuvintele ei spintecă aerul ca o spadă. Să-i trimitem lui... acestui ins detestabil... nişte bani, ca să ne asigurăm că pleacă singur? Poate ar trebui să-i scrii o scrisoare prin care să-l informezi de noua evoluţie a lucrurilor?

— Nu o să accepte banii voştri, spune Tonia şi adaugă, înainte să se poată controla: Mă duc la el. Plec. Nu îi vine să creadă că a spus asta, dar a făcut-o şi acum nu mai poate să-şi retragă cuvintele. Nu poate să le şteargă. Simte că-i vine greaţă, o senzaţie destul de stranie, dar în ultimul timp s-a simţit din ce în mai rău. Şi-a pierdut pofta de mâncare, dar şi oferta a fost slabă. Lipsuri, cum se

spune. Camera se învârte, cu sclipiri scurte. A uitat cât de liniște poate fi când nimeni nu vorbește, când nu auzi împușcăturile de afară. Îl părăsesc pe Dmitri, reia ea.

— O, draga mea, zice Anastasia, strângând din buza de sus.

Din pricina stării de greață, Toniei îi tresar spasmodic pomeții.

— Nu mă mai întorc.

— Cum îndrăznești să îmi vorbești în felul ăsta? Ieși imediat! tună bătrâna, cuprinsă de un nou acces de furie. Ochii par să i se despartă, cel bun o privește pe Tonia, cel bolnav se micșorează. Olenka, ia-o pe fata asta, să n-o mai... Tonia, ce e cu tine? Tonia?

Câmpul vizual al Toniei începe să se curbeze spre interior. Totul se întunecă. O să leșine. A văzut-o pe mama ei leșinând de multe ori în primele luni.

E însărcinată.

Tonia urmărește din pat cum doctorul își strânge lucrurile în geanta căptușită cu vinil. Tuburi goale. Un stetoscop. Niște obiecte care par a fi dispozitive de tortură. Tâmplele îi pulsează, dar nu are nici o senzație în corp. Când își privește mâinile, nu și le recunoaște. Se gândește să întrebe dacă se poate confirma sarcina ei sau dacă trebuie să facă ceva, sau să nu facă, dar prezența lui Dmitri la marginea patului o reduce la tăcere.

— Cât e ceasul? întreabă, îngrozită.

— Puțin trecut de șase, răspunde Dmitri.

— Femeile sunt predispuse la astfel de stări, spune doctorul. Trebuie să ai grijă de ea, îl instruiește doctorul pe Dmitri, cu glas autoritar.

Dmitri îi sărută mâna Toniei. Îi simte buzele reci pe piele.

Doctorul îi spune lui Dmitri că o consultă pe Anastasia înainte să plece. Se mişcă la fel de încet ca smoala. Tonia aşteaptă ca uşile să se închidă în urma celor doi bărbaţi. În sfârşit, e singură. Se dă jos din pat. Papucii lipăie pe podea. Nu e timp de făcut bagajul, nici de alte pregătiri. Va trebui să plece aşa cum e.

A ales.

Ştie ce fel de tată va fi Dmitri. O să cumpere cel mai scump cărucior din oraş, o să comande căciuliţe şi panglici de la Paris, jucării de lemn făcute manual în Germania, săpun de bebeluşi din Anglia. Ştie pentru că o răsfaţă şi pe *ea* în felul ăsta, ca şi cum ar fi o statuetă, una pe care trebuie să o dai jos de pe etajeră şi să o ştergi de praf, zilnic. La ora ceaiului.

Dar ar putea la fel de bine şi să o scape, în orice moment. Să o spargă.

Îşi strânge părul la spate cu o panglică şi se înfăşoară cu cel mai gros şal. Se opreşte, ascultă, apoi răsuceşte mânerul uşii. O dată şi încă o dată. Şalul pare că se strânge în jurul ei şi începe să transpire. Îşi propteşte corpul de cadrul uşii şi trage, apoi împinge. Dacă ar fi mai familiarizată cu înjurăturile, cele clasice pe care le foloseşte Dmitri când citeşte ziarul sau cele mai colorate pe care le rosteşte Valentin chiar în prezenţa ei, le-ar folosi şi ea acum.

În schimb, se prăbuşeşte la podea şi îşi pune capul între genunchi.

Uşa e încuiată.

Tonia doarme doar o oră sau două pe noapte, dar e suficient pentru coşmarurile ei. Când se trezeşte, simte că se îneacă cu propria salivă. Aprinde o lumânare, vede o pată pe cearşaf şi se gândeşte disperată că, gata, asta va fi grămăjoara tristă a bebeluşului *ei* în devenire, dar pata

nu vine dintre coapsele ei. Vine de la braţe. În somn, şi-a sfâşiat pielea cu unghiile. Se întoarce pe o parte şi plânge, iar când e din nou pe deplin conştientă, s-a făcut deja dimineaţă.

Olenka intră cu o tavă şi un ziar. Tonia citeşte, tulburată, titlurile. Ţarul Nicolae al II-lea tocmai a abdicat de la tron. Dinastia Romanovilor, veche de trei sute de ani, a luat sfârşit. Oamenii din Rusia au fost eliberaţi. Olenka face o plecăciune, tuşeşte şi iese din nou, încuind-o pe Tonia în cameră.

CAPITOLUL 7

VALENTIN

Petrograd (Sankt Petersburg), martie 1917

Când lumina se revarsă peste râu, dimineaţa nu e la fel ca celelalte. Vulturii de piatră ai Romanovilor zac sfărâmaţi pe pământ, iar steagurile roşii ale revoluţiei se disting printre norii de fum care îneacă aerul. E tot ce şi-a dorit Valentin, tot ce a visat şi încununarea tuturor eforturilor lui de până acum. Şi totuşi, nu e suficient.

Ochii îl ustură de parcă şi-ar fi petrecut noaptea îngropat în nisip. Se mai uită încă o dată peste pod, dar vede dublu, probabil din pricina nopţii nedormite.

Vede dublu şi lucrurile, şi oamenii. Dar pe Tonia nu o vede deloc.

În timp ce o aştepta cu o seară în urmă, încerca să îşi compună discursul în minte. *Tovarăşi, pe măsură ce regimul imperial alunecă în uitare, rămânem cu un gol. Un gol care se întinde de aici, de unde stau, până la Palatul de Iarnă – şi cineva se va ridica pentru a umple acel vid. Vom fi noi? Vei fi tu?*

Dar nimic nu poate umple această singurătate.

Nu e sigur cum, dar începe să se îndepărteze de podul Liteinîi. Ar vrea să fumeze, dar de-abia poate să respire.

*

Valentin ştie unde locuieşte Tonia, într-una din multele enclave înstărite de pe malul râului Fontanka, unde sunt şiruri întregi de conace, cu cornişe a căror reflexie luceşte pe suprafaţa lacului, ca un miraj. Poate că şi ea a fost doar un miraj pentru că nu îşi imaginează cum a putut să bată atâta cale, în fiecare zi, pentru atâta vreme, doar ca să îl vadă pe *el*.

Măturătorii sunt singurii oameni aflaţi pe stradă la ora asta atât de matinală şi îl privesc de parcă ar fi un gunoi, de parcă ar trebui să-l măture şi pe el. Valentin nu a fost niciodată în interiorul casei, dar a văzut-o de pe malul celălalt, înălţându-se semeaţă, vopsită într-un roz pastelat. A fost construită de curând pe locul unei structuri originale, după spusele Toniei. A zis că e ca un muzeu. Are mai multe biblioteci. Are dormitoare în care nu stă nimeni, pline de mobilă. Are galerii unde sunt expuse tot felul de curiozităţi, flecuşteţe, artefacte inedite, din călătoriile soţului ei.

Burghezilor le place să deţină lucruri.

Există un singur balcon care se curbează în jurul ferestrelor principale de la etajul al doilea. În spatele acelei ferestre, Valentin vede mişcare şi se întoarce repede, ridicându-şi gulerul. O să se ducă prin spate. Orice casă de genul ăsta are o uşă principală, o intrare pentru familie şi musafiri, oameni cu cărţi de vizită, şi o altă intrare separată, sordidă, pentru restul.

O servitoare deschide uşa din spate. Are o încruntătură care pare permanentă şi riduri adânci, săpate în frunte, care dispar sub boneta albă.

— Livrare? întreabă.

— Am un mesaj pentru stăpâna ta, spune Valentin. *Barinia*[3]. Snobismele astea ar trebui scoase în afara legii. Antonina Lulikova. Sau e posibil să mă primească?

— Mă îndoiesc. Cine eşti?

— Numele meu e Valentin Andreiev.

— Aşteaptă aici.

Curtea mică din spatele casei e foarte liniştită. Se duce un pic după colţ, îşi aprinde o ţigară şi încearcă să tragă din ea ca de obicei. Când a văzut-o prima oară pe Tonia, a avut sentimentul acela ruşinos, secret, *dezolant* pe care îl are când se uită printre gratiile porţilor Palatului de Iarnă; sentimentul că nu îşi doreşte decât să se uite în continuare. Sentimentul că, oricât de zgomotos ar decreta contrariul, nu va fi niciodată la acelaşi nivel cu ceea ce se întinde în faţa ochilor lui.

Oare când nu o să se mai simtă aşa?

— E cineva aici?

Valentin se retrage în grădină. O altă menajeră iese în prag, îmbrăcată în negru şi fără bonetă. Nu îşi arată vârsta, într-un mod straniu, şi îşi ţine mâinile la spate.

---

[3] Literal, „proprietară, stăpână”, cuvântul *barinia* era folosit în rusa veche ca formă de adresare către o femeie de clasă superioară.

Trebuie să fie Olenka, doamna de serviciu, cea responsabilă cu îngrijirea soacrei invalide a Toniei. E genul de persoană care va fi cel mai dificil de eliberat, când va veni adevărata revoluţie; care a fost în sclavie atâta amar de vreme, încât nu va şti să se uite în sus chiar dacă nu o va mai ţine nimeni jos.

— Domnule, spune cu o voce ciudată, ca de broască, Antonina Nikolaevna nu doreşte să vă mai vadă niciodată.

— Transmiteţi-i numai un mesaj din partea mea, spune el. Vă rog.

— Mi s-a spus să vă informez, domnule...

— De către cine?

Fără să vorbească, femeia îi întinde ceea ce tot frământa la spate. Nu doar mâinile, ci şi o bucată de hârtie ruptă din agenda personală a Toniei, cu iniţialele ei în colţ. Doar câteva rânduri sunt scrise pe bucata de hârtie:

Eu te-am iubit şi poate că iubirea
În suflet încă nu s-a stins de tot;
Dar nici nelinişte şi nici tristeţe
Ea nu îţi va mai da, aşa socot.[4]

E un fragment dintr-un celebru poem al lui Aleksandr Puşkin. Preferatul Toniei. Valentin îşi plimbă privirea de la versuri la bătrâna menajeră şi înapoi la versuri. Indiferent ce simte el acum, orice ar fi agonia asta, e ceva nou. Nu are un cuvânt pentru ea, iar Valentin are mereu un cuvânt pentru orice.

Adeseori, cuvintele au fost cel mai de preţ lucru pentru Valentin. Iar acum nu mai are nimic.

— O fată ca ea îşi doreşte numai ce nu poate avea, declară Victoria. E întoarsă cu spatele la el, privindu-se în

[4] Traducere de Maria Banuş.

oglindă, legându-şi părul castaniu într-un coc. Ar fi trebuit să-ţi dai seama de asta. Doar nu ai crezut sincer că o să trăiască într-un subsol!

Dar el crezuse. Valentin se convinsese singur de ceva imposibil, pentru că imposibilul deja se întâmpla în jurul lui. Promisiunea şi gloria revoluţiei îl orbiseră; îşi îngăduise să creadă că ar putea să aibă tot ce îşi dorea.

— A căutat o diversiune, spune Victoria, întorcându-se către el. Şi tu poţi să produci o diversiune bună.

— Trebuie să ajung acasă, Vika.

— Ia-o ca pe un compliment, spune ea. Înţeleg de ce te-a dorit. Eşti... eşti idealul către care aspirăm noi, ceilalţi. Eu am nevoie de un pian şi de toţi anii de repetiţii ca să pot să-i impresionez pe oameni în felul în care o faci tu.

Valentin se opreşte şi o priveşte cu luare-aminte. Victoria îi zâmbeşte într-un fel pentru care altădată ar fi dat orice. Avea doar zece ani când a văzut-o prima oară, iar ea avea mistica vârstă de cincisprezece ani. Trei ani mai târziu, când a văzut-o cântând şi a fost fascinat la vederea degetelor ei plutind peste claviatura pianului, a decis că într-o bună zi o va curta şi poate chiar o va cuceri. Când el avea şaisprezece ani, iar Victoria douăzeci şi unu şi tocmai se întorsese dintr-un turneu în Europa, Valentin şi-a divulgat sentimentele. Ea l-a refuzat cu atâta blândeţe, încât, dacă se străduieşte suficient, poate invoca şi acum sentimentul de jenă trăit.

Acum el are douăzeci şi unu de ani şi nu s-a mai gândit la ea în felul acesta de atunci.

— De ce nu rămâi peste noapte? spune ea, cu nonşalanţă.

— Nu, spune el. Cred că ar trebui să fiu singur.

Într-o dimineaţă, Pavel, tatăl Victoriei, aşteaptă în faţa uşii lui Valentin, cu bastonul pregătit să bată la uşă. Pavel

are părul cărunt, afişează o siluetă elegantă, respectabilă, şi când îşi dă jos pălăria şi îl priveşte pe Valentin drept în ochi, tonul vocii lui e şi el elegant şi calm.

— Trebuie să vorbesc cu tine, băiete, spune Pavel.

— Tocmai plecam, spune Valentin, dar cu jumătate de gură.

Valentin îi datorează totul lui Pavel şi nu poate să îl refuze cu nimic. Pe când avea zece ani, Valentin tocmai fugise de la unchiul lui, un beţiv notoriu, şi dormea într-o cutie lângă debarcader, furând din buzunare ca să supravieţuiască. Pavel se afla acolo împărţind pamflete şi poezii pe teme politice marinarilor şi vânzătorilor stradali. L-a luat pe Valentin la el acasă, l-a hrănit, i-a dat haine, l-a instruit, i-a găsit o slujbă la fabrică. Şi l-a introdus în mişcarea de rezistenţă.

— Vika mi-a spus ce s-a întâmplat cu fata asta, spune Pavel. Dar ne-ai lăsat în ceaţă. Încă ai obligaţii, Valia, ai o responsabilitate faţă de cauză şi faţă de camarazii tăi. Şi faţă de mine.

Viaţa ta începe aici, spusese atunci Pavel. *Ni te-ai alăturat. Şi odată ce ni te-ai alăturat, vei rămâne cu noi pentru totdeauna. Vei face orice pentru noi, iar noi vom face orice pentru tine*.

— E bine că s-a întâmplat aşa, spune Pavel. La vârsta asta fragedă. Acum ştii mai bine.

— A fost o greşeală, spune Valentin, categoric.

— O tovarăşă de viaţă, genul de viaţă pe care ai s-o duci tu, băiete, ar trebui să vină din rândurile noastre.

— Înţeleg.

— Bine. Pavel face un gest cu bastonul către Valentin să vină mai aproape. Îmbrăţişarea bătrânului e fermă. Cu sau fără greşeli, eşti fiul meu, spune el. Sunt mândru de tine.

— Mulţumesc, spune Valentin, cu voce tremurândă.

El a renăscut de-a dreptul, după ce i-a cunoscut pe Katenini, după ce s-a alăturat Partidului. Dar îşi aminteşte că a mai avut o altă familie înainte, o mamă cu ochi calzi şi o bunică cu mâini zbârcite; îşi aminteşte că a crescut cu ele într-un apartament cu atâţia gândaci, că deseori confunda gândacii cu tavanul. Ştie că a fost altcineva, şi nu un bolşevic, cineva care avea de spus lucruri ce nu fuseseră exersate.

Cu Tonia, era din nou acel cineva.

Nu ştie *de ce* se simţea aşa cu ea. Nu ştie cum şi în ce fel. Dar un lucru îl ştie sigur: poate că nu o să scape niciodată de trecut, dar nici ea, nici nimeni altcineva, nu ar putea să îl aducă înapoi. La urma urmelor, Tonia nu e cu nimic diferită de oricare alt mic burghez. Va trebui să plătească. Cu toţii vor trebui să plătească.

CAPITOLUL 8

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Îi scriu lui Richard o scrisoare plină de mici tuşe subtile. Îi explic cum gândacii noştri rezidenţi zburdă în pulberea asemănătoare cocainei, care ar trebui să îi

omoare. Cum penele de curent sunt mai dese decât perioadele în care avem electricitate. Cum carnea de la supermarket e plină de sânge, de parcă animalul abia a fost tranşat; cum casierul foloseşte un abac pentru a calcula totalul de plată. Mi-l imaginez pe Richard, pe minunatul Richard, citind asta şi zâmbind, delectându-se cu felia de viaţă moscovită întrezărită în scrisoare. Dar e o opinie superficială şi turistică. Aş putea să trimit o ilustrată goală, cu Piaţa Roşie. Ar avea acelaşi efect.

Dar ce altceva aş putea să scriu?

Sunt bântuită.

Am recitit cuvintele pe care le-am scris. Îmi rod pixul până când îi cade capacul.

— Eşti gata să ieşim? zice Aleksei, băgând capul pe uşa de la bucătărie.

Întorc hârtia cu faţa în jos.

— Da, să mergem.

*

Mă trezesc şi simt vântul umed pe faţă şi un amestec uluitor de arome intrând pe geamul deschis al maşinii: pini şi flori sălbatice, gudron de lemn şi benzină. Cred că am adormit pe autostradă pentru că pare că trecem deja exact prin punctul unde se întâlnesc oraşul şi satul. Pe măsură ce înaintăm, vegetaţia e tot mai bogată, umple tot peisajul. Copacii sunt mai înalţi, grupaţi în pâlcuri dese.

Lev manevrează Mercedesul fără să se sinchisească de şoselele pline de gropi, cu un braţ atârnându-i pe geam în afară maşinii, în timp ce fumează. Drumul se continuă cu o cărare neasfaltată. Aleksei indică un viraj, iar maşina protestează cu un scârţâit când Lev frânează brusc.

Primul semn de aşezare umană e o cabană mică din lemn, dar pare abandonată de mult timp. Uşa atârnă din balamale. Lipsesc scânduri de lemn din cadru şi din

podeaua terasei. O familie gălăgioasă de vrăbii ocupă acoperişul şi o siluetă micuţă, maronie, trece în fugă pe lângă ele. În faţă apar mai multe cabane, toate aflate în aceeaşi stare, un tablou al degradării.

— Satele astea dispar de obicei pentru că tinerii se mută la oraş, spune Aleksei.

Chiar dacă nu are ochi, aşa-zisul sat are o privire iscoditoare. Mă îndepărtez de la geam. Mama avea şi ea poveşti care se petreceau la ţară, dar ideea ei de Rusie rurală consta în troici şi ceainării, clopote de argint şi pervazuri pictate. Ca o uriaşă scenă din turtă dulce, de la un târg de Crăciun. Aceste detalii aveau mereu ceva maniacal, ca şi cum ar fi ştiut şi ea că era prea mult, dar nu se putea abţine.

— E cineva acolo, observă Aleksei.

Un bătrân e aşezat într-un balansoar pe una din verande. Balansoarul se mişcă înainte şi înapoi. Ţine ceva în braţe, cu un aer neîndemânatic, aşa cum ai ţine bebeluşul altcuiva. Se întoarce şi îi văd faţa palidă şi căzută. S-ar putea să fie mai tânăr decât Aleksei, dar a îmbătrânit mai urât.

— Să ne oprim o clipă, spune Aleksei.

Lev se supune. Motorul maşinii tremură şi se opreşte. Când cobor din Mercedes, îmi netezesc rochia de vară, care mi se lipeşte de gambe. Nu sunt îmbrăcată corespunzător pentru drumeţii printre mărăcini. Pe măsură ce mă apropii, ciupercile trosnesc sub tălpile mele. Acum, obiectul pe care îl ţine bărbatul în braţe începe să capete contur: nu e nimic altceva decât un fel de prosop sau cârpă de bucătărie, înfăşurată sub forma unei mingi.

Natura îşi revendică drepturile peste tot, pământul, satul, săteanul, dar nu va putea niciodată să revendice cârpa aia.

— Ziua bună, prietene, spune Aleksei. Căutăm Otrada. Ai putea să ne ajuţi? Să ne arăţi drumul de aici?

Ochii bătrânului sunt acoperiţi de cataractă. Ne face un semn să îl urmăm înăuntru, ţinând la subraţ cârpaminge.

Interiorul căsuţei de lemn e înghesuit şi sumbru. Într-un colţ sunt înghesuite o mulţime de icoane ortodoxe şi resturi de lumânări. În alt colţ e împins un sac mare, acoperit cu paie, care presupun că e pe post de pat. Lângă soba lungă şi singuratică, e o masă înclinată, şi în spatele ei, o piramidă de borcane, nu foarte diferite de cele din colecţia mamei. Conţinutul lor de murături arată monstruos, cepele albe par a fi nişte globi oculari omeneşti, iar castraveciorii sunt ca nişte fetuşi.

— Nu mai e nimeni în Otrada, spune gazda noastră.

— Dar ne poţi ajuta să găsim drumul până acolo? întreabă Aleksei.

— Nu e nici un drum. Vocea bătrânului se ascute. Nici să intri, nici să ieşi.

Aleksei oftează încet.

Mă uit în jos pe masă, la ceea ce pare a fi un teanc de scrisori vechi. *Dragă Kiril Vladimirovici*, aşa începe scrisoarea de deasupra. Mirosul de pământ ud începe să mă irite. Mă uit pe fereastră, nerăbdătoare, spre maşină.

Apoi simt alt miros.

Cărbune.

Zoia e aici. Dar oricât aş scormoni prin memorie, nu mă pot gândi la nimic care să se potrivească cu mirosul. În minte îmi vine ceva cu totul străin, tremurător şi neclar pe măsură ce prinde contur: nu e o amintire, ci imaginea unei case. Nu o casă, ci mai degrabă o cochilie goală, cu pereţii sufocaţi de strânsoarea lacomă a viţei-de-vie. Dincolo de ruinele asta, se întind câmpii înnegrite, câteva buruieni se

ivesc ici şi colo şi mai departe o pădure de mesteceni albi, cu copacii jupuiţi de scoarţă, ca nişte oameni jupuiţi de...

Până acum, Zoia nu a putut să mă facă *să văd* altceva în afară de propriile amintiri; nimic de dincolo de graniţele vieţii mele. De data asta, e diferit. Nu am fost niciodată în locul ăsta. Nu am stat niciodată în mijlocul acestor resturi carbonizate.

Mă întorc. Simt un gust ciudat în gură.

— Cumva Otrada a ars din temelii?

— Ce ai spus, Rosie? întreabă Aleksei.

— Cumva... casa a ars?

Pupilele bătrânului se măresc când se uită în direcţia mea. Nu îl ajută însă să mă vadă.

— Ia asta, ordonă bătrânul şi lasă mingea să-i atârne în mână. Cârpa e atât de mizerabilă şi dezgustătoare, încât nici nu i se desprinde de mână. Zice şi mai tare de data asta: Ia-o! *Ia-o!*

Nu ştiu ce să fac altceva decât să o iau.

Deschide gura şi mă gândesc că o va cere înapoi, în schimb, el începe *să cânte*. Cântă un vers dintr-un celebru cântec de război, „Basmaua albastră”, care i-a plăcut dintotdeauna mamei, şi apoi încă un vers şi încă unul. Undeva acolo, între pielea bătătorită şi cataractă şi demenţă, e cineva care îşi doreşte cu disperare să facă mai mult decât să cânte. Aproape că-l aud urlând dinăuntru.

Pe măsură ce el continuă să fredoneze, singurul lucru la care mă pot gândi cu certitudine în momentul ăsta e că acea cârpă pe care tocmai mi-a dat-o mie nu e albastră. E în acea zonă a non-culorilor. S-a decolorat demult.

— Bine, spune Aleksei, mulţumim pentru ospitalitate...

Bătrânul se învârte în jurul lui.

— Ştiu cine eşti! Să nu crezi că nu ştiu!

Faţa lui Aleksei se face cenuşie precum cârpa.

Bătrânul scuipă şi îşi face cruce. Ochii i se duc în fundul capului. Apoi se opreşte. Pe buzele-i crăpate se înfiripă un zâmbet, atât de gol, că e aproape sinistru. Orice şansă ar fi existat, s-a dus. S-a retras în refugiul pe care şi l-a găsit în mintea lui.

Cerul e de un violet impresionant, strălucitor, anunţând lăsarea romantică a serii, înainte ca lumina să pălească cu totul, transformând satul ăsta într-un cimitir. Într-un final, Aleksei se dă bătut. Am mers cu maşina, am mers pe jos, ne-am şi rătăcit pentru puţin timp. Nu reuşim să găsim Otrada. E undeva în pădure şi nu figurează pe nici o hartă, spune el obosit şi împătureşte harta pe care i-am dat-o eu, cea din caietul mamei, băgând-o într-un buzunar. Mercedesul huruie în timp ce Lev se străduieşte să avanseze pe un drum plin de cratere, roţile se împotmolesc, schimbătorul de viteze scrâşneşte. Aleksei nu scoate nici un cuvânt.

După vreo patruzeci de minute de mers cu maşina, îmi dau seama că a adormit. Suntem încă departe de Moscova.

— Eşti în regulă? mă întreabă Lev de pe locul din faţă.

— Sunt bine, răspund, dar regret imediat.

Nu sunt bine. Vorbeşte englezoaica din mine; latura mea de suprafaţă. Una e ca Zoia să mă silească să îmi amintesc lucruri, dar ce s-a întâmplat în cabana aia a fost o încălcare mai gravă. A pus stăpânire pe mintea mea şi m-a forţat nu să scot ceva vechi de acolo, ci să îndes ceva nou.

— Weekendul următor, facem un nou drum ca să-l vizităm pe colonelul tău GRU? întreabă Lev.

— Poţi să-ţi dai seama că e GRU?

— Am fost în trupele speciale OMON, din Moscova. Până acum câteva luni.

Îi arunc o privire, dar el se uită la şosea. OMON? Se ocupă cu demonstranţii. Poliţia antirevoltă. Parte din maşinăria represivă a statului sovietic, creată să ţină oamenii jos, la o distanţă de un braţ – sau, mai bine zis, la o distanţă de un lunetist. Îi ştiu doar după reputaţie: „Beretele Negre”. Nici nu-i nevoie să ştii mai mult.

— Şi prietenii tăi sunt în OMON, spun. Când ne-am întâlnit în Piaţa Roşie.

— Foştii colegi.

— Ţi-ai dat demisia?

— Am fost relocat temporar, spune, un pic iritat. Pentru asta.

Pentru *mine* vrea, de fapt, să spună.

— De ce?

— Tu de ce l-ai vizitat pe colonel?

Corect, ce să zic.

Acum suntem pe autostradă. Zgomotul, traficul aproape că pot să ţină loc de conversaţie. Nu trebuie să mai spun altceva. Putem să lăsăm discuţia în acel punct mort, la aceeaşi linie pe care o trasez mereu când vine vorba de subiectul ăsta. Lev umblă la radio şi reuşeşte să prindă o înregistrare din *Lacul lebedelor*. Orchestra se apropie de un apogeu.

Şi când îl atinge, când notele se revarsă ca un râu peste un baraj care se prăbuşeşte, se revarsă şi din mine totul.

— Sora şi tatăl meu au fost ucişi în 1977, spun. De un bărbat pe nume Eduard Daineko. Era lunetist şi lucra pentru o *bratva* mafiotă. Toate victimele lui de până atunci fuseseră criminali. Îmi privesc mâinile. Sunt strânse în pumni. Mi-a executat familia în stil mafiot.

— Tatăl tău nu era un criminal?

— Tata era profesor. Îmi cer scuze că îţi spun toate astea, eu...

— Nu trebuie să îţi tot ceri scuze.

Aproape am ajuns la Moscova şi se lasă noaptea. Cu cât văd mai puţin, cu atât mai mult aud; zdrăngănitul clopotelor de tramvai, claxoanele camioanelor, pietonii care strigă, câinii care latră. Dar sunt calmă, mă simt în echilibru cu zgomotul şi agitaţia oraşului. Am eliberat o supapă când am vorbit cu voce tare despre familia mea. O parte din presiune s-a dus.

— Eram încurcat cu cineva, o ziaristă, spune. Mă folosea ca să obţină informaţii despre superiorii mei de la Afaceri Interne. A fost descoperită. Relaţia noastră s-a terminat. Acum sunt aici. Scos din OMON până când ministerul va decide dacă sunt sau nu de încredere.

— Sper că nu e prea grav.

— A fost o pedeapsă uşoară.

Ochii ni se întâlnesc în oglinda retrovizoare. Reuşesc să schiţez un zâmbet. Când mă gândesc la OMON, mă gândesc la ei ca la o singură fiinţă, o singură entitate. Sunt mereu fără chip şi fără trăsături, în spatele scuturilor şi al cagulelor. E ciudat să mi-i imaginez ca pe mai mulţi indivizi. Să mi-i imaginez ca pe nişte oameni.

Ce o să-mi arate oare Zoia, acum că poate să-mi arate orice? Unde o să se termine totul?

Ar fi trebuit să o cunosc mai bine când trăia. Poate aşa aş fi ştiut acum ce vrea de la mine. Dar în copilărie nu eram apropiate.

În cartierul nostru, era un loc de joacă unde fiecare instalaţie era făcută din metal, toboganele, coşurile de baschet, barele de căţărat. De multe ori, eu voiam să ne oprim, să ne jucăm. Zoia nu voia niciodată. Ea voia mereu

să se întâlnească cu prietenii sau cu vreun băiat nou. Îmi spunea să mă joc singură. Fugea şi eu credeam că văd şi în ea acelaşi lucru: o structură metalică. Sora mea, dincolo de zâmbetul cuceritor, pielea strălucitoare şi părul mătăsos, era făcută din metal.

Tic-tac, tic-tac, îmi spune ceasul de la mână. Am stins toate luminile, dar nu pot să fac întuneric peste toate: scheletul unei case, iedera cățărătoare, mesteacănul jupuit. Trag pătura şi mai sus şi îmi doresc să o pot trage peste cap.

— Iar nu poţi să dormi? întreabă Lev, spărgând liniştea ca pe sticlă.

Nu ştiam că nici el nu doarme. E capabil să stea nemişcat atât de mult timp. Ca un animal care se preface mort.

— Să fii bântuit e mereu nasol, dar în special noaptea. Fac o pauză. Pe sora mea o chema Zoia.

— Un nume nu foarte comun, remarcă el. Ca şi Raisa de altfel.

— Mama ne-a ales numele. Îi plăcea să iasă în evidenţă.

— Ţie nu îţi place?

— Numele sunt doar nişte etichete.

— Dar pot avea multă putere.

Tic-tac, tic-tac.

— Cred că Zoia vrea să descopăr adevărul, spun cu voce slabă. Să înţeleg ce s-a întâmplat în noaptea în care au fost ucişi.

— Sau poate vrea să te împiedice să afli.

Nu îmi dau seama dacă vorbeşte serios sau nu.

— Cred că ştie că, dacă cineva poate afla adevărul, acea persoană sunt eu.

— În Anglia, eşti detectivă?

— Sunt doctorandă. Studiez coduri, criptări, zic, cu ochii-n tavan. Tatăl meu era criptograf amator. El m-a învăţat să disting tipare neobişnuite, intervale, piese de puzzle şi cum să le aranjez în cap, să le ţin minte, să le reconfigurez.

— Pare util în rezolvarea misterelor.

— Da, dar în acelaşi timp, mă încurcă deseori nişte mărunţişuri. Structuri care nu contează. Sau care nici nu există. Cred că am devenit hipersensibilă. Schiţez o grimasă, deşi ştiu că nu mă poate vedea. Poate *de aceea* m-a ales Zoia, a ales să comunice cu mine pentru că eu sunt cea care o simte. Dar de asemenea ştie că..., zic, dar fac o pauză, apoi reiau, un pic cam direct: Nu o să renunţ niciodată! Există o explicaţie pentru ce s-a întâmplat cu familia mea şi nu o să mă opresc până nu aflu care este. Oricât ar dura asta!

— Aha, spune el, înţeleg acum de ce nu crezi în coincidenţe.

Întorc capul. Nu ar trebui să îl mai împovărez pe Lev. Sunt aici ca să mă curăţ de trecut, nu să îi otrăvesc şi pe alţii cu el. Probabil că are şi el demonii lui. Nimeni nu ajunge în OMON din greşeală.

În afară de asta, nu e numai interferenţa Zoiei care mă ţine trează. Nici măcar harta sau oricare altă „coincidenţă”.

Poate că nu am citit istorie şi ştiu că ăsta nu e un proiect de cercetare obişnuit, dar e ceva bizar în rolul meu de asistentă a lui Aleksei. Aleksei tot nu îmi spune mare lucru şi, cu excepţia zilei de azi, nu prea a fost prezent. Luare de notiţe din manualele generice a devenit între timp, evident, o pierdere de timp. Aleksei *a trăit* toate lucrurile alea din cărţi. Nu are nevoie de ajutorul meu ca să le înţeleagă.

Dar de ce are, de fapt, nevoie de mine?

— Hei, zice Lev, vrei să-ţi citesc o poveste din caietul mamei tale?

MONSTRUL CEL MARE ŞI ÎNFRICOŞĂTOR

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, oamenii din oraş se temeau de un monstru despre care credeau că trăieşte sub pământ, în canale. Vorbeau între ei în şoaptă despre foamea lui, despre cruzimea lui, despre colţii ascuţiţi ca nişte ace şi ochii galbeni ca gălbenuşul, despre degetele ca nişte cârnaţi şi cârligele în loc de gheare.

Într-o zi, monstrul a scăpat din canal şi şi-a început carnagiul frenetic. A prins tot ce i-a ieşit în cale şi a făcut măcel. Era mai rău decât se temuseră oamenii, pentru că nu arăta cum îşi imaginaseră ei. Avea înfăţişarea lor. Nu avea cârlige în loc de gheare şi nici colţi ca acele. Când gărzile regale au venit să apere oraşul, nu au ştiut pe cine să omoare. Aşa că monstrul era liber să facă ce voia şi tot ce preziseseră orăşenii s-a adeverit.

Atunci s-a întâmplat că o femeie care trăia în oraşul acela şi-a omorât soţul.

L-a înjunghiat cu un cuţit şi l-a aruncat de pe un pod într-un râu. Trupul soţului s-a făcut nevăzut în apă, iar ea s-a gândit cum, în alte condiţii, nu ar fi putut să scape

nepedepsită. Dar acum, chiar dacă trupul ar fi apărut undeva în josul râului, ar fi fost unul dintre sutele de alte cadavre vineţii. Duci şi ducese, directoare de şcoală şi negustori de corăbii, producători de brânză şi antreprenori de pompe funebre.

Ar fi fost doar un cadavru în plus, pe care nimeni nu l-ar fi băgat de seamă.

CAPITOLUL 9

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), primăvara anului 1917

Servitorii au golit dormitorul Toniei. Mobila a fost îndepărtată, rafturile şi vazele la fel, până şi lămpile cu ulei de trandafir. Singurele lucruri rămase sunt o oală de noapte şi câteva cărţi, pentru divertisment. Nu i-a plăcut mereu *Evgheni Oneghin*? Uşile de la balcon sunt şi ele încuiate acum. Olenka îi aduce ziare şi mâncare pe o tavă, dar Tonia mănâncă atât de puţin şi vomită atât de des, încât, şi dacă ar reuşi să iasă pe balcon, ar lua-o vântul pe sus.

Seara, citeşte *Evgheni Oneghin,* citeşte cu voce puternică până i se usucă buzele atât de tare, că îi crapă.

Toată viaţa mea a fost o călătorie care m-a dus la întâlnirea cu tine...

Trebuie să-i trimită o scrisoare lui Valentin. Ştie că nu poate apela la Olenka. Dar dacă ar arunca o scrisoare pe stradă şi ar găsi-o un străin poate că lui i s-ar face milă de ea. Dacă ar avea un stilou, ar putea să scrie pe marginea paginilor din *Evgheni Oneghin*. Cu propriul sânge, dacă nu ar avea altceva la îndemână.

Dmitri bea încă ceaiul cu ea, în fiecare zi la ora patru, numai că acum acesta e servit la ea în budoar. În fiecare zi, Tonia cade la picioarele lui.

— Doar balconul, imploră ea. Am nevoie de lumină.

— E aproape vară, răspunde el. Nu va mai fi aproape deloc întuneric.

— Nu, te rog! Te rog, te implor!

Dar el continuă să soarbă din ceai şi să zâmbească. Apoi pleacă, iar ea se agaţă de uşă, în urma lui. Îşi zgârie mâinile, vomită, adoarme în propriul lichid biliar, dar nu contează. Nu a mai făcut o baie de săptămâni întregi, darămite una parfumată. E lipicioasă şi acră, părul îi e vâscos ca lâna.

La un moment dat, primeşte o vizită din partea doctorului familiei, care îi pune diagnosticul de isterie. Dmitri aduce vorba de coşmarurile Toniei, iar doctorul recomandă să se renunţe la cărţi şi la ziare. Nu fac decât să îi provoace alte tulburări mintale.

Tonia urlă în fiecare zi până rămâne fără voce. Nu prea mai are oricum nimic de pierdut. Poate ăsta e motivul pentru care Dmitri ţine balconul încuiat. Poate se gândeşte că o să se arunce de acolo.

Singura care are voie să o viziteze e contesa Burzinova. Natalia ignoră recomandarea doctorului şi îi aduce veşti din lumea de afară: au acum un Guvern

Provizoriu care conduce Rusia, unul format în mare parte din miniştri şi oficiali ai regimului imperial. Contesa nu pare tulburată, ci doar intrigată, de faptul că Nicolae şi restul familiei Romanov au fost alungaţi la Palatul Alexandru din Ţarskoe Selo.

Tonia se ridică în pat şi îşi freacă ochii umflaţi.

— Drăguţă, singurul motiv pentru care îţi deplângi situaţia actuală, spune Natalia, e pentru că nu ai văzut destule. Mai bine să ai confort, chiar şi controlat, decât să fii liberă, să te chinui, să mori de foame, să te vinzi pentru o bucată de pâine. Eşti un căţel hrănit din mână, care visează să vâneze elani în sălbăticie, Tonia, şi care nu înţelege ce presupune să supravieţuieşti.

Tonia suflă o şuviţă de păr şi apoi o inspiră la loc.

Natalia oftează.

— Ei bine, mama lui Dmitri e de partea ta.

— Ea a fost... Tonia se chinuie să vorbească. Anastasia a fost cea care i-a spus de aventura mea. Nu-i pasă de ce mi se întâmplă.

Natalia îşi trece mâna peste colierul de argint.

— Poate-i pare rău că i-a spus.

— Sau tu i-ai spus? întreabă Tonia, cu glas răguşit.

— Nici vorbă, dragă. Eu procedez într-o manieră mult mai discretă de atât. Poate a fost menajera ta, cea care vorbeşte de zici că a înghiţit un pantof? Nu ea a fost trimisă să te urmărească?

— Te rog, spune Tonia, cu limba împleticindu-i-se în gură, mă ajuţi?

Un râs gutural.

— Cu ce?

— Să-l găseşti pe Valentin Andreiev şi să-i spui ce mi s-a întâmplat?

— N-am să fac aşa ceva, spune contesa, care nu mai râde acum.

Deşi evenimentele din ultimele luni, înfiinţarea noului guvern, alungarea ţarului din oraş, revolta maselor, sunt amuzante pentru oameni ca Natalia, e clar că amuzamentul dispare atunci când lucrurile se întâmplă în gospodăria lor. O revoluţie pe străzi e una. Dar o revoluţie în interior, *aici*, asta e cu totul altceva.

Dmitri e în pragul uşii. Ameţită de somn, Tonia observă cumva că soţul ei e îmbrăcat în frac, de parcă abia s-ar fi întors de la un spectacol la Mariinski. Are părul îngrijit şi dat cu briantină, cravata strânsă bine până sus, la gât. Mirosul dezgustător de alcool formează ca un nor în jurul lui.

— Te-am auzit de jos, Toniecika, spune, apropiindu-se de pat. Ai avut un coşmar?

Când l-a cunoscut pe Dmitri, Tonia avea cincisprezece ani. Era primăvară, şi pomii din livada de la Otrada începeau să înflorească. Tonia se întorcea de la pârâu cu Nelly, amândouă cu fustele ridicate şi cu pantofii în mână, chicotind zgomotos. În mâna liberă, ţinea un bucheţel de flori sălbatice. Apoi, ea şi Nelly au ajuns în punctul de unde se vede moşia, şi un străin stătea acolo.

În momentul ăsta, el e singurul ei coşmar.

— Nu mă simt bine. Putem să vorbim mâine-dimineaţă, spune Tonia, atât de slăbită, că nu reuşeşte să formuleze ultimul enunţ sub formă de întrebare.

El dă deja la o parte pătura. Nu a mai venit la ea aşa de luni de zile. Mai mult de atât. Poate că fusese dezgustat de părul ei ca un cuib de rozătoare, de buzele ei vineţii, de disperarea neechivocă din ochii ei. Devenise pentru el ca mizeria pe care ţi-o cureţi de pe pantof.

Dar în seara asta, pare că a băut suficient de mult.

Îşi dă jos cravata. Gâfâie puternic.

— Din tot ce am adus în casa asta, dintre toate colecţiile mele, tu eşti piesa cea mai de preţ.

Cu trei ani în urmă, după ce Nelly a fugit, chicotind încă, străinul s-a prezentat. Era din capitală. Vizita zona şi venise să îi salute pe mama şi pe papa. Îl chema Dmitri Lulikov şi cineva din sat îi spusese despre Kukolka, fata care arăta ca o păpuşă, numai că lui nu îi venise să creadă. Acum credea. I-a oferit braţul Toniei.

Când l-a prins de braţ, îşi aminteşte acum pentru prima dată, a scăpat buchetul de flori sălbatice.

Îşi imaginează cum trebuie să fi arătat mai târziu florile acelea, abandonate pe pământul moale, cu tulpinile rupte, decolorate, cu petalele strivite, dezintegrate.

Biroul e mai întunecat ca oricând. Focul s-a stins de mult, deşi grătarul tremură încă. Anastasia e întinsă pe spate, sub pături. Nici pernele nu îi mai pot susţine capul. Începe să fredoneze ceva, în falset. I s-a administrat prea multă morfină. Trupul ei se zgâlţâie, de la prea multă morfină. Tonia văzuse asta la papa, după ce a murit mama, felul în care ochii trec peste toate, dar nu văd nimic.

Privirea Anastasiei se îndreaptă către ea.

— Fiul meu te-a lăsat să vii.

— Mi-a zis că m-ai chemat.

— Ultima mea dorinţă. Ah, copilă, uită-te la tine.

— Nu m-am simţit bine, Anastasia Sergheievna.

— Nu ar fi trebuit să-i spun. Natalia a avut dreptate. A zis să mă gândesc în primul rând la sentimentele lui Mitia. Eu am crezut că e mai bine... ca el să ştie..., zice bătrâna, cu glas tremurând. Olenka îmi spune că nu ai mai sângerat de câteva luni. Să îndrăznesc să mă gândesc că eşti grea?

— Cred că da, spune Tonia, uitându-se în altă parte.

— De ce nu i-ai spus fiului meu? Un copil înseamnă atât de mult într-o căsnicie...

— Nu e al lui.

— Cum poţi fi sigură?

— A plecat în decembrie, Anastasia Sergheievna, şi a lipsit aproape o lună. Ultima oară, am sângerat în preajma Crăciunului.

De atunci, nu a mai plecat.

Se aşterne o tăcere lungă, timp în care Tonia se gândeşte că, poate, Anastasia a murit deja, dar apoi bătrâna îşi înalţă capul de pe pernă.

— Trebuie să te prefaci că e al lui, Tonia. Nu susţine contrariul.

— De ce aş face asta?

— Pentru binele tuturor. Pentru binele copilaşului. Capul Anastasiei cade greu înapoi pe pernă. Mitia al meu e ca tatăl lui. Tu nu l-ai cunoscut pe soţul meu, dar îi lipsea... îndrăznesc să spun că îi lipsea abilitatea de a-i păsa de ceilalţi sau chiar de a se gândi la ceilalţi. Când ne-am căsătorit, am crezut că aşa fusese educat, că se considera privilegiat; dacă aş fi ştiut că temperamentul şi trăsăturile de caracter vor fi moştenite şi de fiul lui, cu totul altfel aş fi făcut lucrurile! Dar acum e prea târziu, şi când vei fi şi tu mamă la rândul tău, vei înţelege. Vei vedea ce neajutoraţi ne simţim toţi în faţa copiilor noştri. Oricum ar fi copilul tău, o să îi ierţi orice.

— Nu, zice Tonia, cu voce tremurândă. Nu o să-i iert orice.

— Îţi garantez că o vei face, zice bătrâna, iar din ochiul cel bun i se prelinge o lacrimă. Hai, copilă, citeşte-mi ceva înainte să pleci, aşa cum o făceai înainte.

Tonia acceptă să-i citească, dar numai pentru că nu îşi doreşte să se întoarcă în camera ei. Acolo nu sunt cărţi,

iar lumina nu e oricum bună de citit, aşa că închide ochii şi recită Puşkin din memorie: *Mi-ai apărut în vis... în suflet, vocea ta răsuna*...

Se uită să vadă dacă Anastasia e încă trează. Ochii îi sunt deschişi.

Ochiul bolnav e mai limpede decât cel bun.

Nu e chiar atât de rău să mori ascultând Puşkin, şi Tonia continuă să recite, în caz că spiritul soacrei ei e încă acolo şi îşi doreşte să asculte.

Dmitri îi face semn să-l lase lângă ea în pat. În ultimul timp, bea din ce în ce mai mult. Poate ca un înlocuitor al călătoriilor. Tonia se mută puţin mai încolo, simţindu-se deja amorţită. El îi spune că vrea să îi povestească despre înmormântarea Anastasiei, despre cum au ţinut o mică slujbă în biserica de lângă casa ei de la ţară. Au participat câţiva oameni. Majoritatea prietenilor şi rudelor Anastasiei au murit înaintea ei. Ceilalţi au fugit din Rusia, la începutul revoluţiei.

Dmitri o ciupeşte uşor de bărbie şi îi întoarce faţa într-o parte.

— Ultima dorinţă a mamei, spune, a fost un nepot.

Nu e o întrebare, aşa că Tonia nu răspunde.

— Nu îţi doreşti un copil? Copilul meu? Copilul *meu*. Ar fi copilul lui, nu al ei. Nici nu poate gândi altfel din moment ce tot restul *este* al lui. Chiar dacă Nicolae al II-lea nu mai e la putere, sunt mulţi în oraşul ăsta care nu au renunţat la tronurile lor, care continuă să îşi conducă regatele. Poate că mai e nevoie de încă o revoluţie pentru ca oamenii să poată să aibă cu adevărat ceva doar al lor. Chiar şi propriii copii. Nu pot să spun că îmi plac mult copiii, dar îmi place ideea ca cineva să moştenească agoniseala mea de-o viaţă. Dmitri şterge ceva de pe obrazul ei. După ce te mai întremezi şi îţi vii în fire, putem să mai vorbim despre asta.

Să îi spunem Olenkăi să îţi pregătească o baie? Sau vrei să te pieptăn? Orice vrei tu, Toniecika. Eşti singura doamnă a casei acum. Tonia îşi dă seama că Anastasia a fost bastionul care a ţinut la distanţă partea cea mai sălbatică a lui Dmitri. Dar Anastasia nu mai e, şi odată cu ea au dispărut şi toate prefăcătoriile. Tonia nu a fost niciodată o soţie. A fost întotdeauna o prizonieră. Dmitri a fost mereu temnicerul ei şi îşi va da seama şi el de asta într-un fel sau altul. Te las să dormi, spune el.

— Sunt deja însărcinată.

Dmitri se uită la ea ca şi cum nu ar fi înţeles ce a spus.

— E copilul lui Valentin Andreiev, se trezeşte Tonia spunând, delectându-se cu fiecare cuvânt. Ştii cine e Valentin? Este liderul Comitetului Vîborg. E purtătorul lor de cuvânt în sindicat. Este şeful miliţiei muncitorilor..., zice, dar nu apucă să termine, căci Dmitri o loveşte tare peste faţă şi apoi încă o dată, până când îi ţâşneşte sângele din nas. Îl iubesc, ţipă ea, şi oricât o să mă ţii închisă aici, nu o să poţi niciodată să mă opreşti! Nu o să fiu niciodată a ta! Nu o să-ţi aparţin niciodată!

Aburii alcoolului s-au mai risipit. Îşi dă seama din felul în care se urcă deasupra ei, ca şi cum ar muta o piesă de şah. Cu o grijă minuţioasă. O încalecă, iar ea desface picioarele, dorindu-şi să se termine cât mai repede, dar Dmitri o ţintuieşte în loc. Tonia dă să strige, dar nu iese nici un sunet, vocea ei e prea slăbită, aşa că îşi muşcă limba până începe să îi curgă sânge şi durerea îi ţâşneşte din ochi – dar tot nu scoate nici un sunet, chiar dacă loviturile sunt diferite, mai adânci, menite să distrugă.

Începe să se simtă pângărită, înnămolită, iar acum nu ar mai putea să spună nimic nici dacă ar vrea, pentru că nu îşi mai simte gura, nu mai simte nimic, şi se întreabă

dacă nu cumva s-a fărâmat în atâtea cioburi încât nu va mai putea fi nicicând reparată.

— Te rog, bea, Antonina Nikolaevna, zice Olenka. Nu ai băut nimic o zi întreagă. Tonia se întoarce în pat, cu un geamăt. Acceptă cana şi varsă apă pe cămaşa de noapte, dar aşternuturile sunt deja ude. Îşi scufundă mâinile în lichidul călduţ şi apoi ridică degetele. Sunt pătate de sânge. E mai puţin acum, spune Olenka, cu tristeţe.

— De ce sunt...?

Olenka lasă capul în jos.

— Doctorul crede că ai pierdut sarcina.

Tonia îşi priveşte mâinile. Dmitri i-a omorât bebeluşul. Oricum nu ar fi putut să reziste acolo, înăuntru, având în vedere istoria mamei ei, dar el l-a făcut să se desprindă. A rupt-o în două şi ceva a căzut din ea. Da, Dmitri i-a ucis pruncul – dar ea a fost cea care a aşteptat prea mult. Ar fi trebuit să fugă de el înainte să se întâmple aşa ceva. În schimb, ea şi-a îngăduit, ei şi bebeluşului ei nenăscut, să se coacă, să mucegăiască şi apoi să se despice ca un fruct de vară stricat.

E şi vina ei.

Se uită la Olenka. Femeia pare îngrozită şi a început să tuşească.

— Olenka, spune Tonia, trebuie să mă ajuţi. Menajera tuşeşte şi mai tare. Olenka, spune Tonia, o să mor dacă mai stau aici. Trebuie să mă ajuţi. Trebuie să-mi laşi uşa descuiată la noapte.

— Ah. Ochii Olenkăi sunt mari şi plini de durere. Nu pot...

— Nu a existat niciodată în viaţa ta, spune Tonia mai mult şuierând, un moment în care ai avut nevoie de cineva, o singură persoană căreia să i se facă milă de tine, atunci când nimănui altcuiva nu-i păsa? Ai fost vreodată

smulsă de pe marginea prăpastiei de bunătatea unui singur suflet?

— Nu pot, Antonina Nikolaevna, vine răspunsul şoptit al Olenkăi.

— Ba *poţi*, insistă Tonia. Anastasia e moartă. Nu mai e nimic care să te ţină aici. Ar trebui să iei cu tine tot ce poţi căra şi care are cât de cât valoare şi să pleci din casa asta. Du-te acasă la familia ta.

Olenka începe să lăcrimeze, deşi continuă să tuşească. Plânsul cu tusea formează împreună o cacofonie nefericită. Tonia se gândeşte pentru o fracţiune de secundă că poate să o sperie pe menajeră cu ameninţări, că trebuie să arate ca o nebună, ca o criminală, în aşternuturile astea pătate, cu mâinile astea pătate de sânge, şi chiar se poate întâmpla ca femeile să înnebunească după ce pierd un copil. I se întâmpla şi mamei, puţin, de fiecare dată. *Lasă uşa descuiată, Olenka, sau prima viaţă pe care o voi lua în schimbul celei pe care tocmai am pierdut-o va fi a ta!* Simte, chiar şi fără a rosti cuvintele, apropierea nebuniei.

— Tu şi cu mine, spune încet, nu ar fi trebuit să plecăm niciodată de la ţară, asta e problema. Acolo e viaţa noastră adevărată, Olenka, şi toate astea nu sunt decât un vis urât. Hai să ne trezim odată din visul ăsta!

Trebuie să fie deja aproape miezul nopţii, dar cerul e încă de un cafeniu intens, împânzit de ceaţă. În curând vine vara, cum a spus şi Dmitri. De cât timp e aici? Săptămâni? Luni? Ar fi trebuit să ţină şirul zilelor; ar fi trebuit să scrijelească pe pereţi cu unghiile, în loc să şi le rupă încercând să zgârie uşa.

Tonia încearcă mânerul, fără să îndrăznească să spere.

Uşa e descuiată. Olenka a lăsat-o aşa, şi se pare că Dmitri nu a luat în calcul posibilitatea unei tentative de evadare. Nu sunt trape în podea şi nici baricade pe coridoare. Toniei îi tremură picioarele şi, când coboară scările, una din glezne i se îndoaie rău. Se dezechilibrează. Reuşeşte să ajungă în foaierul mare, se uită în urma ei şi vede o dâră de sânge care se opreşte la călcâiele ei.

Înaintează ca un animal rănit. Afară, luna străluceşte prin ceaţă şi îi luminează calea. E răcoare, dar nu e frig. O să meargă de-a lungul râului Fontanka, până ajunge la Neva, o să meargă pe mal, până la Vîborg. Odată, camera de la subsol a lui Valentin i-a amintit de vizuina unei cârtiţe sau de o temniţă, dar acum nu mai e cazul. O să fie mai luminoasă şi mai primitoare decât oricare alt loc din lume.

Străzile sunt liniştite, nu se aud decât strigătele păsărilor şi clipocitul apei.

— Tonia, strigă cineva din spate.

Simte că ameţeşte şi i se înmoaie picioarele. Continuă să meargă.

— Tonia, opreşte-te.

Dmitri. Cum e posibil? Cum de a ştiut? Cum de a auzit? Sau nu doarme deloc zilele astea şi stă tot timpul de pază? Panica îi curge prin vene, dar se retrage la fel de repede. Vrea să alerge, să lupte, dar nu mai are putere. A sângerat tot drumul de când a ieşit din casă. Sângele l-a condus direct la ea.

— Tonia.

Dmitri o apucă puternic de umăr, iar strânsoarea lui e de fier. Încearcă să se înmoaie în speranţa că el îi va da drumul. Dar nu o face.

— Hai, Toniecika, spune el. Eşti slăbită. Cineva trebuie să aibă grijă de tine.

Ea dă să-i răspundă, să-i ceară să o ucidă, pentru că preferă să moară decât să se întoarcă acasă, dar înainte să apuce să vorbească, vede ceva mişcându-se prin ceaţă. O străfulgerare roşie. Strălucitoare, aprinsă, ca un foc de tabără. Cineva se apropie.

Acum aude o voce nouă. E a ei.

— Ajutor, strigă. Ajutaţi-mă!

— Taci, spune Dmitri. Hai, să mergem acasă...

— Ajutaţi-mă! Vă rog, ajutaţi-mă!

Nu ştie dacă o vor ajuta. Nu ştie cine sunt cei care vin. Dar îi vede cum se apropie. Cutreierând de parcă ar fi în căutare de pradă. Bărbaţi tineri, subţiri şi deşiraţi, cu ochii ascunşi de părul ciufulit. Vede din nou culoarea roşie: banderolele bolşevicilor, prinse în jurul braţului. Unul din ei ţine în mână un cuţit de vânătoare, cu mâner din lemn de mesteacăn, genul de cuţit pe care îl folosesc ţăranii pentru a tăia caprele. El e, fără doar şi poate, liderul.

— Ce se întâmplă aici? întreabă.

— O chestiune personală, răspunde dur Dmitri. E soţia mea.

Tonia îi vede pe tineri cum se îmbărbătează. Nu cred în chestiuni *personale* şi poate nici în soţii. Dmitri s-ar putea să nu îi înţeleagă, dar ea, da. L-a cunoscut îndeaproape pe unul de-ai lor, până într-atât încât uneori nu ştia unde se sfârşea trupul ei şi unde începea al lui.

Nu ştiam că spui poveşti...

— E patronul soţului meu, strigă ea, şi mi-a omorât soţul ca să mă aibă doar pentru el! Soţul meu e unul de-ai voştri! Vă rog, tovarăşi! *Toată puterea să fie a sovieticilor!*

E de ajuns. Poate că exact asta şi căutau.

Tinerii îi încercuiesc pe ea şi pe Dmitri, şi doi dintre ei îl apucă pe Dmitri, eliberând-o astfel imediat pe Tonia. Se

uită cum bărbatul care are cuţitul îl înfige în Dmitri. O dată, cu putere. Adânc.

Simte gust de cupru în gură. Dmitri se leagănă ca un ceas de buzunar pe un lănţişor şi apoi cade. Se face linişte pentru o clipă, apoi ceilalţi îl târăsc pe soţul ei până la marginea şinei, lăsându-l acolo grămadă. Tonia îi întreabă dacă pot să îi scoată haina de pe el. Şi-o pune peste cămaşa de noapte pătată şi îi întoarce spatele lui Dmitri. Tânărul cu cuţit îl şterge de mâneca unde are banderola, roşu pe roşu. *Când va veni adevărata revoluţie socialistă, râuri de sânge vor curge prin oraş*, i-a spus odată Valentin. Un avertisment. Sau poate o doar promisiune.

O să doarmă când o să ajungă. Trebuie să reziste până acolo. Îşi spune asta la fiecare colţ, să mai meargă încă o stradă. Una câte una. Nu are habar ce oră e, ştie doar că e mai întuneric acum şi că luna s-a ascuns după nişte fâşii de nori gri. Când Tonia ajunge în curtea lui Valentin, începe să plouă. Răsuflă greu, printre dinţi. Scările care duc la subsol sunt cele mai grele. Trotuarele i-au săpat găuri în papuci.

Ciocăne la uşă. Nici un răspuns.

— Valentin? strigă, cu voce stinsă.

Ploaia nu dă semn că se opreşte. Va veni un val care va scoate la iveală totul din adâncuri, obişnuia să spună Valentin. Şi va trage în jos tot ce a trăit vreodată la suprafaţă. Simte cum i se prelinge din nou sângele pe interiorul coapsei.

Uşa se deschide pe jumătate.

— Ce cauţi aici? întreabă Valentin.

Nu pare deloc încântat. Ea are picături de ploaie pe ochi, pe buze.

— Am venit să vorbesc cu tine, se bâlbâie ea.

— De ce?

Tonia nu ştie cum să înceapă să-i explice tot ce s-a întâmplat de când s-au văzut ultima oară, tot ce s-a întâmplat în seara asta, şi totuşi trebuie să o facă. El va înţelege, fireşte. Face un pas către el, dar bărbatul se dă un pas înapoi.

— În seara aceea, în februarie, spune ea, am vrut să...

— Opreşte-te, îi spune el. Nu mai contează.

Ploaia loveşte totul în jurul lor, accentuându-i cuvintele. Tonia simte că i se pune un nod în gât. Nu mai vrea să vorbească, vrea doar să fie cu el, să-l sărute, să nu-i mai dea niciodată drumul.

El nu a invitat-o să intre. E udă leoarcă. Aproape cocoşată.

— Ba contează, insistă ea. Trebuie să-ţi spun... trebuie să-ţi explic...

Uşa se deschide mai mult. În picioare, înfăşurată într-un cearşaf, cu părul transpirat, cu braţele şi umerii goi, stă Victoria Katenina. Victoria nu vine lângă Valentin, poate ca să nu o atingă ploaia, şi are un zâmbet siropos, care i se scurge pe faţă.

— Ah, zice Tonia, încurcată. Ah...

— Cum poţi să o laşi să stea acolo, Valia? îl ceartă Victoria. Tonia, arăţi ca un şobolan înecat! Trebuie să intri să te încălzeşti. Mă duc să mă îmbrac.

— Nu, spune Tonia, mulţumesc.

Şi asta e tot ce reuşeşte să spună. Scutură din cap când Victoria o invită din nou şi continuă să scuture din cap până când părul ud i se lipeşte de faţă şi nu mai vede suficient de clar dacă Valentin mai e acolo sau dacă a intrat în cameră. Se întoarce şi urcă scările, apoi se sileşte să meargă mai departe. La fel cum a venit, un pas în faţa celuilalt. Acum picăturile de ploaie lovesc ca nişte gloanţe.

Dacă o s-o strige, dacă o să-i rostească numele, dacă o să spună ceva, *orice*, se va întoarce. Dar el nu o face.

Valentin Andreiev, marele orator bolşevic, redus în sfârşit la tăcere.

Tot ce voia să îi spună lui, Tonia îşi spune ei înseşi, pe drumul singuratic de întoarcere către casa de pe Fontanka. Că îi e dor de el. Că se gândeşte la el în fiecare zi. Că e posibil să fi avut un copilaş în timpul *vieţii lor*. Dar nu o să mai aibă niciodată *viaţa lor*. Sau e posibil să fi trecut deja.

În zilele care urmează, Tonia se pregăteşte să plece la Otrada. Vinde cât poate de mult din preţioasele colecţii ale lui Dmitri. Foloseşte banii pentru a le plăti în avans salariile servitorilor şi apoi le cere să îşi adune lucrurile şi să plece. Nu le dă nici o explicaţie pentru absenţa stăpânului. Nu e nevoie. A citit ziarele. Întreg Petrogradul e într-un asemenea haos, că oamenii îşi fac bagajele şi pleacă deseori chiar în toiul nopţii. Cei bogaţi au plecat în masă.

Contesa Burzinova şi fiica ei Aculina vin în vizită cu puţin înainte de plecarea Toniei. Tonia nu are nimic de oferit celor din urmă musafire. De dimineaţă, a mâncat ultimele felii de secară, înmuiate în ulei de floarea-soarelui, îngroşat cu apă. S-ar putea să nu mai mănânce nimic până ajunge la ea în sat.

— Unde e soţul tău? o întreabă fără ocolişuri Natalia, aruncând o privire prin Salonul Albastru, de parcă ar fi putut să se ascundă acolo.

— A plecat, zice Tonia, Dmitri a plecat într-o noapte, acum o săptămână.

— A plecat? repetă cealaltă femeie.

Tonia încuviinţează din cap. Prezenţa Nataliei este deopotrivă bruscă, dar şi previzibilă, de vreme ce contesa reuşeşte să apară întotdeauna când Tonia e cel mai puţin

pregătită să o primească. Se concentrează, cu fermitate, asupra valurilor pictate pe tapet. Sunt menite să arate ca marea. Oamenii ar trebui să poată să se scufunde în ele. Şi ea se simte un pic de parcă ar fi sub apă.

— Şi nu a spus *unde*? întreabă Natalia.

— M-am trezit, şi uşa mea era descuiată. Am aflat de la servitori că plecase. Nu ştiau mai mult de atât.

— E de neconceput, spune Natalia, cu glas şfichiuitor. Dmitri nu ar pleca fără să-mi spună. Discutăm mereu planurile lui de călătorie. Lasă-mă atunci să vorbesc cu servitorii, să văd dacă nu pot să-i sperii să-mi spună tot ce ştiu. Unde sunt? Sau au fugit şi ei?

— Am fost nevoită să-i concediez.

— *Să-i concediezi!*

Conversaţia asta îi scapă din mână Toniei. Bâjbâie după cuvinte, încurcându-se în ceea ce spune. Se uită la Aculina, care stă cu braţele încrucişate la piept şi îi aruncă o căutătură urâtă. Tonia trage aer în piept, îşi revine, pentru că lucrurile care stăteau la baza lumii ei, care păreau nişte legi ale naturii – ţarul, Rusia Imperială, mama, căsnicia ei –, s-au dovedit a fi create de om şi destructibile. Unul câte unul, i s-au prăbuşit la picioare. Tot ce a fost odată temeinic poate să se dărâme în vara asta.

Chiar şi contesa Burzinova.

— Ai fost bolnavă, drăguţă, spune Natalia, dar ţi-a împărtăşit Dmitri ceva din necazul de la fabrică? Grevele, violenţa?

— Ştiu câte ceva.

— Maistrul a fost alungat din oraş. Sindicatul s-a înarmat. Mulţi s-au alăturat Gărzilor Roşii. Degetele Nataliei frământă colierul de argint, ca pe aluat. Se întâmplă peste tot, dar e mai rău în Vîborg. Tonia, eu simt că i s-a întâmplat ceva lui Dmitri. Pentru că nu ar pleca

aşa. Nu ar face-o. El procedează mereu cu multă meticulozitate.

— Nu înţeleg...

— Muncitorii lui, vine răspunsul, ca o lovitură. S-ar putea să-l fi răpit.

— Crezi că i-ar putea... face vreun rău?

Natalia mijeşte ochii.

— Sau poate doar un muncitor, cu propriile lui motive.

Tonia îşi ascunde tremurul mâinii în poală.

— Dacă *a fost* Valentin Andreiev, dacă a îndrăznit să-l atingă fie şi cu un deget pe soţul tău, spune Natalia, cu un calm brusc, o să-i pară rău pentru asta. Dacă cineva l-a rănit pe Dmitri, îl voi face să plătească.

— Valentin nu ar ucide pentru mine, zice Tonia în şoaptă, dacă asta încerci să spui. Ar putea ucide pentru principiile lui, dar nu pentru mine.

— Lasă asta în seama mea, drăguţă. Am metodele mele să aflu adevărul. Între timp, tu ce o să faci? Vino la mine acasă. Uită-te la tine. Eşti deja slabă ca o coală de hârtie.

— Plec la Otrada, spune Tonia.

— Unde naiba mai e şi asta? întreabă Natalia, dezgustată.

— E casa familiei mele. În Tula.

— Şi cum dau de tine acolo, dacă e nevoie?

Nu există telegraf în Otrada. Poşta e, în cel mai bun caz, inconsecventă. Oamenii aduc ziare din satul învecinat sau din Kalasi, care e un oraş mult mai mare. Tonia scoate unul din atlasuri, rupe harta cu provincia Tula şi îi arată satul Popovka. Natalia o ia, dar Tonia nu crede că Natalia se va mai gândi vreodată la ea după ziua de azi. Contesa îi oferă nişte bani, iar Tonia acceptă, deşi banii sunt aproape inutili acum, din cauza inflaţiei. Apoi îşi conduce musafirele

afară din foaier. O observă pe Natalia cum se uită insistent la vitrinele unde erau înainte ceramica şi porţelanurile.

Totul e gol acum, vrea Tonia să spună. Ca şi pântecul ei.

Petrogradul s-a schimbat faţă de cum şi-l aminteşte Tonia. Pancarte şi panglici stacojii atârnă la fiecare fereastră şi sunt înşirate pe toate acoperişurile. Cozile la pâine şerpuiesc pe cartiere întregi din oraş. Mulţi din cei care aşteaptă şi-au adus cu ei scăunele pe care să se odihnească. Străzile sunt acoperite de apă revărsată din canale, şi la fiecare colţ, prostituatele îşi fac deschis reclamă. Poate că sunt mai tinere decât ea, dar merg ca nişte bătrâne.

Tonia îşi continuă drumul până la gară pe jos.

Lumea din afară, spunea mama cu ani în urmă, *e mică, dar suferă*. Când îmi spunea vorbele astea, mama stătea aşezată la măsuţa ei de toaletă, cu spătarul în formă de şevalet. Măsuţa şi oglinda aveau marginile argintate, exact ca părul mamei. Tonia îşi aminteşte că a observat atunci pentru prima oară argintiul, semn al vârstei, amestecat prin buclele blonde ca de copil. Şi mama l-a observat.

Poate de aceea se gândea în momentul acela la suferinţa umană.

Mama şi-a tras obrajii în sus, a oftat şi i-a lăsat apoi să cadă la loc.

Durerea şi suferinţa se vor lipi de hainele tale când vei merge prin lume, precum grăunţele de polen, zicea mama. *Vei crede că ai să poţi să le scuturi mai târziu. Dar nu va fi aşa.*

De aceea, orice ar zice tatăl tău, îţi e mai bine aici. La Otrada. Cu mine.

CAPITOLUL 10

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Într-o dimineaţă însorită de duminică, piaţa deschisă Vernissage din Izmailovo e suprapopulată de turişti. La gât le atârnă aparatele de fotografiat, iar hărţile le flutură în vânt. Cercetează îndelung jucăriile din pluş Ceburaşka, coşurile din scoarţă de mesteacăn şi sticlele de lapte umplute cu Stolicinaia, în timp ce cumpărătorii mai experimentaţi, moscoviţii nativi, se tocmesc cu vânzătorii. Aroma de cafea şi de castane coapte pluteşte în aer şi umple orice gol de pe aleile înguste.

Mama ne-a adus deseori aici când eram mici, pe mine şi pe Zoia.

Părea că ştie pe toată lumea: un cuplu care vindea samovare şi care nutrea o mare pasiune pentru balet. Ne ducea la taraba lor şi stăteau de vorbă, râdeau împreună, de parcă *ea* ar fi fost cea care avea ceva de vândut, şi nu invers. Dar aşa era mama. Făcea mereu o reverenţă adâncă, iar fanii ei o copleşeau cu laude. Îşi ţinea mereu respiraţia; încerca să vadă dacă aplauzele lor durau mai mult decât îţi ţinea ea respiraţia.

Lev şi cu mine trecem pe lângă o tarabă unde se vindeau şaluri largi, apoi mai departe, către o colecţie strălucitoare de ceasuri, urmată de tăvi întregi pline de cercei cu diamante false; brăţări şi coliere din email rubiniu-verzui-albăstrui; obiecte artizanale din lemn Khokhloma.

— S-ar putea să fie asta, spune, arătând spre următoarea masă.

O femeie plinuţă, voinică, cu câteva fire de păr negru iţite pe bărbie, îşi deschide larg braţele ca să-şi prezinte marfa, o selecţie de păpuşi matrioşka lăcuite. Ridică o păpuşă şi o aşază atent în palmă. Păpuşa are înfăţişarea tradiţională, cu ochi de un albastru intens, două puncte în loc de nas şi buze de un roşu-rubiniu. Dar modelul redat de la gât în jos, pe corpul păpuşii, e pictat în detalii copleşitoare: Pasărea de Foc, al cărei penaj explodează în vişiniu şi portocaliu, pe punctul de a-şi lua zborul.

— Pot să mă uit? întreb.

Îmi pune păpuşa în palmă. O întorc şi citesc: *E.N. Daineko,* cu litere mari. Criminal şi ucigaş plătit de mafia – şi lucrător în lemn şi pictor. Nu-i de mirare că aripile roşii, somptuoase ale Păsării de Foc arată ca sângele. O întorc pe toate părţile. Ce fel de om are atâta talent şi pentru creaţie, şi pentru moarte? Cine poate să picteze feţe false cu atâta migală şi să le elimine pe cele reale fără să stea pe gânduri? Oare fiecare obiect reprezintă o persoană pe care a ucis-o, o viaţă pe care a curmat-o? Încearcă oare cumva să-şi aducă înapoi la viaţă victimele într-un mod atât de macabru?

— Sunt din Fedoskino, deci sunt autentice, spune femeia. Ei au asta în sânge, să ştiţi. Priviţi aici, la felul în care e pictat!

Într-adevăr, Fedoskino. Ar spune orice numai să vândă.

— Mi-ar plăcea să-l cunosc pe artist, spun eu, cu o încredere forţată. Cred că am ceva pictat de el.

— Ce anume? răspunde ea, cam nemulţumită.

Un picior dolofan de păpuşă se iţeşte deja din geanta mea. O scot şi o întind vânzătoarei, ca să o inspecteze.

— Nu cred. Femeia se încruntă, şi petele întunecate de la ficat îi tremură în jurul gurii. Dar pot să întreb. Revino la sfârşitul săptămânii. Cum te numeşti?

— Raisa, spun. Raisa Simonova.

— Şi azi cumperi ceva? Femeia alege altă matrioşkă. Aceasta ţine în mână un coş cu căpşune. Am deschis destule ca să ştiu că fiecare păpuşă dinăuntru ţine în braţe ceva diferit: un buchet, un ceainic, un bebeluş. E posibil ca ultima păpuşă să aibă ceva ce numai artistul poate vedea.

Dar femeia din faţa mea nu ştie că tocmai am moştenit suficiente păpuşi să îmi deschid propria tarabă. Îi întind un teanc de ruble, pe care le vâră nerăbdătoare în buzunar, iar buzele-i arse de soare se desfac într-un zâmbet.

— Eşti sigură că e o idee bună? întreabă Lev, în timp ce ne avântăm iar în mulţimea de oameni care se perindă pe acolo.

— Am aşteptat paisprezece ani. Cred că mai pot să aştept o săptămână.

— Lucrurile s-au schimbat acum faţă de cum erau atunci când ai plecat, spune el, criptic. S-ar putea să nu se întâmple cum te aştepţi tu.

Am observat şi eu în ultimele săptămâni cât de mult s-au schimbat lucrurile. Când eram mică, nu erau dezbateri parlamentare la televizor. Nu erau politicieni liberali, ca preşedintele Boris Elţîn, care să îndrăznească

să-i înfrunte pe comuniştii radicali; iar la chioşcuri nu se găseau de vânzare ziare independente. Numai *Pravda* şi *Izvestia,* ambele deţinute şi controlate de stat. Dar sunt convinsă că există şi alte aspecte. Nu am crescut într-o lume dominată de *lipsuri* sau penurie de alimente şi bunuri de bază. Cozile nu erau niciodată atât de lungi.

Am ajuns la marginea pieţei. Un grup de turişti europeni blochează podul de lemn care duce la micul palat. Lev nu mai zice nimic, dar ştiu ce gândeşte: că ar fi mai bine şi pentru mine dacă aş fi turistă. Dar nu pot să fiu turistă aici, în Moscova. Dacă n-aş face asta, aş fi deja într-un avion Aeroflot înapoi spre casă, folosindu-mi geanta pe post de pernă şi privind luminile înceţoşate ale pistei, în timp ce aeronava îşi începe coborârea spre Heathrow. Richard m-ar aştepta la poartă.

Bine ai revenit la viaţa ta reală, Ro.

Mă apucă dorul de casă numai gândindu-mă la asta. Dar fac toate astea şi pentru Richard. Pentru viitorul nostru împreună.

— Dacă e ceea ce trebuie să faci..., zice Lev sumbru.

— Ei sunt cei care au murit, spun. Eu ar trebui să fiu cea care trăieşte.

Aleksei stă în faţa mea, la masa de bucătărie. Poartă smoching şi, cel mai probabil, se duce la vreo recepţie oficială sau vreo altă sindrofie care-i omagiază viaţa. De când am ajuns, am avut parte de un flux constant de invitaţii, angajamente şi apeluri telefonice. Datorită lui Aleksei Ivanov, poţi vorbi despre gulag în Rusia, iar acum, oamenii se aşteaptă ca el să nu se oprească niciodată din vorbit.

— Ai citit? mă întreabă.

— Am citit patru din titlurile de pe listă până acum, zic, făcând semn către hârtiile şi cărţile mele împrăştiate. Vrei să-ţi dau notiţele mele?

— Îmi pare rău să te distrag, dar mă gândesc la altceva. Las pixul jos. Simt că va fi ceva misterios şi obositor. Mai multe hărţi, poate. Am găsit din întâmplare asta ieri. Aleksei scoate o altă carte. Coperta închisă la culoare e nouă-nouţă, sclipitoare în comparaţie cu cele ale cărţilor din faţa mea. Sunt nişte memorii despre Războiul Civil, scrise de o aristocrată pe nume Natalia Burzinova, îmi zice Aleksei. A fost celebră şi perfidă, la vremea ei. Ştii anii Războiului Civil?

Acum îi ştiu.

— Din 1918 până în 1922?

— Am citit doar introducerea. A fost arestată în 1920, pentru contrabandă şi speculă de către CEKA din Petrograd. Şi-a scris memoriile în închisoare. Pentru o clipă, Aleksei pare pierdut, în derivă. Citesc cât de multă memorialistică pot, să ştii. Sunt atâţia oameni uitaţi de istorie. Dar *el* s-a ridicat deasupra luptelor politice, nu? Aleksei Ivanov nu va fi niciodată uitat. Textul ăsta – manuscrisul original – a fost descoperit, pare-se, în pivniţa cuiva acum câţiva ani. Aleksei îşi îndreaptă atenţia către mine. Află a cui era pivniţa.

— Ah, spun, incapabilă să îmi ascund mirarea. Păi să contactez editura care a publicat cartea, nu?

— I-am contactat deja. Textul le-a fost înmânat de fiica Nataliei. Numele ei e Aculina Burzinova. Trăieşte aici, la Moscova. Vreau să te duci să vorbeşti cu ea.

Aş vrea să întreb de ce, dar vocea lui e prea relaxată, ochii îi lucesc precum coperta cărţii. Nu o să-mi spună.

— Plec. Aleksei îmi zâmbeşte. Trebuie să plec din oraş weekendul ăsta, cred că ţi-am spus.

Lev citeşte din nou cu voce tare din caietul mamei, de data asta fără să întrebe. Povestea din seara asta, „Regina de Argint”, e despre o regină care purta un colier magic din argint, ce o făcea nemuritoare. Fără colier, ar fi pierit. Povestea e scurtă şi, deşi şi ăsta e un lucru de la sine înţeles, nici unul din noi nu e pregătit apoi să adoarmă. Noaptea pare prea catifelată, prea vărătică, de parcă ar trebui să fim pe malul râului, să bem şi să fumăm, deşi eu nu fumez. Şi să râdem, deşi nici asta nu prea fac.

— Ai auzit de Koşcei cel Fără-de-Moarte? întreabă Lev. Povestea asta cu colierul mi-a dus aminte de el.

Orice elev de şcoală din Rusia a auzit de Koşcei cel Fără- de-Moarte, nemuritorul care îşi ascunde sufletul în obiecte, care săvârşeşte tot soiul de fapte rele, răpeşte femei, îşi omoară rivalii.

— Mama avea propria poveste despre Koşcei, spun. Cum că se îndrăgosteşte sau ceva de genul ăsta.

— Nu-ţi plac poveştile astea, spune el, îmi dau seama. De ce le citeşti?

— I-am promis că o voi face. Şi, nu e vorba că nu îmi plac, dar... ştii, care e rostul?

— Rostul cui?

— Al poveştilor. Ficţiune. Fantezie. Mama citea mereu romane, visa cu ochii deschişi, inventa tot felul de chestii. A preferat să-şi petreacă tot timpul în lumea asta falsă. E probabil alt motiv pentru care nu i-a plăcut *Ultimul bolşevic*. Mă întind pe spate şi mă joc cu elasticul de păr. Pentru că era o poveste adevărată.

— Poate că interpretezi totul într-un mod prea literal, spune Lev. Uneori, poveştile sunt alegorice. Poate că şi mama ta scria, de fapt, despre lucruri adevărate sau chiar oameni adevăraţi, şi nu despre monştri şi regine.

— Poate. Dar mama nu era o persoană subtilă. Cred că poveştile ei erau mai mult pentru amuzament. Un mod de a evada.

— Şi-a ales cu grijă cuvintele, subliniază Lev. Sunt multe locuri unde se vede că a şters un cuvânt şi l-a înlocuit cu altul.

— Asta *chiar* nu-i stătea-n fire mamei. Îmi înfăşor elasticul de păr în jurul încheieturii. Şters? Dar e scris cu pixul.

— Numai pe prima pagină, spune el. Nota către cititor.

Rămân tăcută în timp ce el stinge lumina. Creion. Mama nu folosea des creionul; radierele de cauciuc îi iritau ochii. Un soi de alergie.

Ochii mi s-au obişnuit suficient cu întunericul cât să-l pot întrezări în partea cealaltă a camerei, cum stă pe pat, cu spatele sprijinit de perete, uitându-se în altă parte. Ştiu acum că are douăzeci şi şapte de ani; că şi-a petrecut ultimii nouă ani în armată, ultimii cinci în cadrul OMON Moscova. Mă întreb ce făcea oare în majoritatea zilelor? Se căţăra pe clădiri în flăcări şi intra pe ferestre? Dărâma baricade cu mâinile goale?

Ştiu deja răspunsul. Făcea ceea ce i se spunea.

Cu mulţi ani în urmă, familia mea avea aici, la Moscova, un vecin în vârstă care colecţiona samizdaturi, materiale ilegale ale disidenţilor, care erau distribuite clandestin de rezistenţa antisovietică. Uneori, când veneam de la şcoală cu Zoia, le împărţea cu noi. Poezii, romane, chiar şi jurnale. Şi deşi eram prea mică să înţeleg mare parte din ce citeam, am prins mesajul care emana din fiecare por al bătrânului: *ei* erau *ei* şi *noi* eram *noi.*

Lev e unul dintre *ei*.

În 1895, Natalia, viitoare contesă, era o copilă de şase ani, ciudăţică şi pipernicită cu – spune chiar ea – păr roşcat ca morcovul şi cam peltică. Singurul ei prieten e un băieţel ai cărui părinţi sunt invitaţi la o petrecere la ei acasă într-o zi şi care i se alătură în ascunzătoarea de sub scări. În acelaşi an, mama Nataliei, care era deja slăbită, moare de tuberculoză, iar tatăl ei se grăbeşte să se recăsătorească. Noua ei mamă vitregă e o femeie ameţită de opium, care găzduieşte petreceri zgomotoase în salon şi care îşi doreşte cu disperare să intre în graţiile Familiei Imperiale. Natalia îşi dezvoltă propria personalitate de-a lungul anilor. Nu mai e o copilă ciudăţică şi descoperă, în adolescenţa târzie, că e îndrăgostită de singurul ei prieten, care nu mai e nici el un băieţel. Mama ei vitregă îşi dă seama de asta şi aranjează o căsătorie cu contele Burzinov, mult mai în vârstă decât Natalia şi deja cu două căsătorii în spate.

Nu din slăbiciune am cedat dorinţelor mamei mele vitrege. Ci din teamă.

Nu puteam să-i împărtăşesc sentimentele mele bărbatului pe care îl iubeam.

Cel mai de preţ obiect pe care îl are Natalia este o cruce ortodoxă din argint, de la mama ei, pe care o poartă la gât, pe un lănţişor. Având în vedere relaţia pe care o are cu mama vitregă, e de înţeles de ce se agaţă atât de puternic de această părticică din mama ei. Se agaţă de conceptul părintelui pe care l-a pierdut şi al unei vieţi care i-a fost furate.

Eu nu sunt contesă, dar simt o bruscă solidaritate faţă de ea.

Următoarele capitole din jurnal sunt despre viaţa ei de familie. Contele e un bărbat mohorât. Au, foarte repede, doi copii. Deşi îşi iubeşte copiii, Natalia e plictisită şi nu îşi găseşte împlinirea în viaţa ei de mamă. Se aruncă

în vârtejul înaltei societăţi din Sankt Petersburg şi se trezeşte empatizând, surprinzător, cu mama ei vitregă.

Atunci când atenţia tuturor e îndreptată asupra noastră, uităm de singura persoană al cărei cap nu reuşim să-l facem să se întoarcă.

Se simte groaznic de singură. Natalia se străduieşte să creeze o legătură cu copiii ei, în special cu fiica Aculina – mama şi fiica sunt foarte diferite una de alta – în timp ce starea de sănătate a contelui e tot mai proastă. Are amanţi, dar tânjeşte încă după prietenul ei. El nu e atras de ea, romantic vorbind, şi încep să bănuiesc că această inaccesibilitate e tocmai aspectul care o face pe Natalia să îşi concentreze toate sentimentele intense asupra lui.

Nu ştie cum e să fii iubită.

Lev intră în cameră în timp ce eu citesc. Tocmai l-a condus pe Aleksei la gară.

— Vrei ceva de băut? mă întreabă. Eu dau din cap că da.

În vara anului 1914, are loc o întorsătură nedorită, chiar dacă previzibilă: bărbatul pe care îl iubeşte Natalia se căsătoreşte într-un final cu altcineva.

Noua lui mireasă era cea mai ornamentală creatură pe care o veţi fi văzut vreodată.

Dar ceva în ochii ei mă făcea să fiu neîncrezătoare. Mi-am amintit că diamantele rare sunt păstrate în spatele sticlei nu doar pentru a fi conservate şi protejate împotriva furtului.

Ci şi pentru că sunt blestemate.

Citesc mai departe până ajung la 1918, începutul Războiului Civil, când Natalia e forţată să se trezească la realitatea cu care se confrunta Rusia. Tot timpul fusese ferm convinsă că ţarul sau fratele lui va fi reinstaurat ca monarh constituţional; acum, pare speriată. Sprijină

Armata Albă, ceea ce, până la urmă, o va trimite la închisoare, iar aici jurnalul ei ajunge la prezentul naraţiunii: anul 1920. Contesa scrie într-o celulă din Petrogradul controlat de bolşevici. A negociat cu gardienii diferite favoruri, printre care şi hârtia de scris. Nu se poartă urât cu ea, dar tocmai i-au spus că o aşteaptă pedeapsa cu moartea.

Mi-au luat proprietăţile, copiii, casa, libertatea.

Nu mai am nimic, decât crucea de argint de la gât.

Când îmi vor lua şi asta, mă vor fi ucis.

Un colier de argint pe care îl va purta până la moarte.

Ca şi în „Regina de Argint”, povestea mamei, pe care am citit-o cu Lev aseară.

Altă coincidenţă?

Îmi ridic privirea şi văd că Lev s-a întors. Îi explic cât de bine pot: prima oară a fost harta cu Popovka şi acum chestia asta. Într-un fel, prefer când lucrurile sunt în mod evident greşite, sânge peste tot şi mama plângând şi poliţia strigând tare şi urmele pantofilor unui ucigaş mafiot peste tot prin apartament.

Dar asta nu pot să înţeleg. Când nu ştii ce e greşit, dar ştii totuşi că ceva nu e cum trebuie.

— Eu cred în coincidenţe, spune Lev.

— Cum aşa?

— Uneori se întâmplă lucruri care par puţin probabile, chiar imposibile. Mă priveşte în ochi. E amuzant. Tu eşti cea care crede că este bântuită, dar totodată, dintre noi doi, tu eşti aia mai sceptică.

— Chiar crezi că e o întâmplare? Că n-are nici o însemnătate? îl întreb.

— Nu am spus că n-ar avea nici o însemnătate. Poate că mama ta a auzit de această femeie, de contesa asta, dacă era aşa cunoscută. Sau poate chiar i-a citit jurnalul.

— Ţi-am spus, mama nu era interesată de ficţiune. Altceva se întâmplă aici.

Lev schiţează un zâmbet.

— Văd cum încerci mereu să pui lucrurile cap la cap, spune. Nu doar cu cele întâmplate familiei tale, ci cu totul din jurul tău. Nu ştiu ce să spun, aşa că îmi privesc mâinile, le împreunez. Nu am spus că ar fi ceva rău, Raisa.

Mă uit din nou la el şi de data asta îmi oferă un zâmbet adevărat. Spre surprinderea mea, simt o mică înfiorare pe şira spinării, revelaţia unui nod în stomac de care nici măcar nu eram conştientă.

Ah, *nu*, nu, nu.

— O să ies un pic să dau nişte telefoane, spun repede.

— Nici o problemă. Eu trebuie să merg până la supermarket, spune el.

Telefonul lui Aleksei e aşezat pe un taburet cu trei picioare, pe holul de la intrare. Mă joc cu receptorul cât timp Lev se încalţă. Fiorul se destramă, pe măsură ce paşii lui se îndepărtează. Trebuie să fiu mai atentă la ce paşi fac. Sap atât de adânc în trecut; nu vreau să tulbur şi alte lucruri. Îmi repet, ca să mă încredinţez că-i adevărat, că nu din cauza lui Lev am simţit senzaţia ăia misterioasă. A fost doar felul în care mi-a rostit vechiul nume. De parcă nici nu fusesem vreodată Rosie.

Operatorul îmi face legătura. Din fericire, e weekend, şi Richard e acasă, aşa că mă aşez confortabil în spaţiul dintre taburet şi perete şi îi spun toate lucrurile pe care voiam să i le spun în scrisori. Râde la ideea gândacilor veseli şi îmi spune că a descoperit un şoarece în apartamentul nostru. A făcut o gaură într-unul din dulapuri şi vrea să-i cheme pe cei de la deratizare, dar se simte şi prost în acelaşi timp. Poate ar fi mai bine să amâne operaţiunea până mă întorc eu acasă.

Acasă: acea existenţă din Anglia, care stă acolo, îngheţată. Aşteptându-mă.

Fără Rosie, nu pot să plec nicăieri de aici.

CAPITOLUL 11

ANTONINA

Provincia Tula, 1917

Călătoria cu trenul durează mai mult de o zi. Pe măsură ce trec orele, Tonia începe, în sfârşit, să se bucure de mirosul înţepător de cărbune, de ritmul neîntrerupt al roţilor. Se întinde pe banca de lemn ca să doarmă şi, când face asta, simte o zvâcnire în stomac. O senzaţie ciudată, aproape ireală. Se întoarce şi simte încă o zvâcnire. Îşi trece mâna cu prudenţă peste rochie, către şold. Dar orice ar fi fost a dispărut deja.

Ultima parte a călătoriei o face cu o diligenţă care o lasă în Popovka, la casa lui Kiril Vladimirovici. Kiril a lucrat odată la Otrada, ca ajutor la grajduri, pe vremea când papa îşi permitea să ţină atâţia cai. E unul din prietenii ei apropiaţi, în afară de Nelly.

Dar spre marea ei surpriză, Kiril şi Nelly sunt acum *căsătoriţi*.

Firava, naiva Nelly s-a transformat într-o femeie matură, la casa ei. Îi oferă Toniei supă şi ceai cu miere şi un loc lângă *pech'*, cuptorul zidit, şi o anunţă repede că soţul ei e afară, la morile de vânt.

— L-am iubit dintotdeauna, spune Nelly, desfăcându-şi eşarfa. Ştii asta.

— Am crezut că în acelaşi fel ca şi mine, spune Tonia, cu emfază. Ca pe un frate.

— Am deja un frate, spune Nelly, hotărâtă. Şi nu seamănă cu Kiril.

Tonia nu se simte-n largul ei.

— Am de gând să merg la Otrada mâine, schimbă ea subiectul. Papa nu ştie că vin. Cum se descurcă, Nelly?

Nelly nu răspunde. Tonia observă că Nelly poartă o *paniova*[5] ţărănească, lungă, în carouri. Materialul este aspru, greoi, deloc flatant. Vestimentaţia femeilor adulte. Întreaga scenă e suprarealistă şi totuşi familiară, casa simplă de lemn, cu acoperiş de paie, animalele care fac gălăgie în curte, felul în care Nelly se aşază la roata de tors. Toarce întruna cânepă, în timp ce lampa cu ulei emană o strălucire selenară.

Astea sunt imaginile şi mirosurile de acasă; Tonia aparţine acestui loc. Stau în tăcere, fără să-şi mai vorbească, şi Tonia începe să se simtă somnoroasă.

— Tonia, tu eşti?

Tonia sare în sus, aproape îşi varsă ceaiul. Kiril vine la ea şi o sărută pe cap. E încă lat în umeri şi vesel, acelaşi băiat care a învăţat-o pe Tonia să călărească, să pescuiască şi chiar să socotească, atunci când mama şi

[5] Element din costumul tradiţional rusesc, fustă de lână purtată de femeile măritate.

papa au refuzat să o trimită la şcoala din sat. Care a fost odată, demult, îndrăgostit de mama, şi întregul sat a ştiut.

— Ce barbă mare ai acum, spune Tonia, cu afecţiune, dar Kiril nu-i răspunde, doar trage un scaun de la masa de lângă ea.

În aer pluteşte un iz nou, ceva gătit lăsat prea mult timp pe foc. Nelly s-a oprit din tors.

Ceva nu e în regulă.

— Trebuie să îţi spun despre tatăl tău, spune Kiril.

Tonia se uită când la unul, când la celălalt. Nu a mai avut nici o veste de la papa de ani de zile, dar asta nu era ceva surprinzător. Papa nu a mai vorbit deloc după ce mama ei a murit în chinurile facerii, cu doar câteva luni înainte ca Tonia să se mărite cu Dmitri, iar la plecarea Toniei, nu şi-au luat rămas-bun cum se cuvine, doar i-a făcut scurt cu mâna când şi-a ridicat privirea de la trandafirii lui de seră. Sau poate că s-a întins după cleştii de altoit.

Kiril explică, cu glas calm, cum câteva cete din sat s-au adunat imediat după revoluţia din februarie. Înarmaţi doar cu furci şi topoare, au început să mărşăluiască pe moşiile micii nobilimi de provincie, spânzurându-i pe toţi ai casei, dând foc la colecţii de cărţi mai vechi decât Rusia însăşi. Săvârşind o mie de ani de răzbunare într-o singură noapte.

— Au jefuit Otrada, spune Kiril. Dar măcar au lăsat-o în picioare. L-au ucis pe prinţ. Îşi pierde vocea. L-au înjunghiat. În seră. Am găsit urmele mâinilor lui peste tot pe sticlă.

Tonia vrea să întrebe ce s-a întâmplat cu trupul lui papa, unde e înmormântat. Chiar dacă papa nu a mai vrut să aibă de-a face cu ea, ea tot vrea să ştie. Dar nu îşi găseşte cuvintele potrivite, şi chiar dacă Kiril şi Nelly o

privesc cu empatie, în mintea Toniei prinde contur un alt gând. Familia din Otrada e veche şi nobilă, da, aşa spuneau mereu oamenii din sat; neamul lor datează din zilele străvechiului Cnezat al Moscovei. Dar sângele lor s-a stricat. Ceva e putred. De aceea, prinţul şi prinţesa nu au mai avut alţi copii după Kukolka. De aceea toţi bebeluşii au murit. *Familia e blestemată*.

Genul ăsta de bârfe nu au afectat-o niciodată pe mama aşa cum au afectat-o pe Tonia. *Sunt oameni simpli, superstiţioşi, mujici*, spunea mama, în timp ce îşi privea în oglindă ochii negri cu irizaţii ca opalul.

Sunt invidioşi pe orice e frumos. Le e teamă, şi tot ce au sunt furcile.

Mama avea dreptate, dar tot sunt momente când Tonia se întreabă dacă nu cumva satul îi cunoştea mai bine familia. Se gândea că poate a existat un blestem pe care mama l-ar fi văzut, dacă şi-ar fi întors faţa, să privească.

Săptămânile trec una după alta. Tonia doarme prost, petrece ore întregi ghemuită în spaţiul de deasupra vetrei. Pentru prima dată în viaţa ei, începe să se trezească *înăuntrul* coşmarurilor ei. Deseori, în aceste vise, se găseşte aproape de veranda din spatele moşiei Otrada; în livadă. Aude lătratul barzoilor lui papa. Uşile din sticlă sunt deschise. O făptură pufoasă se strecoară printre picioarele ei. E pisica familiei, Seri. În pragul uşii, se vede o siluetă.

Mama.

Ochii Toniei se deschid brusc.

Simte din nou acea înţepătură în josul pântecului. Îşi pipăie pântecul, dar cu cât face asta mai mult, cu atât se simte mai ameţită. Visul ciudat e imediat dat uitării. A mai simţit o astfel de împunsătură înainte, dar din exterior. Fusese stadiul cel mai avansat la care ajunsese mama.

Bebeluşul?

Să se fi înşelat doctorul familiei Lulikov? Dar dacă ar fi aşa, atunci ce a pierdut odată cu tot sângele ăla, plin de cheaguri, ca un terci?

Nelly, care mărturiseşte că speră, la rândul ei, să rămână grea, propune să o întrebe pe moaşa satului. Tonia îşi aminteşte clar cum mama i-a zis odată că, în sarcină, lucrurile au un miros mai puternic decât de obicei, iar acum, izul ca de frunze arse, de la lumânările lui Nelly, îi provoacă greaţă. Uneori, simte mirosul fructelor nerecoltate din livezile de la Otrada, pârguite şi murdare, duhoarea de la moşie plutind peste sat. Îi aminteşte de apa de colonie a lui Dmitri. Ca şi cum ar fi urmărit-o până acolo.

*

Moaşa îi pipăie burta Toniei şi spune: *Ah, uite, cred că bebeluşul e treaz,* iar Tonia se sileşte să surprindă mişcarea dinlăuntrul ei. *Nu ai mai simţit un copilaş în pântec până acum şi nu ştii că aşa înoată ei*, spune moaşa, dar bebeluşii mamei nu se mişcaseră niciodată în felul ăsta. Moaşa nu ştie sigur care a fost cauza sângerării cu o lună în urmă, dar spune că a mai văzut cazuri la fel. A zis ceva de ruperea unui sac în săptămânile de început până la cele de la mijlocul sarcinii, dar că bebeluşul e bine.

— O veste minunată! exclamă Nelly. Imaginează-ţi dacă am avea copilaşi de vârste apropiate, Tonia!

Tonia îşi răsfiră degetele, ca nişte aripioare, pe secţiunea mediană a pântecului ei.

— Înainte să pleci, Şura, îi zice Nelly moaşei, spune-ne. *Tu* trebuie să ştii... tu vorbeşti cu toată lumea. A fost cineva de curând la Otrada sau a văzut cineva în ce stare mai e?

Moaşa dă din cap că da.

— Nişte copii au zis că au văzut fum ieşind pe horn.

— Un vagabond? Un cerşetor?

Tonia ascultă doar vag, gândurile îi freamătă în minte precum bebeluşul în pântec, inima îi bate cu putere în piept. Dacă e încă însărcinată, ar trebui oare să-i scrie lui Valentin? Ar trebui să-i spună? Dar cum ar putea să-i spună? Cum ar putea să nu-i spună?

— Copii care vorbesc vrute şi nevrute, nimic mai mult. Au zis că au văzut pe cineva în faţa casei, lângă sălcii. O femeie care ţinea în mână o pereche de mănuşi de copil, pe jumătate croşetate. Dar nici un copil la vedere, zice moaşa, pe un ton indignat. E ghinion să pregăteşti cadouri pentru un bebeluş înainte să se nască şi nimeni nu ştie asta mai bine decât o moaşă. Femeia avea părul cârlionţat şi flori prinse în păr, au zis copiii. Purta o rochie de in, cu broderii. Le spun oamenilor că e o fantomă.

Moaşa spune asta ca şi cum nu ar crede în fantome, dar pe aici, toţi cresc crezând în fantome. În vrăjitoare, spiriduşi de pădure, animale care vorbesc, spirite ale apelor, spirite ale casei. În magie.

Tonia îşi plimbă din nou mâna peste pântec, care i se pare acum mai tensionat, mai întins decât înainte, şi simte loviturile în rafală ale bebeluşului, ca şi cum i-ar răspunde. Şi ea a crescut aici, dar nu a crezut niciodată în nici un fel de magie. Nu până acum, cel puţin. Nu până azi.

Vara e fierbinte şi trece greu. Valentin nu îi răspunde la nici o scrisoare, dar sarcina o face pe Tonia să se simtă ca într-un fel de transă. Sub vraja ei, Tonia nu mai e conştientă de alte senzaţii în afară de loviturile bebeluşului, foame, zvâcnirile din mâini şi din picioare în timp ce munceşte la câmp, pentru prima oară în viaţă. O să se gândească la Valentin mai târziu, după ce se va rupe vraja.

Asta se întâmplă brusc, într-o seară obişnuită de septembrie.

Când se ridică din balansoar, Tonia simte o durere ascuţită, puternică, în tot corpul. Nelly întoarce privirea de la roata de tors. Camera se învârte. Bebeluşul a fost neobişnuit de liniştit toată ziua, şi Tonia simte cum frica îi strânge pieptul ca într-o gheară. Poate că a muncit prea mult azi. Dar ţărăncile muncesc, toate, până le vine sorocul; unele încearcă să muncească şi în chinurile facerii. Mama nu a muncit niciodată când era grea, de-abia dacă ieşea din dormitorul ei, iar uneori nici nu se dădea jos din pat.

E încă ceva, în afară de Valentin, la care Tonia nu şi-a permis să se gândească, în toate lunile astea.

Bebeluşii mamei.

Durerea revine, şi mai ascuţită, ca unghiile care zgârie o rană, şi Tonia geme. Kiril nu e acasă. Moaşa ar putea fi oriunde, de aici până în Kalasi.

Nelly face ochii mari.

— Vine?

— Nu ştiu, răspunde Tonia, gâfâind.

— Mă duc s-o caut pe moaşă, spune Nelly. Întinde-te, draga mea. Mă întorc repede.

Rămasă fără suflare, Tonia face ce i se spune. Nu poate să fie bebeluşul, dar bineînţeles că asta e, chiar dacă Valentin nu i-a răspuns la nici o scrisoare, chiar dacă nu a ales încă un nume, chiar dacă şi ea e încă o copilă, nici nu a împlinit nouăsprezece ani. Dar toate îndoielile astea sunt în curând spulberate de un alt val de agonie, şi Tonia geme iar. Un moment de uşurare şi apoi iar durere, din nou şi din nou.

Nu, încă nu, încă nu...

E din ce în ce mai rău. Durerea şi teroarea. Tonia habar nu are cum să nască un copil, cel puţin nu unul viu. Fireşte, i-a văzut pe toţi bebeluşii aceia morţi ieşind din trupul mamei, prea mulţi, şi numai asta vede cum, felul în care arătau, vineţii, păroşi, cu cordoanele groase şi cenuşii în jurul gâtului. Moaşa lega aceste cordoane flasce cu fir de in şi sufla peste feţişoarele lor, peste mâini şi peste tălpi, în timp ce mama se zbătea ca un peşte, de parcă ea ar fi fost cea care nu putea să tragă aer în piept.

Nu, nu, nu...

— Lasă-mă să te ajut, se aude o voce. O voce de bărbat. Tonia întredeschide un ochi. Treceam pe afară şi am auzit strigătele, spune străinul. E mai uşor dacă te ridici şi te sprijini de mine. Tonia nu are nici un fel de prezenţă de spirit şi nici timp să se întrebe cine e. Scoate un geamăt şi îşi şterge transpiraţia de pe faţă. Respiră, continuă vocea. *Tişe edeş, dal'şe budeş*. Nu?

Tonia se uită la el orbită de durere şi încearcă să înţeleagă sensul acestui vechi proverb ţărănesc, *Cu cât mergi mai încet, cu atât ajungi mai departe*, şi face un efort să exprime că toţi bebeluşii pe care i-a văzut vreodată au fost morţi, în schimb scoate un răget, un sunet primordial. El pare că înţelege. Ea simte vag că îl ştie de undeva, dar înainte să se gândească de unde, se întâmplă iar şi simte cum se rupe în două.

Tonia ţipă atât de tare, că se cutremură ferestrele.

— Văd capul. Nu mai e mult.

Ceva se rupe, explodează. Tonia cade pe spate în pat, simţindu-şi limba cum îi iese afară din gură şi apoi intră din nou înăuntru. *Trăieşte?* încearcă să întrebe, dar străinul zâmbeşte.

— E fetiţă, spune el. Mai e şi placenta.

— Placenta?

El înfaşă deja copilul în cârpe, iar acesta începe să plângă. Tonia se întinde după fetiţa ei, şi în clipa aceea apare Nelly, cu moaşa după ea, iar Tonia nu mai ştie cine plânge şi cine nu. Se simte neîndemânatică şi ameţită, când se uită în jos către copilaşul ei, pentru prima oară. Nu a ştiut niciodată că nou-născuţii pot arăta aşa, cu faţa roşie şi mânioasă, dar totodată lăptoşi şi calzi, cu respiraţie de colibri.

— Ah, Tonia, zice Nelly, mângâind cu un deget căpşorul alunecos al copilului. Trebuie să fac şi eu unul, neapărat.

— Cine m-a ajutat? întreabă Tonia, răguşită. Vreau să-i mulţumesc.

Nelly se uită în altă parte.

— Nu e nimeni cunoscut, spune. Cred că a fost un bun samaritean care se afla în trecere.

Tonia hotărăşte s-o numească pe fetiţă Lena. În somn, Lena pare diafană, ca o zână, dar când e trează, nu se mai opreşte din plâns. Nelly ştie cum să o liniştească mult mai bine decât Tonia, plescăind din limbă şi gângurind, şoptindu-i Lenei că o să aibă şi ea un bebeluş în curând, că-i va dărui o prietenă cu care să se joace.

Iarna, pământul e măturat în alb. Copacii îşi poartă zăpada ca nişte regi în straie scumpe. Ziare noi ajung în sfârşit în Popovka, şi Kiril citeşte cu voce tare, pe un ton sumbru: Nu mai există guvern provizoriu, nici miniştri imperiali, nici o legătură cu domnia ţarului. A mai avut loc o revoluţie. Altă lovitură de stat.

Palatul de Iarnă fusese capturat.

Petrogradul aparţine bolşevicilor.

La scurt timp după dezgheţul de primăvară, în sat soseşte o brigadă de cekişti. CEKA este, din câte se aude, noua poliţie secretă a bolşevicilor, dar nimeni nu ştie ce

înseamnă asta. Brigada îşi instalează tabăra în sat, şi Tonia îi vede câteodată pe drum, îmbrăcaţi în haine de piele identice, palizi la faţă, ca nişte rufe spălate de prea multe ori.

În fiecare noapte, Tonia rămâne pe vatră, în timp ce bebeluşul se agită furios pe burta ei, în căutarea unui sfârc. Îşi simte măruntaiele arzându-i, sânii curgând, poate inima frângându-i-se, ce a mai rămas din ea. Dacă Valentin a primit într-adevăr scrisorile ei, nu a catadicsit încă să îi răspundă. Valentin Andreiev şi-a atins viitorul, viitorul *lui*, iar ea aparţine trecutului, iar spaţiul dintre ei e nemărginit.

De afară, se aud strigăte, dar nu bate nimeni la uşă. Lena e în patru labe la ea în culcuş, plângând, iar Tonia trebuie să o scoată din coşuleţ şi să o ridice pe un şold. Nelly se foieşte pe o saltea, lângă ele. Nelly a fost mai nervoasă în ultimul timp. Kiril şi Nelly încearcă să aibă şi ei un copil, şi Tonia pleacă în fiecare zi în plimbări lungi cu Lena, ca să nu fie acolo când fac dragoste.

Trebuie să îşi găsească un loc al ei.

— Deschideţi, tovarăşi, se aude ordinul, dar cekiştii dau deja buzna înăuntru. Hainele de piele îi fac să arate ca nişte animale jupuite.

Ofiţerul declară că au venit după cereale, după surplusul de cereale care e ascuns în satul ăsta, în fiecare casă. Soldaţii din subordinea lui încep să răstoarne uneltele de la fermă, hamurile cailor. Rup şi aruncă tot ce le iese în cale: ibricele, cratiţele, putineiul. Fură o sticlă de lichior de orz. În afară de ofiţer, toţi ceilalţi sunt clar beţi, atât de beţi, că nu ar vedea surplusul de cereale nici dacă le-ar cădea pe faţă, ca zăpada.

Lena plânge încă. Obosită, Tonia o ia cu ea în balansoar, îşi lasă bluza în jos şi încearcă să pună copilul la

sân, dar Lena, agitată până la furie, nu face decât să se zvârcolească la sânul ei.

Nelly se ridică şi se uită prin cameră. Are faţa albă ca varul.

— Ieşiţi din casa mea, mârâie la ei.

Pentru o secundă, Tonia crede că Nelly se uită drept la *ea*.

— Astea nu sunt vremuri obişnuite, suntem în război, spune ofiţerul CEKA, lipsit de orice emoţie.

— Vreţi să spuneţi că suntem încă în război cu Germania, cu Kaizerul? întreabă Tonia, peste urletul Lenei.

— Nu. Ofiţerul scuipă. Tocmai am semnat un tratat de pace cu Germania. Suntem în război cu Armata Albă, tovarăşă, cu forţele care luptă pentru ţar. Vladimir Lenin a făcut un apel către popor să ajute la îndepărtarea tuturor duşmanilor revoluţiei.

Tonia ia bebeluşul de la sân. După ce a supt ore întregi, Lena a fonfăit şi a pufăit până când a adormit, într-un final. În cameră e linişte. Nelly e la roată, torcând firele de cânepă, cu ochii larg deschişi, privind în gol. Kiril e în picioare, cu capul plecat, în faţa unui mic altar închinat Sfântului Nicolae. Recită aceeaşi rugăciune din nou şi din nou, unul dintre Psalmi: *De profundis clamavi ad te, Domine*.

Dintru adâncuri, am strigat către tine, Doamne!

Lui Nelly i-a început sângerarea lunară. A întârziat o săptămână, ceea ce dăduse naştere unor speranţe atât de mari. Tonia ar vrea să-i spună prietenei ei să mănânce mai bine. Să zâmbească mai mult. Să nu mai meargă la adunările săptămânale cu doamnele din sat, care se întrec în sugestii pentru Nelly, ca să rămână grea: mănâncă ierburile alea, şi nu pe celelalte. Nu te mai aşeza pe

suprafeţe reci. Învârte roata de fix atâtea ori, înainte să te opreşti.

Spune-i Kukolkăi să plece din casa ta pentru totdeauna.

— Lasă-ne puţin singuri, Tonia, spune Kiril, fără să se uite la ea.

Lena pare liniştită în păturica ei, aşa că Tonia îşi aruncă un şal pe umeri şi se strecoară afară. Cerul nopţii e foarte jos, iar luna aruncă peste sat o lumină de gheaţă. Aerul e însă proaspăt, înţepător. Un semn de primăvară. Momentul trebuie să-i pară nemilos lui Nelly, pentru că primăvara e simbolizată de ouă. O nouă viaţă. Noi începuturi.

Poate luna următoare.

În spatele caselor din Popovka, dincolo de copaci, se întinde drumul către Otrada. Odinioară era lat şi suficient de bun cât să treacă pe acolo căruţele şi săniile. La vremea recoltei, se ţineau petreceri cu alte familii de nobili de prin partea locului, era muzică şi veselie. Schimbarea a avut loc treptat, în timpul copilăriei Toniei. Câmpurile au devenit nămoloase. Pădurea s-a întunecat. Mama s-a închis în ea.

Una sau două persoane ar putea trăi cu uşurinţă de pe urma pământului de la Otrada. Parcelele de legume, livada, cămările încăpătoare; Tonia cunoaşte locul mai bine ca oricine. Şi nimeni nu ar veni s-o deranjeze.

Oamenii o să uite în curând până şi că acolo a fost cândva o moşie.

Noi începuturi.

Se aude ceva. Un bărbat îmbrăcat într-un cojoc din piele de capră merge pe drumul satului, trăgând un cal de căpăstru. E străinul apărut în ziua când s-a născut Lena. Îşi ridică pălăria, lăsând la vedere un păr scurt, alb-blonziu.

Are ochi luminoşi, uluitori. E mai tânăr decât îşi amintea ea, poate că nu are nici treizeci de ani.

— Dumneata eşti, spune ea, direct. Nu am ştiut cum să te găsesc.

— M-ai căutat? întreabă el.

— Voiam să-ţi mulţumesc. Fiica mea are şase luni acum. Nu ştiu cum m-aş fi descurcat dacă nu erai dumneata. Mă cheamă Tonia, adaugă.

— Saşa, spune şi el. Saşa Ojereliev.

Îi urează o seară bună, şi Tonia îi răspunde la rândul ei, în timp ce numele îi stăruie în minte. Saşa Ojereliev. Un proscris al satului, despre care se zvoneşte că şi-ar fi ucis soţia şi pe amantul ei. Asta trebuie să se fi întâmplat cu mulţi ani în urmă. Fusese alungat în sălbăticie şi venea rar în oraş, iar atunci era din nou batjocorit de ceilalţi.

Dar poate că prezenţa celor din CEKA i-a dat curaj. Sătenii nu mai sunt singura autoritate în zonă.

— Saşa Ojereliev a tot venit pe aici, de dinainte de cekişti, spune Nelly pe un ton tăios. De când a abdicat ţarul, anul trecut. Cred că e implicat şi în atacurile asupra moşiilor, Tonia. Nu m-ar mira dacă el ar fi ucigaşul tatălui tău!

— Există vreun motiv pentru care crezi că el l-a ucis pe papa? întreabă Tonia.

— E un ucigaş! Ce alt motiv îţi mai trebuie?

Dacă Nelly ar fi ea însăşi, şi nu copia asta a ei, Tonia i-ar mărturisi pe loc că şi ea e un fel de ucigaşă. Că Dmitri a murit din cauza ei. Dar şi aşa umblă destule bârfe despre ea în Popovka, mai multe deja decât despre Saşa Ojereliev. *Nelly şi Kiril n-o să aibă nici un copil până nu pleacă Tonia*, asta spun sătenii; *poate Kukolka îl vrea pe Kiril pentru ea! E greşit că el îi îngăduie să trăiască cu ei,*

dar e drept că a avut mereu o slăbiciune pentru familia aia, nu-i aşa! Biata Nelly!

— S-ar putea să fie şi alte aspecte ale poveştii lui, spune Tonia.

— Nu sunt, răspunde Nelly, nervoasă. Unii oameni pur şi simplu n-au ce căuta aici.

Primăvara se preschimbă în vară, şi Tonia munceşte la câmp alături de ceilalţi. Pământul e teribil de moale, ca argila proaspătă. Leagă grâul în snopi, treieră, pliveşte, până când i se jupoaie mâinile. Lena a început să meargă repede în picioare şi vine să stea mereu lipită de Tonia, ca un câine credincios. Refuză să stea cu altcineva. Ţăranii sunt din ce în ce mai supăraţi, simţindu-se nedreptăţiţi de cerinţele cekiştilor. Şi aici pe câmp, în timp ce munceşte, Tonia simte furia emanată de ceilalţi, iar acum că ziua e lungă, câmpurile întinse şi oamenii obosiţi, şoaptele devin voci răstite: *Tot ghinionul e din pricina Kukolkăi! Şi unde e Nelly, de ce nu vine să muncească? Unde e Nelly?*

Tonia îşi pune şi ea întrebarea asta când o vede pe Nelly acasă, ţesând o năframă ce pare să nu se mai isprăvească. Nelly se uită la Tonia, apoi la Lena, şi înapoi la Tonia, iar privirea ei spune: *Unii oameni pur şi simplu n-au ce căuta aici*.

Tonia primeşte, în sfârşit, o scrisoare. *Valentin a plecat pe front*, se spune în epistolă. *O să-i transmit toate mesajele tale când se va întoarce. Cu sinceritate, Victoria Andreieva*. Tonia se holbează la scrisoare, la literele buclate. Şi-o aminteşte pe Victoria Katenina, cu ochii ei imenşi.

Nu şi-o aminteşte pe Victoria Andreieva.

Valentin s-a însurat.

Saşa Ojereliev se aşază la masă, dar nu doreşte nici pâine, nici ceai. Lena mănâncă un cartof copt, şi-l îndeasă în gură cu ambii pumnişori, iar Saşa scoate din buzunarul hainei o sanie de lemn în miniatură. Copilaşul se aruncă după jucărioară. El o prinde pe fetiţă şi o aşază încet pe podea. Lena se leagănă fericită, cu preţiosul trofeu în mână, iar Tonia îşi ascunde un zâmbet.

Kiril e la magazia de cereale, şi Tonia ştie, pur şi simplu ştie că Saşa a ales momentul *ăsta* să vină în vizită, pentru că a vrut să o găsească singură.

Relativ singură, bineînţeles, pentru că Nelly e acolo, tot ţesând la năframa aia de care nu are nimeni nevoie.

— Oamenii vorbesc despre tine, spune Saşa. Îi aruncă o privire Toniei, şi ea se surprinde gândindu-se că ochii lui sunt luminoşi. E ceva impenetrabil în expresia feţei lui, dar nu pare a fi un criminal. Nu pare a fi cineva care şi-a prins nevasta şi vecinul în spatele grajdului, cu vacile mugind în apropiere, acoperindu-le gâfâielile. Nu pare a fi cineva care să fi avut o coasă şi o furie atât de năvalnică, încât cuplul nu a mai avut timp să scoată un sunet, nici de plăcere, nici de durere.

Tonia şterge fărâmiţe de cartofi de pe masă.

— Nu prea ai despre ce să vorbeşti în Popovka.

Nelly pufneşte într-un chicot scurt, iar Tonia se miră, căci nu a mai auzit-o pe Nelly râzând de săptămâni întregi.

— Mă gândesc deseori să plec, spune Saşa.

— Unde ai pleca? întreabă Tonia.

— Mi-ar plăcea să trăiesc într-o casă lângă o apă mare. Am nişte veri în Saratov.

Saratov. Saratov e pe malul Volgăi, măreţul fluviu care desparte ţara asta între est şi vest. Valentin vorbea des despre oraşul ăsta, locul unde se născuseră mulţi scriitori şi revoluţionari radicali. *Acolo, pământul e negru şi*

bogat, unic în partea locului, aşa spunea el, *cel mai bogat pământ cunoscut de om. Din pământul ăla atât de mănos poate să crească orice, chiar şi o cauză aşa puţin probabilă ca a noastră. E nevoie doar de o sămânţă*.

Dar ăsta era felul în care explica Valentin lucrurile. Transforma lucrurile simple în poezie. Le reinventa.

— Vom trăi şi vom vedea, răspunde Saşa, evaziv. Se întinde după pălărie, ca şi cum asta ar fi fost tot ce intenţionase să spună. Cekiştii sunt interesaţi de Otrada, adaugă el. Sunt în căutarea unui loc pe care să-l rechiziţioneze pentru propriile... scopuri. Vrei să-i îndrept în altă parte?

— De ce te-ar asculta pe tine? spune ea, pe un ton aspru.

— I-am ajutat cu câteva lucruri.

— Atunci spune-le să nu se atingă de Otrada.

Saşa zâmbeşte în colţul gurii.

— Aşa voi face.

După ce pleacă, Nelly începe să deşire năframa. Sparge în sfârşit liniştea-i călugărească:

— Ar trebui să te fereşti de el.

— De ce? întreabă Tonia, pe un ton ridicat. Pentru că îl urăsc sătenii?

— Pentru că e ceva în neregulă cu el. Poţi să-ţi dai seama doar uitându-te la el. Are sânge rece. Nu e om.

— M-a ajutat să-i dau naştere Lenei. Nu poate fi diabolic.

— Şi-a ucis soţia!

— Oare? izbucneşte Tonia. Cadavrul ei a fost târât cumva prin sat? Nelly, au dispărut amândoi, şi ea şi iubitul ei. Ar fi putut la fel de bine să fi fugit undeva împreună.

— Şi şi-a abandonat copilul? A fost *primul* copil pe care l-a adus el pe lume, să ştii! Şi unde e copilul acum?

Nimeni nu ştie. Nimeni nu l-a mai văzut pe băiat de ani de zile. S-au întâmplat multe în Popovka, Tonia, de când ai fugit în capitală! strigă Nelly. Ferestrele vibrează. Dar tu crezi că poţi să te întorci pur şi simplu, în paşi de dans, şi să îi vrăjeşti pe toţi...

— De unde şi până unde aşa ceva! Toţi mă detestă!

— Nu te detestă, prostuţo. Te invidiază. Te doresc. Eşti încă o prinţesă şi vei rămâne mereu o prinţesă. Şi cum crezi că m-am simţit eu, toată viaţa, să stau pe lângă tine? Poţi să înţelegi lucrul ăsta? Am fost *fericită* când ai plecat! Îmi doresc să fi rămas plecată pentru totdeauna! Lacrimile curg pe obrajii lui Nelly. Toţi ştiu că Kiril a fost îndrăgostit de mama ta. Dacă nu poate să o aibă pe ea, de ce nu te-ar avea pe tine? Pe mica noastră Kukolka?

Tăcere.

Lena scapă din mână noua ei jucărie şi începe să plângă.

Nelly se întoarce la năframa ei. Tonia tremură din toate încheieturile. Afecţiunea lui Kiril pentru ea e fraternă, nici nu se pune problema de mai mult de atât, dar Tonia se simte istovită, rănită. Va avea un somn încordat şi scurt în seara asta, iar mâine va fi din nou pe câmp, simţind, pironită în ceafă, privirea sfredelitoare a sătenilor, mai fierbinte decât soarele dogorâtor.

Nelly a adormit, iar Tonia îi peticeşte o gaură în *paniova.* Trage de aţă şi apoi împunge iar cu acul. Din când în când, aţa se rupe. Tonia îşi aminteşte că, imediat după logodna lor, Dmitri a dus-o la câmp să-i vadă pe săteni cum muncesc. În loc de seminţe de floarea-soarelui pe post de gustare, ea o să aibă parte de mere Antonovka şi prune. În loc de duhoarea propriei sudori, o să aibă parte de parfumuri de la Paris. În loc de straie ţărăneşti, o să

aibă parte de rochii de seară care să rivalizeze cu ale ţarinei Alexandra.

Şi totuşi, iat-o, peticind o gaură într-o *paniova,* pentru că e singurul lucru pe care îl poate repara.

Kiril intră în casă şi se aşază lângă altar. Tonia îşi dă seama că a devenit foarte tulburat. Acum, nu numai barba îi e încărunţită. La fel şi părul şi chiar şi privirea. Nu spune nimic, doar aprinde o lumânare pentru sfinţi.

De profundis clamavi ad te, Domine.

— Am stat prea mult la voi, spune Tonia, încet.

— Nu ai unde să te duci în altă parte, spune Kiril, cu ochii închişi.

— Ba da. Mă duc acasă.

În coşmarurile ei, Tonia simte că e pândită, dar silueta mamei blochează întotdeauna drumul.

Visez, e doar un vis, îşi reaminteşte ea, în timp ce se apropie de Otrada prin spate, prin livadă, cum face de fiecare dată. Se apleacă să se ferească de crengi. Veranda e în faţă. Seri, cea din vis, se lipeşte de gleznele ei şi toarce atât de încet, încât nu se simte decât o vibraţie uşoară. Tonia ştie deja că, dacă se mai apropie un pic, o s-o vadă pe mama ei.

În seara asta, o să încerce altceva. Ocoleşte rotonda şi o ia spre seră.

Uşa serei e deschisă. Seri din vis o urmează înăuntru, deşi, în realitate, Seri nu a intrat niciodată în casa de sticlă. Înţesată de florile exotice ale lui papa, acolo era abur şi un aer dulce lipicios în tot timpul anului. Acum nu sunt flori înăuntru. Pământul e acoperit de iederă. Papa nu cultiva iederă. Iedera s-a căţărat pe pereţi şi sugrumă toate grinzile. Creşte şi acum, în timp ce Tonia o priveşte.

Cineva intră în seră, pe cealaltă uşă, cea dinspre casă.

E o fată, o fetiţă cu panglici albe împletite în păr.

Tonia urmăreşte cu o groază împietrită cum iedera o acoperă şi pe fetiţă, dar dinăuntru, ca nişte vene întunecate, care se văd prin piele.

Fata se uită la ea.

Ajută-mă, îi spune Toniei, dar când deschide gura, iedera ţâşneşte afară.

Tonia începe să ţipe.

CAPITOLUL 12

VALENTIN

Sudul Rusiei, 1919

Lasă în urma lor câmpia, pajiştile uscate ale stepei. Nu se mai văd ţărani târându-se şi trăgând după ei vitele slăbite; nu mai trec căruţe care se zdruncină, încărcate de prea multe lucruri. Aici pământul încă nu a fost devastat de ocupaţie şi conflicte şi are forme: dealuri şi brazde şi văi puţin adânci, care îl deosebesc de cerul plat, nesfârşit.

După-amiaza târziu îşi stabilesc tabăra în vârful unei coline, iar Valentin se opreşte să observe o Rusie pe care nu a cunoscut-o niciodată.

— Ce sunt chestiile alea albe, de colo? îl întreabă pe bărbatul de lângă el.

— Biserici, îi răspunde tovarăşul lui de drum, prizonier şi el, uitându-se ciudat la el. Vrei să ştii şi ce e linia albastră?

Linia e o apă curgătoare, care şerpuieşte printre nişte case de lemn, răsfirate la poalele altui deal. Valentin stă nemişcat şi lasă vântul să îi bată în faţă. Tălpile şi picioarele lui revin la viaţă. Se simte greoi şi roşu la faţă. Un tăun îi bâzâie pe la ureche şi se uită spre locul unde stau ceilalţi prizonieri de război, cu feţele pline de praf, în afara razei de căldură a focului. Un ulcior cu apă e trecut din mână în mână. Valentin simte în gât acelaşi praf care e şi pe feţele lor. Îi e sete întruna acum. Ar putea să soarbă tot râul ăla şi tot nu şi-ar potoli setea.

— Încerci să vezi ceva acolo, frate? întreabă unul din bărbaţi ironic, accentuând cuvântul *frate*, ca pentru a batjocuri felul în care se adresează unii altora cazacii de pe Don.

Valentin scutură din cap. Un sunet începe să se înalţe în văzduh, acoperind copitele cailor, care tropăie neliniştiţi pe loc, şi freamătul roiurilor de insecte. Sunt ofiţerii din Armata Albă, *cântă* din nou. De câte ori pot să cânte aceleaşi balade folclorice despre Maria şi dragostea ei adevărată? Cât o să mai rabde să le asculte, înainte să-nceapă să-i sângereze urechile? Dar în seara asta, cântatul se termină repede şi încep să facă nişte urări elaborate, pasionale: Măreţie ţarului! Glorie imperiului! Acea prim-balerină de pe scenă, de acum trei ani, cu gâtul ei palid şi subţire!

Mirosul de miere dinspre mălini; vederea casei, cu coada ochiului, din colţul străzii...

Valentin îşi şterge ceva umed de pe buzele crăpate. *Plânge*. Îşi iroseşte pe ei, pe duşmani, puţina hidratare pe care o mai are în corp, dar nu se poate abţine. Îşi

imaginează şi el lumea aceea, în toată decadenţa ei, o mască obscenă a frumuseţii, care ascunde masele urâte, clocotind, fierbând dedesubt şi, în mijlocul acelei scene, pe el şi pe...

Tonia.

Toasturile se transformă în înjurături, uralele beţive în mânie plină de indignare. Acasă nu mai e acolo, aşa cum era înainte, pentru că ţăranii au jefuit moşia; mălinii sunt nişte ruine fumegânde. Ţarul a căzut.

— Să intrăm în sat, vine strigătul furios.

Starea de spirit a prizonierilor se schimbă. Ei ştiu ce înseamnă asta; ştiu ce o să se întâmple. O să fie strânşi toţi, înghesuiţi. Marfă umană. Odată ajunşi în sat, îi vor închide în hambare şi îi vor lăsa să se sufoce în duhoarea bălegarului de cal, în timp ce Albii o să ia cu asalt casa cuiva. Îşi vor însuşi orice găsesc, pe oricine le iese în cale.

Glasul unui copil care ţipă va fi mai puternic decât toate armatele Rusiei la un loc.

Valentin închide ochii. Bâjbâie după un gând, un vers, o filosofie care să-l aline, dar tot ce îi vine în minte în seara asta e locul ăsta de la ţară şi vântul uşor care adie, mângâietor, apărut de nicăieri şi care aduce cu sine atingerea ei.

Simte o mâncărime în gât, mai ales noaptea. Nu mai ia parte la conversaţiile cu ceilalţi prizonieri. Printre ei sunt localnici, hoinari, dezertori; toţi s-au săturat de război. Mulţi povestesc că şi-au văzut satele natale pârjolite de Albi, nevestele şi fiicele, violate, cunoscuţii evrei sau tătari, bătuţi crunt. Alţii susţin că Armata Roşie face aceleaşi lucruri.

Valentin vrea să ia apărarea taberei lui. Roşii acţionează din principiu. Violenţa, dacă există, e necesară. În analele istoriei, peste secole, dreptatea cauzei

comuniste va fi evidentă pentru toţi. *Trecutul nu poate fi lăsat să înfrângă viitorul!*

Dar îi e prea sete ca să poată vorbi.

Valentin e prizonier de iarna trecută. Înainte să fie capturat, a fost comisar în Armata Roşie, însărcinat să ridice moralul în rândul recruţilor ţărani din regimentul lui, care nu se identificau cu Roşii sau nici chiar cu Rusia. A eşuat în misiunea lui.

Nu i se mai întâmplase până atunci.

În majoritatea nopţilor, prizonierii dorm acum sub cerul liber, din cauza unui focar de *gripă*, cum o numeşte comandantul bivuacului. Cu cât petrece mai mult timp aici, trăind ca hoardele nomade ale stepei, privind bolta cerească, cu atât mai greu atârnă eşecul pe umerii lui. Cu atât mai mult îşi pierde busola. Cu atât mai mult se întreabă cum a ajuns, de fapt, aici.

Cu atât mai tare îl doare gâtul.

Gripa locală e tifos, li se spune. Valentin e transferat rapid la barăcile speciale şi nu poate merge să încarce marfă în trenuri, cu toţi ceilalţi. Nimeni nu pare să ştie câţi scapă cu viaţă după ce se îmbolnăvesc de tifos. Poate că cei care ştiu sunt toţi morţi.

Săptămâni întregi se luptă cu o febră mare şi mistuitoare, sub îngrijirea unei asistente cu accent străin. Te afli în Samara, îi explică ea. La est de Volga. Nici măcar nu îşi aminteşte să fi traversat Volga. Delirează, are halucinaţii, convulsii. Vocea asistentei se aude ca cineva precum coardele unei balalaici. Uneori crede că îi aude pe bărbaţii din stânga şi din dreapta lui complotând peste capul lui cum să scape din barăcile astea şi chiar din Rusia*: treci de pod, ajungi în sat, furi un cal...*

Este prins în spaţiul dintre noapte şi zi. *Între* cele două. Înainte, Valentin nici măcar nu credea că există ceva

între. Puteai fi doar de o parte sau de cealaltă. Pe poziţii opuse. În opoziţie.

Valentin.

Deodată simte o mână rece pe fruntea fierbinte. O vede pe Tonia în faţa lui, cu şalul ei alb, îmbrobodit pe cap ca o aură. Luna se ridică deasupra capului ei şi, când zâmbeşte, Valentin nu îşi dă seama dacă stă în lumină sau ea e cea care emană lumina. Dacă ea emană lumina, atunci e singura lumină pe care a cunoscut-o vreodată.

— Ia o înghiţitură. E chefir, zice asistenta, fluturându-i o lingură pe la gură. Pot să-i scriu iubitei tale, băiete, dacă îmi spui ce şi cum. Numele ei...

Valentin tuşeşte, se îneacă în silabe. Imaginea începe să dispară. Vrea să fugă după ea, dar picioarele îi sunt de plumb. Oricum, nu poţi fugi după lumină. Nu poţi să o prinzi.

E prea târziu.

— Tonia, îşi aminteşte asistenta. Ai tot întrebat de ea.

Nu, încearcă să răspundă*, pe soţia mea o cheamă Victoria. Eu şi soţia mea avem aceeaşi chemare. Soţia mea e femeia pe care o iubesc* – dar chiar dacă gândeşte asta, chiar dacă se sileşte s-o spună, ştie că nu e adevărat. Înainte, poate nu conta că nu o iubea. Nu a contat în ziua în care s-au căsătorit, când au mers la Biroul Registrului, şi Victoria era la braţul lui şi spunea că sunt perfecţi unul pentru celălalt, nu conta dacă avea sens sau nu; şi cu asta era de acord şi la fel şi cu fericirea ei în drumul către casă. Ţine la Victoria. Vrea să fie fericită.

Dar dacă atunci nu a contat, acum contează, acum, când ştie că o să moară.

Am făcut o mare greşeală, îi spune asistentei, dar în loc de răspuns, aude doar un murmur de compasiune, o

promisiune şoptită, poate în rusă, poate în limba ei maternă: *O să se termine în curând, băiete drag*.

CAPITOLUL 13

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Îmi fac încă un ceai şi trag un scaun de bucătărie în hol, lângă taburet. Nu pot să cred că fiica unei contese trăieşte chiar undeva aici, în oraşul ăsta, dar când sun la Informaţii în Moscova, operatorul îmi dă un număr de telefon pentru Aculina Burzinova. Nu e surprinzător că e una singură cu numele acesta. Învârt cu grijă discul telefonului. Ceaiul e neatins, lăsat prea mult la infuzat, şi sunt pe punctul de a închide, când cineva răspunde. Un glas spart, ca un buştean în foc. Îi spun că sunt asistenta unui istoric, că fac cercetări cu privire la epoca în care a trăit mama ei şi o întreb dacă ar fi dispusă să îmi răspundă la câteva întrebări despre cartea de memorii a mamei.

— Dacă poţi veni la mine, spune Aculina, tuşind aspru. Eu nu călătoresc.

Atunci aud.

O interpretare laborioasă a unui concert clasic de pian. Concertul nr. 1 de Ceaikovski. Nu se aude din nici o

cameră din apartament, nici prin pereţi sau de pe scară, nici prin telefon. E chiar acolo, ca şi cum aş sta în loja orchestrei de la Filarmonica din Moscova.

Zoia.

Poate să mă facă să miros lucruri, să văd lucruri *şi* să aud lucruri, acum. Nici un simţ al meu nu mai e în siguranţă.

Eu nu mai sunt în siguranţă.

— Domnişoară Simonova?

Era partitura preferată a tatei. O cânta adeseori la pianina noastră, cu clapele pătate de vin, în timp ce Zoia îşi acoperea urechile cu mâinile, plângându-se că muzica era prea depresivă, prea veche, prea fără cuvinte. Mama era în bucătărie, fredonând, zâmbind în timp ce aştepta să se facă *ukka*, supa de peşte gras, preferata lui papa, asta pentru că muzica clasică era singurul punct în care interesele părinţilor mei se întâlneau, ca atingerea a două fire electrice. Papa strica apoi atmosfera în timpul cinei, lansându-se într-un monolog despre cum muzica era doar matematică, iar mama se supăra: *Cum poţi să spui asta, Antoşa? Muzica e artă, e frumuseţe, e natură, e viaţă!* Şi papa spunea că toate acele lucruri erau matematică, iar apoi se opreau din ceartă, dar tăcerea era mereu mai rea.

Zoia a încercat odată să intervină spunând: *Dacă e adevărat, papa, atunci de ce nu scrii muzică?*

Într-o bună zi, am să încerc, a spus. *Îmi place să încerc lucruri noi. Medii noi*.

Poţi chiar să introduci un cod în partitură, a spus Zoia, sesizând o oportunitate de a-i face pe plac.

Da, a răspuns el, uitându-se fix în ochii mei. *Aş putea.*

Un cod.

— Alo? Alo?

Avântul unui crescendo, punctul culminant, şi apoi, la fel de discret pe cum au început, acordurile se estompează şi se sting. Simt din nou greutatea prezentului aşezându-se pe umerii mei, la fel ca atunci când termin de vizionat un film lung.

— E cineva acolo? strigă Aculina Burzinova.

— Îmi cer scuze, spun. Da, pot să vin eu la dumneavoastră.

Mă întind să iau un pix, ca să notez adresa.

Ceaşca mea de ceai se răstoarnă spontan, sub nasul meu, chiar pe marginea taburetului, stropindu-mi picioarele goale. Lichidul călduţ mi se scurge printre degete. Aculina îmi spune că locuieşte într-o suburbie de la periferia Moscovei. Chiar la periferie. Trebuie să fi atins în treacăt ceaşca de ceai.

Asta dacă nu cumva Zoia poate acum să mişte obiecte...

Nu. Nu. Nu poate. E imposibil. Apăs pe pix, să-l deschid, şi îmi muşc buza. Notez adresa. Apăs iar pe pix, să-l închid. Nu.

Zoia era sora mea, singura mea soră. Indiferent cum a fost, o iubeam şi cred că şi ea mă iubea pe mine. Îmi doresc să nu fi murit.

Dar, în acelaşi timp, îmi doresc şi să fi murit.

Printre alei, observ câteva locuri de joacă şi spaţii deschise, dar nimic nu mă ajută să îmi dau seama încotro trebuie să merg. Dacă Lev e la fel de pierdut ca şi mine, nu o arată. Rămâne în fundal, potrivindu-se perfect cu clădirile înalte şi tăcute, cu turnurile întunecate care domină cartierul. Calc într-o băltoacă, de nici cinci centimetri adâncime. Dar pare mult mai adâncă. Poate n-o să găsesc niciodată calea de ieşire din ghetoul ăsta monolitic.

— Trebuie să fie cineva pe care să-l putem întreba de adresă, spun inutil, uitându-mă pe stradă, dar sunt numai copii care lovesc cu piciorul în nişte cauciucuri abandonate. Prea tineri ca să ştie. Prea mici ca să se joace singuri. Vântul e mai rece acum şi trece prin haina mea subţire. Mă simt mică, strânsă ca într-o cămaşă de forţă în pasajele astea dintre clădirile atât de înalte.

Oare aşa se simte Zoia în viaţa de dincolo? Asta face ea? Se-nvârte într-un cerc infinit? Fără indicatoare stradale, fără puncte de reper? Fără oameni?

Mă închei la jachetă până sus.

Ajungem cu o oră întârziere în faţa uşii Aculinei Burzinova, o uşă de oţel, pe care au fost desenate obscenităţi cu sprayuri colorate. Sunt mai multe sonerii, şi nici una nu e marcată cu un nume. Uşa se deschide, şi în prag apare o femeie cu părul cărunt şi faţa ca o hartă cu şanţuri şi creste. Mestecă ceva, e un mestecat repetitiv, aproape maniacal, ca o vită care rumegă.

— V-am văzut venind de la... Se opreşte. Mă priveşte cu nişte ochi verzi, adânciţi în orbite. Tu, *tu* eşti fata care mi-a telefonat?

— Sunt Raisa. Vă mulţumesc tare mult că aţi acceptat să ne întâlnim. Îmi cer scuze pentru întârziere.

— Nu ai întârziat prea mult. Intră. Holul clădirii e neaerisit şi murdar. Aculina scutură din cap când trecem pe lângă rândurile de cutii poştale, ca şi cum întreaga privelişte i s-ar părea dizgraţioasă. Urcăm scările, iar Aculina tuşeşte la fiecare câteva secunde, mişcându-se de parcă ar durea-o fiecare încheietură. O pisică tărcată stă de pază la uşă, şi coada i se înfăşoară în jurul gleznelor mele când trec pe lângă ea. Lângă fereastră e cel mai bine, spune, invitându-ne în sufragerie. Acolo respir mai bine.

Pisica ne urmăreşte, atentă. Mă uit pe fereastră să văd străzile, cauciucurile acelea dezumflate, mormanele de gunoi, se vede altfel de sus, toate strălucesc în soare. Când eram jos, nu percepeam nici o lumină. Lev e chiar în spatele meu, se uită şi el pe geam, iar eu mă aplec pe sub braţul lui, amintindu-mi prea bine de momentul ameţitor dintre noi, de zilele trecute. Felul în care a zâmbit. Felul în care mi s-a strâns stomacul.

Îi ofer Aculinei o cutie cu bomboane de ciocolată, legată cu o panglică, iar ea îmi mulţumeşte din cap, dar maxilarele încă i se mişcă. Ar fi trebuit să-i aduc gumă de mestecat.

Aculina ne invită să luăm loc pe canapea. A pregătit mai mult decât ceea ce impune spoiala de ospitalitate rusească: chifle, rulouri şi biscuiţi cu gem. Dispare din nou ca să aducă ceva de băut. Pisica se întinde lângă picioarele mele, îşi înfăşoară coada de gambă, strângându-mă ca într-o cătuşă. Stau cu spatele foarte drept şi încordat.

Ea e. Fata contesei. Urmează să luăm ceaiul cu cineva din nobilimea imperială.

Aculina dispare pentru o perioadă destul de lungă. Când se întoarce, mă simt agitată. Se aşază în fotoliu. Are o tuse puternică, precum un huruit zgomotos.

— Ai spus că vrei să vorbim despre mama. Ar fi trebuit să-mi spui adevărul.

Îl simt pe Lev tensionat lângă mine.

Aculina tuşeşte iar. Simt că mi-a rămas şi mie ceva în gât. Aştept o explicaţie, dar ea începe iar să mestece în gol. Chipul pare că stă să i se dezmembreze.

Trag adânc aer în piept.

— Nu sunt sigură că... eu sunt asistenta unui istoric. Dumnealui este interesat de cartea de memorii a mamei

dumneavoastră. În particular, unde a fost găsit originalul. În subsolul cuiva?

— Mi-a fost trimisă prin poştă, spune ea, rece. Acum câţiva ani.

— Expediată? Vreţi să spuneţi prin...

— Prin poştă.

— Cine a trimis-o?

— Cine a găsit-o, presupun. Aculina scuipă ceva în palmă. O bucată de caramel. Am crezut că poate, după publicarea cărţii, o să mai am vreo veste de la acest donator anonim, dar nu a mai dat nici un semn de viaţă.

— Iertaţi-mă că întreb, spun, încercând să nu par cinică, dar dacă aţi primit manuscrisul prin poştă, anonim, cum puteţi şti că e autentic? Şi nu o înşelătorie, un fals? Mai ales că mama dumneavoastră a fost o figură destul de cunoscută în perioada Războiului Civil...

— Pentru că, răspunde ea, schimbându-şi tonalitatea ca să cadreze cu a mea, au trimis şi pandantivul mamei odată cu manuscrisul.

— Vă referiţi la cel din argint? Crucea?

— Crucea era un medalion. Înăuntru era o inscripţie. Mama mi-a arătat, odată. Un jurnal ar putea fi falsificat, deşi nu văd de ce ar face cineva una ca asta. Dar nu poţi falsifica medalionul acela. Iar partea cu subsolul a fost ideea editorului, înţelegi? În zilele noastre, se găsesc tot timpul cărţi în subsoluri. E o strategie de vânzare. Face să pară că materialul a fost ascuns intenţionat. Poate chiar ilegal sau interzis. Aculina îşi drege vocea. Ai citit toată cartea?

Încă încerc să procesez tot ce mi-a spus.

— Da. A fost o scriitoare talentată...

— A fost o mamă îngrozitoare. Aculina face o pauză şi apoi continuă calm: După revoluţie, când eu şi fratele meu

eram încă doar nişte copii, a început să activeze, să conspire împotriva bolşevicilor. Am implorat-o să se oprească, de dragul nostru. Era periculos. Am crezut-o atât de egoistă. Am jurat că n-am s-o iert niciodată.

Chiar atunci, pisica îmi sare în poală, ţintuindu-mă în loc.

— Dar acum ai iertat-o? întreb.

— Jurnalul m-a ajutat să o înţeleg. Mama a avut o mare şi imposibilă iubire. Şi eu am trăit o astfel de iubire. Iar unele femei pur şi simplu nu sunt menite să fie mame. Din nou, şi eu sunt una dintre acele femei. Aşa că, într-un final, noi două am avut unele lucruri în comun. Am mai înţeles, pentru prima oară, cum trebuie să fi fost pentru ea să aparţină unei lumi care s-a sfârşit într-o clipă, odată cu Revoluţia din Octombrie. Aculina vorbeşte fără rezerve. Prin urmare, sunt recunoscătoare persoanei care mi-a trimis scrierile şi colierul ei.

— Cum a murit mama dumneavoastră? întreb şi apoi tresar.

Ştiu deja; scrie în nota introductivă a editorului. Conversaţia m-a tulburat şi nu judec limpede în momentul ăsta.

— A fost executată, spune Aculina, sfidător. De către CEKA, în 1920. Istoricul dumitale nu ştie asta?

— Ba da, bineînţeles.

— Nu există nici un istoric, nu-i aşa?

— Poftim? spun, neliniştită.

— Minţi cu privire la motivul pentru care te afli aici. Vrei să vorbeşti despre Tonia?

— Mă scuzaţi, nu înţeleg.

Aculina bagă mâna în buzunarul vestei ei terne.

— Am găsit asta pentru tine. Sper să apreciezi.

Mă întind peste pisică, încă aşezată în poala mea, şi mă simt de parcă aş fi intrat într-o expoziţie de muzeu. Aculina îmi pune un obiect în mână. O ramă de lemn, nu mai mare decât o iconiţă, fragilă şi pătată. Fotografia din ramă e în alb-negru şi pare nouă, protejată de sticlă, şi înfăţişează patru persoane: doi copii, un adolescent cu părul vâlvoi, care aduce oarecum cu Aculina, şi o tânără îmbrăcată într-o rochie albicioasă, strânsă la mijloc.

Tânăra aceea sunt eu.

— Ce..., încep să mă bâlbâi.

Fotografia emană nişte vibraţii, o electricitate. Nu se poate să fiu eu. Nu am nici o rochie până la glezne. Nu am purtat niciodată părul tăiat până sub bărbie, buclele strânse cu o panglică de mătase. Şi nu i-am văzut pe copiii ăştia în viaţa mea.

Oricine ar fi, zâmbeşte forţat către aparatul de fotografiat. Nici mie nu mi-ar ieşi în mod natural zâmbetul ăla.

Lev îmi ia fotografia din mână. Scoate un fluierat, grav, nu admirativ.

— E a ta acum, spune Aculina rapid. O să-ţi spun ce ştiu. Tonia şi mama se ştiau bine înainte de revoluţii. Mai târziu, după moartea mamei, Tonia ne-a adoptat pe mine şi pe fratele meu, şi a avut grijă de noi câţiva ani. Vezi, e băiatul din poză.

— Cine e Tonia? mă bâlbâi eu.

Aculina izbucneşte într-un acces sfâşietor de tuse. Când mă priveşte din nou, ochii îi sunt roşii.

— Evident, cineva din familia ta. Uită-te la voi două! Lena a fost mama ta?

— Lena?

Nările îi tremură.

— Fiica Toniei. E şi ea acolo, în fotografie.

— Pe mama mea o chema Katia. Te înşeli. E o greşeală la mijloc. Încep să ridic vocea. Nu am venit aici să fiu pusă faţă în faţă cu fotografia asta. Să fiu luată pe neaşteptate în felul ăsta. Blana catifelată a pisicii se simte brusc ca şi cum ar fi făcută din ace. Şi nu ştiu nici o Tonia. Nu ştiu de ce ea... nu ştiu ce e chestia asta... eu sunt...

— Pot să vă servesc cu nişte ceai? întreabă Lev, mai politicos decât l-am auzit vreodată, şi Aculina răspunde cu un zâmbet larg, afişând un rând de dinţi de culoarea cafelei – dar eu o văd ca pe o bucurie, ca pe ceva care îi luminează trăsăturile, ca sclipirea foiţei de aur de sub stratul de lac.

Aleksei ne-a spus să nu luăm Mercedesul pentru vizita asta, ca să nu atragem prea mult atenţia asupra noastră în această parte a oraşului, dar acum îmi doresc să o fi făcut. Am nevoie să închid ochii şi să îmi limpezesc mintea. În schimb, eu şi Lev trebuie să ne urcăm într-un microbuz şi să suportăm călătoria înapoi prin jungla de complexuri rezidenţiale. Fotografia înrămată a Aculinei e la mine în geantă, cureaua îmi lasă urme pe umăr. Mă aflu la Moscova pentru a-l găsi pe Eduard Daineko. Şi nimic altceva nu contează – nici harta, nici colierul de argint sau fotografia Toniei. Nu contează că nu am habar de ce m-a trimis, de fapt, Aleksei la Aculina.

Nimic nu contează în afara faptului că trebuie să găsesc răspunsurile, *pentru mine,* şi să plec pentru totdeauna...

— Gândeşti prea mult, spune Lev. Aproape că văd cum îţi iese abur pe urechi. Am nişte prieteni în apropiere. Hai să ne dăm jos aici şi să trecem să-i salutăm.

— Mai fac oamenii aşa ceva? întreb, înghiţind în sec.

— Dacă mai au prieteni? Da, spune el, serios. Şi întâlniri sociale. Şi chiar şi mâncare.

E deja seară. Ziua s-a scurs şi sunt recunoscătoare pentru că am fost distrasă. Apartamentul prietenului a aparţinut unui dansator renumit, îmi spune Lev pe drum. Pare genul de loc care i-ar fi plăcut mamei – tavan înalt, multe ferestre, spaţios. Suficient cât să ţii un spectacol acolo. Prietenii lui Lev, un cuplu vorbăreţ, ne arată fiecare cameră, fără falsă modestie, apoi scot la iveală mai multe băuturi alcoolice decât ar fi putut mama să consume.

Soţia îmi pune întrebări despre viaţa în Anglia, în timp ce ne oferă gustări care-ţi ard limba: castraveciori muraţi şi peşte sărat. Sorb nişte cvas de zmeură, cât ea vorbeşte, iar alcoolul începe să-mi încălzească venele. Aş fi putut să fiu exact ca femeia din faţa mea, dacă nu ar fi existat *bărbatul acela*, în noaptea aceea. Aş fi vorbăreaţă şi veselă. Nu m-ar deranja să trăiesc într-un apartament care i-a aparţinut odată unui dansator.

În metrou, la întoarcere, văd ca prin ceaţă oamenii şi scaunele pe care stau, iar când ieşim la suprafaţă, aerul nopţii e neobişnuit de proaspăt. Apartamentul confortabil al prietenilor e deja o amintire îndepărtată. Ajungem la blocul în care locuieşte Aleksei. Simt că mi se înfioară pielea.

În faţa uşii, Lev se întoarce şi mă priveşte. Între noi e o tăcere arzătoare, ca şi cum s-ar pregăti să spună ceva important. Lasă capul în jos, până când fruntea lui aproape c-o atinge pe a mea, şi brusc îmi dau seama ce vrea să zică. Nu ştiu cum să îl opresc. Nu ştiu cum să mă opresc nici pe mine.

— Cred că tatăl meu a fost cel care a scris povestirile, nu mama, izbucnesc.

E primul lucru care îmi vine în minte.

El zâmbeşte.

— Spune-mi.

— Cred că el le-a scris într-un fel de text cifrat. Poate suspecta că cineva voia să îl omoare. Poate chiar ştia şi motivul, dar îi era teamă să-mi spună direct, ca să nu mă pună în pericol, aşa că a criptat aceste povestiri pentru orice eventualitate, le-a scris într-un caiet, ştiind că într-o bună zi, eu voi putea sparge codul...

— Dar nu el a fost cel care ţi le-a dat, spune Lev.

— Poate că mama le-a găsit. Poate că le-a ascuns. Poate că a avut un motiv pentru care nu a vrut ca eu să ştiu adevărul, doar că, spre final, au apucat-o remuşcările. A trebuit să mi le dea înainte să moară, zic eu şi, cu toate că ştiu cât de fantezist, cât de imposibil sună, continui. Oricum, ce voiam să spun e că trebuie să mă uit din nou în caiet. Trebuie să... trebuie să...

— Înţeleg, spune Lev. Îmi dă laoparte o şuviţă de păr de pe faţă, iar mâna lui rămâne acolo. Ai multe de făcut.

Din nou, linişte.

Acum nu mai trebuie s-o spună.

Poate că sunt un pic ameţită, dar nu sunt suficient de beată ca să pot da vina pe alcool. Vreau să ridic bărbia, să-l sărut, să-i cedez total. Nu cred că am avut cu adevărat parte de dorinţă pasională la viaţa mea, sau oricum nu s-a simţit deloc aşa. Pare ceva ce-mi respiră pe sub piele. Ca şi cum m-ar putea înghiţi cu totul.

E opusul a ceea ce simt cu Richard...

Richard.

Simt că mă pufneşte râsul. E din cauza băuturii, clar. Nu-i de mirare că mama râdea întruna din nimic. Totul pare amuzant, cu susul în jos.

— Sunt logodită, spun.

— Eşti..., zice Lev, apoi se opreşte.

— Mă căsătoresc în septembrie. Îi arăt mâna stângă. E valoros, ştiu. E un inel de familie. Cred că ar trebui să fiu mai atentă cu el.

— Îl porţi pe mâna greşită, observă el.

— În Anglia se poartă pe mâna stângă, nu pe dreapta.

— Hm, n-am ştiut asta.

— De ce ai şti?

Lev nu răspunde. Scoate cheia şi deschide uşa, ca să intrăm, şi acum trebuie să urcăm toate scările până sus. Senzaţia aia ciudată, înfiorarea pielii, nu dispare nici după ce mă prăbuşesc pe canapea, nici când se sting luminile. Sunt tentată să mă strecor în pat, lângă Lev, să mă las în voia acelei senzaţii, dar bineînţeles că nu o fac. Mă întorc cu faţa la perete, ameţită şi dezgustată de mine însămi. Lev nu mai vorbeşte cu mine.

Când închid ochii, îmi dau seama că în seara asta nu m-am mai simţit bântuită nici de trecut, şi nici chiar de Zoia. Mama a găsit soluţia în Anglia: alcoolul chiar poate să anihileze anumite lucruri, măcar pentru scurt timp. Doar că ea a uitat să se oprească la scurt timp şi apoi a fost prea târziu.

Întredeschid ochii şi îl văd pe Aleksei în camera de zi, aşezat pe fotoliul tapiţat. Clipesc de mai multe ori şi reuşesc să văd mai clar. Am un gust neplăcut, picant, în gură. Am uitat să mă spăl pe dinţi aseară. Aleksei răsfoieşte nişte reviste şi nu pare să observe că m-am trezit. Oftează, pune revistele pe o măsuţă şi se întinde să ia o pernă decorativă pe care am trântit-o pe podea.

Sub pernă, e fotografia înrămată a tinerei pe nume Tonia şi a copiilor.

Nu-mi amintesc să o fi pus ieri pe podea. Dau să spun ceva, dar Aleksei are rama în mână, se uită cu atenţie la ea, iar faţa pare să i se prelingă cu totul, ca atunci când

cineva scoate dopul de la cadă şi apa se scurge. Pune repede rama la loc sub pernă. Se şterge pe mâini de praf şi se ridică, dar e prea târziu.

Acum sunt sigură.

E ceva *sub* calmul acela al lui, în spatele persoanei publice. Ceva aspru, zimţat. Se mişcă precum Nessi în adâncurile din Loch Ness, fără să facă vreo undă la suprafaţă.

— Nu e vânzătoarea de data trecută. Lev duce o mână streaşină la frunte, pentru a bloca soarele care străluceşte peste Vernissage. Dar cineva aşteaptă acolo. Ne-am oprit destul de departe pentru a putea să ne întoarcem fără să fim văzuţi. Putem să plecăm, pur şi simplu, continuă. Am putea să mergem la o îngheţată.

— Am plecat din Moscova când aveam zece ani. Nu mai am zece ani.

Bărbatul care stă lângă taraba cu păpuşi matrioşka e cu spatele la soare, aşa că nu pot să îi disting clar chipul, dar ăsta e un semn bun. Eduard Daineko a trimis, probabil, un lacheu de-ai lui să investigheze, vreun membru al unei bande, tânăr şi irascibil, care o să mă întrebe cine sunt şi de ce vreau să mă întâlnesc cu *artistul*. Colonelul m-a avertizat că va fi nevoie de convingere, răbdare şi bani de buzunar pentru a-mi asigura întâlniri la nivel mai înalt, dar o să ajung şi acolo.

— Bună dimineaţa, spune bărbatul, când ne apropiem de el.

Toate presupunerile mele au fost eronate.

Lev păşeşte în faţa mea, ca şi cum ar simţi şi el asta, dar mintea mea deja goneşte înapoi. Am zece ani. Am şi acum zece ani, după atâta timp; sunt încă în sufrageria aia. Încă îl văd pe bărbatul îmbrăcat în haine închise la culoare, cu un pistol în mâinile înmănuşate, el însuşi o

insulă în mijlocul băltoacei de sânge, fixându-mă cu privirea ca şi cum ar fi vrut să îl văd. Ca şi cum ar fi vrut să fie prins.

Cred că încă vrea să fie prins.

— S-ar putea să nu mă mai ţii minte, spune bărbatul. Numele meu este Eduard Daineko.

PARTEA A DOUA

NOUL REGE

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, începuse să plouă. La adăpost în castelul lui, noul rege le-a dăruit soldaţilor săi haine speciale, ca să se apere de ploaie. Dar locuitorilor oraşului nu li s-au dat haine. Şi ei au învăţat să nu se privească în ochi, ca să nu le intre stropi de ploaie.

Într-o zi, un soldat s-a oprit să stea de vorbă cu o localnică.

— Ploaia se va opri, fără îndoială, în curând, a liniştit-o soldatul.

— Am auzit, a spus femeia, că nici soldaţii nu mai sunt în siguranţă acum. Că noul rege are să vă ia înapoi hainele când îl va cuprinde mânia.

— E adevărat, a spus soldatul.

— Am auzit, a spus femeia, că singura cale pentru cineva ca mine să câştige o haină e să vândă pe altcineva regelui.

— Şi asta e adevărat, a spus soldatul.

— De ce e ploaia noastră atât de roşie? a întrebat femeia. Ploaia e aşa roşie în toate ţările?

Soldatul i-a zâmbit. Deja îi spusese prea multe lucruri şi nu ar fi ajutat-o cu nimic dacă ar fi ştiut adevărul. Ploaia era roşie pentru că aşa o înfăptuise noul rege. O înfăptuise din oameni.

CAPITOLUL 14

ANTONINA

Provincia Tula, primăvara anului 1924

Pădurea de mesteceni e mai plină ca oricând de stăncuţe. Ochii lor sunt atât de negri, încât Tonia nu le distinge pupilele. Seamănă un pic cu ai ei. Stau cocoţate pe toate muchiile casei de la Otrada şi câteodată, când deschide o fereastră, se produce o explozie de pene negre. Dar asta se întâmplă doar în timpul zilei. În fiecare seară, înainte de culcare, iese pe terasă şi vede luna de marmură deasupra. Noaptea, stăncuţele nu se mişcă.

— Tonia?

Saşa are paşii moi ca ai unei pisici, deodată apare în spatele ei, o îmbrăţişează şi îşi sprijină bărbia de capul ei.

— Vrei să rămân? întreabă.

— Sunt doar puţin neliniştită. Se întoarce către el. Du-te acasă.

— Urăsc păsările astea, spune el. Le-aş împuşca dacă nu aş crede că sunt deja moarte.

Cumva, asta o face să zâmbească. Saşa îşi ia la revedere cu un sărut şi se întoarce înăuntru, îşi strânge lucrurile, cămaşa, haina, pantofii, ştergând astfel orice urmă a trecerii vreunui musafir prin dormitorul cu pricina. Deşi nu ar mai trebui să îl considere un musafir, nu? Sunt împreună de când ea şi Lena s-au mutat la Otrada, cu ani în urmă.

Casa a fost părăsită atâta vreme, că lemnul începuse să putrezească şi fusese scobit din interior de carii. Ca un pepene. Saşa a fost cel care a ajutat-o să facă reşedinţa locuibilă din nou.

Şi atunci de ce nu stă şi el aici?

Tonia se întoarce pentru ultima oară să vadă priveliştea, dar nu vede decât stăncuţele, nemişcate, uitându-se la ea cu propriii ei ochi, ca şi cum ar fi fost toţi fraţii şi surorile pe care aproape că i-a avut.

— Mama! Lena a apărut pe verandă. La şase ani, ochii i se luminează când vorbeşte, strălucesc, exact ca ai lui Valentin. Mama, a venit cineva să te vadă.

Tonia se ridică de unde lucra în grădină şi îşi şterge mâinile. Ar putea fi Nelly, dar Nelly nu vine niciodată în vizită. Oricât şi-ar cere iertare Tonia, Nelly nici nu se apropie de ea. *O prietenie atât de lungă nu poate fi distrusă atât de rapid,* i-a spus Tonia lui Kiril, *nu e posibil*, şi Kiril e de acord, ceea ce o face pe Tonia să creadă că fusese distrusă cu ani în urmă. Distrusă atunci când Tonia nici nu a băgat de seamă.

— Cineva din sat? întreabă Tonia, dispreţuindu-şi propria speranţă.

— Zice că e din capitală, spune Lena, veselă. Mama, tu cunoşti oameni din capitală?

Tonia merge unde o duce Lena. Lena a poftit oaspetele în salon, ca o adevărată gazdă. Bineînţeles, salonul de la Otrada nu seamănă deloc cu Salonul Albastru din casa de pe malul Fontankăi, cu tablourile, candelabrele şi covoarele sale scumpe. Aici, mobilierul original a fost furat şi Tonia a mobilat camera simplu, cu scaune cu spătar de lemn, care să se potrivească cu lambriurile de alun de pe pereţi, şi o masă pe care Saşa a sculptat-o cu mâna lui.

Poate acesta e motivul pentru care oaspetele iese în evidenţă ca o boală de piele.

E o femeie înaltă, voluptoasă, împodobită cu dantele care îi atârnă pe braţe şi talie. Femeia se întoarce, şi coama de păr roşu, cu fire perlate la rădăcină, se întoarce odată cu ea. Între degete ţine o ţigaretă cu muştiuc. Arată de parcă tocmai ar fi plecat de la o petrecere de acum zece ani.

— Serios, drăguţă, spune Natalia, ce e cu expresia asta pe faţa ta? Sunt eu. Ştii ce mi-au zis sătenii? Că locul ăsta e bântuit. Ţi-ai făcut reputaţie, nu glumă.

— E bântuit *acum*, răspunde Tonia, deşi nu se poate abţine să nu se simtă cuprinsă de nelinişte. Cum e posibil? Nu o să scape *niciodată* de femeia asta? Credeam că ai murit.

— Ah, da, aşa se zice despre mine.

— Aşa au zis copiii despre tine.

Zâmbetul Nataliei devine precaut.

— Copiii mei?

Neliniştea Toniei începe să se domolească. Contesa Burzinova pe care o ştia în Petrograd nu mirosea bizar şi nu avea pielea ca marginile desprinse ale frunzelor de varză. Ţigara cu muştiuc nici măcar nu e aprinsă. E doar de dragul aparenţei. La fel şi râsul sardonic, gulerele înalte şi felul în care spune *drăguţă*.

Vechea Natalia şi-ar fi smuls fiecare fir alb de păr. Ar fi purtat o perucă.

Tonia o roagă pe Lena să aducă nişte ceai şi o invită pe contesă să ia loc. Are o poveste pe care nu crezuse că va fi nevoită s-o spună vreodată: Aculina şi micul Fedea au fost trimişi într-o instituţie de stat pentru orfani, după arestarea Nataliei, la Petrograd, în 1920. Au îndurat un an acolo şi apoi au fugit. În inocenţa lor, s-au întors acasă şi au descoperit că fostul conac al Burzinovilor de pe Zaharevskaia fusese transformat în locuinţă pentru vreo douăzeci de familii, şi nici una dintre ele nu s-a arătat dispusă să adopte doi fugari.

Aculina a fost cea care a găsit, ascunsă în fundul unui sertar, într-unul din dormitoare, harta cu Tula, pe care era încercuit satul natal al Toniei.

— Au crezut că ai fost împuşcată de CEKA, spune Tonia. Oamenii cântau cântece despre tine pe străzile din Petro... Leningrad. Erai un simbol al vechiului imperiu.

Mâna liberă a Nataliei găseşte colierul de argint şi strânge tare crucea.

— Cei din CEKA mi-au dat drumul, spune ea. Am făcut o înţelegere. Ei voiau bani. Am crezut că va fi mai uşor dacă oamenii credeau că am murit, iar ei au fost încântaţi de idee. Scoate un sunet firav, gutural. I-am căutat pe micul Fedea şi pe Aculina. I-am căutat peste tot.

— Aculina călătoreşte acum prin est, spune Tonia. Dar ne trimite scrisori câteodată. O să-ţi dau ultima adresă pe care o avem de la ea.

— Şi micul meu Fedea?

Tonia ezită.

— Fedea nu şi-a revenit niciodată complet după experienţa de la orfelinat. Condiţiile de acolo, aşa cum mi le-a descris Aculina...

— Nu şi-a revenit? Ce vrei să spui?

— A murit acum doi ani.

Mâinile Nataliei cad în poală.

— Înţeleg.

Nu înţelegi, vrea să spună Tonia. Nu înţelegi că nu mai suntem în 1916, iar eu nu mai sunt soţia Fabergé a lui Dmitri. Nu înţelegi că poţi să vii la ceai oricând vrei, poţi să te întorci din morţi dacă vrei, dar nu poţi să dai timpul înapoi.

— Nu a suferit, spune Tonia. E o minciună. Nici măcar nu e sigură de ce a spus asta; poate întrucât, cu ani în urmă, a exersat prea mult minciuna cu Natalia. S-a stins în pace.

— Ai fost amabilă să ai grijă de copiii mei, spune Natalia. O să mă revanşez faţă de tine. Îţi promit. Aşa e corect.

— Nu e nevoie.

Uşa salonului se deschide şi intră Lena, mişcându-se de colo-colo cum face ea de obicei, ca o rafală de vânt. Aşază tava pe masă şi bate din palme, iar părul lung şi negru îi flutură pe spate, prins cu o fundă mare.

— Eu sunt Lena, spune ea, entuziasmată. Vrei ceai? Eşti o prinţesă?

Natalia ridică o ceaşcă şi Lena îi toarnă ceai.

— Nu sunt o prinţesă, răspunde Natalia. Ce păr frumos şi negru ai! Cu totul diferit de al mamei tale.

— L-am moştenit pe tata, ciripeşte Lena.

— Şi unde e tatăl tău, Lena?

— Departe, răspunde simplu Lena. Dar nu l-am cunoscut nici eu, aşa că nu te întrista.

— N-o să mă întristez, spune Natalia. Eşti fermecătoare. Mai vino o dată în salon înainte să plec, bine? Lena radiază de bucurie şi o zbugheşte din cameră, dispărând pe hol. I se aud paşii grăbiţi, apoi se sting. Are şi ochii lui Andreiev, spune Natalia. Ce norocoasă! Presupun că el nu ştie.

Tonia îşi toarnă nişte ceai.

— Nu e un secret. A plecat la război; nu am primit nici o veste de la el.

— Asta e ocazia mea să-ţi răsplătesc bunătatea, spune contesa. M-am întâlnit recent cu Valentin Andreiev, într-un mod total surprinzător. La Leningrad. Nu face bine, Tonia. A avut un episod grav de tifos în timpul războiului, care, din câte se pare, l-a lăsat foarte slăbit. Iar acum... ştii doar cum sunt iernile în nord.

— E bolnav? întreabă Tonia, pe un ton impasibil.

— Ar trebui să pleci la el imediat, drăguţă, dacă ai să-i spui ceva, zice Natalia, fluturând ţigara înspre Tonia. Poate despre fiica pe care o are? Nu o să mai ai altă şansă.

Urmează un moment de tăcere. E prea multă linişte, ca în ochiul furtunii. Atunci când ea şi micul Fedea au apărut pentru prima oară la uşa Toniei, Aculina a zis că membrii CEKA ar fi executat-o pe Natalia Burzinova la marginea unei prăpastii. Că au ciuruit-o şi au aruncat-o într-o groapă comună. Numai că, din câte se pare, nu au îngrămădit suficiente cadavre peste ea cât s-o împiedice să iasă la suprafaţă.

— Îţi mulţumesc că mi-ai spus, Natalia Fiodorovna, răspunde Tonia, păstrând adresarea formală, cu numele de familie.

— Te rog să-mi spui Nataşa, vine răspunsul nonşalant. Acum suntem egale, nu?

Abia mai târziu, după ce contesa a plecat de mult, iar Lena o ajută să aranjeze masa pentru cină şi stăncuţele aterizează pe pervazuri, Tonia îşi dă seama că a uitat s-o întrebe pe Natalia de ce venise tocmai până la Otrada.

Noaptea, lacul dintre pădurea de mesteceni şi cea de pini e acoperit de ceaţă, o ceaţă groasă ca praful. Apa mângâie picioarele goale ale Toniei şi se simte ca limba unei pisici.

Dragostea nu trebuie să fie patimă, a zis mama odată. A fost una dintre puţinele ocazii când mama a privit-o pe Tonia drept în ochi în timp ce vorbea. O să ştii când e dragoste adevărată după cât va fi de tăcută. Cum creşte în timp, câte puţin în fiecare zi, devenind din ce în ce mai puternică, fără să-ţi dai seama, până când ajunge să fie tot ceea ce vezi, ca Nopţile Albe din Sankt Petersburg. Până când devine o certitudine a vieţii.

De ce nu s-a îndrăgostit Tonia de Saşa?

Saşa a fost acolo în ziua în care a murit micul Fedea. Lena, care nu împlinise încă cinci ani, a plâns ore întregi în braţele lui Saşa, jurând că nu o să mai lase pe nimeni din lume să moară, niciodată. O să crească şi o să găsească o cale de a pune capăt morţii. *Nimeni, niciodată, mă credeţi cu toţii? Mă credeţi, nu-i aşa?* Şi Tonia a zis că da, dar oamenii debitează tot felul de prostii la moartea cuiva, ca atunci când a murit mama, iar oamenii au zis că în sfârşit o să fie alături de toţi copilaşii ei pierduţi.

Chiar înainte să moară băiatul, Saşa se afla la căpătâiul lui, şi micul Fedea a zis: *Mi-e atât de frică, te rog nu mă lăsa să mor,* iar Saşa i-a spus: *Fedea, ai visat vreodată să fii marinar şi să-ţi cârmuieşti nava în sus pe Neva, până la Marea Baltică, şi apoi să vezi lumea cea mare? Asta e moartea. Exact aşa e când mori.*

Erau nişte cuvinte frumoase şi, din felul în care le-a spus, Tonia a ştiut că nu îi aparţineau.

Erau ale altcuiva. Poate le citise pe undeva. Sau le auzise. Poate le furase, le confiscase, aşa cum fac brigăzile CEKA, cele cu care e încă în relaţii amiabile, chiar şi acum. Saşa foloseşte des tot felul de sintagme, expresii, citate. Tonia consideră că e un obicei inofensiv, chiar plăcut. Are o inteligenţă provincială, simplă şi la obiect. Dar în ziua aceea, când micul Fedea se stingea sub ochii lor, nu i-a plăcut că nu a spus ceva de la el, cu propriile-i cuvinte. Nu i-a plăcut că, de fapt, el nu *spunea* nimic.

Şi ruşinea o ardea adânc în pântec, pentru că îl compara cu Valentin.

Tonia e în apă de atâta timp, că i-au amorţit picioarele, dar nu se mişcă din loc. Contesa s-ar putea să încerce să o găsească pe Aculina în imensitatea estului. Dar Tonia îşi aminteşte că în noaptea în care l-au pierdut pe micul Fedea, ceva a pierit şi în Aculina, ceva ce fusese

mereu acolo. Ceva ce avea să fie îngropat a doua zi împreună cu fratele ei, într-un coşciug şi aşa mult prea mic.

Aculina nu e de găsit. Nici de Tonia, nici de Natalia. De nimeni.

Tonia pleacă în sfârşit de la malul apei. S-a hotărât; de fapt, s-a hotărât încă din momentul când a fost rostit numele *lui.* A trebuit numai să stea aici suficient de mult timp cât să poată să recunoască în sinea ei. Mamei nu i-a plăcut niciodată locul ăsta, odată a încercat să îi interzică Toniei să mai vină la lac. Mama spunea că nu sunt valuri, nici curenţi în lacurile astea. *Numai curenţii pe care şi-i produc oamenii singuri.*

Luna luminează cerul, ca o lampă cu gaz. Tonia coteşte iar şi iar, până când lincşii din piatră de la Otrada sunt din nou vizibili, în vârful stâlpilor negri ai porţii. Simbolul familiei ei. Păzitorii moşiei, care ţin la distanţă pericolele sau le opresc înăuntru.

Se opreşte la locul unde e salcia, ca să vadă faţada casei. La lumina stelelor, străluceşte în albăstrui, căci podelele, acoperişul, ramele ferestrelor, ornamentaţiile sculptate, toate sunt din lemn de mesteacăn. Tonia ştie acum că lemnul masiv nu e chiar cel mai bun material ca să-ţi construieşti o casă întreagă numai cu el. Poate de aceea ziceau sătenii că Otrada e precum căpuşele din pădure, care sug sânge. Un organism viu, care respiră şi e în căutarea unei gazde.

Odinioară, iobagii îi erau de ajuns, dar fără ei, moşia e înfometată tot timpul.

Când intră, pereţii se cutremură. Tonia a adormit-o pe Lena acum câteva ore, dar aude zgomot venind dinspre odaia din lemn de trandafir, cândva salonul privat al familiei. Trebuie să fie Saşa. Camera aceea e locul lui

preferat de relaxare, unde citeşte şi fumează, iar mahorca pe care o fumează emană un iz puternic, de prune uscate.

— Începusem să mă îngrijorez, spune Saşa, în timp ce ea închide uşa în urma ei.

— Am fost la lac. Tonia se îndreaptă spre fereastră şi trage una din draperii. Azi m-a vizitat o cunoştinţă veche. M-a informat că Valentin Andreiev e pe moarte. Dacă vreau să-l văd, trebuie să mă duc în capitală. Îşi ignoră inima care începe să-i bubuie în piept. Nu ştiu dacă o să am curajul să-i spun despre Lena. Dar trebuie să încerc. Trebuie să-mi iau rămas-bun.

— Dacă asta îţi doreşti, ar trebui să te duci.

— Călătoria nu va fi uşoară.

— Ai s-o iei pe Lena cu tine?

— Nu ştiu. Nu ştiu de ce anume suferă, nu ştiu cum va fi. Iar Lena... îţi aminteşti cum a fost după ce a murit Fedea. Îi e atât de frică de moarte, zice, apoi ezită pentru un moment. Aş putea să o las aici cu tine. Ştii că ar fi foarte încântată.

— Pot să stau cât vrei tu. Se ridică şi vine lângă ea, la fereastră. Sunt bucuros că ai încredere în mine.

Tonia chiar are încredere în el. Crede că soţia lui a fugit şi şi-a luat copilul cu ea. A văzut cât e de tandru Saşa, a văzut cum mâinile-i mari, de luptător, se înmoaie când îşi îngrijeşte animalele, pe care le preferă vădit în locul oamenilor. Iar Lena îl adoră. E singurul tată pe care l-a cunoscut vreodată. Lena vorbeşte despre bărbatul de la care a moştenit părul, bărbatul care e *departe*, la fel cum vorbeşte despre prinţese. Odinioară, credea că-s aievea. Acum, sunt doar o închipuire.

— Am ceva să-ţi arăt, spune Saşa. Am găsit-o în pădure.

Tonia e cu Saşa de patru ani, suficient timp cât să cunoşti cu adevărat pe cineva. Dar poate că asta e şi problema?

— În pădure?

— Cred că am văzut pe cineva.

Are un ton atât de serios, că pe Tonia o pufneşte râsul.

— Ai răpit pe cineva?

— Ar fi fost mai bine. Apucă un sac şifonat, care atârna de scaunul lui, şi îşi vâră ambele mâini deodată în el, de parcă ar trebui să se lupte cu ce e înăuntru, iar în momentul în care vede ce era în sac, Tonia scoate un ţipăt scurt şi ascuţit.

— Ai mai văzut aşa ceva? întreabă Saşa.

Mai văzuse, în magazinele de jucării din Petrograd, dar nu chiar ca *asta*.

— Cred că a lăsat-o unul din săteni acolo, ca să te sperie, spune Saşa, iar ea ştie că o să-i roage pe prietenii lui din CEKA să facă o vizită în Popovka şi ştie ce presupune o asemenea vizită. Brutalitatea celor din CEKA faţă de săteni nu îl deranjează pe el în măsura în care o afectează pe ea. *După cum s-au purtat cu noi amândoi, Tonia, de ce îţi mai pasă ce se întâmplă cu ei?*

Pentru prima oară, Tonia s-ar putea să fie de acord.

E o păpuşă mică, de porţelan. Saşa îi netezeşte părul blond şi des, îi ridică cu degetele genele ca nişte picioare de păianjen. Ochii sunt negri.

E o păpuşă care seamănă cu ea. Care a fost făcută să semene cu ea.

CAPITOLUL 15

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Eduard Daineko a ales o bombă de restaurant, cu scaune decolorate din plastic şi un casetofon care rulează o casetă. Sunt grămezi de vase murdare pe fiecare masă. Mă sufoc de la fumul de ţigări ieftine. După ce Daineko ne-a acostat ieri la târgul Vernissage, a zis că ar fi mai bine să se întâlnească cu mine azi, aici, ca să stăm de vorbă cum trebuie.

Azi, Lev are nişte comisioane de făcut, împreună cu Aleksei. Iar eu simt că am avut mereu nevoie să fac asta pe cont propriu.

Daineko împinge peste faţa de masă vâscoasă o farfurie cu pelmeni, colţunaşi, fără vreo garnitură. Arată ca un cuib de pasăre plin cu ouă.

— Deci mai ai păpuşa. Îşi suflecă mânecile, lăsând la vedere o mulţime de tatuaje foarte grafice. Dar nu, nu e lucrarea mea.

Transpiraţia îmi alunecă pe ambii obraji. De paisprezece ani, m-am dus la culcare în fiecare seară cu ura clocotindu-mi în stomac şi cu gândul la omul care stă acum în faţa mea. Hotărâtă să nu mă transform în mama, hotărâtă să nu cad în capcana neguroasă a pastilelor şi a autoflagelării, am ţinut strâns de acea ură. Mi s-a răspândit în fiecare parte a corpului, mi s-a amestecat cu sângele şi acum simt cum năvăleşte când ne uităm unul la

celălalt. Vrea să fie civilizat? Crede că timpul care a trecut a spălat din sângele pe care l-a vărsat?

— De ce ai lăsat-o în urma ta? îl întreb direct.

Se apleacă şi taie cu cuţitul din pelmeni, de parcă ar crede că motivul pentru care nu am început să mănânc este că nu ştiu să folosesc tacâmurile. În mintea mea, *bărbatul ăla* a fost mereu ancorat într-un anume moment din timp. La fel ca oamenii pe care i-a omorât, nu îmbătrâneşte niciodată. Dar acum e mai aproape de mine ca oricând şi îmi dau seama că adevăratul Eduard Daineko are o vârstă. Cincizeci, poate. Cincizeci şi cinci. Din colţurile ochilor îi răsar riduri fine, ca nişte aţe. Părul a început să îi albească la rădăcină.

— Am lăsat-o pentru tine, spune, punând cuţitul jos.

— Pentru mine?

— Eşti fiica mea.

Mă aud râzând. Asta e imposibil.

— Eu şi Katia am avut o legătură, spune el. Una care a durat aproape doisprezece ani, până la momentul acela. Eşti copilul meu.

Îmi întorc privirea şi văd scântei de lumină explodând precum artificiile. Acesta e bărbatul care i-a ucis pe sora mea şi pe tatăl meu adorat. Doi oameni nevinovaţi. A ucis-o şi pe mama, doar că durat mai mult. Nu avem acelaşi sânge.

E imposibil.

— Nu a fost intenţia mea să ucid pe nimeni, Raisa, spune. Dacă aş fi vrut asta, nu m-ai fi văzut. Nimeni nu m-ar fi văzut. Eram acolo ca să-i cer Katiei să aleagă între mine şi soţul ei şi am adus cu mine păpuşa pentru că nu ştiam care va fi alegerea ei. Voiam să ai ceva de la mine. Indiferent de alegere.

— Dar de ce o *păpuşă*? întreb, ameţită.

Pare surprins.

— Katia mi-a spus că le colecţionai. Am văzut colecţia cu ochii mei, în apartament. De mai multe ori.

Ce văzuse era colecţia *ei*. Şi asta înseamnă că a fost în apartamentul *nostru*. De mai multe ori. Îmi şterg faţa cu şervetul. Simt cum începe să capete contur o migrenă îngrozitoare.

— N-am ştiut că n-o să fie acasă în seara aia. Credeam că era în vizită la prieteni sau ceva de genul ăsta. Când am ajuns acolo, am avut o confruntare cu tatăl tău şi... Oftează. Sora ta a intrat în cameră. Şi lucrurile au scăpat de sub control.

Lucrurile au scăpat de sub control, aşa descrie el ce s-a întâmplat.

— A fost o tragedie, Raisa.

O tragedie.

Spune asta de parcă e ceva ce am văzut la ştiri. Ceva ce s-a întâmplat altor oameni. Ceva de care putem să ne debarasăm, amândoi. Eu, una, nu pot să mă debarasez de asta. Dar nici nu mai pot rămâne aici, în momentul de faţă. Mă ridic, îmi iau geanta şi îmi croiesc drum afară din restaurant, prin umiditate, fum şi mulţimea de clienţi.

Afară încep să vomit, spre şocul câtorva privitori.

Gâfâi şi icnesc până când nu mai e nimic de dat afară, apoi o rup la fugă. Nu ştiu prea bine zona, dar alerg ca şi cum aş fi urmărită, iar oamenii îmi aruncă priviri nedumerite, când trec pe lângă ei. Probabil cred că sunt străină, când îmi văd hainele şi starea de panică. Şi că asta e prima mea vară în Rusia. Dar nu e.

Am trăit unsprezece veri din viaţa mea aici. Încă o trăiesc pe ultima.

La metrou. În jos pe scările rulante. Subteran. Nu mă pot opri pentru că, dacă mă opresc, s-ar putea să încep *să*

gândesc, iar dacă încep să gândesc, s-ar putea să mi se pară că are sens. Ceea ce mi-a spus el ar putea să înceapă să pară real. Migrena e sfâşietoare, mă înţeapă în tâmple, când ajung la blocul unde stă Aleksei. Când încerc să descui uşa, mă tai cu cheile. Pare că Aleksei şi Lev nu s-au întors încă, aşa că măcar nu sunt nevoită să explic de ce am hainele murdare de vomă, de ce e sânge pe scări, de ce nici măcar nu pot să respir.

Când ajung în apartament, bâjbâi după telefon şi îl mânjesc când încep să formez numărul. Operatorul îmi face legătura.

— Alo? răspunde Richard.

— Eu sunt. Eu sunt.

— Bună, Ro, spune el, cu afecţiune. Nu mă aşteptam să te aud azi.

— Richard, eu...

— Scuze, tocmai a venit tata. Plecăm la Londra. Trebuie să fug. Putem să vorbim mâine? O să...

Legătura se întrerupe. Conexiunea de aici la Oxford a fost mereu slabă. Dar nici nu contează pentru că nu am nevoie de încurajările lui Richard şi nici măcar nu am nevoie să vorbesc cu cineva. Am nevoie doar de un memento că pot să intru oricând vreau în lumea lui Rosie. Că nu am fost absorbită de vârtejul vieţii mele anterioare atât de mult, încât să nu mai pot ieşi niciodată de aici.

Raisocika...

Zoia nu mi-a mai rostit numele până acum.

Asta nu se întâmplă, de fapt. Nimic din toate astea nu se întâmplă.

— Pleacă, strig pe holul gol. Te rog... nu ştiu cine eşti. Dar te rog, lasă-mă în pace...

Raisocika...

— Taci! Ridic telefonul, cu tot cu receptor, şi îl arunc în perete. Nu mai pot să fac asta! Pleacă! Pleacă!

Linişte. Cad în genunchi şi iau telefonul. Din fericire, e intact. Deschid uşa bucătăriei, cu durerea bubuindu-mi în cap. Îmi fac un ceai şi îl beau cât încă e prea fierbinte, apoi mi se face şi mai rău. Poate de la cât am vomitat. Trebuie să mă întind în pat. Scot coşul de gunoi şi, când sunt pe punctul de a arunca frunzele de ceai, observ ceva în gunoi.

Fotografia Toniei. Mototolită.

Tonia. Am uitat de ea. Eduardo Daineko a avut mereu acest efect asupra mea. Mă face să uit de orice altceva. Apuc coşul şi îl răstorn, îl scutur ca să cadă tot din el. Cioburi de sticlă cad ca mărgelele. Nu arată ca şi când cineva ar fi scăpat fotografia pe podea. Cineva a spart-o cu ciocanul. A distrus-o, fizic, violent.

În gunoi, mai e o fotografie.

Mă aşez pe podea. Fotografia asta e dintr-o hârtie mai subţire decât cealaltă, pare decupată dintr-un ziar, şi înfăţişează un tânăr care vorbeşte unei mulţimi uriaşe, de la un balcon înalt. E izbitor de chipeş. Cred că a fost ascunsă în ramă, în spatele fotografiei cu Tonia şi copiii. Nu pot să-mi dau seama de unde altundeva ar fi putut să apară. Şi, în general, nu prea pot să îmi dau seama de nimic.

Valentin Andreiev, Moscova, 1921, e scris pe fotografie.

Valentin Andreiev. Nu ştiu numele, dar e ceva foarte familiar la individul din imagine. Nu în acelaşi fel în care Tonia îmi pare familiară, ci într-un mod mai subtil, subliminal. Să fie, poate, linia maxilarului? Forma sprâncenelor? Sau felul în care arată la costum şi cravată? Calitatea fotografiei nu e prea bună, dar aşa poţi să îţi imaginezi mai mult. Aproape că aud o voce ce se ridică

deasupra mulţimii, o voce care încearcă să schimbe istoria, o voce care acoperă orice alt sunet...

Ca a lui Aleksei.

Aleksei, singura persoană în afară de mine şi de Lev care ştia despre fotografie... şi care a fost singur în apartament de atunci.

El trebuie să fi făcut asta.

Dar *de ce*? Şi cine ar face aşa ceva?

Trebuie să mătur toate cioburile şi să le arunc înapoi la gunoi. Trebuie să arunc şi frunzele de ceai. Vreau şi acum să mă întind în pat, dar nici nu pot să mă mişc. Simt ceva pe obraz, apoi aud un sunet şi îmi dau seama că vine de la mine. Plâng, deşi eu nu plâng absolut niciodată. Vărs toate lacrimile pe care nu le-am vărsat pentru papa şi Zoia, lacrimile pe care nu le-am vărsat când am ajuns cu mama în Anglia, lacrimile pe care nu le-am vărsat când am aflat că mama murise. Fuseseră întârziate, precum comenzile la restaurant, iar acum veneau toate odată. S-ar putea să nu se oprească niciodată.

Stau culcată pe-o parte, prefăcându-mă că dorm. Lev şi Aleksei s-au întors. Îi aud vorbind pe hol. Lev spune că are impresia că nu mă simt bine, iar Aleksei îşi exprimă şi el îngrijorarea.

Mâine, Aleksei va pleca într-o călătorie de patru zile la Novosibirsk. Alte conferinţe, alte dialoguri, alte pagini în cartea fizică a vieţii sale. Iată-l pe *Ultimul bolşevic*, e aici, ca să-l vadă toată lumea.

Mă întorc cu faţa în sus şi clipesc uitându-mă în tavan. *Ultimul bolşevic* e o poveste scurtă. Aleksei nu dă nici un detaliu despre viaţa lui de dinainte de a fi arestat, cu toate astea, viaţa aceea trebuie să fi fost complet dată peste cap. Nu spune nimic nici despre cum trebuie să se fi simţit când a aflat că va fi trimis la Canalul Marea Albă. Le oferă

cititorilor detalii viscerale despre viaţa lui în exil, ce făcea zi de zi, despre dificultatea de a supravieţui într-un loc care nu fusese destinat oamenilor. Te transportă acolo.

Dar această imagine evocatoare serveşte doar la distragerea atenţiei de la tot ce nu figurează acolo: el, el însuşi, persoana lui.

Unde e el în propria-i carte?

Sub masca aceasta, Aleksei Ivanov e carismatic şi convingător. Fără îndoială, e o mască pe care a cultivat-o de-a lungul timpului şi cu siguranţă reprezintă o parte din el, poate latura lui pe care o preţuieşte cel mai mult, dar e totuşi o mască. Oricine ar fi el cu adevărat, e undeva ascuns sub mască.

Sau poate că şi-a distrus acel sine, aşa cum a făcut cu rama fotografiei.

— Ah, eşti trează.

Mă ridic încet. Îmi simt faţa iritată de la atâta plâns. Când Lev îmi întinde paharul cu apă, trebuie să mă silesc să iau o gură. La Moscova, apa de la robinet e stătută şi cu un gust acru, de var, dar îmi spală rămăşiţele de greaţă.

— Cum a rămas ieri cu Daineko? întreabă Lev.

Îi spun tot: despre tatuajele de pe braţele lui Daineko, păpuşile despre care el credea că erau ale mele, motivul pentru care papa şi Zoia au murit. Cu cât explic mai mult, cu atât are mai puţin sens. Poate că Eduard Daineko l-a ucis pe tatăl meu într-o criză de furie, în timpul unei confruntări aprinse. O crimă pasională. Asta aş putea să cred. Dar de ce şi pe Zoia? Un ucigaş plătit, să omoare din greşeală o adolescentă? Ceva nu se leagă. Şi nu e ca şi cum s-ar fi temut să lase în urmă martori. În fond, pe mine m-a lăsat în viaţă, chit că eram sau nu fiica lui. A lăsat-o în viaţă pe femeia care i-a dat drumul în clădire.

De ce? Doar ca să fie crud? Să fie eficient?

— Ai aflat ce căutai, spune Lev. Acum ştii de ce era acolo.

— Da, dar acum mă gândesc... Îmi simt obrajii fierbinţi. Vreau mai mult!

— Ce anume vrei?

— Povestea spusă de el a fost un fel de... dezinformare. Ca şi cum ar fi vrut să mă împiedice să aflu ceva. Simt că acum sunt şi mai departe de adevăr.

— Pentru tine e foarte important adevărul.

Credeam că mi-am vărsat deja toate lacrimile, dar se pare că nu. Am senzaţia că ieri mi s-a spart o ţeavă undeva în spatele ochilor şi că va tot continua să curgă.

— Toţi membrii familiei mele sunt morţi, spun, cu tărie. Adevărul e tot ce mi-a rămas.

— Nu am vrut să...

— Aşa că da, îmi pasă şi aş face orice să ajung la adevăr.

Pauză.

Îmi pun o mână pe frunte. Ard.

— Scuze că am ţipat.

— Asta nu se cheamă c-ai ţipat.

— Ba în Anglia aşa se cheamă.

Lev zâmbeşte.

— Vreau să mă mai uit pe caietul mamei cu povestiri, mormăi eu. Vreau să-mi testez teoria. Despre tata. Şi despre un cod. Poţi să mă înveţi să citesc scrisul de mână? Trebuie să iau literă cu literă...

— Ai febră atât de mare, că o simt de aici, spune. Odihneşte-te. Orice altceva poate să mai aştepte.

Mi-e şi cald, şi frig, am nişte frisoane care mă zgâlţâie până la os, apoi simt ceva – pe cineva – trasând un cerc în jurul cotului meu. Delirezi, Ro, îmi spun, ai halucinaţii, ţi se pare că simţi vârful unui deget. Degetul Zoiei. Obişnuia să

facă gestul ăsta când eram mici, chiar înainte să îmi strige în ureche: *Trezeşte-te, Raisa, trezeşte-te chiar acum!*

Aici, în Moscova, frica de ea a devenit mai puternică.

Şi Zoia a devenit mai puternică.

În Anglia, ea părea să fie în lumea ei, şi eu în a mea, şi câteodată lumile se suprapuneau, alteori nu. Dar acum e tot timpul aici, în lumea mea. E *prezentă*. Poate să stea la capătul celălalt al canapelei, jucându-se cu părul şi cu bărbia sprijinită în palmă. Zoia, cu râsul ei scurt şi sarcastic. Zoia, cu oftatul ei nerăbdător: *Grăbeşte-te, Raisa. Nu mai face asta, Raisa. Sunt ocupată, Raisa, du-te şi joacă-te singură!*

Hai, Zoia. Te rog...

E aici. Ştiu că e aici.

Cred în tine acum. Chiar cred...

Poate să mă audă.

Raisocika, spune, şi pentru prima oară de când a murit, Zoia umple camera cu mirosul *ei* – mirosul acela de şampon Ivuşca, doi-în-unu, pe care îl folosea şi ziua şi seara şi care era într-un recipient din sticlă, cilindric, şi făcea o spumă nebună, iar ea folosea mereu atât de mult, încât noi, restul, trebuia să drămuim ce rămânea – şi când face asta, eu mă topesc de un dor copilăresc după sora de care nu prea am avut parte. Mama fusese balerina, dar la fel de bine ar fi putut fi şi Zoia. Era mereu prea sus pentru ca braţele mele să o poată atinge.

Aş putea să o ating acum, dacă aş vrea. E reală.

Pe unde s-o apuc, Zoia? M-am înşelat crezând că sunt în stare să fac asta. Nu ştiu dacă pot. Nu ştiu nimic. Nu sunt sigură de nimic. Am nevoie de tine.

Dar deja a dispărut.

CAPITOLUL 16

ANTONINA

Leningrad (Sankt Petersburg), primăvara anului 1924

Tramvaiele merg încet, pe străzi sunt puţine maşini sau trăsuri, iar peste oraş s-a aşternut liniştea. Acolo unde cândva erau magazine pline, la subsol, o băcănie, o brutărie, o ceasornicărie, acum au rămas doar ferestre întunecate şi balustrade goale. Pare târziu, ca şi cum oraşul ar fi adormit deja, deşi e abia miezul zilei.

Tonia coteşte pe bulevardul mai îngust şi verifică adresa pe care i-a dat-o Natalia. Da, asta e clădirea, înaltă de patru etaje, din granit gri-cărbune, cu balcoane frumos ornamentate. Poarta către curtea interioară e deschisă. Inima îi bubuie în piept. Multe dintre casele elitei imperiale au fost schilodite de la Revoluţie încoace şi transformate în apartamente comunale; ştie asta, dar nu îşi poate imagina cum de poate trăi Valentin într-o clădire care seamănă cu un palat.

— Hei, tu, strigă cineva de la unul din balcoanele mai apropiate, la cine ai venit? Soneria e stricată!

— Valentin Andreiev, spune Tonia, mijind ochii.

— Cobor acum!

Aşadar, aici locuieşte. Tonia face paşi de colo-colo, în timp ce aşteaptă. O chinuie gândul că toată treaba asta e doar un truc de-ale Nataliei Burzinova: bineînţeles că Valentin nu locuieşte aici şi bineînţeles nu e pe moarte. Speră că aşa stau lucrurile. Natalia şi jocurile ei. Contesa

trebuie să fie plictisită, toată lumea o crede moartă, nimeni nu i se mai adresează cu titlul de pe vremuri...

Interiorul e slab luminat şi nu îşi dă seama unde o conduce străinul ăsta. Urcă pe scara principală. Bărbatul vorbeşte în timp ce urcă, spunându-i că întreg etajul superior îi aparţine dramaturgului-poet-scriitor Pavel Katenin, dar că acesta s-a mutat la Moscova. Acum, acolo locuieşte tovarăşul Andreiev şi soţia lui cu ochi limpezi. *Tovarăşa Andreieva cântă la pian ca o zeiţă,* spune el, entuziasmat.

Tonia uitase de Victoria şi de celebrul ei tată. Continuă să urce cu greu scările, pas cu pas, balustrada de marmură e rece ca gheaţa în mâna ei şi se minunează să vadă cât de sus au ajuns acum cei din familia Katenin. Peste toate familiile astea. Peste tot întunericul.

Femeia care deschide uşa casei lui Valentin are faţa îngustă ca a unui ogar.

— Cu ce vă ajut? întreabă, iute, cu mâinile în şolduri.

Întotdeauna îţi dai seama că cineva e servitor după mâini, spunea mama. *Sunt atât de aspre, că nu pot să simtă un fulg în palmă*.

Dar Valentin nu ar angaja niciodată o servitoare.

— Aici locuieşte Valentin Andreiev? se bâlbâie Tonia.

Femeia se îndepărtează cu paşi greoi. Se întoarce repede şi spune că Valentin este acasă. Tonia e condusă în salon. În mijlocul încăperii se află un şezlong, înconjurat de alte scaune decorative. Deasupra şemineului sunt rafturi încărcate cu piese de porţelan. Tapiseriile de pe pereţi sunt din mătase de un verde-primăvăratic, iar covorul e ţesut cu modele elaborate.

E o cameră ce şi-ar avea locul în casa de pe Fontanka.

Toniei încep să-i tremure mâinile: un tic nervos pe care îl are de demult. Se aşază pe ele. Când se uită spre uşă, simte cum i se îmbujorează obrajii.

Valentin stă acolo, în picioare.

— Tonia, rosteşte el, ca şi cum i-ar fi trecut numele printr-un gherghef. Chiar tu eşti.

Toniei i se usucă gura. Se ridică şi ea în picioare, un pic ameţită, strângându-şi mâinile la spate. S-a pregătit pentru momentul ăsta, a repetat, aşa cum făcea el pe vremuri. Înainte, îl invidia pentru siguranţa de sine, pentru capacitatea lui de a se adresa celor o mie de oameni care-l ascultau, dar uneori poate fi mai greu să vorbeşti cu o singură persoană. Nu iese nimic, nici măcar un cuvânt. Imaginea lui e tot ce vede, gândeşte, cunoaşte.

Are părul mai scurt decât îşi amintea ea, fără onduleurile acelea delicate, o barbă de câteva zile de-a lungul maxilarului şi unul, două riduri pe faţă. Nu mai e doar un tânăr bolşevic, dar tot mai are aerul acela de energie neconsumată. De visuri neîmplinite.

Simte că ceva o inundă, o copleşeşte, ceva teribil de familiar.

Se uită unul la celălalt. Privirea lui o face să întoarcă ochii în altă parte, îi spune că şi el s-a gândit la ea, înainte de momentul ăsta, că nu a uitat nimic. Că poartă cu el povestea lor, la fel ca şi ea.

— Contesa..., se hazardează ea, dar Valentin tace. Natalia Burzinova, continuă ea. Îi e foarte greu să respire. Ea mi-a spus...

— Nu mai sunt contese în Rusia, spune Valentin.

Vocea lui e calmă, dar conţine un vag... ce să fie, oare? Dispreţ? Scepticism? Dorinţa ca ea să nu-şi fi arătat vreodată faţa pe aici? Privirea ei o caută pe a lui şi, chiar când Tonia se gândeşte că a greşit, inexplicabil, că nu ar fi

trebuit să vină, el zâmbeşte. Ei i se strânge stomacul. Ştie acum ce simte, ce a simţit dintotdeauna; o ştie şi el. Nu strălucirea Nopţilor Albe o făcea să se simtă vulnerabilă, goală, sălbatică. Ci el.

Valentin nu e deloc bolnav. Nu a arătat niciodată mai bine. Tonia îşi aminteşte pudra de faţă vâscoasă a Nataliei, buzele ei precum crusta de pâine, firele albe iţindu-se prin păru-i roşu. Contesa trebuie să-şi fi pierdut minţile, cu ani în urmă, din cauza presupusei pierderi a copiilor ei; e cea mai generoasă explicaţie la care se poate gândi cineva pentru această bizară şaradă.

Valentin se aşază pe sofaua din faţa ei şi toarnă ceva de băut pentru amândoi.

— Vasăzică, ai crezut că sunt pe patul de moarte?

Tonul lui e relaxat, iar cuvintele, jucăuşe.

Tonia se scufundă şi mai adânc în şezlongul ei.

— Mi-a fost teamă de asta.

— Şi dacă eram pe moarte, ce ai venit să-mi spui?

Se abţine să răspundă, încearcă să-şi recapete răsuflarea.

— Acum câţiva ani, am văzut o fotografie cu tine, spune ea în schimb, auzindu-şi vaga disperare din voce, în *Krasnaia Gazeta,* chiar pe copertă.

Valentin acceptă schimbarea de subiect.

— Piaţa Revoluţiei din Moscova, comentează el. Tocmai mă întorsesem din război. Se lasă pe spate în scaun şi oftează. Nu mai ţin discursuri.

— Ce faci acum? îl întreabă politicos, dar cu inima bătându-i cu putere în piept. Arată de parcă timpul nu ar fi trecut deloc peste el! Îmbrăcat simplu, cu gulerul ridicat, nasturii încheiaţi strâmb, aduce încă bine cu muncitorul din fabrică, cu revoluţionarul de pe vremuri, chiar dacă acum locuieşte într-un apartament cu draperii de mătase,

bibelouri din porţelan şi o servitoare pe fundal, bătând din aripi ca un liliac. E tot Valentin pe care îl ştia, dar acum aparţine, într-un fel, altcuiva.

Gândul ăsta e dureros, înţepător. Şi-l alungă din minte.

— Oficial, lucrez pentru Comisariatul Poporului pentru Educaţie.

— Şi... neoficial?

— Nu ar trebui să spun.

— De ce nu? Ai devenit contrarevoluţionar? Intenţia ei a fost să tachineze, cu un aer nonşalant. În loc de răspuns, Valentin aprinde o ţigară, acoperind-o cu o mână. Fumul îi ascunde faţa şi ochii i se umezesc, dar are o expresie pe care ea o recunoaşte. A văzut-o de multe ori. Iată-l iar, veşnic nemulţumit cu starea de fapt a lucrurilor, visând mereu la următorul lucru imposibil. *Nu face asta*, vrea să strige, *nu face asta*. Are să o convingă şi pe ea să îşi dorească lucruri imposibile. Nu eşti, spune ea, cu glas tare.

— Hai să nu mai vorbim despre asta, zice el.

— Ai totul acum. Uită-te numai la locul ăsta.

— Nu e locul meu, e al lui Pavel. Şi nu contează ce am eu. Contează ce au oamenii.

— Nu te mai gândi la oameni, Valentin! Mai trăieşte şi pentru tine!

— Deci de-asta ai venit, după toţi anii ăştia? întreabă el, mai aspru decât înainte. Să-mi spui mie ce viaţă să trăiesc? Nu eşti mulţumită de cea pe care ţi-ai ales-o *tu*?

Curentul s-a ridicat în sfârşit la suprafaţă, şi acum ea înţelege. Chiar dacă se pot comporta politicos unul în prezenţa celuilalt, el nu se va gândi niciodată la ea cu afecţiune. Dar încă poate să schimbe asta – poate să-i explice că nu a ales niciodată *cealaltă* viaţă. Nu l-a ales niciodată pe Dmitri. A fost închisă împotriva voinţei ei; a

fost prizonieră. Şi când l-a văzut după aceea pe Valentin, el era cu Victoria şi...

— Iartă-mă, spune el, trăgând din ţigară. Câteodată nu mă recunosc.

— Nu e treaba mea, răspunde rapid Tonia, sustrăgându-se propriilor gânduri.

— Iubesc Partidul, spune el. Fac ceea ce fac pentru că susţin socialismul adevărat. Au trădat Revoluţia, Tonia. Am crezut că va fi mai bine, pe la începutul anului, când a murit Lenin. Dar i-a urmat Koba, şi acum nu mai există nici o soluţie în afară de acţiune.

Trădare. Bineînţeles – aprecierea lui Valentin, odată pierdută, e pierdută pentru totdeauna. Dar merge pe un teren periculos; prin prisma prieteniei lui Saşa cu cekiştii, Tonia ştie exact cât de periculos. Teroarea Roşie a lui Lenin ar fi trebuit să ia sfârşit; brigăzile grânelor nu mai roiesc prin ţară; listele trădătorilor nu mai apar în ziare. Dar cei din Ohrana ţarului fuseseră nişte amatori, copii care jucau un rol, prin comparaţie cu CEKA bolşevică, cunoscută acum sub numele de OGPU. E departe de a fi un joc.

— Valia? Se aude o voce de pe hol. Unde eşti?

— Aici, răspunde el, stingând ţigara. E soţia mea, îi spune Toniei.

La auzul acestui cuvânt, a acestui fapt de neclintit, de neatins, Tonia îşi dă voie în sfârşit să se întrebe, pentru o clipă lungă, dacă s-ar fi căsătorit cu *ea*, *în timpul vieţii lor.* Dacă ar fi fost fără nici o ceremonie, petrecere sau coroană în care să i se încâlcească părul. Fără musafiri care să cânte, fără întoarcere agale în baia comunală sau sentimentul de nelinişte cuibărit în stomac.

Dar când începi să te întrebi, obişnuia să spună mama, *o mie de alte întrebări o să se dezvăluie şi o să apară ca florile sub soare. Vor fi de neoprit*.

Şemineul toarce ca o pisică, iar lumânările aşezate pe masa acoperită sunt aprinse şi aruncă umbre care dănţuiesc pe perete. Salonul e dominat de o bibliotecă masivă din lemn de mahon, unde sunt aranjate enciclopedii legate în piele. Tonia atinge vitrina, lăsând intenţionat urme de degete. Lui Pavel Katenin îi plac cu siguranţă seturile care se asortează. Colecţiile. La fel cum îi plăceau lui Dmitri.

Simte un val de dispreţ intens, deşi nu l-a cunoscut niciodată pe Pavel.

— Poţi să împrumuţi orice carte vrei, zice Victoria, din spatele ei. Tatălui meu nu-i foloseşte oricum la nimic.

Tonia priveşte rafturile.

— Sunt doar enciclopedii?

— Trebuie să fie şi Puşkin pe undeva.

Tonia nu i-a vorbit niciodată Victoriei despre iubirea ei pentru Puşkin; e sigură de asta.

— Mulţumesc, spune, fără să se uite la Victoria.

— I-ai frânt inima. Cu poemul ăla.

Acum se uită la ea.

— Poemul?

— *Te-am iubit*... nu mai ştiu mai departe.

Toniei i se face frig.

— Despre ce vorbeşti?

— Când Valentin s-a întors de la război, începe Victoria, cu glas încordat, mi-a spus că noi doi niciodată... că nu mă iubeşte. De atunci, căsnicia noastră există doar în acte. A vrut să divorţeze, dar l-am implorat să n-o facă. Mai mult de dragul tatălui meu. Ferească Dumnezeu să-l dezamăgesc pe papa, zâmbeşte ea, fără să fie câtuşi de

puţin amuzată. Trăim împreună ca doi prieteni, dar numai ca prieteni.

— Nu am venit aici ca să...

— Am citit scrisorile pe care le-ai trimis, spune Victoria. Ştiu că ai o fiică. Fiica lui Valia. Vocea îi tremură. Le-am ars.

— Le-ai ars, repetă Tonia.

— Nu pot să spun cât... Victoria se opreşte din vorbit. Valentin a intrat în cameră. Le priveşte iscoditor, dar Tonia se întoarce cu faţa către bibliotecă. Închide strâns ochii şi apoi îi deschide iar. Vede reflexia lui Valentin în geamul vitrinei. Aude conversaţia despre călătoria lui la Moscova de mâine. Victoria sugerează să călătorească împreună cu Tonia, de vreme ce Moscova e în drumul către Tula*. Le-am ars*. Mintea i s-a golit. *I-ai frânt inima*. Singurul personaj din Puşkin cu care îl asociază pe Valentin e din *Evgheni Oneghin,* cartea pe care o citea când s-au cunoscut prima dată. S-ar putea să nu-i deosebească niciodată.

— Ce vei face la Moscova? întreabă Tonia, când sunt în tren.

A trecut deja o oră, poate chiar două. Mai sunt multe ore de mers, dar ea se trezeşte numărând secundele. La un moment dat, avea să rateze şansa de a vorbi. *Strigă în gura mare*, îşi spune, *spune-i ce s-a întâmplat, spune-i tot,* dar o parte din ea îşi răspunde: Ce sens are? Cum rămâne cu Saşa, care a avut grijă de Lena în tot acest timp? Şi cum rămâne cu Lena, când o să-i spui despre Lena? *Cum* o să-i spui despre Lena?

Şi deşi toate gândurile astea îi plutesc în minte, nimic nu ajunge pe buzele ei.

— Mă întâlnesc cu cineva, spune Valentin. Neoficial.

— Victoria ştie că lucrezi împotriva Partidului? întreabă ea.

— Vika, da, dar tatăl ei nu, răspunde el, cu o urmă de amărăciune în glas. Pavel rămâne într-o stare de negare. Nu o să mă mai chinui să-l fac să înţeleagă. Dar toţi prietenii şi aliaţii noştri au fost persecutaţi, Tonia. Vânaţi. Au dispărut de pe stradă. Între timp, singurele lumini din Sankt Petersburg sunt în Astoria – deşi acum o numesc Prima Casă a Sovietelor. Pentru elita Partidului, exact cum a fost odată pentru bogaţi. Zâmbeşte ironic. Cum a fost pentru soţul tău.

— L-ai idolatrizat pe Pavel, spune Tonia încet.

— Am fost la un pas de moarte în Samara. Se uită în ochii ei. Dar nu am murit. Mi s-a dat o nouă şansă la viaţă şi am jurat să fiu eu însumi, indiferent ce înseamnă asta. Vezi tu, ştiam deja că lucrurile nu sunt cum ar trebui să fie, chiar înainte să fiu trimis pe front. Ştiam asta, dar m-am dus oricum. Trăiam o minciună. În mai multe sensuri.

Tonia rămâne tăcută. Nu e sigură ce ar putea spune dacă ar vorbi.

— Sunt mulţi care simt la fel. Maxim Gorki e atât de dezamăgit, că a plecat în Europa. Tonul lui Valentin nu mai e introspectiv. Acum vocea lui e la fel ca atunci când era pe podium, fiecare cuvânt e o armă, fiecare frază e muniţie. Dar nu o să plec niciodată. O să rămân şi o să lupt. O să cred mereu în popor.

Trenul ajunge în staţie şi se aud strigăte, şi peste tot lumea se îmbrânceşte şi se îmbulzeşte. Moscova! Coborâre pentru Moscova! Pasagerii încep să se reverse pe peroane. Moscova e deja mai vie decât Leningradul.

— Ţi-e foame? Valentin se întinde după geanta de mână. Trenul pentru Tula soseşte abia mai târziu.

— Stai... aşteaptă!

Tonia aude forfota de afară, vacarmul, sporovăielile. Inima îi bate cu putere, ca aripile unei păsări. Acum că

sunt aici, pe punctul de a se despărţi pentru totdeauna, cu trenurile sosind şi plecând, osiile trăgând cu putere, roţile scârţâind pe şine, ştie ce a oprit-o să vorbească atâta vreme. Acum, cu tot fluieratul strident de afară, nu îşi poate auzi propriile gânduri, iar cineva strigă lozinci politice ca să acopere tot vacarmul: *Tovarăşi! Muncitori şi ţărani ai Rusiei, ascultaţi, ascultaţi!*

— Ce este? spune el, cu un zâmbet în colţul gurii.

— Am încercat să vin la tine, spune ea. În noaptea aceea când trebuia să ne întâlnim pe pod. Am încercat. M-a oprit soţul meu. M-a închis în cameră. Nu mi-a dat voie să ies.

— Nu înţeleg, spune Valentin.

Zâmbetul i-a pierit.

— Aş fi venit la tine, spune ea. Pe tine te-am ales.

— Dar ai scris scrisoarea aceea... poemul, zice, cu glas stins.

— Nu eu am scris-o, răspunde ea în şoaptă. Nici măcar nu ştiu la ce scrisoare te referi. Dar nu am nevoie de nici un poem ca să-ţi spun ce simt, Valia. Odată ai spus că toţi trăim două vieţi şi aveai dreptate, pentru că a început atunci, viaţa *asta* în care te iubesc cum nu am iubit pe nimeni şi nici nu voi mai iubi. M-ai întrebat de ce am venit, de ce sunt aici... de asta. Am venit să fiu cu tine.

El se ridică, îşi mişcă umerii încet, ca şi cum urmează să plece, dar nu o face.

Tonia se ridică şi ea.

Nu-i vine să creadă că face asta, nu-i vine să creadă că şi-a găsit curajul. Se duce către el şi îl prinde de mână.

Nu s-au mai ţinut de mână până acum.

El se întoarce pe jumătate.

M-am gândit la tine tot timpul...

Nu e sigură care din ei a zis asta. El lasă capul în jos, îşi atinge gura de obrazul ei şi o lasă să alunece pe piele. Nu merge mai departe. A mai ţinut-o odată aşa, acum mulţi ani, într-un tramvai atât de plin de oameni, că se revărsau pe la colţuri ca o plăcintă rulată. Pe deasupra capetelor pasagerilor treceau bani şi bilete, iar tramvaiul a frânat brusc, a propulsat-o înainte şi a aruncat-o în braţele lui. Nu i-a mai dat drumul.

A fost momentul când a înţeles pentru prima oară ce simţea el. Apoi, când el se uita pe deasupra mulţimii, ea era singura pe care o vedea.

Îşi spun la revedere în faţa gării. Valentin a zis că va veni la Otrada după ce îşi termină treaba la Moscova şi bineînţeles că e mai bine ca Tonia să se întoarcă singură acum, ca să poată vorbi cu Saşa, să o pregătească pe Lena. Cu toate astea, brusc, fără un motiv întemeiat, Tonia îşi doreşte ca Valentin să călătorească cu ea. Să vină cu ea acum. Şi să nu mai plece niciodată de lângă ea.

— Nu pot, spune el. Persoana cu care mă întâlnesc şi-a asumat anumite riscuri.

— Dar mai trebuie să-ţi spun ceva, spune ea, năvalnic.

Încă nu i-a vorbit despre Lena, gândindu-se că mai bine va face asta la Otrada, când mintea lui va fi în altă parte decât la îndatoririle *neoficiale,* dar o să-i spună acum. Acum ar face orice să-l păstreze lângă ea. Nici măcar nu ştie de ce.

— Le-am dat cuvântul meu de onoare, explică el, răbdător.

— Nu ştiu dacă poţi să le ai pe amândouă…

Ce tot spune? Ce vrea să spună? Ce e senzaţia asta electrizantă pe braţe, ca şi cum tocmai s-ar fi atins de ceva, în treacăt?

— Nu pot să trăiesc două vieţi, asta vrei să spui?

— Fii serios, Valentin!

— Sunt mai serios ca niciodată. Valentin o ia de mâini şi îi zâmbeşte. O să fim împreună curând. Nimic nu o să mă ţină departe de tine. Şi mi-ai explicat deja de atâtea ori traseul către Otrada, încât am impresia că pot să ajung acolo şi în somn.

— Bine. Simte ceva ud şi murdar pe pleoape. Dar promite-mi…

— Îţi promit, *milaia*. O să vin. Aşteaptă-mă.

Cerul e albicios. Câţiva pescăruşi zboară în cercuri, aproape de nori, dar nu fac decât să-i amintească de stăncuţe. O sărută întâi încet, apoi mai adânc şi mai puternic. O altă promisiune. Valentin a fost mereu plin de promisiuni, se gândeşte ea acum. Pleacă şi se întoarce s-o privească peste umăr. *Aşteaptă-mă, Antonina*, rosteşte el, iar ea se sileşte să-i zâmbească. Soarele a ieşit în sfârşit de după nori. Lumina ajunge şi la ea, cuprinde totul în jur, inclusiv mâinile ei când îşi acoperă faţa şi apasă tare, ca să ţină totul înăuntru. Nu lasă lacrimile să cadă.

Spre surprinderea Toniei, Saşa nu primeşte veştile cu dificultate. Despărţirile lungi înseamnă lacrimi inutile. Spune că va fi mereu în amintirea lui şi că poate acum se va muta într-un oraş nou, într-o casă lângă un râu mare, exact cum şi-a dorit dintotdeauna. Lena, în schimb, e teribil de supărată că Saşa nu o să mai vină la ele de acum încolo şi rămâne posomorâtă zile întregi.

Sosirea lui Valentin o va ajuta, fără doar şi poate.

Tonia aşteaptă şi aşteaptă. O săptămână, două, trei. Dar nu vine nimeni. Se duce la Kalasi, să expedieze o scrisoare. Tot nu vine nimeni. În ziua în care un curier îşi târăşte diligenţa tristă în staţia de releu, ea e acolo şi aşteaptă. S-a obişnuit cu aşteptarea.

Are o scrisoare. Valentin s-a răzgândit, se gândeşte. Nu o mai vrea.

Dar scrisoarea nu e de la Valentin.

Acum vei şti cum m-am simţit eu.

Ce e corect, e corect, draga mea.
Până când ne vom revedea...
Nataşa.

CAPITOLUL 17

VALENTIN

Insulele Soloveţki, Marea Albă, vara anului 1925

Ordinele au venit de la adjunctul comandantului: prizonierii vor săpa gropi în linie dreaptă. Vor face o autostradă doar cu ajutorul lopeţilor. Cinci sute de mii de metri cubi de săpături.

Mirosul care vine de la Râul Negru, din apropiere, e sărat şi putred. Ţânţarii sunt mari cât pumnul. O negură mlăştinoasă pluteşte peste vale, străpunsă doar de strigătele gardienilor. Prizonierii sunt aliniaţi în coloană şi îşi aşteaptă uneltele.

— Mi-ar prinde bine o cazma, mormăie bărbatul de lângă Valentin.

Lui Valentin i se dă o cazma şi i-o oferă vecinului, căruia îi dăduseră un târnăcop, iar acesta rămâne cu gura căscată.

— Te crezi mai bun, nu-i aşa? mârâie. Crezi că nu eşti ca noi, ceilalţi?

Valentin ştie că e exact ca toţi ceilalţi. Va munci la fel ca toţi ceilalţi, în timp ce transpiraţia o să i se scurgă pe corp şi ţânţarii o să-i sugă sângele. Ca toţi ceilalţi, o să taie buşteni şi piatră şi o să niveleze munţii cu mâna, ca să construiască o autostradă care duce de nicăieri către nicăieri. E ca toţi ceilalţi, deşi a fost comisar, comunist, deşi îl cunoaşte personal pe Iosif Stalin. Chiar dacă a fost în rândurile bolşevicilor încă de când erau cel mai mic şi mai improbabil partid din Rusia.

Valentin nu se consideră leneş sau indolent. În tinereţe, a făcut faţă cu brio vieţii din fabrică. Încă îi place munca fizică. Dar asta nu e muncă. Prizonierii cad adesea în genunchi, mor în tranşee, putrezesc acolo, şi două luni mai târziu, când proiectul Valea Râul Negru e brusc anulat, drumul neterminat nu e format din nisip, buşteni, pământ sau pietre.

Lagărul de Muncă Forţată Soloveţki e cunoscut sub numele de Solovki sau cu acronimul SLON, care din întâmplare înseamnă „elefant”. Lui Valentin îi place jocul ăsta de cuvinte. Îi e dor de cuvinte. Noapte, în cazarmă, scrie la lumina slabă a unui bec de şaisprezece waţi, care se balansează deasupra capului său, scârţâind întruna. Face mici însemnări într-un soi de jurnal. *Ieri*: *Am plantat copaci de-a lungul drumului principal. Cincisprezece ore*. Azi: *Am spart lemne. Unsprezece ore*.

Scrie şi scrisori. *Dragă Tonia, te rog să mă aştepţi*, apoi rupe foaia şi o ia de la capăt. *Dragă Tonia, voi supravieţui, îţi jur că voi veni acasă*...

Toţi ştiu că scrisorile astea nu se trimit niciodată, chiar dacă sunt colectate. Nimic nu are sens la Solovki. Mulţi prizonieri nici măcar nu ştiu de ce se află aici. Li se spune că vor fi reeducaţi, reformaţi, refăcuţi spre a deveni cetăţeni sovietici responsabili. Mulţi nu au şansa asta. Sunt omorâţi în bătaie de către gardieni. Omorâţi pentru raţiile de mâncare. Sau lăsaţi să moară, dacă nu ţin pasul cu ceilalţi.

Uneori, nou-veniţii în lagăr îl recunosc pe Valentin şi îl numesc troţkistul. Lev Troţki a căzut total în dizgraţie. E o infracţiune şi să-l fi cunoscut. Valentin argumentează că era cu neputinţă să fii bolşevic în 1917 fără să îl ştii pe Troţki. Au luptat împreună. Erau toţi de aceeaşi parte a baricadei.

Dar nu există baricade. Cel puţin nu la Solovki.

*

Cândva era o mănăstire aici, pe insule, ceea ce nu face decât să-i reamintească lui Valentin de pierderea propriei credinţe. În Partid, în Lenin, în adevărata revoluţie socialistă. Când s-a întors din Războiul Civil la Sankt Petersburg, a aflat de Teroarea Roşie, despre represiunile practicate la scară largă, despre prieteni vechi executaţi. Şi s-a trezit faţă-n faţă cu realitatea că Partidul îşi trădase propriile idealuri. Revoluţia din Octombrie nu schimbase societatea. Proletariatul nu avea să fie niciodată la putere.

S-a alăturat noului curent de rezistenţă. Şi-a spus că ar putea să lupte mai bine din interior, în secret, de pe o poziţie privilegiată. Dar în cele din urmă, nu era decât un alt mod de a fugi de adevăr. Ar fi trebuit să se dezică public de Partid. Ar fi trebuit să strige până când rămânea fără glas, la fel cum o făcuse odinioară.

În schimb, a continuat să fugă.

Nu ştie cine a fost cel care a aflat ce făcea sau cine l-a turnat la OGPU. Procesul lui a durat numai cincisprezece minute şi nimeni nu a catadicsit să-i explice cum ajunsese în boxa acuzaţilor. Valentin şi-a recunoscut cu uşurinţă delictele pentru că îi era *ruşine*, ruşine de toţi anii pe care îi petrecuse fugind. Fugind mereu. Şi acum tot asta face, fuge. Da, acum vede...

Drumul pe care fugise îl adusese aici, în locul ăsta.

La Solovki, sunt numai două anotimpuri. La sfârşitul verii, dispare şi ultima fâşie de lumină şi începe iarna. Anii trec, şi Valentin pierde orice noţiune a timpului. Nu îşi mai aminteşte imagini de acasă. Tot ce vede când închide ochii sunt morţii din şanţuri. Orbul zăpezii, aşa o numesc ceilalţi, ironic. Adevăratul orb al zăpezii.

Dragă Tonia, scrie, dar uneori nu îşi mai aminteşte nici numele ei.

Dragă...

Aşteaptă...

Te rog...

Într-o zi, e suit pe o navă de transport, care pleacă de la Solovki spre neantul apelor din jur. Stă în magazia de marfă, cu capul între genunchi. Prizonierii din jurul lui afirmă că nu pleacă acasă, ci la Canalul Marea Albă. Alţii protestează că nu există Canalul Marea Albă.

Va fi.

În locul ăsta nou, oriunde ar fi el, fie că există sau nu, furtunile iernii sunt atât de năprasnice, atât de pătrunzătoare, încât, chiar şi atunci când lămpile cu parafină sunt aprinse sau tocmai s-a sfârşit o furtună, Valentin tot nu aude şi nu vede nimic.

Singurul lucru pe care îl ştie despre el e că se împarte în două: o parte e cea care umple roabe, se poticneşte printre sloiuri de gheaţă, supravieţuieşte cu apă stătută şi

murdară. Cealaltă parte e cea care se îndepărtează. Oricât ar încerca, nu poate să reunească aceste două jumătăţi ale lui. Separarea minţii de corp e atât de puternică, încât pierde controlul asupra ambelor.

CAPITOLUL 18

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Mă trezesc simţindu-mă mult mai bine. Temperatură normală, cap limpede, canalele lacrimale intacte. Vreau să nu mă mai gândesc la Eduard Daineko, să las explicaţiile lui să se aşeze, aşa că încerc să citesc următoarea carte de pe lista lui Aleksei, o istorie a Revoluţiei Bolşevice şi consecinţele acesteia. E o lectură plictisitoare, sterilă. Îmi lipseşte jurnalul contesei.

Dar în cartea *aceasta* găsesc menţionat numele lui Valentin Andreiev, tânărul care apare în decupajul din ziarul vechi. Şi nu numai asta, ci şi fotografia: *Valentin Andreiev se adresează mulţimii, în Piaţa Revoluţiei, mai 1921*.

Iau nişte notiţe. Valentin Mihailovici Andreiev, născut la Sankt Petersburg în 1896. În 1906 îl întâlneşte pe scriitorul radical Pavel Katenin. Sub tutela lui Katenin,

tânărul Andreiev devine, la rândul lui, o figură proeminentă în cadrul mişcării de rezistenţă. După victoria bolşevică din 1917, Andreiev se căsătoreşte cu fiica lui Katenin, pianista Victoria Katenina; doi ani mai târziu, se întoarce din Războiul Civil triumfător şi e primit ca un erou; în 1924 e deposedat de calitatea de membru de partid şi exilat într-un nou tip de colonie penală, în Insulele Soloveţki, în nord. La Marea Albă.

Primele zvâcniri ale gulagului sovietic.

De atunci, nu s-a mai auzit niciodată nimic de Valentin Andreiev şi nici nu a mai fost văzut.

În centrul pieţei Dzerjinski se află o statuie înaltă, impozantă a lui Felix Dzerjinski, liderul iniţial al poliţiei bolşevice CEKA. În spatele lui *Felix Cel de Fier,* dincolo de traficul care curge în cercuri, se profilează infama Lubianka. Clădirea care adăposteşte sediul KGB-ului e făcută din gresie de un galben-pal. Arată destul de inofensiv.

— Raisa Simonova?

Un bărbat cu o mustaţă impresionantă îmi face cu mâna şi se apropie. Trebuie să fie David Antonovici, de la organizaţia pentru drepturile omului Memorial. Mi-a spus la telefon că mama lui a murit de frig în Kolîma, în estul Siberiei, făcând parte dintr-o brigadă de exploatare forestieră, iar tatăl lui a fost împuşcat la Butovo. Necăsătorit, fără copii şi cu studii înalte, David Antonovici şi-a dedicat viaţa memoriei şi recunoaşterii victimelor represiunii politice, în special sub regimul stalinist.

Ambii lui părinţi fuseseră aici, la Lubianka.

Peste drum, David îmi arată Monumentul Soloveţki, o piatră care a făcut o călătorie anevoioasă din insule până aici, în centrul Moscovei. Amplasarea monumentului, anul trecut, a fost organizată de Memorial, în cinstea vieţilor

pierdute în lagăre. E mic şi neînsemnat, aşezat pe o placă de granit.

Şi totuşi, iese în evidenţă pe fundalul Lubiankăi.

Ne îndreptăm spre piaţa Teatralnîi. David îmi vorbeşte despre munca de cercetare pe care o face, despre materialele pe care le studiază. A văzut şi dosarul de prizonier al tatălui său, un dosar simplu care conţinea o fotografie şi câteva înregistrări ale interogatoriilor. O plăcuţă cu numele, numărul de prizonier, ştampila într-un colţ. Arhivele complete de la Lubianka nu sunt încă publice, dar organizaţia Memorial speră că se vor desecretiza.

— E greu să treci graniţa între Uniunea Sovietică şi lagăre, spune David. De fiecare dată când facem asta, fiecare dintre noi se teme să nu dispară în neant. Am stat acolo unde eşti tu acum, Raisa. La graniţă.

Mă simt un pic ameţită, ce-i drept.

— Nu s-a găsit niciodată nimic despre Valentin Andreiev?

— Din păcate, nu. Doar ce găseşti în orice carte de istorie. A fost arestat chiar aici, la Moscova. Se presupune că a murit pe insulele Soloveţki. Dar cine ştie? Multe dovezi au fost distruse în deceniile care au urmat. Atât de mulţi oameni au dispărut fără urmă.

Aleksei mi-a spus ceva asemănător, despre oameni care au dispărut. Pierduţi în istorie.

Dar oameni care *reapar*?

Dacă Valentin Andreiev a fost trimis în exil şi s-a întors sub numele de Aleksei Ivanov?

Încă mi-e greu să reconciliez personalitatea calmă, aşezată a lui Aleksei cu gestul de a sparge o fotografie înrămată, dar el trebuie să fi fost. Evident, ceva din fotografia aceea l-a provocat.

O *cunoştea* cumva pe Tonia?

Să fie ea femeia pe care încearcă să o găsească?

Am presupus că Kukolka era o iubire de demult, o rudă sau o prietenă şi că o reuniune ar fi prilej de bucurie. Dar ar putea la fel de bine să vrea să o confrunte. Sau chiar să-i facă rău.

Ah, fir-ar să fie, devin paranoică? Am petrecut prea mult timp în Rusia sovietică?

— Victoria Andreieva, soţia lui Valentin, a dat câteva interviuri în reviste şi ziare, în a doua parte a vieţii, spune David. O să văd ce pot găsi, dacă eşti interesată.

Cred că mi se citesc gândurile pe faţă. David mă bate părinteşte pe umăr.

— Unii zic că nordul e alb pentru că e făcut din oase de om, spune. Nu eşti prima care îşi doreşte ca oasele alea să poată vorbi.

Amintirea mea despre anunţul lui Aleksei la Oxford e clară. M-am adăpostit de furtună într-o cafenea. În timp ce aşteptam să treacă furtuna, am aruncat o privire la avizierul public şi nu mi-a venit să cred. *Acesta* va fi biletul meu către Rusia, dacă aş putea să pun mâna pe el, şi va fi fără îndoială fascinant, trei luni alături de Aleksei Ivanov. M-am dat un pas în spate, extaziată, dar am simţit şi un fior pe şira spinării. Răcoarea de afară sau poate o pietricică de grindină rămasă în puloverul meu. M-am scuturat. Dar ce e? Ce am simţit în momentul ăla şi am refuzat să mai simt de atunci?

Oare nu m-am înşelat în tot acest timp? Dacă nu eu am ales sarcina asta?

Dacă *el* m-a ales pe mine pentru că semăn cu *ea*?

Lev apare şi el înainte de cină, după ce şi-a petrecut după-amiaza la dacea[6] părinţilor lui. Priveşte din pragul uşii cum încerc să gătesc pelmeni, aşa cum îi făcea mama când eram mică. La final, adăuga un ornament, poate un firicel de usturoi, şi smântână. Nu m-am gândit niciodată la asta până când nu a început să pregătească doar sendvişuri.

— Deci te-ai întâlnit azi cu cercetătorul de la Memorial? mă întreabă. Cum a fost?

— Interesant, îi răspund. Crede că până la urmă va avea acces total la dosarele de la Lubianka.

— Nu toată lumea va dori să ştie ce e în tunelurile alea.

— Tu nu ai vrea?

— Nu, spune.

— De ce nu?

— Nimic nu mai contează acum. Nu pot să mai iert pe nimeni.

— Familia, poate?

— Familia?

Mă întorc cu faţa la el.

— Un ziarist te alege pe *tine* ca să obţină informaţii compromiţătoare despre Ministerul de Interne. Şi cei de la MVD te-au lăsat să scapi uşor, cu perioada asta de eliberare condiţionată. Toţi ştim că lucrurile nu funcţionează aşa. Cineva te protejează? Un părinte? O mătuşă, un unchi? Vreun prieten de familie? Mă întorc la blatul de lucru. Nu trebuie să-mi spui. Dar nici nu judeca nevoia mea de a înţelege trecutul. Urmează o tăcere lungă. Cred că l-am jignit.

Las jos făcăleţul.

---

[6] Casă de vacanţă în Rusia.

— Poţi să mă ajuţi să pun umplutura în aluat? Se aşază fără să scoată o vorbă şi se pune pe treabă. A mai făcut asta înainte, e clar. Nimeni nu ar fi, altfel, atât de îndemânatic. Cum a fost, cu părinţii tăi? întreb, doar ca să spun ceva, orice.

— A fost doar mama, spune. Am vrut să-i cer un sfat.

— Sfat pentru ce?

Zâmbeşte.

— Tatăl meu e general, răspunde, de parcă asta ar fi fost întrebarea mea.

— Oh, uau!

— E consilier pe securitate la Kremlin.

— *Acel* tip de familie militară.

— Pe deasupra, e şi un comunist de modă veche, care îl dispreţuieşte pe Gorbaciov. Vrea ca lucrurile să fie din nou cum erau pe vremea...

— Lui Stalin?

Lev râde.

— Voiam să spun Brejnev. Dar da, tatăl meu e nemulţumit de faptul că Partidul a pierdut mult din control. Din putere. Asta crede el că e cauza tuturor greutăţilor din ultimii ani. Nu-i place schimbarea.

— Deci asta voia ziarista ta? Să ajungă la tatăl tău?

— Ziarista *mea*?

— Ştii ce vreau să spun, zic, în timp ce modelez o găluşcă.

Un muşchi din maxilar îi zvâcneşte.

— Tata a fost cel care mi-a aranjat misiunea asta. Îl urăşte pe Aleksei Ivanov chiar mai mult decât pe Gorbaciov. Cred că a sperat că o să fac şi ceva spionaj.

— Şi iată-te prins aici cu mine, pregătind pelmeni.

— Nu e chiar atât de rău, zice el, pe un ton neutru. Ţi-am adus ceva, Raisa. Ceva din grădina mamei mele.

Lev îşi duce mâna în interiorul jachetei şi scoate un trandafir mic, roz. Îl privesc uimită. Oamenii cunosc bine limbajul florilor aici în Rusia, dar eu sunt plecată de prea mult timp. Îmi amintesc doar că trandafirii roşii semnifică sentimente profunde şi că un buchet trebuie să conţină întotdeauna, dar întotdeauna, *vsegda*, un număr impar de flori. Dar poate, cine ştie, poate doar asta are mama lui în grădină. Nu trebuie să însemne neapărat ceva.

Mă priveşte cu atenţie.

— E foarte frumos, îi zic şi întind mâna către trandafir, tuşind uşor. Mulţumesc.

— Vrei o lecţie de caligrafie diseară? mă întreabă el.

— Nu, eu... nu cred. Poate data viitoare.

— Eviţi.

— Da, probabil că da.

— De ce?

Cum eu nu răspund, Lev zice:

— M-ai tot evitat şi pe mine.

— Trebuie să găsesc o vază pentru trandafir, îi spun, în timp ce mirodeniile mă fac să lăcrimez; îmi dau seama că nu pot să fac asta. Pur şi simplu nu pot. Şi pe urmă trebuie să termin de gătit, adaug.

David Antonovici îmi face rost de multe interviuri date de soţia lui Valentin Andreiev, între anii 1950 şi 1980, când a murit, la venerabila vârstă de optzeci şi nouă de ani, chiar aici, la Moscova. În aceste interviuri, Victoria Katenina – după cel de-Al Doilea Război Mondial, a revenit la numele de fată – vorbeşte mai mult despre cariera ei de pianistă, despre viaţa de zi cu zi în timpul epurărilor în masă din anii 1930 şi despre ascensiunea şi declinul fulminant al celebrului ei tată dramaturg.

Nu vorbeşte niciodată despre soţul ei.

David mă pune în legătură cu nora Victoriei, care e profesoară de fizică. O cheamă Marina şi, când o contactez la biroul ei, e de acord să ne vedem în persoană. Ne întâlnim într-o cafenea micuţă pe lângă piaţa Puşkinskaia şi îmi strânge mâna, un gest pe care nu l-am mai văzut niciodată la o rusoaică. Are undeva între cincizeci şi şaizeci de ani, păr scurt şi un zâmbet rece. Comandăm la bar şi, imediat ce ne aşezăm, preia controlul conversaţiei.

— Soţul meu, Mihail, începe ea, e sătul de ziarişti şi istorici care încearcă să mai smulgă câte o bucată din carcasa familiei lui, după cum vede el lucrurile. Nici măcar nu ştie că ne întâlnim azi. Dar răspund bucuroasă la întrebări despre Victoria. A fost foarte bună cu mine.

— Apreciez ajutorul, spun. Să începem cu soţul dumneavoastră, dacă e în regulă. Mihail Katenin. A luat numele mamei. Dar ce e cu tatăl lui?

— Ce *să fie* cu tatăl lui?

— Tatăl lui a fost Valentin Andreiev?

Stăm în tăcere, cât chelneriţa aşază ceainicul pe masă.

— Rusa ta sună ciudat, spune Marina.

— Trăiesc în Anglia.

— Vrei să vorbim în engleză?

— Desigur. Dar eu...

— Îţi pierzi timpul de pomană, începe Marina, în engleză. Are un accent elegant şi clar, care mă face să mă simt ca şi când am fi undeva la Oxford. Mihail nu şi-a cunoscut niciodată tatăl.

— Nu a fost soţul Victoriei? Când rostesc cuvintele în engleză, parcă mi se lipesc de dinţi. Nu mai am exerciţiul limbii. Valentin Andreiev, bolşevicul care a fost trimis în insulele Soloveţki, în 1924, şi nu s-a mai întors niciodată?

— Soţul meu s-a născut în anii treizeci.

S-a dus şi teoria asta, atunci.

— De ce te interesează Valentin Andreiev? întreabă Marina, cu aversiune.

— Victoria a vorbit vreodată de el?

— Repet. De ce?

Cum să-i spun că sunt convinsă de-acum că Valentin Andreiev a devenit istoricul Aleksei Ivanov? Cum să-i spun că soţul Victoriei e posibil să fi scris una dintre cele mai cunoscute cărţi de memorialistică ale secolului trecut sau că îşi împărtăşeşte povestea vieţii lui – un capitol din ea – cu sute de necunoscuţi, cel puţin o dată pe săptămână?

— S-ar putea să-l cunosc, spun eu.

— Crezi că îl *cunoşti*, repetă ea.

Simt că îmi iau foc obrajii.

— E doar o bănuială.

Marina se uită de jur împrejur prin cafenea, ca pentru a se asigura că nu le ascultă nimeni conversaţia.

— De ce crezi asta?

— Dacă nu mă înşel, trăieşte sub altă identitate. Cred că e în căutarea unei persoane care e posibil să facă parte din familia mea, care are legătură cu mine, numai că nu ştiu în ce fel. Nu ştiu nici ce vrea. Ştiu doar că trebuie să se întoarcă la Moscova în curând. Aşa că dacă îţi vine în minte ceva ce mi-ar putea fi de ajutor...

Mijeşte de tot ochii, iar eu mă silesc să mai beau din ceai.

— Valentin Andreiev a supravieţuit exilului, spune Marina. S-a întors în 1933. Familia nu a spus nimănui.

— Ce? aproape că strig. De ce nu?

— Tatăl Victoriei, Pavel, era un apropiat al regimului. O fi considerat că primirea cu braţele deschise a unui fost condamnat ar fi un act periculos sau care, în orice caz, nu ar da bine. Dar vorbim de anii 1930. Oamenii încercau să

nu vorbească prea mult, în general. Fiecare avea ceva de ascuns.

— Dar de ce nu a divorţat Victoria de el? De ce s-a dat peste cap să-l *ascundă*?

— Victoria era o femeie de treabă, răspunde Marina. Valentin s-a întors acasă traumatizat. Avea nevoie de ajutor. Nu putea oricum să iasă în lume în halul în care era, aşa că s-au prefăcut că nu s-a întors niciodată acasă. Ceva de genul ăsta.

— Victoria ţi-a spus lucrurile astea?

— Nu direct. Dar am pus lucrurile cap la cap de una singură. Oamenii din generaţia mea ştiu să asculte.

Sunt atât de aproape de un sâmbure de adevăr esenţial, încât aproape că-l simt între degete.

— De ce nu a spus Victoria nimic despre toate astea în interviuri? Istoricii cred în continuare că Valentin a murit în lagăr...

— Victoria s-a descurcat şi ea cât de bine a putut în interviurile acelea, spune Marina, concis, pentru a le oferi tuturor o imagine cât mai clară asupra acelor timpuri groaznice. Dar era şi ea un om, cu inima frântă, cu regretele ei. Nu era o arhivă vie.

Poate că, într-adevăr, am uneori tendinţa să uit că aceştia sunt oameni reali, cu vieţi reale, şi nu doar nişte numere într-o ecuaţie, piese dintr-un puzzle pe care încerc să-l rezolv. Chelneriţa se opreşte din nou la masa noastră şi îmi cobor privirea în poală.

— Valentin şi-a părăsit familia nişte ani mai târziu, după ce s-a născut Mihail, spune Marina. I-a abandonat. Dar, după cum am spus, Valentin avea probleme psihice după atâţia ani petrecuţi în gulag. Aşadar, ca să concluzionez, e posibil să ai dreptate. Că şi-a luat un alt nume şi... a devenit pur şi simplu altcineva.

— Ştii când a plecat?

— Nu. Nu am toate datele, pentru că soţului meu îi vine greu să vorbească pe tema asta, spune Marina, revenind la limba rusă. Dar dacă tatăl lui ar fi în viaţă acum, Mihail ar vrea să ştie, sunt absolut sigură. De aceea îţi spun toate astea. Sper că pot avea încredere în tine.

Dau să-i confirm, dar ea scutură din cap. E limpede că ştie mai multe decât spune, dar discuţia noastră s-a încheiat. Măcar acum pare să se întrevadă o posibilitate să-l desluşesc pe Aleksei. I-a fost prea uşor de-a lungul anilor să evite întrebările dificile, mă gândesc, pentru că de fiecare dată când vorbeşte, îi lasă pe toţi ceilalţi fără replică.

Dacă e, într-adevăr, Valentin Andreiev, mă îndoiesc că va putea să continue să nege adevărul, în timp ce-şi priveşte propriul *fiu* în ochi.

— Crezi că ar trebui să se... întâlnească? întreb.

— O să vorbesc cu el, spune ea. Pot să-ţi telefonez după aceea.

La întoarcerea din Novosibirsk, Aleksei nu e în apele lui, nu e calm şi calculat, ca de obicei. Mă roagă să mă aşez în camera de zi şi oftează greu, de parcă nu poate să respire bine. Mă întreabă dacă am făcut progrese cu Aculina Burzinova. Îi spun că m-am întâlnit cu ea şi am aflat că jurnalul contesei i-a fost trimis prin poştă.

— Povestea cu subsolul e pură invenţie, clarific eu.

Aleksei e vizibil dezamăgit. Pare genul de persoană căreia îi plac subsolurile pline de manuscrise vechi. Cum e şi apartamentul lui de altfel, doar că mult mai aglomerat, cu şanse încă şi mai mari de a fi strivit sub ele.

— Trebuie să te mai întâlneşti o dată cu Aculina, spune Aleksei. Întreab-o... întreab-o dacă mai are originalul.

Dacă mai are originalul? Ce încearcă să facă? Să mă ţină ocupată, doar ca să se amuze? Cum a fost şi când mi-a cerut să iau încontinuu notiţe? Nu. A ştiut, pun pariu, că Aculina va observa asemănarea dintre mine şi Tonia. Trebuie să ştie că ea mi-a dat fotografia înrămată. Ce anume aşteaptă de la ea?

— De ce? îl întreb direct.

— Sursele primare merită întotdeauna efortul, răspunde el.

Se uită rapid spre mine, dar are privirea pierdută, de parcă s-ar uita prin mine. Aleksei Ivanov e şi el bântuit, numai că fantoma lui nu vrea să-i rostească numele, iar el nu vrea să-l rostească pe al ei.

— Acum eşti pregătită să vorbeşti cu mine, spune Aculina, care stă pe canapea, pe jumătate înghiţită de o pătură groasă. Data trecută, nu ştiai cum să scapi mai repede.

Pisica mi se împleticeşte printre picioare.

— Îmi pare rău să spun asta, încep eu, dar rama pe care mi-aţi dat-o a fost distrusă.

— Distrusă! Cum ai putut fi atât de neglijentă? întreabă, cu o voce stridentă.

— Fotografia e în regulă. Sticla şi rama... au fost sparte de cercetătorul pentru care lucrez. Cred că o ştia pe Tonia. M-am gândit să vă întreb.

— Cum îl cheamă pe cercetătorul ăsta?

— Aleksei Ivanov.

— Nu am auzit de el. Vocea ei e din nou dură, răguşită. Cum arată?

— E bătrân, spun, şi ea râde – un râs care seamănă mai degrabă cu behăitul unei capre. Uite, am adus asta... el e.

Aculina îşi scoate ochelarii din buzunarul de la piept. Analizează pentru un moment coperta volumului *Ultimul bolşevic*. Clatină din cap.

— Dacă l-am întâlnit vreodată, a fost prea demult.

— Deci ce s-a întâmplat cu Tonia? întreb, băgând cartea la loc în geantă.

— Nici asta nu ştiu, spune. Aş fi vrut să ştiu. Ţi-am spus data trecută cum ne-a luat la ea, pe mine şi pe fratele meu. La momentul acela, nici măcar nu i-am mulţumit. Am pierdut legătura după ce am plecat în est. Ea trăia încă la Otrada. Când m-am întors, nu mai era, şi acum tot ce mai am de la ea e fotografia aceea... sau, mai bine spus, tot ce am avut.

— Otrada, exclam, rostogolind *r*-ul, cum făcuse şi Aculina.

Se simte uşor pe limba mea. Încă foloseam *r*-ul englezesc. Nu-i de mirare că Marinei i se părea ciudată rusa mea.

— Proprietatea familiei Toniei, în provincia Tula.

— Ea e. Aleksei Ivanov o caută pe Tonia, zic şi nu-mi vine să cred cu câtă uşurinţă au ieşit vorbele astea. Ea e proiectul.

— Atunci îi doresc succes. Aculina nu e impresionată. Tonia a avut mulţi admiratori. Face o pauză, apoi îşi dă seama. Privirile ni se întâlnesc, iar ochii îi sunt sticloşi din pricina vârstei. Dar tu. Tu semeni leit cu ea. Ăsta e motivul pentru care vrea...

— Cred că da.

— Ţi-a spus asta?

— Nu.

— Atunci ar trebui să pleci din Moscova, spune, izbucnind apoi într-un acces de tuse productivă. Trebuie să pleci. Dacă încearcă să-ţi facă rău, cum a făcut cu

fotografia? Ia dă-mi să mă mai uit o dată la cartea aia, să mă asigur că nu e vorba de partenerul pe care îl avea când am locuit cu ea. Nu mi-a plăcut deloc de el. Nu-mi amintesc numele. Ba da. Saşa.

Îi înmânez iar, ascultătoare, *Ultimul bolşevic*.

— Nu, spune Aculina, răsuflând uşurată. Nu e Saşa.

— Sincer, nu cred că Aleksei s-ar putea mişca suficient de rapid cât să rănească pe cineva. Şi nu pare periculos, spun. Pare pierdut.

Aculina îşi drege zgomotos vocea.

— Eu, una, tot aş pleca, dacă aş fi în locul tău.

— Dar nu pot să sufăr întrebările rămase fără răspuns, izbucnesc eu. Am o nevoie patologică de a înţelege. Îţi petreci viaţa înconjurată de oameni care sigilează totul în jurul lor, care ţin doar pentru ei povestea reală, şi nu te poţi abţine, ai face orice numai să ştii, şi nimic nu e înfricoşător sau prea riscant dacă poţi să găseşti răspunsul. E ca şi cum Aleksei..., zic, apoi continui în gând: „Ca şi cum el ar şti asta despre mine”. Manuscrisul original al jurnalului mamei dumneavoastră, spun, cu voce tremurândă. Îl mai aveţi? Pot să îl văd?

— Nu voi trăi veşnic, spune Aculina, cu o voce aproape fantomatică, o voce care îmi dă de înţeles că ştie cât mai are de trăit. Poţi să-l iei cu tine, drăguţă. Doar să ai grijă de el. Să nu-l laşi pe cercetător să se apropie de el.

Când mă întorc la apartament, nu e nimeni acasă. Se lasă seara. Sunt deja întinsă, cu o pătură peste mine, când aud o cheie răsucindu-se în încuietoare, şi uşa de la intrare scârţâie aşa cum se întâmplă când cineva încearcă să nu facă zgomot. E Lev. Intră în camera de zi fără să aprindă nici o lumină. Miroase diferit, un pic a săpun.

— Nu dormi, nu-i aşa? mă întreabă, în timp ce se aşază pe pat şi se întinde.

— Vreau să fim din nou prieteni.

— Asta vrei? Dar nu mă lasă să răspund. Am crezut că vei fi aici în după-amiaza asta.

— M-am dus să mă întâlnesc cu Aculina Burzinova. O să-ţi povestesc totul mâine.

— Povesteşte-mi acum, spune şi aprinde veioza.

Dau la o parte pătura şi bag mâna sub canapea.

— Aculina mi-a dat manuscrisul original al Nataşei. Trebuie să mă hotărăsc dacă i-l arăt lui Aleksei, aşa cum mi-a cerut, sau îl ascund, aşa cum îşi doreşte ea. Uită-te şi tu!

Lev deschide cutia pe care mi-a dat-o Aculina şi care conţine sute de pagini nelegate. Întoarce paginile una câte una, iar eu mă uit peste umărul lui. La pagina pe care o ţine în mână. La scrisul de mână.

Am petrecut o oră întreagă într-o cafenea din Oxford analizând acelaşi scris de mână.

Mă întind spre perna mea, găsesc caietul mamei, mă aşez la loc şi deschid la prima pagină. *Notă pentru cititor. Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.*

Aceeaşi persoană a scris ambele manuscrise.

Caietul şi jurnalul Nataşei.

— Eşti bine? întreabă Lev.

— Da, da. De ce?

— Pentru că plângi.

— Ah. E doar... Îmi şterg obrazul cu dosul palmei, dar nu ajută. M-ai întrebat de ce am evitat caietul mamei în ultimul timp, ei bine, vezi tu, am sperat, am avut ideea asta că tatăl meu a fost, de fapt, cel care a scris povestirile, că urma să descifrez un cod al lui, şi cumva... să-i aud din nou vocea... În momentul ăsta de-abia mai pot vorbi printre hohotele de plâns. Dar acum ştiu că nu le-a scris el. Acum *ştiu.* Papa nu ar fi avut cum să le scrie şi nu

le-a scris, şi a fost o idee tâmpită de la început, pentru că mesajele criptate nu arată aşa, şi e ca şi cum l-aş fi pierdut încă o dată. E mort. Tatăl meu e cu adevărat mort. Nu mi-a transmis nici un mesaj secret de dincolo de mormânt. E mort.

Lev lasă caietul jos şi mă ia în braţe. La un moment dat, nu sunt sigură exact când, mă opresc din plâns. În Anglia nu am plâns niciodată. Acum mi se pare că plâng întruna.

— Scrisul de mână e acelaşi, spun, cu un tremur în voce, desprinzându-mă din îmbrăţişare. Mi-e greu să citesc, dar chiar şi aşa, îmi dau seama.

Lev se gândeşte un pic.

— Da, văd asta, spune. Dar nu e un lucru bun? Dacă ar fi, într-adevăr, un mesaj codificat, ai două mostre acum. Asta l-ar face mai uşor de spart, de înţeles.

Respir atât de sacadat, încât îmi tremură pieptul.

— Cred că ai dreptate.

— Dreptate în ce sens?

Am deseori senzaţia asta când încerc să rezolv o problemă, exact când pare aproape imposibil de rezolvat. Ridici privirea din nesfârşitele pagini cu cifre, dincolo de pistele greşite şi încercările zadarnice şi vezi imediat că soluţia e chiar în faţa ta, dar trebuie să ajungi la ea la momentul potrivit, în modul potrivit, altfel îţi va scăpa printre degete, iar problema va redeveni imposibilă.

— Tata îmi spunea că un cod e numai o acoperire, zic, căutându-mi cu grijă cuvintele. Ca zăpada. Povestirile astea sunt un alt fel de acoperire. Ascund ceva, dar tot există o cale de a pătrunde în adâncime. Spuneai că poţi să vezi cuvintele originale, cele care au fost şterse?

— Da. De ce?

— Pentru că vreau să le scot la suprafaţă.

PARTEA A TREIA

BĂIATUL ŞI VALURILE

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, un băiat a fost luat de valuri şi dus în largul mării. Valurile l-au purtat atât de departe în larg, până când nici a mai zărit ţărmul. Nu ştia dacă mai e acolo. Nu ştia dacă nu cumva se înecase deja. A izbucnit în plâns. *Taci*, au spus valurile, *şi te vom ajuta pentru că ne-ai întărit cu lacrimile tale*.

Nu mai plânge, te vom purta înapoi spre casă.

Valurile şi-au ţinut promisiunea, dar când băiatul a pus din nou piciorul pe pământ, era deja bătrân. Nu a mai recunoscut pe nimeni, nici măcar pe cei din familia lui, şi nici ei pe el. S-a întors la valuri şi le-a strigat: *M-aţi adus*

înapoi într-un loc greşit. Casa mea nu e aici. Şi valurile i-au răspuns: *Acasă nu e un loc*.

CAPITOLUL 19

ANTONINA

Moscova, primăvara anului 1938

Bărbatul care o interoghează nu o crede. Sarcina lui nu e să creadă pe oricine. Se lasă pe spate, suficient de mult timp cât Tonia să simtă nevoia să se foiască în scaun, dar îşi păstrează calmul, priveşte în jos. Biroul anchetatorului e confortabil, intim. Se întâlnesc în felul acesta de jumătate de an şi fiecare detaliu al întâlnirilor pare încă planificat, adăugat în mod intenţionat. Pe fundal, se aude o emisiune radio în care sunt descrise cele mai recente maşinaţiuni ale lui Hitler, cancelarul german. Holul de dincolo de uşă zumzăie de oameni.

Se află în clădirea Lubianka, sediul NKVD, securitatea de stat sovietică, cea mai recentă reîncarnare a CEKA. Lubianka se află în aglomerata piaţă Dzerjinski. *Opreşte-te o clipă*, spun oamenii deseori, *şi bea ceva la taverna din colţ sau admiră fântâna centrală a lui Vitali. Mai aruncă o privire de jur împrejur înainte să intri*.

Primăvara nu s-a încheiat încă. Oamenii se grăbesc să ajungă acasă, înfofoliţi în cele mai călduroase haine din lână, cu clapetele de la căciuli trase peste urechi. Întunericul se scurge din cer, se aşterne peste oraş în după-amiaza târzie, iar pavajul pietruit e acoperit rapid de polei, deşi s-ar putea ca dalele de piatră să nu mai rămână multă vreme acolo. Multe străzi au fost asfaltate ca să poată găzdui un număr tot mai mare de automobile, cum ar fi Ciorile Negre ale NKVD, deşi acestea ies doar noaptea. Prădători nocturni.

Tonia, cu sarcina ei foarte avansată, păşeşte cu atenţie. Când se întoarce de la întâlnirea cu Anchetatorul, urmează de fiecare dată un traseu anume, trecând pe lângă cafeneaua recent deschisă, pe lângă noile guri de metrou, toate iluminate dinăuntru. Lumina e orbitoare, dar tot cobori în subteran.

Pe drum, se îngrijorează.

Cu cinci ani în urmă, în 1933, Victoria Andreieva venise să o caute la Otrada. Veştile aduse de Victoria erau incredibile: Valentin se întorsese acasă. Nu, fusese de fapt adus clandestin, cu ajutorul oamenilor lui Pavel Katenin, de la Canalul Marea Albă, unde petrecuse doi ani, cu mult peste sentinţa iniţială.

În total, opt ani de muncă silnică.

Victoria clacase, izbucnise în lacrimi, explicând cât de dificil era să facă faţă comportamentului bizar şi instabil al lui Valentin, schimbărilor lui bruşte de dispoziţie, pierderii memoriei, lungilor perioade pe care ea le numea „apatice”. Tatăl ei făcuse rost de noi acte de identitate şi de un tratament medical, dar acesta nu dădea rezultate, iar cele mai recente idei ale lui Pavel de a-l ajuta pe Valentin o îngrijorau pe Victoria. Medicamente netestate. Tratamente experimentale. Operaţie. Între timp, singurul

lucru coerent pe care îl rostise Valentin fusese numele Toniei – şi un ghid complicat şi precis de instrucţiuni pentru a găsi Otrada.

Exact instrucţiunile pe care i le dăduse Tonia în ziua în care fusese arestat, în 1924.

Victoria voia să se întoarcă la Leningrad, aşa că Tonia a fost de acord să se mute la Moscova. Bineînţeles, a adus-o cu ea şi pe Lena, care avea acum cincisprezece ani. S-au instalat în apartamentul Victoriei, iar Tonia şi-a găsit o slujbă la o casă de copii. A înscris-o pe Lena la şcoală, iar ea ajuta acum la îngrijirea tatălui ei. În primul an, Valentin a fost în mare parte cum îl descrisese Victoria.

A fost nevoie de timp, energie, lacrimi, dar într-un final şi-a revenit.

Aproape.

Când e extrem de sinceră cu ea, ştie că nu prezenţa lor l-a ajutat cel mai mult, ci faptul că şi-a redescoperit pasiunea pentru politică. Pavel Katenin e singura persoană din Moscova care ştie că Valentin e aici – cu excepţia câtorva indivizi cu care Valentin ţine legătura, *neoficial*. Aici, în capitală, ia avânt o mişcare de rezistenţă antisovietică şi antistalinistă. Tonia nu îndrăzneşte să îl îndepărteze pe Valentin de rezistenţă, acum, când în sfârşit s-a vindecat.

Aproape.

Cândva, puteai să trăieşti aşa. Dar atmosfera s-a schimbat în ultimul an, acum că Stalin a început arestările, persecuţiile şi execuţiile membrilor din Vechea Gardă Bolşevică, din care face parte şi Valentin; scopul era să cureţe Partidul şi ţara de elementele nocive. Pericolul rămâne ascuns, dar e palpabil. Ca şi copilul pe care îl aşteaptă Tonia.

Dacă NKVD-ul îl arestează pe Valentin a doua oară, va fi pentru totdeauna. Nu va mai putea să se întoarcă.

Tonia încuie uşa pe dinăuntru. *Clic-clic-poc-clac*. Ca o simfonie.

— E cineva? strigă, iar vocea ei reverberează. Îşi aude propria frică în ecou. Nu aude asta niciodată la Lubianka. Unde eşti?

Se deschide uşa de la bucătărie.

— În sfârşit te-ai întors, spune Valentin.

Îi dă un sărut pe frunte, moale ca picioarele unui greier, şi îşi pune mâinile pe pântecul ei întins. Pe strada Leontievski, se află o maternitate unde Tonia va trebui să meargă cam într-o lună, o clădire urâtă din cărămidă, cu un panou pe care scrie *pacienţi internaţi*. Valentin nu va avea acces înăuntru; oricum nu ar trebui să-şi arate prea mult faţa în public. O să dea naştere copilului lor fără el, ca şi data trecută.

— Mă întreb ce vrea de la tine, şopteşte Valentin. De ce ar face un Anchetator aşa ceva, să te aducă la sediu în fiecare săptămână, luni întregi...

— Atât timp cât mă cheamă acolo, eşti în siguranţă, spunea ea încet.

Valentin oftează atât de adânc, încât trebuie să-şi dreagă vocea. De când s-a întors de la Canal, are un hârâit în piept. *Asta păţeşti după ce sapi 225 de kilometri de granit solid timp de doi ani*, i-a spus el, de parcă ar fi fost o glumă. *Tot praful ăla trebuie să ajungă undeva*.

— Nu e nevoie, Tonia. Cei de la NKVD nu au nici o dovadă în ceea ce mă priveşte. Dacă ar fi avut, m-ar fi dus deja la Lubianka. Cum au făcut şi data trecută.

— E altceva acum. Nu au nevoie de dovezi.

— Nu poţi să faci asta pentru totdeauna, *milaia*.

— Dacă ai fi de acord să plecăm din Moscova, nu aş fi nevoită.

— Tocmai ţi-am spus că nu eşti nevoită.

— Hai să nu ne certăm, spune ea, punându-şi o mână pe pântec. Dacă ar mai zice ceva, toate fricile ei ar ieşi la suprafaţă, teama că el o să plece de acasă într-o zi când ea e la muncă, la orfelinat, şi o să se ducă singur la Lubianka, direct la ofiţerul NKVD, ca să-i spună: *Da, sunt unul din vechii bolşevici, da, sunt un duşman antisovietic al poporului, care conspiră să răstoarne regimul şi tot ce reprezintă el şi, da, voi continua să fac asta până la moarte.*

Aceea va fi ziua în care va muri.

Nu ar spune asta niciodată cu voce tare, dar probabil că aşa *îşi doreşte* Valentin să moară. Pe marea scenă; luând cuvântul pentru ultima oară. Probabil că a pregătit deja discursul pe care intenţionează să-l ţină, şi când e singur, şi-l repetă, aşa cum făcea când erau aproape nişte copii, înainte de Revoluţia din Octombrie, înainte de moartea Romanovilor. Înainte ca el şi Partidul lui să obţină tot ce îşi doriseră vreodată.

Anchetatorul are un nume, dar ea refuză să-l folosească. Tonia preferă să se gândească la el ca la un personaj, pentru că, atunci când se va termina totul, e hotărâtă să scrie o povestire despre asta, poate o altă povestire pe care să le-o spună copiilor de la orfelinat. O să-l descrie în detaliu, cu accentul lui provincial, pe care încearcă să-l mascheze. Cu părul lins, dat pe spate, şi zâmbetul subţire ca un creion. Şi felul în care îşi afişează ambiţia personală, în aşa fel încât, cu cât se ridică mai sus, cu cât realizează mai multe, cu atât e mai grea povara pe care o poartă.

Anchetatorul smulge oameni de pe stradă cum ai smulge insecte de pe o pătură de picnic. Sunt conduşi la maşina lui personală, un automobil Emka negru, cu o dungă roşie pe lateral. La început încearcă să facă totul să pară captivant şi semnificativ: cât de mult depindem de cetăţeni curajoşi şi valoroşi ca tine, pentru a ajuta măreaţa noastră naţiune să identifice sabotorii şi trădătorii!

Trebuie doar să semnezi documentul ăsta.

Semnează.

Semnează.

Semnează.

Nu spune niciodată că, pentru a fi un informator, trebuie să fii pe jumătate prizonier şi pe jumătate gardian. Să experimentezi ce-i mai rău din amândouă. Nu explică niciodată că statul se autodistruge şi îi face pe oameni să se întoarcă unii împotriva celorlalţi. Nu spune niciodată ce se întâmplă în cazul în care nu semnezi. Presupune că ştii deja şi aşa şi este.

Tonia nu se mai trezeşte ţipând din cauza coşmarurilor sau, cel puţin, nu la fel de des ca înainte. Orice s-ar întâmpla, nu scoate o vorbă. Ţine gura închisă atât de strâns, încât, uneori, dimineaţa buzele îi sunt însângerate. Dar nu e singura. Toţi moscoviţii ştiu ce pericol îi paşte dacă deschid cumva gura din greşeală. Dacă spun o glumă nepotrivită. Dacă rostesc un nume pe care nu ar trebui să-l rostească. Dacă mărturisesc.

— Fiica ta, Lena, spune Anchetatorul. Lasă capul într-o parte şi o cercetează pe Tonia cu coada ochiului. Din unghiul ăsta, ochii lui par mari, bulbucaţi, ca ai unui peşte. Azi nu se aude radioul, dar micul gramofon din colţ redă o melodie populară, una pe care ar dansa un mojic în opinci de pâslă. Am aflat că studiază la Universitatea de Stat din Leningrad. Biologie? Medicină? Nu mi-ai spus nimic despre

Lenocika ta, spune el, accentuând voit numele *Lenocika*, pentru efect.

— Nu ştie nimic despre tatăl ei, spune Tonia. A fost trimis pe insulele Soloveţki înainte să aibă şansa să se cunoască.

Melodia populară nu s-a încheiat încă. Genul ăsta de muzică se lungeşte la nesfârşit. Menită să dureze cât un festin, cât o nuntă, o serbare câmpenească. Se întreabă cum poate Anchetatorul să o suporte, dacă îi aminteşte oare de copilăria lui îndepărtată, de tatăl care fuma pipă sau de mama care broda feţe de pernă.

— Nu-ţi pot oferi mai multă libertate, spune el, când tu nu mi-ai oferit nimic. Anchetatorul îşi scoate pentru prima oară mâinile de după birou. Ţine în mână un mănunchi de scrisori legate cu sfoară. Dezleagă sfoara şi se preface că ar căuta ceva, deşi ştie exact ce caută. La fel cum a făcut şi în ziua aceea, pe stradă, cu şase luni în urmă, când a smuls-o pentru prima oară din mulţime *pe ea*. Au sosit de la Secţia de Investigaţii din Soloveţki, spune el. Şi îmi imaginez că sunt mai multe pe care nu le avem. Îi împinge o scrisoare pe birou. Uită-te şi singură!

Martie 1925

Dragă Tonia, milaia moia

Mi se spune că (indescifrabil) va veni în vizită aici şi aş putea să apelez la el. Lumina e foarte slabă, ne ţin în întuneric, aşa că scrisoarea mea e scurtă (indescifrabil) singura lumină e amintirea ta...

Valentin

Anchetatorul ia înapoi scrisoarea şi extrage alta din mănunchi.

Iulie 1926

Zvezda moia

Mă dor mâinile de la cât am muncit azi, dar cât încă le am, o să continui să-ţi scriu. Mai sunt şi alţi deţinuţi politic aici, ca şi mine, membri ai Partidului de la început. Oare Koba ştie ce se întâmplă aici? Asta mă întreabă. Dar eu o să aflu. O să supravieţuiesc, o să mă întorc acasă, o să spun lumii întregi adevărul despre locul ăsta. Ai grijă de tine – sper să citeşti scrisoarea asta, îţi trimit toată dragostea mea prin ea – aşteaptă-mă...

Al tău,

Valentin

Tonia simte că se sufocă. Koba e Iosif Stalin. Valentin îi scria despre tovarăşul Stalin. E destul cât să fie acuzat de trădare. Şi e vorba doar despre un rând dintr-o scrisoare.

— Mi-au făcut plăcere întâlnirile noastre, spune Anchetatorul. Ai un talent extraordinar de a spune poveşti. De la prima poveste, mi-am dorit să văd câte aveai în arsenal. Şi dacă ai să rămâi vreodată în pană de idei.

Prima poveste a fost din întâmplare. Ceruse informaţii despre toţi cunoscuţii ei. Nu ştiuse ce să-i spună, aşa că inventase ceva, aşa cum făcea pentru orfani, ştiind că o să-l atragă. Povestea unui ţăran. La sfârşit, văzuse ceva neaşteptat pe faţa lui, ca şi cum ar fi perceput, prin cuvintele ei, o existenţă a lui diferită, lipsită de evenimente, în care îşi creştea animalele, lucra pământul şi nu părăsise niciodată tărâmurile natale.

— Dar eu încerc să-mi construiesc o carieră, să ştii, spune. Şi presiunea e din ce în ce mai mare. Cântecul s-a terminat. Discul a ajuns la final. Anchetatorul a planificat asta, poate că a şi cronometrat. Scoate o nouă foaie de hârtie. Îi scrie numele în partea de sus. Şi faptul că a menţionat-o pe fiica ei a făcut parte din strategie. Dacă

Tonia nu semnează, el va rosti din nou numele Lenei. O va spune în felul acela înspăimântător, mieros, ca şi cum cuvântul i s-ar rostogoli uşor de pe buze. *Lenocika*. Salvează-te, Tonia, spune el încet. Valentin Andreiev nu mai are nevoie de ajutorul tău. Acum e în mâinile statului. Dar tu, situaţia ta..., zice, fluturând uşor din mână, în sus şi în jos. Semnează împotriva lui şi, când va fi arestat, tu vei fi cruţată. Îţi dau cuvântul meu.

Vorbeşte despre sarcina ei de parcă ar fi văzut până *înăuntrul* ei. La fel şi cu scrisorile. Nici o violare a intimităţii nu e prea mare, pentru că nu există viaţă privată.

Deschide palma şi îi întinde un pix.

— Aşteaptă. Aşteaptă un moment. În ochii Toniei apare o lacrimă. Sau poate că-i o broboană de sudoare. Nu trebuie să-i alunece pe obraz, căci el va crede că a făcut-o să plângă. Dacă îţi dau pe cineva mai important? Cineva care îţi va asigura ascensiunea în carieră.

Anchetatorul râde cu poftă. Nu crede nici asta.

— Găseşte repede pe cineva, spune. Asigură-mi o carieră de succes.

Procesele lui Nikolai Buharin şi ale celorlalţi s-au terminat. Au fost găsiţi vinovaţi de conspiraţie şi trădare împotriva statului. Tovarăşul Stalin va avea şansa să-i vadă pe toţi foştii lui camarazi de partid aliniaţi la zid şi împuşcaţi. La micul-dejun, Tonia îl priveşte pe Valentin citind despre verdict. Valentin nu comentează nimic şi împătureşte ziarul de mai multe ori, până ajunge tare ca un biscuit răscopt. I-a cunoscut cândva pe toţi membrii cu state vechi ai Politburo. Buharin şi Rikov. Zinoviev şi Kamenev, care au fost executaţi anul trecut.

Valentin îi simte privirea şi se uită la ea. Are aceeaşi expresie întipărită pe faţă ca atunci când Tonia îl întreabă despre Canalul Marea Albă. Acceptă să vorbească despre

cei şase ani petrecuţi în Soloveţki, dar nu vorbeşte niciodată despre cei doi ani de la Canal. Face mereu doar gluma aia despre granitul solid.

Aşa e şi expresia de pe faţa lui. Granit solid.

Valentin este editor la o publicaţie antistalinistă, iar Tonia citeşte câteva din paginile lui dactilografiate, în timp ce soarbe dintr-un ceai de rădăcini, recomandat femeilor însărcinate.

— Ce anume cauţi, *milaia*? o întreabă el pe Tonia, uitându-se peste umărul ei. Niciodată nu ai fost atât de interesată ca acum.

Ceaiul e neîndulcit şi îi arde limba.

— Nimic special.

— Te-ai blocat? Nu mai ştii ce să-i spui Anchetatorului?

— Pe tine te amuză toate astea? întreabă Tonia, profund conştientă că vocea îi e la fel de amară ca ceaiul. Dacă nu te temi pentru tine, măcar pentru mine, pentru Lena, pentru bebeluş...

— Dacă e să vină NKVD-ul, atunci o să vină oricum, Tonia.

— *Dacă?* O să vină sigur. Ar putea să apară şi în seara asta.

— Şi cum mă salvează atunci teama? La ce bun să stau aici şi să tremur de frică?

— Ca să-mi arăţi că îţi pasă. Că îţi pasă de viaţa ta, de vieţile noastre. Nu vezi? Ar fi trebuit să părăsim Moscova de luni întregi, poate chiar de ani întregi, doar că tu ai vrut să continui cu toate *astea*!

Valentin se întunecă la faţă.

— Am supravieţuit lagărelor. Am o datorie către oameni să împărtăşesc cu ei experienţa mea, să vorbesc, să lupt. Am o datorie morală.

— Atunci mă laşi *pe mine* să fac alegerea imorală! Tonia îşi pierde cumpătul, începe să ţipe. Tu şi politica ta, Valentin! Da, poate că acum i te opui, poate juri că ţi-e vrăjmaş, dar alegi în continuare Partidul. Vei alege *întotdeauna* Partidul, iar eu voi fi mereu cea care te alege pe tine!

Valentin îi aruncă un zâmbet strâmb înainte să plece, apoi se duce în dormitor şi trânteşte uşa în urma lui. Ar fi trebuit să se îndrăgostească de Victoria, se gândeşte ea. Sau nu ar fi trebuit să se îndrăgostească deloc. Poate că îşi doreşte să nu-i fi păsat de nimic altceva decât de o lume mai bună, o utopie pentru mase.

Să nu-i fi păsat de nimic altceva decât de oamenii blestemaţi.

Tonia îşi ţine răsuflarea, ia o gură de ceai şi îl plimbă prin gură. Dacă l-ar chema înapoi acum, ar fi ca şi cum nu s-ar fi certat deloc. Dar de data asta vrea să îl ţină la distanţă, ca el să nu vadă cum ia mai multe pagini, le netezeşte bine şi le bagă în geantă.

Tonia se ghemuieşte pe o parte ca o omidă, cu ochii deschişi, holbându-se în întuneric. Scoate mici norişori de respiraţie şi îi inspiră la loc. Nici nu aude paşii lui Valentin sau foşnetul lenjeriei de pat. A lucrat ore întregi.

— Hai să mergem la Leningrad, spune el.

— Să o vizităm pe Lena?

— Să trăim acolo.

— Dar ai spus mereu că eşti prea implicat în ce se întâmplă aici.

— Sunt. Râde ironic. Dar o să găsesc eu ceva. Şi ştiu pe cineva care poate să aranjeze o *propiska*[7], să ne putem

[7] *Propiska* (în limba rusă în original) este un document ce funcţionează deopotrivă ca permis de şedere şi ca paşaport intern.

stabili acolo. E de mare ajutor să ai prieteni în rezistenţă. Se întoarce ca să-i pună un braţ pe pântec. Bebeluşul se mişcă şi el, drept răspuns. Noaptea, e cel mai activ. Nu e obligatoriu, continuă Valentin. Tu alegi. El face mereu planuri măreţe pentru viitor. Tonia îl crede doar pe jumătate. Tot pe jumătate crede că vorbele lui sunt nerealiste. Dar măcar a auzit ce a avut ea de spus. Ştie că ea ar prefera să trăiască la ţară, bineînţeles; cu cât te duci mai departe de oraş, cu atât eşti mai în siguranţă, iar NKVD-ul ajunge mai greu la tine. Dar Leningrad e un compromis. O soluţie de mijloc. M-ai acuzat pe bună dreptate, spune Valentin. Am lăsat alte lucruri să fie mai importante decât siguranţa ta. Şi îmi pare rău pentru asta.

Tonia nu mai are atât de des ca înainte vise lucide, dar în noaptea asta se plimbă prin lumea ei de coşmar, spre sera de flori. De obicei, există un moment de singurătate, înainte ca fata cu vene de iederă să iasă din casă, dar acum, Tonia deschide uşa serei, iar ea e deja acolo. Stă *chiar* în faţa uşii. Are gura deschisă şi iedera se întinde instantaneu peste tot, încolăcindu-se de picioarele Toniei, imobilizându-i braţele, strângând-o de gât...

Trezeşte-te, trezeşte-te...

Tonia se agită atât de tare, că se loveşte de tăblia patului.

E trează acum.

Se gândeşte năucită că ar trebui să bea un pahar de apă, să aprindă o lumină, poate chiar să-l trezească pe Valentin. Dar când încearcă să se dea jos din pat, simte o atingere lipicioasă între picioare. Ridică pătura.

Un miros de carne crudă se ridică în aer.

Un lichid roz, sângeriu. E devreme, prea devreme. De-abia a trecut dezgheţul de primăvară. Tonia îşi imaginează toate râurile Rusiei curgând deodată, un torent gigantic,

învolburat, pe care îl simte apoi pe coapse şi, în jos, pe picioare. Când încearcă să se ridice în picioare, vede băltoaca pe podea. E ultimul lucru pe care îl vede.

Oamenii vorbesc deasupra capului ei. E o urgenţă. Nu e un singur bebeluş, spun ei. Nu au ştiut până acum. Încep să taie, iar ea simte că se transformă în fâşii de carne. Apoi cineva îi arată, pentru o fracţiune de secundă, o faţă mică, vagă, poate două feţe, şi i se spune că gemenii ei vor fi duşi la un spital special pentru copii născuţi prematur şi că vor rămâne acolo până vor fi suficient de puternici ca să poată fi luaţi acasă.

Ai avut noroc, spun ei. Dacă ai fi ajuns la maternitate puţin mai târziu, copilaşii tăi nu ar fi supravieţuit. Şi dacă ai fi fost undeva la ţară, şi nu în inima Moscovei, şi nu ai fi primit ajutorul profesioniştilor, te-ai fi dus şi tu cu ei. Şi dacă nu ar fi existat un spital cu tuburi speciale care hrănesc bebeluşii prematuri ca aceştia, ar fi trăit o zi sau două. Mare, mare noroc.

Toniei nu i s-a mai spus niciodată în viaţa ei că e norocoasă.

Blestemată, da.

Cineva întreabă dacă n-ar trebui să fie chemat soţul Toniei, la care ea spune că şi-a omorât soţul, iar ei râd, spun că toate femeile simt asta, dar că el e în viaţă, el te-a adus aici, numai că noi nu permitem vizitatori, evident, şi apoi prima persoană spune*: Bine, acum odihneşte-te, drăguţă,* de parcă ar putea cineva să se odihnească atunci când mai sunt o mulţime de alte femei pe secţie care ţipă, urlă şi cerşesc o alinare.

Din fericire, Anchetatorul nu a fost aici de data asta, pentru că Tonia e sigură că ar fi mărturisit orice, că toate ar fi mărturisit orice, pentru că nu există tortură pe lume mai mare decât chinurile facerii.

— Tonia? Simte o mână pe umăr. Sunt eu, Vika.

Tonia se chinuie să se ridice într-un cot. Fosta soţie a lui Valentin are acum în jur de patruzeci şi cinci de ani, faţa rotundă ca o monedă şi trăsături fine, care se însufleţesc doar când e aşezată la pian.

— Gemenii sunt bine. Vocea Victoriei e liniştitoare. Hai, să mergem, le-am spus să-ţi pregătească bagajul.

— Valentin? zice Tonia, şi e mai mult o tresărire decât un cuvânt.

— E la casa de la ţară a lui papa. Nu e departe de Moscova. V-a vizitat NKVD-ul. Au trecut deja pe acolo de câteva ori. Îl caută. Dacă aţi putea pleca amândoi acum... dar bineînţeles, gemenii trebuie să stea în spital. Aşa că te duc la apartamentul tatălui meu – el a fost de acord – şi trebuie să aşteptăm acolo.

— Valentin n-a văzut copilaşii? Pe Ecaterina şi pe Mihail?

Victoria dă din cap că nu. Zâmbeşte.

— Ce nume frumoase!

Şoferul lui Pavel Katenin aşteaptă în faţa maternităţii. Motorul maşinii e deja pornit. Interiorul din piele e alunecos, ca şi măruntaiele Toniei. Victoria vorbeşte cu şoferul şi acesta porneşte în viteză, iar pe drum maşina se zgâlţâie puternic. La fiecare curbă, un val îngrozitor de durere îi străpunge pieptul Toniei şi se scurge în jos, prin pântec. Nu a mai fost până acum la reşedinţa din Moscova a tatălui Victoriei. L-a întâlnit pe Pavel de câteva ori şi ştie că ţine la Valentin, dar nu poate să şi-l imagineze făcând ceva atât de banal cum ar fi *să locuiască* undeva, pentru că, în ziua de azi, Pavel Katenin e pretutindeni în acelaşi timp.

Atât e de cunoscut. Aproape la fel de celebru ca tovarăşul Stalin.

Pavel nu pare să înţeleagă pericolul în care se află Valentin. A fost mai precaut şi mai îngrijorat când Valentin s-a întors de la Canal, dar poate că propria-i poziţie era mai vulnerabilă pe atunci. Acum, Stalin a venit să-i vadă ambele piese. Acum, Stalin l-ar recunoaşte pe stradă.

Dar nu aşa funcţionează lucrurile, Pavel, vrea să-i spună Tonia. Cu cât te cunoaşte mai bine Stalin, cu atât eşti mai vulnerabil.

Într-adevăr, a avut multe de învăţat de la Anchetator.

Pavel face un anunţ la micul-dejun, cum că Buharin şi Rikov sunt trădători. Laolaltă cu toţi cei închişi la Lubianka. Înainte să se aşeze, îşi flutură bastonul în aer, doar ca să-şi întărească punctul de vedere. Îi numeşte *duşmanii dinăuntru* şi pare că o umbră îi măturǎ chipul când rosteşte asta. Poate chiar el a turnat pe cineva. Poate pe vreun prieten. Poate pe vreun actor de la teatru. Poate că şi-a trădat propriul suflet.

— Dar se fac atâtea arestări zilele astea, spune Tonia, încât unii trebuie să fie nevinovaţi.

— Când pădurea e tăiată, zboară aşchii, răspunde el, în timp ce menajera, Anuşka, îi mărunţeşte jeleul pentru ceai. Victoria, care stă la celălalt capăt al mesei, nu spune nimic. Tonia a avut mereu impresia că Victoria e intimidată de tatăl ei sau de personalitatea lui, acum mai copleşitoare ca oricând. Dar în general, continuă el, sistemul e conceput pentru a discerne corect.

— Şi dacă Valentin e din nou o aşchie? îl contrazice Tonia.

— Aha! face Pavel, grandios. E bine că demonstrezi exact ce susţin eu! Valia al nostru era *vinovat*, nu-i aşa, la momentul când a fost arestat! Dar acum şi-a învăţat lecţia. Şi, de asemenea, acum tovarăşul Stalin mă cunoaşte. Îmi ştie familia. Nici unul dintre noi nu va păţi nimic rău.

Tonia sfâşie o clătită cu furculiţa. Pavel pare să privească situaţia ca pe una din piesele lui de teatru. Nu e *real*, Antonina Nikolaevna! Prostuţo!

Victoria e prima care se scuză şi se ridică de la masă. Pavel se uită cu subînţeles la Tonia, ca pentru a-i atrage atenţia că acum sunt singuri. Anuşka e doar o piesă de mobilier pentru el. Dar şi asta e o greşeală. Mobila nu are ochi şi urechi.

— Nu ai de ce să te temi, Tonia, spune Pavel, întinzându-se după baston. Interesul pentru Valia se va risipi în curând. Sunt convins că, între timp, se simte bine la moşia mea. Când copilaşii vor fi mai întremaţi, tu şi familia ta puteţi sta acolo peste vară; puteţi să vă îngrăşaţi toţi înfulecând din căpşunele locale!

Cele mai periculoase poveşti sunt cele pe care oamenii nici nu-şi dau seama că le spun. Tonia îi zâmbeşte şi aproape că simte gustul dulce, zemos al căpşunelor sălbatice, îşi imaginează sucul prelingându-se pe feţele lor, precum sângele.

Anchetatorul nu scoate nici un cuvânt, în timp ce citeşte. Când ridică privirea, faţa lui pare anemică în lumina veiozei sau poate e din cauză că becul e mai slab azi, ascuns sub abajurul ca o eşarfă de mătase.

— Am auzit că ai născut gemeni, spune. Felicitări! Nu e ceva ce se transmite în familie?

— Nu ştiu să fi avut gemeni în familia mea, răspunde Tonia.

— Mai mult folclor de la sat. Zâmbeşte şi îşi dezvăluie colţii. Excelent materialul pe care mi l-ai adus azi. În sfârşit ţi-ai făcut datoria.

Se roteşte cu scaunul, îşi bălăngăne picioarele în laterale.

— M-ai cam ţinut pe ace, dar se pare că a meritat. Un bun informator e extrem de valoros pentru...

— Ai făcut multe pentru mine, Saşa, spune ea. Nu doar acum, ci şi în trecut. Zâmbetul lui păleşte precum becul. Dar am văzut asta, spune ea, trecându-şi mâna peste masa care stă, ca un zid de cărămidă, între ei. Atunci, în trecut, am văzut latura asta a ta.

Cum ar spune chiar Saşa, *Chemu bit, togo ne minovat*.

Ce e scris să se întâmple nu poate fi evitat.

— E timpul să semnezi declaraţia împotriva lui Andreiev, Tonia.

— Ai înţeles greşit. Documentele astea pe care ţi le-am adus nu au nimic de-a face cu Valentin Andreiev, spune ea, iar minciunile curg ca un râu. E o povestitoare înnăscută. Aşa a fost dintotdeauna. Eu stau în casa lui Pavel Katenin. Le-am găsit acolo. Sunt ale lui. Şi dacă o să-i percheziţionaţi apartamentul, veţi găsi şi mai multe. Sunt sigură de asta.

Pe drum spre spital, unde Tonia merge să-i vadă pe gemeni, începe să plouă, dar toată apa din lume nu ar putea să-i spele fapta pe care tocmai a săvârşit-o. După atâţia ani în care a învăţat să trăiască cu frica, să stea încorsetată în ea; poate învăţa să trăiască şi cu alte lucruri. Chiar şi cu asta. Îşi va aminti mereu de noaptea în care Dmitri a zăcut plin de sânge la picioarele ei şi cum a intrat în el cuţitul tânărului bolşevic, iar de câte ori se gândeşte la asta, îşi aduce aminte că, în ţara lor, nu alegi între bine şi rău, ci între viaţă şi moarte.

CAPITOLUL 20

VALENTIN

Periferia Moscovei, primăvara anului 1938

Conacul de la ţară al lui Pavel are două etaje. Camera lui Valentin e la etajul întâi, lângă bucătărie. Are un pat cu saltea, dar el va dormi pe podea.

Casa e prost izolată. E construită pentru a fi locuită vara. Valentin cotrobăie prin sertare şi dulapuri, în căutare de conserve şi desfăcătoare pentru acestea. Nu găseşte nimic de mâncare, aşa că mâine va fi nevoit să meargă în sat, un loc minuscul. Dar îi va face bine să vadă oameni; să nu fie singur toată ziua. Când e singur, atunci e de rău, atunci îi revin în minte lucrurile la care nu ar trebui să se gândească. A găsit ceva de băut într-unul dintre dulapuri, probabil vodcă, şi e suficient, va umple râul din mintea lui, astfel încât să nu întindă mâna după încă un buştean care pluteşte la suprafaţă, să creadă că e un buştean, gândindu-se în mod abstract la buşteni, numai ca să-şi dea seama că, de fapt, nu e deloc un buştean, ci un trup omenesc.

Trupul e al lui.

Noaptea, gândurile îl copleşesc pe Valentin. Numele meu e Valentin Mihailovici Andreiev. M-am născut la Sankt Petersburg, în 1896. Tatăl meu a lucrat la fabrica Kirov. A murit când aveam patru ani. M-au crescut mama şi bunica mea. Au murit amândouă când aveam zece ani. Numele meu e Valentin Mihailovici Andreiev. M-am născut la Sankt Petersburg, în 1896...

Gândurile alunecă tot mai jos şi mai jos, până când ajung în locuri din ce în ce mai întunecate.

Până la Marea Albă.

Acum îşi ţine respiraţia şi simte încă mirosul de mlaştină, de apă sărată, de lemn ud. De mucegai. Trage puternic aer în piept. De obicei, Tonia doarme lângă el. Dar în seara asta nu e lângă el, bineînţeles. Dacă ea nici nu există, de fapt? Dacă e doar o iluzie? Dacă e mai bolnav decât ştie şi nici nu s-a întors vreodată acasă?

Dacă e încă acolo?

Acasă, ştie cum să iasă din spirala aceea. Câteodată, ca să nu o deranjeze pe Tonia, se plimbă prin apartament. Fumează, atinge cotoarele cărţilor, petrece ore întregi în faţa maşinii de scris, pentru că fiecare bătaie a tastelor îl ancorează în prezent. Face orice necesită folosirea simţurilor fizice, în afară de vedere.

Dintre toate, pe vedere te poţi baza cel mai puţin.

Dormitorul din conac nu e luminat, dar oricum, nimic nu poate alunga umbrele astea. Totul e în capul lui: furtuna orbitoare. Sângele scuipat printre dinţi. O lampă cu parafină, care aduce la lumină trupul cuprins de spasme al unui coleg de celulă. Cineva care îşi taie vârfurile cangrenate ale degetelor. Bandaje groase. Mai mult sânge, scurgându-i-se pe gât, fierbinte şi greţos.

Cineva a spus că de lagăr nu poţi scăpa. Nu e ca şi cum ar fi fost în est. Nu e ca şi cum ar fi fost pe Lună. Dar nimeni nu a scăpat vreodată de acolo. Nici cei eliberaţi nu scapă. Valentin nu va scăpa niciodată.

CAPITOLUL 21

ROSIE

Moscova, august 1991

Briza e la fel de uşoară precum cerul serii de deasupra. Merg fără ţintă, până mă trezesc în faţa Teatrului Bolşoi. Clădirea în stil neoclasic e impresionantă, legendară, dar nu pe de-a-ntregul frumoasă, marcată de secera şi ciocanul aşezate la vârf. Îmi amintesc şi acum felul în care vorbea mama despre acest teatru: *Te scufunzi în tot*, spunea. *În podele, în şampanie, în fotoliu. Există o atracţie gravitaţională către scenă. Iar oamenii de pe scenă sunt din altă lume*.

Nu am fost niciodată înăuntru. Mama a fost balerină aici, în cel mai cunoscut ansamblu de balet din lume, şi cu toate astea eu nu am fost la nici un spectacol.

În urechi aud un zumzet, aud cum ţâşneşte şampania în aer.

S-a întors Zoia.

Nu mă opun. Mă *scufund* în imaginea pe care mi-o arată, exact cum a zis mama, şi foaierul alb al teatrului mi se dezvăluie în minte: o revărsare de covoare roşii, o scară dublă. Oameni mulţi, îmbrăcaţi corespunzător ocaziei. Văd scena principală, publicul a tăcut, orchestra exersează ultimele acorduri, iar luminile se sting treptat, şi ştiu că am fost absorbită în trecut. Aproape că mă aştept să o văd pe mama ieşind de după cortină.

Dar ea e aşezată în public.

Pare tânără. De vârsta mea. Poate dacă ar întoarce capul, ar putea să mă vadă cumva, universurile noastre paralele s-ar intersecta, dar îmi dau seama că nu va întoarce capul. Pentru ea, nu există altceva pe lume în momentul ăsta, în afară de balet.

E ceva straniu la extazul care i se citeşte pe faţă. Nu e expresia cuiva care e la rândul lui dansator, pentru că *acea* persoană ar şti că toate astea sunt doar o fantezie. Toţi de pe scenă sunt oameni. Au degetele de la picioare înfăşurate. Oasele le sunt măcinate până ajung pulbere. Pe sub costumele lor frumoase, sunt slabi, probabil subnutriţi. E o profesie de-a dreptul brutală. Nu o lume de vis.

Mama mea e într-o lume de vis. Se uită cu admiraţie la scenă, de parcă nu s-ar fi aflat niciodată acolo. Ca şi cum *Katerina Balerina* ar fi doar un alt basm.

Imaginea dispare. Stau singură în faţa Teatrului Bolşoi, holbându-mă la faţada clădirii.

Înţeleg acum caietul cu povestiri al mamei.

Adevărata poveste se află printre rânduri. Adevărata poveste e nescrisă.

— *Boje moi*, greu mai scapă omul de tine, îmi spune Aculina la telefon. Ce mai e acum? A ars cineva manuscrisul mamei? Vrei să-mi iei pisica acasă la tine?

Zâmbesc, dar mă opresc când o aud din nou tuşind. Nu e o simplă tuse, pare că se îneacă.

— Zi-mi, te rog, încep eu, Toniei îi plăcea să spună poveşti, basme, lucruri de genul ăsta?

O tuse şi mai seacă.

— Da, îi povestea fiicei ei, Lena. Şi fratelui meu, înainte să moară. Dar nu le-aş numi poveşti. Erau prea dense. Mai degrabă le presăra în jur, ca pe zahăr, iar dacă ascultai, puteai să prinzi ceva, o frântură, şi apoi, când se termina, nici măcar nu erai sigur ce ai auzit.

— Am un caiet cu poveşti, care a fost al ei.

Aculina chicoteşte.

— Nu am văzut-o niciodată pe Tonia cu vreun caiet.

— L-am studiat cumva... cu un ochi de criminalist. A scris cu creionul...

— Nu am văzut-o niciodată pe Tonia să scrie. Nici măcar nu sunt sigură că ştia să scrie.

— Cu creionul, repet. Asta, cred eu, pentru că sunt multe corecturi ortografice şi gramaticale. Dar am găsit ceva pe spatele copertei. La început nu părea să fie nimic, dar cuvintele *Pentru Lena, fiica mea iubită* au fost şterse. E inconfundabil.

Intenţionasem să-i spun Aculinei că jurnalul mamei ei e scris cu acelaşi scris de mână ca şi caietul de povestiri, dar acum ezit. Brusc, mă gândesc că nu trebuie ca ea să afle acest lucru. Cred că jurnalul de memorii răspunde la întrebări despre Natalia – şi alegerile Nataliei – la care Aculina s-a chinuit toată viaţa să găsească răspunsuri şi îmi imaginez cum e.

Nu pot să-i iau asta.

— Pentru Lena, spune Aculina, gânditoare.

— Mama mi-a dat caietul acesta şi încep să cred că e posibil ca Tonia să i-l fi dat ei. Cred că Tonia e bunica mea.

E teribil de înfricoşător să rostesc cuvintele astea. Rudele nu răsar aşa, pur şi simplu, din pământ. Nu e ca şi cum mama ar fi murit şi acum îmi trimit de la fabrică o înlocuitoare.

— Ăsta a fost primul meu gând când te-am văzut, spune Aculina. Dar apoi mi-am dat seama că nu ai cum să fii fata Lenei. Lena s-a născut înainte de 1920. Tu eşti prea tânără.

— Da. M-am născut în 1967, zic, simţindu-mi măruntaiele încâlcite precum cablul de telefon. Şi mama

nici nu împlinise treizeci de ani când m-am născut. Dar ai idee unde e Lena acum? Cum aş putea s-o găsesc? Mama nu mi-a vorbit niciodată despre familia ei, nici despre fraţi sau surori, nimic. Mi-a spus că au murit cu toţii.

— Din păcate, nu ştiu. Aculina are un ton melancolic, aproape trist. Lena era o fetiţă plină de viaţă. Ambiţioasă, încă de mică. Vocea i se schimbă, tristeţea dispare. Le spunea tuturor că se va face doctor şi va trăi într-o casă lângă un râu mare. Deşi cred că ultima parte i-a fost inoculată de Saşa, precizează ea, cu un râs grav. Iubitul Toniei. Şi el era ambiţios.

— O casă pe malul unui râu mare, spun. E... foarte interesant. Saşa nu era tatăl Lenei?

— Ah, nu. Tatăl Lenei a fost un bolşevic pe care Tonia l-a cunoscut în Leningrad. Tonia însăşi a trăit undeva pe malul râului Fontanka, să ştii. Asta apropo de case lângă râuri, zice Aculina, care pare să-şi fi venit acum în fire. Îmi amintesc şi acum salonul în care serveau ceaiul. Nu-ţi imaginezi grandoarea acelei lumi, Raisa! Candelabrul. Tablourile. Tapet albastru, cu un model neobişnuit. Acum totul pare un vis.

— Aş vrea să văd casa aceea, spun. Îţi aminteşti adresa?

— Dacă mă uit mai întâi pe hartă. Iar mestecă şi plescăie. Fălcile ei ar putea continua să i se mişte şi după ce moare, măcinându-şi dinţii până la rădăcină, până când gingiile ei ajung carne vie. Dar de ce vrei s-o vezi? adaugă, cu respiraţie şuierătoare. Casele alea vechi sunt ca nişte labirinturi.

— Ca să pun totul cap la cap. Doar aşa pot să-mi găsesc calea de ieşire.

Noaptea e lungă şi fără somn în trenul Săgeata Roşie, de la Moscova la Leningrad.

— Mama ta a fost balerină la *Teatrul Bolşoi*? întreabă Lev.

— Când o spui în felul ăsta, pare şi mai puţin credibil.

— Ar trebui să le dai un telefon. Poţi să le spui: *Sunt fata Katerinei Simonova.* A dansat vreodată pe scena voastră? Apoi vei şti.

— O să par nebună, spun, dar, în mare parte, e o nebunie că nu cred să fi recunoscut vreodată aşa direct că sunt fiica mamei mele. Am fost mereu stânjenită de prezenţa ei, chiar şi când era tânără şi încântătoare, pentru că nu voiam să întregesc mulţimea ei de linguşitori, nu voiam să par la fel de neajutorată ca toţi ceilalţi. Apoi, mai târziu, în Anglia, m-am simţit şi mai stânjenită. Da, oameni buni, sunt fiica lui *Kate*! Kate, care uneori rătăceşte pe afară în cămaşă de noapte şi adoarme lângă cutia poştală. Kate, cea cu tenul galben ca lămâia, cu respiraţia fetidă şi cu poveştile ei, poveştile alea ridicole, oribile, trântite la beţie, pe care începe să le spună – să le *strige* – oricui are urechi de auzit: *Odată, demult, într-un regat îndepărtat!*

Dar dacă nu ar fi fost niciodată balerină, cred că aş fi dispreţuit-o mai puţin.

Cred că mi-ar fi fost un pic milă de cineva care era atât de nesigur încât să-şi mintă propria familie cu privire la cine e. Poate că mama nu suporta cine era, de fapt; poate chiar nici nu ştia. Poate că din cauza asta nici eu nu am reuşit să o înţeleg niciodată.

— Deci, nu? spune Lev.

— Ba da, sunt fiica Katerinei Simonova.

Taximetristul ne conduce pe un traseu sinuos, şerpuind ca oricare dintre apele curgătoare ale Leningradului, până când ajungem pe malul râului Fontanka. Ne lasă în faţa unui conac cu două etaje, din

granit de un roz-prăfuit. Mai multe dintre ferestrele de la primul etaj sunt acoperite cu placaj, iar tencuiala se desprinde pe alocuri de pe faţada casei, lăsând să se vadă stratul de piatră de dedesubt.

Casa nu atrage câtuşi de puţin atenţia asupra ei – dacă m-aş uita în direcţia asta din josul străzii, poate că nici nu aş observa-o – cu toate astea, când o priveşti mai de aproape, are un aer persiflant. *Am supravieţuit tuturor*, pare să spună. *Voi supravieţui şi după ce tu nu vei mai fi*.

Răsucesc de câteva ori mânerul de alamă al uşii de la intrare. Uşa nu e încuiată. Lev şi cu mine păşim peste prag, într-un foaier gol. Îmi aduc aminte de ziua în care eu şi mama ne-am mutat în primul nostru apartament din Anglia şi cum ea trecea cu mâna peste pereţi şi ferestre, atentă să nu atingă însă nimic. Comunicarea cu casa era felul în care se exprima ea. Pentru că, deseori, casele spun mai multe decât oamenii.

Dar tăcerea care domneşte aici e impenetrabilă.

Deasupra capetelor noastre sunt rămăşiţele scheletice ale unui candelabru, atârnând de un tavan înalt, ce pare a fi din marmură. În faţa noastră e o scară ce duce la un palier întunecat de la etaj. Aproape că îmi vine să o strig pe Zoia, ca să mă asigur că nu mai sunt şi alte fantome prin preajmă, dar în acelaşi timp nu vreau să trezesc casa.

O uşă, chiar dincolo de scări, se deschide cu un scârţâit. O femeie purtând o plasă împletită apare dinăuntru şi, când ne vede, scoate un icnet şi îşi duce mâna la inimă.

— Eu sunt administratoarea casei, spune, revenindu-şi în fire. Dumneavoastră cine sunteţi?

— Apartamentele de aici sunt ocupate? întreb.

— Mai mult sau mai puţin, răspunde. Ultimul etaj e ocupat în întregime. Etajul de deasupra aparţine cuiva care nu e niciodată aici. De ce întrebaţi? Aveţi nevoie de un loc în care să staţi?

— Da, avem nevoie de cazare.

— Sunteţi căsătoriţi?

— Proaspăt căsătoriţi, răspund eu, iar Lev rânjeşte. Bunica mea a locuit aici acum zeci de ani şi cred că locul îşi păstrează atmosfera romantică. Tavanele astea înalte, ferestrele, vederea spre râu... aşadar, speram să aruncăm o privire. Nu-i aşa, Liova? Nu cred că am mai folosit vreodată diminutivul acesta. Pentru moment, lui îi piere rânjetul de pe faţă. Putem să vedem etajul despre care aţi spus că e gol? continui. Dacă proprietarul nu stă niciodată aici.

Administratoarea strânge din buze.

— Nu sunt sigură. Proprietarul e scriitorul Aleksei Ivanov. Aţi auzit de dumnealui? E un om foarte important.

Poftim?

— Vă rugăm, intervine Lev, soţia mea e orfană. Ştie foarte puţine lucruri despre familia ei. A descoperit de curând că bunica ei a trăit în casa asta. Nu-l cunosc personal pe Ivanov, dar s-ar putea să înţeleagă situaţia. Ce înseamnă să vrei să-ţi descoperi trecutul.

— Da, s-ar putea să înţeleagă, spune, pe un ton suspicios.

Lev deja îşi duce mâna spre portofel. Dacă aş deprinde gestul ăsta, aş primi cele mai bune mese la restaurantele mele preferate. Imediat apoi, administratoarea îi înmânează o cheie şi îi spune că iese la cumpărături, carevasăzică, *nu zăboviţi mai mult de atât*. Lev o porneşte în sus pe scări, dar eu mă opresc la prima treaptă.

— Mulţumesc. O să mă revanşez cumva.

— Nu e nevoie, spune el, fără să se uite înapoi.

Apartamentul e format din mai multe camere goale, un contrast tulburător faţă de apartamentul lui Aleksei din Moscova. Lumina soarelui pătrunde prin placajul de la fereastră, creând, ici şi colo, pete de culoare. Bucătăria e şi ea goală, cu excepţia plitelor de gătit, devenite cenuşii, şi a câtorva farfurii, evocând ceea ce trebuie să fi fost aici înainte ca pânzele de păianjen să atârne de tavan, ca nişte bannere publicitare.

— Uită-te la dormitorul ăsta! spune Lev. N-a mai stat nimeni aici de ani de zile.

— Dar nu înţeleg, spun. De ce să ţină un apartament gol în fosta casă a Toniei? O crede că ea s-ar putea întoarce să trăiască aici?

— Îşi permite să aibă apartamente unde vrea el.

Mă duc până la cel mai îndepărtat colţ al camerei şi ating locurile goale, prăfuite, unde se dezlipeşte tapetul. A fost lipit neglijent. Dar nu asta mă deranjează. Îl ating mai bine, îmi frec buricele degetelor de hârtie şi apoi trag.

E ceva dedesubt.

Ceva scris.

Trag mai tare. Şi mai mult text iese la iveală. Mai mult şi mai mult text, cu litere chirilice minuscule, aproape invizibile, pe care tapetul era menit să le ascundă.

— Ce faci acolo? întreabă Lev, îngrijorat.

— Sunt nişte date aici. Încep să dezlipesc o altă bucată de tapet. Cineva a folosit camera asta pe post de jurnal. Uite! *15 ianuarie 1942. 18 ianuarie 1942.* Priveşte! E scris peste tot, până la fereastră. E...

O mie nouă sute patruzeci şi doi.

Blocada Leningradului. E un jurnal de asediu. Cineva a locuit aici, în camera asta, în timpul celui de-al Doilea

Război Mondial, când Leningradul a fost înconjurat de armata germană şi rupt complet de restul lumii. Când o treime din populaţia oraşului a murit de foame.

Sunt curioasă unde se termină scrisul – şi la ce dată.

— Nu cred că abilităţile mele de scriere cursivă sunt la înălţimea situaţiei, spun, coborându-mi vocea. Tu poţi să descifrezi ceva din toate astea?

Lev începe să citească, tot cu voce joasă. Îmi ia un minut întreg să-mi dau seama că deja ştiu ce urmează să spună. Nu e un jurnal. Poate că datele se referă la momentul când a fost scris, dar textul nu are nimic de-a face cu blocada. Nu e relatarea unei ierni distrugătoare, în vreme de război.

E jurnalul de memorii ale lui Aleksei.

Ultimul bolşevic.

Cuvânt cu cuvânt.

Aleksei şi-a petrecut perioada blocadei în casa asta. Atunci trebuie să-şi fi scris memoriile despre Canalul Marea Albă. Aproape că are sens. *Ultimul bolşevic* are estetica, emoţia a ceva ce a fost creat cu reţinere, chiar cu autocenzură. Lev a avut dreptate când a zis că nu totul poate fi inclus. Că nu totul are loc între copertele cărţii.

La modul cel mai literal.

— Raisa! exclamă Lev.

— Da?

— Cred că ăsta e acelaşi scris din caietul de povestiri al mamei tale, zice cu reticenţă, de parcă nici nu vrea să rostească acele cuvinte. Şi din memoriile contesei.

— Poftim? fac eu, încă ameţită. Nu e posibil.

— Cu aceleaşi greşeli ortografice şi gramaticale, spune. Numai că aici nu sunt corectate.

Îmi vâjâie capul. Sunt obişnuită, desigur, ca, atunci când muncesc, să am senzaţia că mi se-nvârte mintea.

Când trebuie să jonglez cu toate deodată, neîncetat, până când ajung în punctul în care îmi doresc. În momentul ăsta, prin minte îmi trec două posibilităţi: fie Aleksei Ivanov nu a scris *Ultimul bolşevic*, fie a scris tot; memoriile Nataliei; şi caietul de povestiri al mamei. *Pentru Lena, fiica mea iubită*, asta scrie pe interiorul copertei. Am presupus că dedicaţia fusese scrisă de Tonia, mama Lenei, dar ar fi putut la fel de bine să fie scrisă de tatăl ei.

Tatăl Lenei a fost un bolşevic, asta mi-a spus Aculina.

Valentin Andreiev.

Aleksei Ivanov a fost Valentin Andreiev.

În alte împrejurări, m-aş fi felicitat pentru că am avut dreptate. Pentru că am ştiut eu că aşa e. *Am ştiut* de la început şi, chiar dacă nu ştiu încă ce anume vrea Aleksei, voi afla şi voi ajunge acolo înaintea lui.

Dar uitându-mă la pereţii ăştia – la anul 1942, ieşind la lumină din nou şi din nou –, nu mai îmi spun nimic. Nu îi mai spun nimic nici lui Lev. Îi dau o pauză creierului meu, de la analize şi calcule. Gata, mă opresc.

Acum ştiu că sunt fantome în casa asta. Ele ar trebui să fie cele care să vorbească.

Când ne suim iar în Săgeata Roşie, din difuzoare se aude o muzică stridentă, şi Lev îmi zâmbeşte mâhnit. Dar nu mă deranjează. Ceva din călătoria asta nocturnă cu trenul între Leningrad şi Moscova mă face să mă simt de parcă am părăsi Rusia în 1991 şi am intra în altă eră, iar eu nu ştiu cum va fi drumul de întoarcere.

Aleg unul din paturile de deasupra şi închid ochii.

În jurul orei nouă, însoţitorul ne aduce nişte ceai. Pentru că nu pot să dorm, mă dau jos şi privesc pe geam, dând laoparte ciucurii perdelelor roşii, care conferă compartimentului nostru un aer decadent. Spre nord, cerul are nuanţa scoicilor. Părăsim tărâmul Nopţilor Albe. Nu-i

de mirare că mă las sedusă de romantismul momentului, de ideea că în spatele tuturor lucrurilor e un fel de poezie, de simetrie.

— Încă nu dormi? zice Lev, dându-şi picioarele jos din pat.

— Lumina e frumoasă, răspund eu, arătând către geam.

— Da, dacă ai ochi să o vezi.

Dau drumul perdelei şi mă aşez pe patul lui.

— Mă simt... mă simt diferit, spun, nesigură pe mine. Când eram în camera aia, cu scrisul de pe pereţi, s-a întâmplat ceva. Nu pot explica.

— Nici nu e nevoie, spune Lev.

Nu se aude nici un sunet în afară de scârţâitul ritmic al roţilor de tren. *Tuuu-tuuu-tuuu-tuuu.*

Stăm atât de aproape unul de celălalt, încât văd irizaţiile aurii din ochii lui. Înainte să spună altceva, mă întorc la geam.

Richard. Gândeşte-te la Richard.

Richard nu m-a impresionat când ne-am întâlnit prima dată, la examenul Michaelmas, din iarnă, în anul întâi la Oxford. Părea la fel ca oricare alt bogătan îngâmfat al locului, cu un accent tăios ca briciul şi cu eşarfa aia blestemată pe care o purta *mereu.* Şi vorbea *întruna*, pe coridor, în bibliotecă, în cafeneaua unde m-a privit cu adevărat pentru prima oară.

Doar după câteva întâlniri, pe care le-am acceptat cu reticenţă – la început, m-am folosit, ce-i drept, de el, ca să iau nişte mese bune la restaurant; cine nu ar fi făcut-o în locul meu, când eu la cină mâncam fasole la conservă? –, am înţeles că nu era vorba numai despre faptul că lui Richard îi plăcea să se audă vorbind. Fusese învăţat să

umple tăceri. Pe când eu mă complăcusem în ele ani de zile.

Simţeam că suntem făcuţi unul pentru celălalt.

Dar aşa să fie, oare? Sau doar ne prefacem?

Cerul Rusiei nu îmi oferă un răspuns.

— Raisa! strigă Lev, dar eu nu mă întorc.

Sejurul acesta în ţara mea natală nu a fost niciodată despre Eduard Daineko. A fost ca să închei pentru totdeauna capitolul din viaţa mea referitor la familie, la papa, la mama şi la Zoia. Planul era să închei socotelile cu trecutul, ca apoi să pot să îmbrăţişez cum se cuvine viaţa mea din Anglia, începând prin a mă căsători cu Richard, un englez adevărat. Să devin pe deplin Rosie englezoaica. Dar în loc să atenuez latura rusească a personalităţii mele, în loc să o elimin, am devenit şi mai conştientă de prezenţa ei.

Venind aici, nu am reuşit să îngrop nimic. Dimpotrivă, am readus ceva la viaţă.

Tuuu-tuuu-tuuu-tuuu.

Tăcerea dintre mine şi Lev se întinde până la punctul de rupere, cum se întâmplă de obicei. Dar de data asta, spre deosebire de trecut, nu mă simt şi eu încordată. Nu vreau să mai vorbesc în călătoria asta, în cazul în care vom călători înapoi în timp. Poate că vreau să mă las dusă un pic de val. Încă puţin.

O CASĂ LÂNGĂ UN RÂU MARE

Odată, demult, tare demult, într-un regat îndepărtat, o prinţesă s-a întors să viziteze castelul în care trăise în tinereţe, cu fostul ei soţ, prinţul. Castelul cu o sută de încăperi fusese construit la malul mării, şi acum se scufunda lent în ea, dar asta nu a tulburat-o câtuşi de puţin pe prinţesă. Fusese cândva prizoniera soţului ei, chiar acolo, între zidurile acelea, şi voia să vadă castelul umilit şi doborât. Îi plăcea nespus că toate cărţile fostului ei soţ fuseseră arse, toate lucrurile lui, furate, toate tapiseriile, smulse de pe pereţi. Îi plăcea că acum castelul aparţinea oamenilor de rând. Şi când s-a întâmplat pur şi simplu ca una din cele o sută de camere să fie liberă, într-un moment în care ea avea nevoie de un loc unde să trăiască, a hotărât să se mute acolo. Noul ei soţ a înţeles pentru că şi el fusese cândva prizonier, dar în alt loc, la marginea altei mări. A înţeles că ai scăpat cu adevărat dintr-un loc abia atunci când te poţi întoarce liber acolo.

Aşa că prinţesa a trăit din nou în castelul de la malul mării, dar care nu mai era un castel la malul mării. Zilele acelea se încheiaseră. Acum, era doar o casă lângă un râu mare.

CAPITOLUL 22

ANTONINA

Leningrad (Sankt Petersburg), sfârşitul anului 1941

Tonia se află în iad. Un iad alb şi îngheţat, mirosind a terebentină. Sau un purgatoriu, pentru că sunt suspendaţi în timp, aşteptându-i pe nazişti ori să mărşăluiască în Leningrad, ori să-şi piardă răbdarea şi să plece. În toiul acestei aşteptări, nu prea au cu ce să-şi umple mintea, aşa că Tonia a început să le spună gemenilor cea mai lungă poveste pe care a spus-o vreodată, plină de detalii inutile şi personaje frivole. A început să povestească într-o seară de noiembrie, la cină, şi nu a isprăvit nici acum. Katia şi Mişa îi sorb fiecare cuvinţel. Valentin se preface că ascultă, dar Tonia ştie că, de fapt, nu o face.

Lena e cea nerăbdătoare. *Pentru numele lui Dumnezeu*, mamă, spunea ea. *Zi-ne odată cum se termină!* Şi Tonia vrea să răspundă*: De aceea nu pot să-ţi spun, Lenocika, pentru că îndată ce vei afla sfârşitul, nu vei mai avea nimic de aşteptat.*

Tot ce a auzit Valentin în mintea lui, de când s-a întors de la Canalul Marea Albă, în urmă cu opt ani, se înteţeşte acum, pe măsură ce blocada asta continuă. Poate că e din cauza frigului. E o *iarnă duşmănoasă*, cum spunea mama. Genul acela de iarnă care vine o dată la câteva zeci de ani. Sau o fi din cauză că Leningradul a fost separat de restul Rusiei.

Exact ca lagărele.

— Bea ceva cald, spune Tonia, împingându-i un pahar peste masa din bucătărie.

Strecoară aceleaşi frunze în fiecare dimineaţă, iar ceaiul e mai chior ca apa. Dar servirea ceaiului e o reminiscenţă a vieţii de dinainte de război la care ea nu vrea să renunţe.

El îi zâmbeşte distant. Nu se mişcă. Tonia vrea să-i arunce paharul în faţă.

Pe tot parcursul toamnei au fost zi şi noapte alerte de raid antiaerian, avioanele germane huruiau, tunurile antiaeriene zbârnâiau, oamenii ţipau şi se adăposteau. Lena îi ducea pe gemeni cât mai repede la subsol, unde se puteau ghemui lângă ziduri, acoperindu-şi urechile cu mâinile, iar Tonia încerca şi ea să se grăbească, dar se uita mereu în urmă şi îl vedea pe Valentin rămânând mereu acolo, la capătul scărilor. O privea fără nici o urmă de teamă.

Fără nici o expresie pe faţă.

Granit.

Într-un final, Valentin duce ceaiul la gură. Îi place să folosească paharul care are o crăpătură pe margine. Când bea, îi apare o broboană de sânge pe buze. Nu pare să bage de seamă.

Cei mai norocoşi dintre vecinii lor au fost evacuaţi din oraş încă din vară, imediat cum a fost declarat războiul împotriva Germaniei naziste. Pe alţii, Tonia nu i-a văzut de săptămâni întregi, cu excepţia tovarăşei Kemenova, care trăieşte deasupra lor şi care are nepoţi de-o seamă cu gemenii. În micul apartament al Toniei, ceilalţi rezidenţi sunt fie dispăruţi, fie morţi. Dormitoarele sunt din nou goale, mobilierul, nefolosit, paturile, neatinse, draperiile, trase.

Exact cum îi plăcea lui Dmitri să le ţină.

Tonia se duce adeseori în apartamentele de jos şi se uită pe furiş la cel care fusese Salonul Albastru sau biroul unde a trăit şi a murit Anastasia, sau la bibliotecile şi galeriile lui Dmitri, acum compartimentate în camere unifamiliale. Ştie exact de ce îi place să facă turul ăsta. Se simte ca şi cum casa ar fi a ei acum, casa asta de la malul râului Fontanka, locul unde cândva fusese totul invers.

— Aici era locul unde primeaţi oaspeţi? întreabă Lena, când coboară împreună într-o zi. Dar de ce se numea Salonul Albastru?

— Avea tapet albastru. Tonia îşi plimbă degetele de-a lungul unui perete. Acum tapetul e galben, floral şi creponat. Ieftin şi uscat. Vezi, Lenocika, astea sunt bucăţi din tapetul original.

Lena dezlipeşte o fărâmă de tapet cu unghia.

— E ca o cameră secretă dedesubt. O lume secretă.

Lena locuieşte cu ei de patru luni, iar ea şi Tonia au devenit mai apropiate ca niciodată. A existat o ruptură în relaţia lor când Lena era mai mică, după ce Saşa a părăsit Otrada. Anii au trecut, Lena s-a dedicat şcolii, prietenilor şi visului ei de a deveni medic. Ruptura a început să se repare când s-au mutat la Moscova, ca să fie alături de Valentin, o mutare care i-a prins bine Lenei şi care i-a oferit provocări.

Dar apropierea dintre ele e acum ca tapetul galben. De la distanţă, pare netedă. Naturală. Ca şi cum aşa ar fi fost dintotdeauna. Doar că nu a fost aşa dintotdeauna. Şi Tonia e conştientă de fragilitatea relaţiei lor; cine ştie toate lucrurile pe care nu şi le pot încredinţa încă una alteia?

— Îmi place mai mult albastrul, spune Lena.

Lena a fost cea care a adus vestea într-o duminică după-amiază, în iunie: *Kievul şi Sevastopolul au fost bombardate de nemţi!* O săptămână mai târziu, Lena se ducea să sape tranşee la marginea oraşului. Îi telefona Toniei în fiecare zi, să-i spună că trebuie să-i trimită pe Katia şi Mişa la o dacea, la ţară. Majoritatea copiilor mici fuseseră deja evacuaţi din oraş, la ordinul sovietului din Leningrad, inclusiv copiii de la orfelinatul la care lucra Tonia. *Eşti prea sentimentală, mamă!*

Într-o zi, Lena a telefonat cu veşti noi: *Cercul se închisese în jurul Leningradului. Au distrus şi ultima cale ferată...*

Liniile telefonice fuseseră şi ele tăiate.

La scurt timp după aceea, Lena a căzut într-una din tranşeele alea adânci şi murdare şi şi-a rupt un braţ. A fost dusă la spital, apoi trimisă acasă, dar fostul ei apartament fusese bombardat, aşa că a venit să locuiască cu Tonia şi Valentin. Încă îşi ţine braţul lipit de corp, încă poartă bandajul.

Poate că, în purgatoriu, nu există vindecare.

— Hai să ne întoarcem sus, spune Tonia, deşi e limpede că Lena e fascinată de tapetul albastru, fermecată de modelul acela vechi, inspirat de valurile mării. Toniei nu i-a plăcut niciodată albastrul, nici nu i-a păsat vreodată că tapetul era proiectat la comandă sau pictat manual. Dar crede că ar fi mai bine să nu existe lumi secrete în care nimeni să nu poată merge. Lumi precum cea în care trăieşte Valentin acum.

Povestea pe care Tonia le-o spune copiilor nu are un final. Nici măcar nu îşi mai poate aminti începutul. Trebuie, pur şi simplu, să continue să povestească.

— Ar fi trebuit să scrii poveşti pentru revistele de copii, mamă, spune Lena, după ce îi culcă pe gemeni. Cum e *Murzilka.* Sau, şi mai bine, ar trebui să-ţi publici propria ta colecţie de povestiri! Cu copertă ilustrată, frumoasă. Îmi plac tare mult acelea. Serios acum, ţi-ai irosit talentul la orfelinat.

Tonia îi aruncă o privire lui Valentin, care nu pare să fi auzit.

— Prefer să povestesc, nu să scriu, spune Tonia, cu glas vioi.

— Eu cred că prefer să citesc, mai degrabă decât să ascult.

Un surâs se naşte pe buzele Lenei, dar se stinge numaidecât. Pentru o clipă, faţa ei e palidă şi albăstrie în jurul ochilor. Tonia clipeşte, şi albastrul acela dispare.

Probabil că au petrecut prea mult timp ieri holbându-se la tapetul albastru.

— Mai spui una? întreabă Valentin, încet.

— Altă poveste? întreabă Tonia, surprinsă.

— Da, te rog. Una din cele vechi. Una pe care să o ştiu şi eu.

Tonia vrea să-l întrebe de ce. Acelea sunt scurte, puerile, poveşti de adormit copiii. E o prostie, o nebunie, de fapt, să crezi că ar putea fi publicate vreodată. Nici nu se aliniază la viziunea comunistă asupra lumii, în care regalitatea e diabolică şi ţăranii şi muncitorii îşi învinge mereu inamicii, iar animale vorbitoare spun mereu ceea ce trebuie. Tonia e mai sătulă ca oricând să spună numai ceea ce trebuie. Să pretindă că toată situaţia asta e normală.

— O prinţesă trăia într-un castel la malul mării, începe ea, pentru că e singura poveste pe care o ştie şi el, departe de oraş, departe de oameni...

Valentin nu mai ceruse niciodată până atunci să asculte o poveste. Ca şi cum lucrul acela care îl macină pe dinăuntru ar vrea s-o asculte pe Tonia povestind, şi nicidecum Valentin însuşi.

În drumurile ei zilnice, Tonia vede troleibuze îngheţate, abandonate pe liniile lor. Pe marginea drumului, zac trupurile celor care au murit pe loc, pe jumătate îngropate de zăpadă; alte cadavre sunt cărate în sănii, înfăşurate în cearşafuri albe. Tonia îşi trage mereu basmaua peste gură şi îşi propune să nu se oprească, să

meargă mai departe. Să privească înainte. Numai înainte. Dar nu poate face asta acasă.

Nu mai au de mâncare.

Când Tonia intră în bucătărie, o găseşte pe Lena singură, aţipită într-un colţ, lângă plita cea mică, făcută manual. Li s-a terminat şi kerosenul. Vor fi nevoiţi să ardă hârtii şi cărţi. Apoi urmează mobila. Podelele de lemn. Până la urmă, întreaga casă poate fi hrană pentru soba aceea...

Lena cască.

— Am visat urât, spune. *Tu* mai ai coşmaruri, mamă?

Ieri, Tonia a fost nevoită să adauge pastă de dinţi în supă, ca să-i dea consistenţă. Azi nu a reuşit să ia nimic de la magazine. Pâinea s-a terminat când mai erau doar câţiva oameni în faţa ei: *Reveniţi sâmbătă*, scria pe uşă. Da, sâmbătă vor fi mai puţini oameni la coadă, dar doar pentru că mulţi vor fi murit...

— Mamă?

— Coşmaruri, spune Tonia. Da, câteodată. Scuză-mă, Lenocika, trebuie să merg sus. Tocmai mi-am amintit...

Tonia urcă la etaj.

Tovarăşa Kemenova nu are nici ea kerosen în plus. Tonia o întreabă dacă au vizitat-o nepoţeii în ultimul timp, iar ea răspunde că da. Tovarăşa Kemenova se interesează de familia Toniei, şi Tonia îi răspunde că Mişa e în lumea lui de joacă, cu trenurile şi soldaţii de plumb, Katia îşi suge degetul ore în şir, iar Valentin se transformă într-un străin, şi tovărăşia calmă a Lenei e singurul lucru pe care se poate bizui. Atâta numai că nu spune, de fapt, nimic din toate astea. Doar plânge.

Expresia de pe faţa tovarăşei Kemenova se înăspreşte, şi femeia pleacă lăsând-o pe Tonia în uşă, apoi

se întoarce cu o cutie de lapte praf, spunând că gemenii au nevoie de aşa ceva.

— Dar nepoţeii dumneavoastră? întreabă Tonia, fără să vrea.

— Eram doar politicoasă, răspunde tovarăşa Kemenova, iar Tonia îşi dă de-abia acum seama că tonul vocii ei e asemănător cu al lui Valentin. Sunt morţi.

Tonia are şi acum coşmaruri, aceleaşi vise despre Otrada, doar că nu se mai gândeşte la ele ca la coşmaruri, pentru că nu-i mai este teamă. Ştie că fata cu iedera şerpuindu-i pe sub piele nu vrea să-i facă rău. Fata *a ajutat-o.* I-a salvat pe gemeni în noaptea în care s-au născut, smulgând-o pe Tonia din somnul ei.

Tonia vrea şi ea să o ajute pe fată.

Trebuie să intre în casă.

În visul ei, Tonia merge prin livadă, ca de obicei. Seri o urmează şi, câteodată, chiar îl ia în braţe. E uşor, mai suplu. Nu cum era în realitate. Şi acolo, pe verandă, se întâlneşte cu mama, dar mama nu se mişcă niciodată.

Tonia a început abia de curând să perceapă *mirosul*.

Nu a mai simţit niciodată vreun miros în vis până acum. E dulceag şi vag, ca aerul de dinaintea unei furtuni de vară. Ca zahărul ars. Ca fumul negru, vulcanic, care a umplut cerul în noaptea aceea de septembrie, când germanii au bombardat depozitele Badaiev, unde se afla cea mai mare parte din proviziile de hrană ale Leningradului.

Tonia crede că mirosul vine *dinăuntrul* casei. Dar nu poate să meargă mai departe. Nu fără să treacă de mama.

Ceea ce, ştie prea bine, e ceea ce mama îşi doreşte ca ea să facă.

Vrea ca Tonia să se apropie.

Valentin stă lângă fereastra dormitorului, cu o mână pe perdea, privind în întuneric. Tonia se aşază pe pat şi netezeşte cocoloaşele pernelor. Nu mai dorm în camera asta, din cauza frigului; dorm toţi în bucătărie. Valentin e singurul care mai petrece timp aici.

— Eşti atât de tăcut zilele astea, spunea ea, silindu-se să nu pară îngrijorată. Nu mai ai nici o opinie despre război?

Înainte să înceapă bombardamentele, Valentin avea foarte multe teorii şi încerca deseori să o atragă pe Tonia în dezbateri politice – fără succes, însă. Pentru mintea neexperimentată a Toniei, comunismul sovietic şi socialismul naţionalist erau unul şi acelaşi lucru. Tot ce ştie e că, indiferent dacă e vorba despre aristocraţi sau ţărani, politicieni sau simpli cetăţeni, invadatorii germani ori civilii ruşi, celor de deasupra nu le pasă de cei de sub ei. Cei de jos sunt întotdeauna singuri.

Dacă ar mai încerca o dată.

— Mă doare mâna, asta e tot ce spune.

Lui Valentin îi lipsesc vârfurile a două degete de la mâna dreaptă, dar majoritatea oamenilor nu observă. Un gând îngrozitor se iveşte în mintea Toniei, atât de iute că nu apucă să-l împiedice, ca atunci când îţi disloci un genunchi: poate că Valentin *ar fi trebuit* să moară la Canalul Marea Albă, decât să fie nevoit să-şi trăiască restul vieţii fără tot ce a pierdut acolo.

— Lena îi adoarme pe gemeni, spune ea, pe un ton mai presant. Avem timp să vorbim.

— Nu eşti obosită, *milaia*?

— Bineînţeles că sunt.

El se întoarce de la fereastră. Ochii îi scânteiază.

— Atunci, du-te la culcare.

— Aş prefera să stau de vorbă cu tine.

— Despre ce?

— Despre tine! Îşi pierde calmul. E Canalul, nu-i aşa? Ştiu că te gândeşti la Canal, la ce s-a întâmplat acolo. Te rog, trebuie să-mi vorbeşti despre asta. Trebuie să mă laşi să înţeleg!

— Nu vrei să fii în locul în care sunt eu.

Tonia refuză să-l piardă în felul ăsta. Deja a pierdut prea mult. Nu l-a aşteptat atâţia ani cât a fost în exil numai ca să-l cedeze în faţa acelui *lucru* care îl pândeşte, acelui lucru care îi face ochii să scânteieze.

— Mama spunea că o amintire e ca un obiect străin într-un corp. Crezi că e parte din tine. Dar imediat ce o îndepărtezi, o vezi aşa cum este. De aceea mama a ţinut jurnale toată viaţa. Dacă le scoţi din tine, nu te pot măcina pe dinăuntru! Dar trebuie să le scoţi afară!

— Aşa îmi doresc, spune el. Dar uneori cred că asta e tot ce-a mai rămas din mine, amintirile. Valentin Andreiev nu mai există. Într-o zi, o să mă trezesc şi nu o să-mi mai amintesc nimic, nici de tine, nici de copii sau de toate astea...

— Dacă nu eşti suficient de puternic s-o faci de dragul tău, îl întrerupe Tonia, profitând de o idee ce tocmai i-a venit, atunci trebuie s-o faci pentru oameni.

— Pentru oameni? spune Valentin, de parcă ea i-ar fi vorbit într-o limbă străină.

— Nimeni nu a scris vreodată o relatare despre Canalul Marea Albă. Toniei nu-i pasă câtă disperare are în voce. Maxim Gorki a vizitat lagărele de la Soloveţki – şi poate că raportul pe care l-a publicat a fost o prostie –, dar nimeni nu a scris vreodată despre Canal. Iar acum, Canalul e terminat! Nimeni nu va mai lucra vreodată acolo. Dacă tu nu vorbeşti, oamenii nu vor afla niciodată ce a fost acolo. Niciodată.

— Nu ştiu ce să zic, răspunde el, cu voce tremurândă. Poate.

O să ajungă la sufletul lui. Cumva, o să ajungă la el.

— Nu trebuie să te hotărăşti în seara asta. Corpul ei e inundat de un sentiment de uşurare, simte furnicături în degete. Doar gândeşte-te, zice Tonia, tremurând din toate încheieturile.

Apoi se ridică şi se îndreaptă spre uşă.

— Aşteaptă, spune Valentin, iar ea se întoarce. Când eram tineri, vorbeai foarte des despre mama ta. Nu prea mai vorbeşti despre ea, zice Valentin, cu un râs stingher. Amândoi ne-am schimbat, nu-i aşa?

Tonia simte cum i se contractă degetele de la picioare în ciorapi. Dintr-odată, o vede pe mama ei stând la măsuţa de toaletă, debordând de inteligenţa ei stranie. Cascada aceea de păr strălucitor, ochii negri, gura pictată. Mama era răvăşitoare, frumuseţea ei te năucea de-a dreptul, dar pe măsură ce trec anii, când Tonia se gândeşte la trecut, începe să simtă că frumuseţea aceea ascundea alte lucruri. Atât de multe alte lucruri.

Într-o dimineaţă, imediat după Anul Nou, pe care nu l-au sărbătorit cu brad şi cadouri, cum făceau de obicei, găseşte ceva revărsat în capul scărilor, chiar lângă coridor. Când Tonia vede despre ce e vorba, trebuie să întoarcă privirea. O pisică din cartier, din acele rase cu păr scurt, un animal slăbănog şi indiferent. Total opus lui Seri, care era gras, pufos, răsfăţat. Care a murit în locul lui preferat de pe verandă.

Tonia ridică biata creatură în braţe. E carne, doar carne, iar ea ar fi în stare să jupoaie orice animal din oraş ca să-şi ajute familia să treacă de iarna asta.

În bucătărie, Lena e singură şi trează, învelită în pături, lângă sobă.

— O pisică moartă, observă. Doar n-o să ne obligi să mâncăm asta?

— Nu mă ajuţi s-o gătesc?

— Mă supără braţul.

Tonia se întoarce să o privească pe fiica ei.

— Iar?

— Nu cine ştie ce, zice Lena, schiţând un zâmbet pieziş. Mă simt bine aici unde sunt, atâta tot.

Se spune că există o ordine a declinului în familii. Bebeluşii mor primii, apoi bătrânii, după care bărbaţii, iar la urmă femeile.

Şi atunci, de ce îi e atât de teamă Toniei?

— Te-am auzit că ai vomitat aseară.

Tonia îşi suflecă mânecile. Îşi scufundă mâinile în găleata de curăţat şi începe să le frece puternic una de cealaltă. Nu a auzit; a văzut. A văzut-o pe Lena icnind, zbătându-se, totul ca să iasă din ea doar un strop de apă. De parcă ar fi vomitat toată ziua. Lena nici măcar nu a părut tulburată, s-a întors numaidecât la loc între pături.

Mormanul ăla odios de pături. O fac pe Lena să pară mai mare decât e.

— Tu n-ai avut o pisică în copilărie? întreabă Lena. Cum o chema?

— Seri.

Tonia îşi şterge cuţitul de o cârpă de bucătărie. Ochii pisicii ies din orbite. Începe să taie de-a lungul burţii, apoi în sus, moment în care dă peste nişte cusături care îi zgârie degetul mare.

Pisica asta a mai fost o dată tăiată şi cusută la loc.

— Ce s-a întâmplat, mamă? întreabă Lena. La ce te uiţi?

Îşi pierde cumva minţile?

Nu, e ceva înghesuit în măruntaiele pisicii. Ceva vâscos, lipicios. Tonia îl trage afară, iar acum, tot stomacul i se întoarce pe dos, gata să dea totul afară.

E o păpuşă mică de porţelan.

S-a lăsat convinsă de Saşa că prima păpuşă, din urmă cu şaptesprezece ani, a fost doar o glumă proastă a unui sătean furios. Dar pe asta nu a pus-o aici un sătean furios. Cu o curiozitate macabră, o întoarce, dar ştie deja cum o să arate. Îi ştie culoarea ochilor. Sclipirea pielii. Păpuşa are un zâmbet larg şi straniu de păpuşă. Seamănă un pic cu zâmbetul Lenei.

Carnea de pisică nu ţine mult.

Câteva seri mai târziu, Tonia se trezeşte şi merge jos, în Salonul Albastru. Are cu ea o farfurioară pentru caviar, din cobalt albastru, o piesă dintr-un set uitat de vecini. Aerul nopţii e încărcat de promisiuni. Începe de la fereastră, fără să se oprească pentru a sta pe gânduri. Adezivul pentru tapet se desprinde în fâşii, iar ea le strânge în farfurioară. Se mută de la o fâşie la alta şi, când a adunat tot adezivul pe care a putut să-l rupă, dezlipeşte tapetul de pe pereţi. Se desprinde ca o haină. Îl smulge tot mai repede şi mai repede.

A scos la iveală Salonul Albastru, dar tapetul albastru-argintiu descoperit nu mai are aerul acela de măreţie. Nu mai împrăştie lumina în jur, ca o prismă. E ponosit, lipsesc bucăţi din el. Pe alocuri, e sfâşiat. Ca toată lumea. Într-un final, seamănă un pic cu marea, cu locul în care Marea Baltică se varsă în golful Neva, acolo unde golful e plin de insule stâncoase care îmbrăţişează coasta şi în jurul cărora sunt bancuri de peşti şi turme de foci cenuşii.

Acum, îl vede în sfârşit.

Acum, o să-l distrugă.

Un alt strat de hârtie înseamnă alt strat de adeziv. Tonia stă pe întuneric, zgâriind şi răzuind, până când încep să i se rupă unghiile. O să gătească adezivul în supă. O să ardă hârtia pe post de combustibil. O să facă asta în fiecare cameră din casă. Numai de-ar fi un folos şi pentru zidurile goale.

Sau poate că este.

— Am fost transferat de la Soloveţki în toamna anului 1931, spune Valentin, fără vreo intonaţie în voce. Transportul de prizonieri în care eram şi eu a ajuns în septembrie la Soroka, un sat în partea sudică a Mării Albe, pe continent. De aici, ne-au spus, Canalul se va uni cu lacul Onega. Soroka se numeşte acum Belomorsk – dar înainte de asta, ar trebui să explic. Marea Albă este un braţ undeva sus, în nord. Se formează din Marea Barents undeva şi mai la nord...

Soloveţki, Soroka, Onega, Belomorsk, Barents.

Nordul nu e decât o cortină albă pentru majoritatea oamenilor. Se vor simţi deja pierduţi prin aceste locuri.

— Să continui? întreabă el.

Tonia îşi suflă în palme. A făcut rost de o duzină de pixuri şi de un pumn de creioane mecanice, adunate de prin toate celelalte apartamente din casă. Dar dormitorul lor e atât de rece, încât totul e acoperit de o pojghiţă de gheaţă. Va fi nevoie de multă forţă pentru a face pixurile să scrie pe vreo suprafaţă. De asemenea, nu există loc de greşeli. Odată ce e scris pe zid, va rămâne acolo pentru totdeauna. Oricum nu prea poţi să ştergi pasta sau cerneala de pe nimic.

— Eu ar trebui să fiu cea care scrie.

— De ce?

— Pentru că tu te gândeşti la cititor, Valentin. Trebuie să uiţi că vor fi cititori. Trebuie să te gândeşti doar la

poveste, să poţi să închizi ochii şi să te întorci acolo. Dacă nu te întorci, nu poţi pleca de acolo. Aşa că voi scrie eu.

— Nu trebuie să faci asta.

— Mi-ar plăcea, spune Tonia, suprimându-şi un fior de nelinişte.

A scris foarte puţin la viaţa ei. Câteva scrisori, câteva lecţii pentru orfani. Nimic de genul ăsta.

— Cum vrei tu.

Cândva, Valentin putea să-i facă pe oameni să creadă în orice. Cândva, *amândoi* erau povestitori. Povestirile ei au început demult şi departe; ale lui au început aici şi acum. Poveştile ei deja se întâmplaseră, ale lui urmau să aibă loc. Ea a avut coşmaruri despre trecut, iar el, visuri pentru viitor. El voia să ajungă la toţi oamenii de pe pământ, în timp ce ea era disperată să ajungă la sinele ei lăuntric.

De fiecare dată când l-a privit, în trecut, şi a văzut o astfel de speranţă, o asemenea lumină, a fost datorită faptului că el era ca o oglindă care îi arăta tot ce exista *înăuntrul ei*.

Pereţii dormitorului lor sunt goi, decojiţi de tapet. Stratul de dedesubt e alb ca osul, şters. Cam ca Valentin. Tonia a sperat în zadar toţi anii ăştia. El nu va mai fi niciodată cel care a fost. O să rămână aşa pentru totdeauna, şi cu fiecare lună care va trece, cu fiecare an, va deveni tot *mai mult* ca acum, stoic şi afectat, până în ziua în care ea îi va striga numele şi nu va mai fi nimeni să răspundă.

Dar şi în ziua aceea, ea tot va fi acolo.

Tonia apucă pixul cu putere.

— Închide ochii! spune ea. Spune-mi ce-ţi aminteşti.

Valentin stă la masă, cu Katia în poală. Katia îşi suge degetul. *Lipa-lipa-lipa.* Mişa se joacă singur în colţ. Lena

stă pe jos, lângă sobă. Pielea ei e acum de un roşu-închis, precum coacăzele. Îşi ţine mâinile încrucişate pe piept.

O să mă fac doctoriţă, mamă. O să salvez oameni!

Genele rare şi zbârlite ale Lenei se închid ca şi cum ar urma să adoarmă. Tonia se aşază în genunchi lângă fiica ei şi îi ia mâna într-a ei.

Arde ca focul.

Salvează-te pe tine, Lena. Salvează-te, salvează-te, salvează-te pe tine mai întâi.

Dar Lena i-a semănat mereu mai mult lui Valentin.

— Ceva nu e în regulă, spune Tonia, ridicându-i faţa.

Dar e imposibil să o ducă pe Lena la spital. Nu mai sunt spitale, sau cel puţin ea nu mai ştie de vreunul care să nu fi fost distrus de nemţi şi care să aibă personal pentru a putea funcţiona. Dacă se expun, ar putea muri, mergând prin zăpadă, cu orele, către un spital care nu există. Nu mai sunt tramvaie, nici maşini, nimic.

Nu contează. Tonia şi Valentin o s-o care în braţe.

Lena e uşoară ca un fulg, pentru că toţi mor de foame. Tonia o să găsească ceva, pe cineva care ştie ce să facă. O s-o roage pe tovarăşa Kemenova să aibă grijă de gemeni. O să... o să...

— Mama.

— Lena, trebuie să te ducem undeva unde...

— Braţul.

— Te-ai îmbolnăvit. O să căutăm ajutor.

— Braţul, repetă Lena.

— Lasă-mă să mă uit la braţul tău.

Tonia trage de pături, una câte una, cu mai multă putere decât a smuls tapetul. Sub toate păturile alea e Lena, înfăşurată în alte straturi, haine, pulovere, cămăşi de noapte, şi Tonia desface nasturi şi trage de tot, în timp ce Lena tremură, tremură deşi e foarte fierbinte, până când

ajunge la un strat pe care Tonia poate să-l rupă, iar acolo dă peste o umflătură, care a fost cândva un cot, bandajată superficial.

— Îmi pare rău, mamă, plânge Lena, sau poate că Tonia plânge, e greu de spus, lacrimile cad ca bombele care au curs peste Leningrad, ca exploziile care au zguduit străzile şi incendiile care au spulberat clădirile.

Tonia a fost prinsă o dată într-o explozie, a trebuit să se adăpostească sub o arcadă, lângă canale. Apa era neagră ca smoala. Cerul era roşu, brăzdat de reflectoare.

Aşa arată acum braţul Lenei.

Cu vizibilă groază, Tonia începe să desfacă pansamentele. Mirosul e mai rău decât imaginea. Tonia ştie, pe măsură ce desface bandajul, fâşie după fâşie, că e ceva mort dedesubt. Îşi simte pieptul bubuindu-i. Îşi simte inima în gât. Plămânii i se contractă de la respiraţia sacadată. Ultimul pansament e lipit de pielea Lenei, şi când Tonia încearcă să-l dezlipească, pielea se rupe şi ea în fâşii alunecoase.

Cotul e negru. În unele locuri, s-au format un fel de solzi netezi, în alte locuri e aspru ca pielea de cal. Dar e negru.

— De ce nu ne-ai spus, Lena? întreabă Tonia, aproape ţipând. Spune-mi ce să fac, Lena, spune-mi ce să fac!

Dar ochii Lenei se închid iar. Tonia o zgâlţâie de umeri. O scuturã cu putere. *Trezeşte-te*, urlă ea, *trezeşte-te, îţi spun finalul poveştii cum ţi-ai dorit tu, numai trezeşte-te,* şi e numai vina lui Valentin că Lena e în starea asta, Valentin care se gândeşte doar la *oameni*, căci ea aude vocea Lenei, ca şi cum Lena s-ar fi trezit şi ar spune: *Nu e nimic, mamă, nu am vrut să te îngrijorezi, trebuie să te îngrijeşti de gemeni, alţi oameni au nevoie de tine, nu eu*...

Dar îl vede pe Valentin uitându-se la ea, apoi clachează şi el, se sparge precum paharul lui preferat. E cuprins de un plâns mut, stând cu Katia în poală, în vreme ce gura fetiţei e încă strânsă în jurul degetului mare. *Lipa-lipa-lipa.* Asta e tot ce se aude.

— Lena, o imploră Tonia. Te rog, Lenocika, te rog, nu mă părăsi! Lena! *Lipa-lipa-lipa.* Lena!

Expresia de pe faţa Lenei e înţeleaptă. Misterioasă. În interiorul fiecăruia dintre noi există un loc gol, ascuns, şi acolo mergem chiar înainte de a muri. Nu-l poţi vedea din afară. Dar poţi auzi ecoul. Frânturi de sunet, cu încetinitorul. Tonia a fost martora acestui moment de câteva ori. La moartea mamei. La moartea micului Fedea. Când ecoul ajunge la urechile tale, sursa lui deja a dispărut.

Lena nu mai e.

*

Cel mai lung februarie din viaţa Toniei.

Sunt câteva ore de lumină slabă în fiecare dimineaţă, înainte ca braţele întunecate ale iernii să cuprindă Leningradul. Nu mai e nimic de ars. Nu mai e nimic de mâncare în cămară. Tonia îi sileşte pe Katia şi pe Mişa să mănânce frunzele de ceai vechi, cele din care s-a scurs şi ultima picătură de viaţă. Mănâncă şi ea o frunză şi are gust de catran. Îşi fierbe pantofii vechi, curelele de la poşetă. Ultimele ei puteri pier odată cu ele. Mişa nu se mai uită la trenuleţele lui. Katia nu face altceva decât să-şi sugă degetul.

Trupul Lenei e păstrat în altă cameră. E posibil să nu se descompună niciodată.

Aerul rece al unei *ierni duşmănoase* poate conserva orice.

Acum, că Lena nu mai e, Tonia scrie pe pereţi mai mult ca oricând. Îi ţine mâinile ocupate, o ajută să nu dispară. Valentin încearcă uneori s-o oprească, îi spune că au scris suficient pentru o zi, o atinge pe umăr. Îi simte degetele pe claviculă. Ea e ca un marinar pierdut pe mare, se văd oase acolo unde nu a ştiut că oamenii au oase.

— Cred că, într-o bună zi, oamenii vor găsi asta, spune ea, cu glas frânt. Vor citi. Dar nu vom fi acolo să-i vedem.

El o prinde într-o îmbrăţişare care îi pare diferită, căci a trecut atât de mult timp.

— Mai e ceva, spune Valentin.

Tonia îşi linge buzele franjurate, sângerânde. Nu mai contează. Poate că a furat mâncare. Poate că a înşelat pe cineva, s-a eschivat de la muncă sau nu a reuşit să ajute un coleg prizonier. Orice ar fi, a retrăit din nou şi din nou acel lucru, până a ajuns să nu o mai vadă nici pe ea şi nici nimic altceva în jurul lui.

Valentin a subestimat persoana care a crezut că e; aşa că acum nu mai e nimeni.

— Oamenii ar trebui să ştie adevărul despre lucrurile pe care le-am făcut la Canal, spune el, dintr-odată furios, şi, pentru un moment, pare vechiul Valentin. Povestea trebuie să vorbească şi despre asta...

— Nu, gata, s-a terminat.

El îşi îngroapă faţa în părul ei şi vorbeşte în el, spune ceva ce sună ca *Antonina,* la fel cum făcea când erau tineri.

Ea e uluită pentru că a crezut mult timp că Valentin cel căruia îi plăcea să facă asta, să-i rostească numele întreg, nu s-a întors niciodată acasă. Că era încă acolo, la Canal, în apă, privind orizontul nemărginit, aşa cum a făcut-o mereu.

Cum ajunge un miros să se răspândească într-un loc? Intră pe uşi, ca oamenii? Prin crăpăturile pragurilor? Pe ferestre, ca lumina şi ca sunetul? E numai un parazit care se aşază pe spatele altcuiva, agăţându-se cu putere de haina unui om, de unghiile unui copil? Până la urmă, de unde apar mirosurile, la început?

Mirosul din visele ei este *începutul*.

Începutul primului coşmar din viaţa Toniei...

Tonia clipeşte rapid. Creierul ei e avid, se chinuie să găsească un punct de referinţă. Se uită de jur împrejur prin bucătărie, rătăcind în tăcere. Nimeni altcineva nu s-a mai agitat. Dă la o parte păturile şi trage în piept aerul rece. Îl simte ca pe muşcătura unor fălci.

Iar a visat ceva despre Otrada?

Fără să ştie de ce, iese din bucătărie, merge pe hol, până când ajunge la dormitorul care a aparţinut familiei Sitnikov, acolo unde e păstrat trupul Lenei. Cu ultimele puteri, împinge uşa în lături. Pereţii, podelele sunt lipicioase de la gheaţă. Mare parte din mobilier nu mai e, a fost ars până n-a mai rămas decât cenuşa de el.

Trupul de pe pat, de sub cearşaf, arată ca un pasager clandestin pe un vapor.

Trupul acela nu e al fiicei sale. De fapt, e cât se poate de departe de Lena, mai mult decât orice pe pământ. Este exact *opusul*. Tonia trage de cearşaful îngheţat. Când îl dă la o parte, crapă. Gândurile ei crapă şi ele odată cu el, se amestecă între ele.

Va avea nevoie de cel mai ascuţit cuţit pe care-l poate găsi, ca să taie cadavrul.

După aceea, nu va mai putea folosi cuţitul acela niciodată. Nu o să spună nimănui. Dar oricum nu prea a mai rămas cui să spună şi se consideră crimă numai dacă omori pe cineva pentru hrană.

Corpul Lenei e într-o stare bună. Imediat cum ea a murit, cotul ei a încetat să moară.

Hai, mamă, ar spune Lena. *Şi eu aş face-o în locul tău. Pentru Katia şi pentru Mişa*.

Hai, fă-o!

Eşti prea sentimentală, mamă!

Tonia pune cearşaful la loc şi iese din cameră. Se ţine tare pe picioare, când trânteşte uşa cu forţă în urma ei. Numai când ajunge în bucătărie, se prăbuşeşte lângă sobă, chinuită de o profundă ură de sine. La ce bun, oricum? Lena e toată numai piele şi os. Nu e suficient să-i ţină pe gemeni în viaţă.

Încă o săptămână, încă două, fără mâncare, şi gemenii vor muri, iar iarna asta îi va fi răpit toţi copiii.

Tonia se prelinge pe podea. Gemenii şi Valentin sunt la fel de slabi şi sfrijiţi cum era şi Lena. Tonia, pe de altă parte, e mai rotundă decât înainte. Un lucru ciudat se întâmplă unora înainte să moară de distrofie, conform discuţiilor sumbre de la cozile de pâine: *Majoritatea* dintre noi devenim din ce în ce mai slabi, până când capetele încep să ni se clatine pe corpurile care seamănă cu nişte beţe, dar *unii* dintre noi se umflă ca nişte baloane!

Tonia se ciupeşte de coapsă, prin dres, şi ţine aşa câteva momente. Aşteaptă să simtă durere. Nu simte. Îşi duce degetele în jos, spre gambe. Se ciupeşte din nou. Nu e mare lucru, dar ceva poate să apuce cu degetele.

Mama spunea că trupul, corpul ăsta fizic, e numai costumul sufletului. Când mori, te dezbraci de costum. Tonia nu prea credea asta, pentru că, în primul rând, mamei îi plăceau costumele frumoase şi, în al doilea rând, mama era cea mai vanitoasă persoană din sat.

Vezi tu, ar spune mama, *dacă vreodată trebuie să te sacrifici pentru cineva pe care îl iubeşti, atunci nu e sacrificiu.*

Asta e ceva ce Tonia poate să facă.

O să-şi taie bucăţi din propria carne, ca să-i hrănească pe copiii ei.

Trebuie să-nceapă imediat, pentru că va fi un proces mai lung. Prima dată o să taie din gambe, din partea de sus a braţelor, poate şi din fese. Din orice parte a corpului unde poate ajunge cu uşurinţă, atât timp cât va reuşi să-şi îngrijească rapid acele zone şi să le ascundă sub haine. Mare parte din pielea de pe braţe şi picioare e deja afectată de semnele cu care s-a născut; câteva în plus nu o să mai conteze.

Tonia îşi simte mâinile sigure, în timp ce se ridică în picioare.

Înapoi în dormitorul familiei Sitnikov, lângă trupul Lenei, aşterne câteva cârpe zdrenţuite. Nu se apropie de Lena. Îşi leagă o bucată de pânză ca garou în jurul coapsei şi muşcă unul din capete, ca să nu scoată nici un sunet, dar oricum e posibil să-şi fi consumat toate ţipetele în timpul coşmarurilor, de-a lungul anilor, pentru că se dovedeşte că nu are nevoie să muşte din pânză. Cuţitul intră uşor, moale. Curgerea sângelui e încetinită de frig. Taie în jurul unei bucăţi mici şi o scoate. Arată ca o muşcătură de păianjen şi ustură la fel de tare. Nimic mai mult.

De profundis clamavi ad te, Domine.

În bucătărie, toţi dorm. Ceasul ticăie, chinuitor. Tonia manevrează o cratiţă cu apă, aşteaptă, se holbează, mută cratiţa.

În momentul în care amestecă în cratiţă, când îşi găteşte propria carne, când apa fierbe, atunci recunoaşte mirosul.

CAPITOLUL 23

VALENTIN

Leningrad (Sankt Petersburg), vara anului 1945

Războiul s-a terminat. Oraşul e în renovare. Clădirile distruse de bombardamente sunt în curs de reconstrucţie. Copacii sunt în floare, şi bat clopotele. Seara e plină şi bogată, iar Valentin şi Tonia se plimbă prin Grădina de Vară cu gemenii, iar totul e atât de pitoresc, încât simte că *trebuie* să fie cupluri tinere de îndrăgostiţi şi prieteni vechi, undeva în apropiere, mâncând îngheţată şi râzând zgomotos. *Trebuie* să mai fie şi alţi copii, în afară de Katia şi Mişa, care aleargă şi se joacă de-a capra lângă statuia lui Krilov, în timp ce părinţii lor fumează şi citesc ziarul. *Trebuie* să mai fie mulţi oameni dincolo de porţile de fier ale grădinii, oameni care se îndreaptă spre muzee şi cafenele şi cursuri la universitate.

Vor fi. Încă nu sunt.

— Ştii că nu mai visez despre Otrada? spune Tonia.

— Serios?

— Fata din vis a dispărut.

— Fata cu iederă? întreabă el, precaut. Cea care striga la tine după ajutor?

— Nu pot s-o chem înapoi.

— De ce crezi asta?

— Presupun că a plecat acolo unde pleacă toate visele, atunci când cel care visează e... Tonia râde. Lui Valentin i se pare un sunet drăguţ dar distonant, ca al clopoţeilor de vânt. Ea aruncă o privire spre gemeni, care se hârjonesc şi ţipă de bucurie, după care se uită la Valentin. Sunt gata să nu mai visez şi să-ncep să trăiesc.

Să trăiesc.

Valentin se gândeşte la scrisul de pe pereţi. E ceva frumos în povestea asta lugubră, în felul în care a scris-o Tonia: *ei mor fără nici o cauză, pe altarul nimicului şi al nimănui. Alunecă sub apă şi nu găsesc nici un motiv să revină la suprafaţă, ca să ia o gură de aer*. Îl face să se întrebe dacă nu cumva a existat frumuseţe şi în tragedia de acolo. De pe mare.

Într-o bună zi, o s-o ia de la capăt, o să aşterne o nouă versiune şi pe hârtie.

— Nu mai am nici o dorinţă să mă uit în trecut, spune Tonia. Deşi îmi e dor de Lena, mereu o să-mi fie dor de Lena, am îngropat-o. Am supravieţuit războiului şi sunt gata să fiu fericită, pe deplin fericită, cu tine, cu Katia şi Mişa, să trăiesc *în timpul vieţii noastre.*

Sau poate că povestea nu va fi publicată niciodată.

Nu-i pasă.

Nu-i mai pasă de nici o cauză.

Nu-i mai pasă de nimic măreţ, de nimic altceva decât de ceea ce are în faţa ochilor. Îi pasă doar de momentul ăsta, alături de ea.

— Da, exclamă el entuziasmat. Să trăim viaţa noastră!

Într-o zi, când se întoarce acasă cu Katia, ceva îi aşteaptă în pragul uşii. Katia chiuie de încântare şi o strânge la piept: o păpuşă de porţelan, pictată. O porţiune de păr de la ceafă e rasă în mod inexplicabil.

Valentin îşi aminteşte că păpuşa găsită în interiorul pisicii moarte a tulburat-o pe Tonia mai mult decât a vrut să spună.

Sunt gata să fiu fericită, pe deplin fericită...

— Să-i spui mamei că eu ţi-am cumpărat păpuşa de la Passage, spune el, şi Katia încuviinţează din cap solemn. *Da, papa.* Strânge păpuşa şi mai tare la piept, iar el are un moment scurt şi intens de îndoială. Ca şi cum ar fi făcut o greşeală de nereparat.

CAPITOLUL 24

ROSIE

Moscova, august 1991

Aparatul de radio emite un zumzet strident, şi prezentatorul de la Ekho Moskvî vorbeşte prea repede ca

să pot ţine pasul cu el: *Comitetul de Urgenţă... pentru a salva Patria Mamă... pericol mortal...*

— E o lovitură de stat, spune Aleksei. O lovitură dată de elita vechiului partid, să-l elimine pe Mihail Gorbaciov. Îi arunc o privire lui Lev, care trage din ţigară. Spune că Gorbaciov s-a îmbolnăvit în Crimeea, continuă Aleksei. Şi că Ghenadi Ianaev, vicepreşedintele, va prelua interimatul.

— Ce e cu Comitetul de Urgenţă? întreb.

— E format din adversarii politici ai lui Gorbaciov. Cum am spus, e o lovitură de stat. Oftează. Trebuie să dau nişte telefoane. S-ar putea să închidă liniile telefonice.

Aleksei rosteşte toate astea pe un ton atât de relaxat, încât nu mă sperii decât după ce iese din bucătărie.

Să închidă liniile telefonice?

La radio se aude o ilustraţie muzicală, apoi se opreşte. Umblu un pic la butoane. Numai două posturi de radio emit în Moscova. Nu e foarte greu să blochezi totul.

Lev mai trage un fum din ţigară. Aş spune că unul foarte lung, în mod intenţionat.

— Familia ta va susţine lovitura asta? întreb.

— Tatăl meu e implicat.

— Ştii sigur?

— El şi prietenii lui nu au fost niciodată de acord cu perestroika şi glasnost. Totul mocneşte de ceva vreme.

Dar e suficient ca să anuleze reformele acelea? Un caz raportat de răceală în Crimeea, şi o mână de oficiali pot să paveze drumul către victorie?

Lev încă nu mă priveşte în ochi.

Dacă ar fi acum în OMON, ar lucra pentru aceiaşi oameni care i-ar putea tăia linia telefonică lui Aleksei.

Aleksei se întoarce în vestibul, declarând că Boris Elţîn nu va permite să se întâmple aşa ceva. Preşedintele i-

a rugat pe toţi cetăţenii interesaţi să se adune în piaţa Manej şi îndeamnă la rezistenţă populară...

Brrrring. Brrrring.

Aleksei dispare din nou, ca să răspundă la telefon.

— Eu nu sunt familia mea, Raisa.

Lev îşi stinge ţigara.

— Ştiu asta.

— Ştii?

— Rosie, e pentru tine, spune Aleksei, intrând din nou în cameră. Marina Petrovna?

— Ştiu cine e, spun repede. Mulţumesc.

La telefon, Marina începe imediat să vorbească în engleză. Am senzaţia că cineva îi ascultă convorbirea. Şi e mereu cineva care ascultă şi convorbirile *mele*, nu-i aşa?

Deşi Zoia a fost tăcută în ultimul timp.

Dacă nu aş şti cum stau lucrurile, m-aş îngrijora că a păţit ceva.

— Am discutat cu soţul meu în weekend, spune Marina. Mihail ar vrea să afle mai multe despre bărbatul acesta pe care îl suspectezi că ar fi tatăl lui...

— Hai să ne întâlnim în piaţa Manej, spun. Plec chiar acum într-acolo.

Când ajungem în piaţa Manej, sunt deja o mulţime de oameni strânşi acolo, cei mai mulţi dintre ei părând destul de nedumeriţi. Un tip mai îndrăzneţ, cu o portavoce în mână, vrea să fie de ajutor şi informează pe toată lumea că a fost doar o stratagemă; că Elţîn nu a intenţionat sau planificat nici o clipă să-i adune pe toţi în piaţă. *Mergeţi acasă, prieteni, mergeţi acasă!* Eu, una, sunt gata să-i urmez sfatul. Cerul se rupe în două deasupra noastră şi începe să plouă. Cantitatea de precipitaţii necesară ca să atenueze entuziasmul unei mişcări de protest care nu se arată prea promiţătoare.

— Grăbeşte-te, Rosie! strigă Aleksei la mine, de undeva din mulţime. Trebuie să ne întindem pe jos, ca să oprim tancurile! Să mergem!

Să oprim *tancurile*?

Nu-l văd nicăieri pe Lev. Oamenii împing din toate părţile, în timp ce ploaia se înteţeşte.

— Nu putem opri *tancurile*! Nu putem să ne întindem pe jos, pur şi simplu! protestez.

— Exact, spune el. Nu putem.

E ultima dată când îl aud pe Aleksei, înainte ca şi el să se piardă în mulţime. Un vuiet îngrozitor începe să răsune peste piaţă; sunt tancurile despre care el ştia că vor veni, pentru că a îndurat asta o viaţă întreagă. Aleksei e obişnuit cu oamenii, şi cu ploaia, şi cu portavocele, şi cu felul în care pământul pare să se crape sub picioarele noastre, ca la un cutremur, pentru că nimic nu mai e sigur. Nu mai există fundaţie pentru lumea asta. S-ar putea ca mâine să mă trezesc într-o cu totul altă lume.

Oamenii încep să strige, în timp ce tancurile pătrund mai adânc în piaţă. Zgomotul pe care-l fac e bubuitor ca un tunet. *Nu trageţi! Nu trageţi în noi!*

Ce-o fi fost în mintea mea când i-am spus Marinei să ne întâlnim aici – nu-i nici o şansă să mă găsească, cu toate că mi-aş dori. Vreau să văd feţe cunoscute, pentru că nu am fost niciodată înconjurată de atâţia oameni ca acum şi totuşi nu m-am simţit niciodată mai singură.

Ăsta e motivul.

De asta sunt cu Richard.

Ăsta e motivul pentru care vreau să fiu Rosie, şi nu Raisa. Pentru că *aşa* mă simt când sunt Raisa: măruntă, confuză, epuizată. Raisa alege mereu cel mai nepotrivit moment să fie undeva. Cel mai nepotrivit moment să deschidă uşa camerei de zi, să-şi găsească familia moartă,

să vadă. Dar tocmai despre asta e vorba, pentru că nu vede cu adevărat. Nu înţelege cu adevărat. Nu ştie cine e *acel bărbat*; nu ştie de ce Zoia şi papa zac întinşi pe jos în felul acela, fără să se mişte; tot ce ştie – şi *ştie*, pur şi simplu – este că e singură.

Complet singură.

De ce ai lăsat-o?

Am lăsat-o pentru tine. Eşti fiica mea...

O femeie mă apucă de braţ.

— OMON! strigă. Vino aici!

— Scuze, răspund în engleză, desprinzându-mă din strânsoarea ei. Trebuie să... trebuie să plec.

— Ah, scuze, spune ea, consternată. Da. Nu e a ta.

Vrea să spună că nu e problema mea ceea ce se întâmplă. Şi are dreptate. Am paşaport britanic. Pot să mă strecor afară din piaţa Manej, pentru că deja au împrejmuit cu un cordon zonele care sunt de obicei destinate numai vehiculelor, şi m-aş putea întoarce la apartamentul lui Aleksei în câteva minute. Aş putea să îmi strâng lucrurile şi să chem un taxi, ca să prind unul dintre ultimele zboruri, înainte ca spaţiul aerian să se închidă şi ţara să rămână izolată, dacă spre asta se îndreaptă lucrurile, şi oricum, de ce mi-ar păsa mie? Şi ce dacă lucrurile vor fi din nou ca înainte, dacă Gorbaciov va fi înlăturat şi Elţîn, învins, şi toate reformele, anulate? Din partea mea, n-au decât să ţină întreaga ţară sub legea marţială pentru totdeauna!

Ce legătura au toate astea cu mine? De ce ar trebui să-mi pese?

De ce nu pot să părăsesc Rusia chiar acum? Ce contează cine e, de fapt, Eduard Daineko sau ce a făcut? Ce contează ce vrea, de fapt, Aleksei? Sau cine sunt eu, de fapt? De ce adevăr mai profund am nevoie?

Ceea ce căutăm noi nu va fi acolo, asta a spus Aleksei.

Nici măcar nu mai ştiu ce anume caut.

Poate că nu am ştiut niciodată.

Autobuzele şi tancurile OMON s-au oprit deja în piaţă, dar protestatarii dimprejur nu par furioşi sau speriaţi. Ba chiar împart mâncare şi dulciuri soldaţilor încolonaţi acolo, care acceptă ce li se oferă.

Nu e tras nici un glonţ.

OMON a venit să fie de partea oamenilor.

Lev apare dintr-odată chiar în faţa mea şi mă ia de mână. Nu aud nimic din cauza tancurilor, a vuietului mulţimii şi a bubuiturilor din urechi. Pare că se uită înapoi şi se întreabă de ce îmi ia atât de mult timp să-l urmez, de ce mă împotrivesc.

Nu mă mai împotrivesc.

Lev se întoarce şi începe să spună ceva, dar nu termină. Cred că vede ceva la mine. Are o scăpărare în ochi şi apoi îmi prinde faţa în palme, iar eu mă ridic pe vârfuri şi ne sărutăm adânc, năvalnic. Fără nici o ezitare. Aşteptarea a fost prea lungă. Oamenii se împing, se îngrămădesc şi ţipă, dar cumva îl aud, îl simt cum vorbeşte. Vorbeşte foarte aproape de gura mea: *În după-amiaza aceea când ne uitam la hărţi şi am ridicat privirea şi ţi-am văzut faţa*. *Vdrug mne pokazalos', şto ia prosipaius' posle samoi dolgoi noci...*

Am simţit că m-am trezit din noaptea cea mai lungă...

În jurul nostru, tumultul continuă. Nu ne oprim. E aproape dureros, dar nu ne oprim. Sunt învineţită, aproape că sângerez, ploaia cade peste noi, ne inundă, dar nu vreau să mă opresc niciodată.

Cu cât petrec mai mult timp în Rusia, cu atât mă apropii mai mult de adevăr, cu atât ştiu mai mult şi cu atât înţeleg mai puţin.

Tot ce pot să fac e să mă afund cu totul, până la înec, în chestia asta.

Ceva bolboroseşte pe plită. Cafea. Mă frec la ochi şi mă ridic în capul oaselor. *Sunt în patul pliant.* Mai multe haine sunt împrăştiate pe covor: rochia mea de vară, stricată de ploaia de ieri; balerinii, murdari de noroi; sutienul şi chiloţii, într-o grămăjoară timidă, stingheră, într-un colţ îndepărtat.

— E ora unsprezece, zice Lev, apărând în pragul uşii.

— Trebuia să mă trezeşti. Ar fi trebuit să mă mut în patul..., spun, cu glas slab. Aleksei e...?

— Aleksei nu a trecut deloc pe acasă. A sunat şi a zis că va ţine un discurs la o adunare de la Casa Albă, azi, la prânz. Te-a rugat şi pe tine să participi.

Am dormit o noapte întreagă.

Uitasem cum e.

— Eu... da, bine.

Sunt încă uluită.

— Îi vom lua şi pe Marina şi pe Mihail în drumul nostru. Au sunat şi ei, spune Lev, privind spre bucătărie, cu urechea ciulită la cafea. Vor să fie siguri că te întâlnesc de data asta.

Trebuie să-i telefonez lui Richard.

Richard, cu părul lui moale şi ciufulit şi cu nasul uşor coroiat; Richard, cu mersul lui uşor împiedicat, aproape târşâindu-şi picioarele. Se simte în largul lui în orice context, pe orice fundal. Şi chiar când nu se simte aşa, nimeni nu bagă de seamă. Pe când pe Lev l-ar observa oricine şi probabil şi-ar dori să nu-l fi observat. Chiar şi acum, pe faţa lui nu se citeşte nici cel mai mic indiciu cu

privire la cele întâmplate între noi. Şi dacă nu aş avea amintirea asta bine înfiptă în creier, aş putea crede că doar mi-am imaginat cum am venit ieri la apartament, fără să ne spunem nimic, ca şi cum cuvintele ar fi stricat totul; cum Lev şi-a aruncat cheile pe măsuţa de cafea şi m-a cuprins de talie, m-a împins la perete, ridicându-mă cu aceeaşi uşurinţă cu care manevra cheile; cum mâinile mi-au alunecat pe sub cămaşa lui, unde am simţit mai multe cicatrici decât mi-aş fi imaginat vreodată că are, curgând ca nişte râuri în sus şi în jos pe spate, anii în armata rusească fiind întipăriţi pe tot trupul lui.

Cum nu şi-a luat nici o clipă ochii de la mine, de parcă ar fi crezut c-o să dispar dacă nu mă mai priveşte.

— Poţi, te rog, să-i iei mai întâi pe Marina şi pe soţul ei şi pe urmă să te întorci şi pentru mine? întreb. Trebuie să fac un duş şi... să mă schimb.

— Cum vrei.

Aştept până iese pe uşă, apoi iau una din multele pilote adunate pe canapeaua lui Aleksei şi mi-o arunc pe umeri. Păşesc pe podea; simt covorul rece sub picioare. Apartamentul îmi pare răcoros pentru mijlocul verii.

Dar nu e din cauza Zoiei.

Unde *e*?

Aş vrea să *fie* aici. Mi-ar prinde bine să am o soră mai mare acum, pentru că, deşi Zoiei nu îi păsa de prea multe lucruri, îi păsa de băieţi. Mereu îi dădea târcoale câte un pretendent cu părul vâlvoi, care adulmeca prin preajma ei, făcând-o să chicotească în spatele uşii închise a dormitorului nostru comun, în timp ce eu stăteam în sufragerie şi-mi făceam temele şi simţeam că îi urăsc pe amândoi: *Mi-aş dori să dispari, Zoia. Fugi şi nu te mai întoarce niciodată!*

— Eşti acolo? întreb cu voce tare, dar nu e.

La telefon, operatorul îmi face legătura cu Londra, direct la adresa din South Kensington unde trăieşte James, tatăl lui Richard, într-o vilă văruită, cu patru etaje, singur-singurel. De la moartea soţiei lui, tatăl lui Richard nu a mai avut legături cu nimeni în afară de câţiva colegi de muncă şi rudele apropiate. Atât Richard, cât şi Charlotte s-au dat bătuţi în încercările lor.

Fiecare dintre noi are câte o poveste, într-un fel sau altul.

— Bună, dragă! răspunde James. Richie! E Rosemary la telefon.

— Salut, zice Richard şi deja pare cam nemulţumit. Sincer, Ro, vedem şi noi ce se petrece şi cred că ar trebui să te întorci acasă. Ce mai faci acolo?

— Eu...

— Eşti rănită? Ai păţit ceva?

— Sunt bine.

Strâng pătura şi mai tare în jurul meu.

Unde o să mă duc când mă întorc în Anglia? Zborul meu e programat peste două săptămâni. Semestrul începe de-abia la sfârşitul lui septembrie. Nu mi-am făcut prieteni suficient de apropiaţi la viaţa mea, încât să-i pot suna şi să-i rog să mă lase să dorm pe canapeaua lor.

Aş putea să mă întorc la apartamentul mamei?

— Atunci ce e? întreabă Richard. Te întorci acasă?

— Nu mai devreme decât e planificat.

Nu pot să cred că fac asta. Tai singura legătură cu viaţa reală pe care o am. Cu singura persoană care mă mai iubeşte.

Dar am nevoie de altceva.

Am nevoie de *mine*.

Am nevoie să fiu singură.

Trag uşa în urma mea şi îmi pun ochelarii de soare. Astăzi, cerul e însorit şi senin, ca o apă albastră. Nici urmă de norii de ieri. Lev e în faţă, stând lângă Mercedes, la portiera şoferului. Mihail şi Marina sunt pe bancheta din spate.

Efortul de a construi baricade în centrul oraşului a făcut bulevardele să semene cu gazonul săpat de câini. Parcăm destul de departe şi ne croim drum pe străzi. Rămăşiţele protestului sunt la tot pasul: umbrele abandonate, cutii, haine aruncate, bucăţi de plasă de sârmă, chiar şi cărămizi. Cu cât ne apropiem mai mult de Casa Albă, sediul Parlamentului Rusiei şi simbolul unei democraţii în plină dezvoltare, cu atât se înteţeşte sentimentul anticipării.

Astăzi, oamenii ştiu ce vor. Astăzi, vor şi obţine ceea ce doresc.

Mihail poartă lentile groase, bifocale, şi de fiecare dată când mă uit la el şi la Marina, îl văd că se uită înapoi la mine, cu sprâncenele negre unite deasupra ramei ochelarilor, ca şi cum noi doi nu am prea şti cum să ne purtăm unul cu celălalt.

Ajungem la Casa Albă, unde are loc o demonstraţie. Diverşi oameni iau cuvântul de la balcon, deplâng pe rând Comitetul de Urgenţă. Peste tot în jurul nostru, oamenii se caţără pe tancurile abandonate, ca să vadă mai bine; steaguri tricolore flutură în vânt. O dată la câteva minute, mulţime scandează: *Rusia e vie! Elţîn, suntem cu tine!*

— E bine-sănătos bărbatul ăsta despre care crezi că e tatăl meu? mă întreabă Mihail, abordându-mă în cele din urmă.

— Aş spune că e sprinten. Uite-l! Îi arăt către balcon. E acolo!

Aleksei Ivanov apare la balustradă. Ţine în mână un megafon, deşi mă îndoiesc că are nevoie de el. Această tentativă de lovitură de stat a reuşit să-l întinerească. Pare mai tânăr acum, sub lumina necruţătoare a soarelui, decât arăta în cafeneaua de la Oxford.

— El este? îl întreabă Marina pe soţul ei. Poţi să-ţi dai seama?

Ne uităm cu toţii la figura cu păr alb. Când începe să vorbească, un val de linişte se aşterne peste mulţime.

Vocea lui Aleksei e atât de intensă, atât de pătrunzătoare, încât parcă nu s-ar fi oprit niciodată din vorbit, de ultima oară când a luat cuvântul aici, în ţara lui natală. Pe vremea aceea, era un bolşevic. Acum, este ultimul bolşevic. Se află aici ca să lupte pentru cauza sa finală. A rezistat până la sfârşit unui secol marcat de violenţă şi de vărsare de sânge, ca să ajungă în punctul ăsta, să le vorbească acestor oameni.

Ridică o mână şi strânge pumnul, iar mulţimea îl aplaudă. Simt un fior pe şira spinării. Ridică braţele în aer şi le îndreaptă spre cer, ca şi cum convingerile sale ar fi date de la Dumnezeu. Simt şi eu că plutesc, mai sus şi mai uşoară ca niciodată.

— O să fim liberi! strigă Aleksei. Nu ne vom întoarce în trecut!

Vântul bate cu putere.

Mergi spre nord, Raisa. Către Vorkuta.

Vocea Zoiei.

M-ai întrebat încotro să te îndrepţi, spune. *Acum pleacă*.

Nu mi-a mai vorbit niciodată aşa, în fraze întregi. Întorc repede capul, de parcă ar putea fi acolo, dar în spatele meu sunt numai străini.

Către Vorkuta, spune din nou, apoi dispare.

— Nu, aşteaptă! strig în gura mare. Zoia! Lev mă priveşte aspru. Sora mea, mă bâlbâi. Era... era... a zis să...

— Nu e el, spune Mihail. Ne întoarcem toţi spre el. Sprâncenele i s-au lăsat din nou în jos. Scutură din cap. Nu ştiu cine e bărbatul de acolo, adaugă Mihail, dar nu e tatăl meu. Acela nu e Valentin Andreiev.

PARTEA A PATRA

CAPITOLUL 25

KATIA

Leningrad (Sankt Petersburg), toamna anului 1948

Katia are zece ani, dar ştie deja ce vrea să fie când se face mare: balerină. Spune asta oricui o ascultă. Mama

spune că oamenii ascultă mereu şi că ea ar trebui să mai şi tacă uneori, dar Katiei nu îi place să tacă. Şi apoi mai *e* şi povestea aceea pe care o spune mama, despre chipeşul moştenitor al tronului vechiului imperiu rusesc, ţareviciul, care se plictiseşte de domniţele fără minte de la curte şi se îndrăgosteşte de ţărăncuţa care s-a strecurat în palat din întâmplare, pentru că e diferită de celelalte.

Katia vrea să iasă şi ea în evidenţă. Speră că propriul ei ţarevici o urmăreşte de undeva.

Katia a avut o soră mai mare, care a murit. S-a întâmplat în timpul războiului. Mama şi papa nu le-au povestit niciodată cum s-a întâmplat, aşa că ea alege să creadă că Lena s-a aventurat cu capul înainte spre liniile inamice. Mişa spune că Lena a murit, probabil, din cauză că s-a împiedicat pe stradă şi s-a lovit cu capul de o piatră. Când îl aude aşa, Katiei îi vine să-i spargă *lui* capul cu o piatră. Se ceartă tot timpul. Mama zice mereu: *Nu vă mai ciondăniţi, copii,* ceea ce nu e corect, pentru că ea nu are voie să le spună *lor*: *Mama, papa*, *nu vă mai ciondăniţi*.

Dacă părinţii se ceartă, şi cineva rosteşte din întâmplare numele Lenei, atunci toată lumea amuţeşte. Are multă putere pentru o moartă.

Într-o zi, Katia cotrobăie prin casă şi găseşte un obiect neaşteptat, ascuns printre lucrurile mamei. E un carneţel. Se gândeşte că e un jurnal vechi şi se entuziasmează pentru că nu ştie mare lucru despre părinţii ei, în afară de ce a reuşit să mai prindă trăgând cu urechea. Mama nu i-a spus niciodată nici măcar cum l-a cunoscut pe papa. Papa e şi el plin de secrete. Ca atunci când a spus că ochii mamei îi amintesc de lacul Siamozero noaptea, un lac din nord, între Ladoga şi Marea Albă. Katia l-a întrebat dacă n-ar putea să viziteze locul ăsta împreună, toată familia, dar el a spus că nu se va mai întoarce niciodată în nord.

Carneţelul nu e un jurnal. Conţine numai poveşti. Sunt scurte şi nu prea multe. Katia e curioasă, pentru că mama scrie poveşti pentru reviste, dar nici una nu începe cu o notă pentru cititor. Şi mama scrie de obicei la maşină, nu de mână.

Pe spatele copertei, stă scris un singur rând.

Pentru Lena, fiica mea iubită.

Katia nu e menţionată. Doar Lena.

Lena, care nici măcar nu e aici ca să citească.

Katia se simte atât de trădată, încât aproape că nu-i vine să creadă. Dar e chiar acolo, sub ochii ei, scris cu cerneală.

Nu, se gândeşte ea furioasă, nu, nu e scris cu cerneală, e scris cu creionul. Şi creionul poate fi şters. Şi până să-şi dea seama, a şi găsit o radieră şi se apucă să şteargă. Katia e alergică la cauciuc şi, mai târziu, va simţi cum o mănâncă pielea şi o ustură ochii, dar va merita pentru că, măcar acum, chiar dacă acel carneţel va fi vreodată publicat, nimeni nu va şti că mama o iubeşte doar pe una dintre fiicele ei.

Pe cea moartă, Lena.

*

Mişa râde deseori de păpuşile ei, dar Katia l-a prins o dată jucându-se cu ele. Îşi imagina un ceai dansant. Katia nu a zis nimic niciodată. A fost binecuvântată cu un nemaipomenit talent pentru dans, în timp ce Mişa nu prea are talent la nimic, şi ar fi urât din partea ei să-l tachineze. Când el o tachinează *pe ea,* ea pur şi simplu nu îl bagă în seamă şi se preface că se uită în jos la un auditoriu – nu orice auditoriu, ci cel mare din Moscova – şi menţine poza până când se lasă cortina.

Katia are o colecţie de cel puţin cincisprezece păpuşi, iar trei dintre ele sunt de porţelan. Cele de porţelan sunt

speciale şi interesante pentru că provin de la o persoană necunoscută. Un admirator secret, misterios. Sunt lăsate în pragul uşii, cu mici cadouri ascunse în interiorul lor. Katia a găsit cadourile explorând păpuşa şi descoperind o porţiune circulară, detaşabilă în scalp. Capul e gol şi e destul loc pentru bomboane, inele de jucărie sau chiar o lingură de argint, găsită în a doua păpuşă.

Cadoul din ultima păpuşă a fost cel mai fascinant dintre toate. Katia a dat la o parte părul, a scos cu grijă capacul circular şi a băgat mâna înăuntru. Ascunsă în spatele ochilor, era o figurină micuţă de tot. O *balerină*.

Are deja primul ei admirator.

E puţin jenant şi nu ar recunoaşte niciodată în faţa lui Mişa sau a fetelor de la şcoală sau, de fapt, în faţa nimănui pe lume, că uneori visează cu ochii deschişi la persoana care-i lasă cadou aceste păpuşi. Îşi imaginează că e un tânăr chipeş şi că face păpuşile cu mâna lui. Poate că tot el a făcut şi figurina. Katia nu ştie, de fapt, cum se realizează astfel de obiecte.

O întreabă într-o doară pe mama dacă poate să viziteze celebra Fabrică de Porţelanuri Lomonosov, şi mama râde.

O să te duc acolo dacă îmi explici de ce vrei să mergi, spune ea.

Asta o face pe Katia să-i arate balerina, ce prostie din partea ei, pe care mama i-o arată lui papa, iar papa spune că nu are nici cea mai vagă idee de unde a apărut, deşi papa *ştie* că cele trei păpuşi de porţelan au fost lăsate în faţa uşii, pe când mama nu ştia, şi în curând Katia mărturiseşte totul, printre lacrimi, dramatic, chiar şi despre visele ei.

Dar mama nu-i confiscă păpuşile de porţelan. În schimb, mama şi papa au cea mai mare ceartă din viaţa

lor. Katia şi Mişa se ascund în camera de zi, în timp ce părinţii lor ţipă unul la celălalt în bucătărie, iar Mişa nu trebuie să spună nimic, pentru că ea deja se învinovăţeşte teribil pentru toate astea.

E numai vina ta, Katia. E numai vina ta.

Pentru prima oară de când îşi aminteşte, mama nu vine să îi sărute şi să le spună o poveste de noapte bună. Vine în schimb papa, care nu spune poveşti frumoase, ci doar citeşte ceva plictisitor dintr-o carte, dar oricum nu îl ascultă nimeni. Atunci când el se apleacă s-o sărute pe obraz, Katia întoarce capul, ca să nu-i simtă lacrimile.

Mama şi papa vorbesc doar în şoaptă acum. La şcoală, Daşa zice că cel mai probabil vor divorţa şi că nu vor să afle nimeni încă. Mişa zice că, dacă e adevărat, atunci e din vina Katiei. Ea, cu păpuşile ei. Păpuşile sunt pentru *copii mici,* zice Mişa, iar Katia strigă că l-a văzut jucându-se cu ele şi că, dacă tot stabilesc reguli privind păpuşile, atunci păpuşile sunt pentru *fete*, nu-i aşa? Iar lui i se înroşesc urechile şi zice: *Ce mi-aş dori să nu fii sora mea!*

Spune lucruri de genul ăsta tot timpul, dar de data asta Katia simte că o spune din suflet, pentru că şi ea se urăşte pe sine. Mama şi papa divorţează din cauza ei.

Katia nu e sigură cum a reuşit să pună la punct planul, dar i-a luat deja prea mult timp. O să fugă de acasă. Întreaga familie va fi mai fericită fără ea. Mama şi papa nu vor mai fi nevoiţi să divorţeze. Va merge să locuiască cu cel care face păpuşile. Cineva care creează obiecte preţioase, cineva care o preţuieşte *pe ea*. Poate că ştie să facă şi alte lucruri. Poate că desenează. Sau pictează. Sau poate sculptează. Orice poate fi făcut cu mâinile. Cineva înzestrat cu suficient de mult talent încât

să nu se supere când ea va trebui să-şi vadă de treburile ei de balerină, cum ar fi să aibă spectacol pe Scena Mare. Sau să-şi lege balerinii.

Nu ştie prea bine ce au de făcut balerinele, în afară de lucrurile astea.

Adaugă *O şcoală de balet* pe lista ei cu locuri unde meşterul de păpuşi trebuie să o ducă, imediat sub *Fabrica de porţelanuri Lomonosov* şi *Lacul Siamozero*.

Singura problemă e că planul ei necesită bani, iar ea e lefteră. Nimeni din cei pe care îi cunoaşte nu are mulţi bani, poate cu excepţia lui Vitia, colegul ei de la şcoală, care se laudă tot timpul, dar nu are de gând să-i ceară tocmai *lui*. Un puşti slăbănog şi zăpăcit. Nu seamănă deloc cu meşterul de păpuşi.

Katia se gândeşte şi se răzgândeşte, face liste, mâzgăleşte în cărţile de şcoală. Nu suportă gândul că ar putea fi nevoită să vândă păpuşile; meşterul nu ar ierta-o niciodată. Într-o zi, o urmăreşte pe mama cum lucrează la maşina ei de scris Underwood, lovind cu putere tastele, fără să ţină cont de prezenţa ei – vezi? S-ar putea să nici nu bage de seamă când va dispărea – şi apoi o loveşte inspiraţia. Îi vine ideea salvatoare chiar acolo, pe loc.

Poate că aşa se simte şi meşterul de păpuşi când adaugă picătura potrivită de vopsea în punctul potrivit, pe una din capodoperele sale. Aşa *trebuie* să fie. Până la urmă, amândoi s-au născut artişti.

Redactorul cu care lucrează mama se numeşte Vladimir Stolipin. Familia Katiei a fost invitată de multe ori să cineze la el acasă. Vladimir şi soţia lui, Anna, nu au putut avea copii. Katia ştie asta pentru că i-a auzit odată pe mama şi pe papa vorbind, spunând că Annei Stolipina i s-a spus că nu va avea niciodată copii şi, din cine ştie ce motiv, mama s-a întristat, ceea ce Katiei i s-a părut

prostesc, pentru că mama şi papa au avut trei copii, cu Lena cu tot. *Trei*. Ar fi putut să le ofere şi soţilor Stolipin unul.

Katia merge acolo după şcoală, cu caietul de poveşti al mamei în mână.

Soţii Stolipin sunt acasă. Par un pic distraşi. Poate că au musafiri la cină. Katia nu trebuie să amâne. Le spune că a adus cu ea un caiet cu poveşti scrise de ea şi pe care ar dori să le vândă revistei, dacă se poate, vă rog. Anna Stolipina păleşte, de parcă ar avea nevoie să meargă la toaletă. Vladimir Stolipin îi cere voie, răbdător, să se uite la caiet, şi Katia se felicită în gând pentru faptul că el nu-şi va da seama că e al mamei, întrucât e scris de mână. Citeşte doar o pagină sau două şi pare dezamăgit, apoi spune: *Eşti sigură că tu ai scris asta?* Iar ea confirmă, spune că da, ea le-a scris.

Katia, spune Vladimir, *te rog, fii sinceră*.

Buza de jos începe să-i tremure.

Anna Stolipina aruncă şi ea o privire pe poveşti. *Mama ta a scris poveştile astea, Katia?* întreabă, iar Katia izbucneşte în lacrimi. A observat că e foarte sensibilă şi plânge uşor. Anna vine lângă ea, o cuprinde cu braţul pe după umeri şi îi spune că totul va fi bine, doar că acest tip de poveşti nu se adresează copiilor.

Katia a crezut că *toate* poveştile sunt pentru copii.

Vladimir Stolipin îşi drege vocea şi spune că o să păstreze el caietul pentru moment. Spune că s-ar putea să fie bune de ceva până la urmă. Soţia lui pare surprinsă. Vladimir o întreabă pe Katia dacă poate reveni săptămâna viitoare, într-o altă după-amiază, ca să vorbească cu nişte prieteni de-ai lui. Katia încuviinţează acum din cap, mulţumită. I s-au uscat lacrimile. I-ar plăcea mult să vorbească. În general, îi place mult să vorbească.

La următoarea vizită a Katiei, trei bărbaţi stau în camera de zi a familiei Stolipin. Probabil că Vladimir Stolipin are mulţi prieteni. Katia nu are nici măcar *un* prieten adevărat la şcoală. Mişa e opusul ei. El e plăcut de toţi. E amuzant. Îi zice că *ea* nu îşi va face niciodată prieteni dacă nu încetează să le spună tuturor că va ajunge prim-balerină, iar ea încremeneşte de fiecare dată când aude asta.

Într-o bună zi, Katia, îşi promite ea*, toată lumea o să te adore. O să se agaţe de fiecare cuvânt al tău, cum se agaţă ornamentele într-un brad.*

Cum fac acum prietenii lui Vladimir.

Nu seamănă cu prietenii părinţilor ei. Sunt îmbrăcaţi de parcă ar vrea să se asorteze. A fost o vreme când mama îi îmbrăca la fel pe ea şi pe Mişa. De fapt, aceşti bărbaţi par să se poarte ca gemenii sau, mai bine zis, în cazul lor, ca tripleţii. Katia observă cum schimbă priviri între ei, folosind un limbaj tacit. Şi ea, şi Mişa au propriul lor limbaj, sau au avut cândva.

— Deci, Ecaterina, spune Tripletul numărul 1. Are o faţă efeminată, aproape drăgălaşă. Putem să-ţi punem câteva întrebări?

— Vă rog să-mi spuneţi Katia, rosteşte ea, cu un aer imperial.

Îşi dă deja seama că o percep ca pe un egal. Mulţi oameni îi spun „Katenka” fără ca măcar s-o întrebe, iar ea nu poate să sufere asta.

— Mama ta e Antonina Lulikova, nu-i aşa?

— I se spune Tonia.

— Iar tatăl tău e un bărbat pe nume... Anatoli Radakov.

— Da, el e tatăl meu, spune Katia, mândră.

— Desigur. Tripletul numărul 1 zâmbeşte, iar ea îi adresează, la rândul ei, un surâs luminos. Caietul ăsta, Katia... vreau să-l iei şi să-l pui la loc, exact unde l-ai găsit. Bine? Dar e interesant pentru noi şi meriţi o recompensă. Putem veni la tine acasă şi...

— Nu! Nu puteţi. Katia roşeşte. Vreau să... trebuie să-l vând.

— Ah, da. Înţeleg. E secret, zice el, ducând un deget în dreptul buzelor. Dar noi ştim să păstrăm un secret. În cazul acesta, nu le spune părinţilor despre întâlnirea noastră, bine? Te vom contacta din nou prin tovarăşul Stolipin, aici de faţă, şi vom face un aranjament. Dar asigură-te că pui caietul la loc.

La auzul acestor vorbe, i se strânge stomacul. Nu-i place cum a zis *tovarăşul Stolipin*. Mama nu i se adresează cu tovarăşul redactor Stolipin. Dar, pe de altă parte, Tripletul numărul 1 nu e la curent, probabil, cu faptul că Anna Stolipina nu poate avea copii, pe când mama ei ştie.

Unde *este* Anna Stolipina?

— Mulţumim foarte mult, Katia, spune Tripletul numărul 2, deschizând pentru prima dată gura.

E mai în vârstă decât Tripletul numărul 1, cu o faţă de cal. Katia e iritată. Nu i-a dat voie să-i spună aşa.

În seara aceea, mama vine, ca de obicei, să le spună o poveste de noapte bună. Mama radiază când spune poveşti, scânteiază ca o stea. Dar Katia se întreabă de ce, de fiecare dată când mama e aşa, simte teribilul impuls de a rosti numele surorii ei mai mari, pur şi simplu dintr-o suflare. *Lena*. Probabil că vrea s-o rănească pe mama, undeva adânc. Pentru că ea, Katia, e un om rău. Pentru că nu a fost niciodată o fiică minunată şi nemaipomenită, precum Lena, iar mama şi papa nu o vor iubi niciodată cum au iubit-o pe ea.

Dar totul se va schimba.

După ce Katia va fugi de acasă, numele *ei* va deveni de nerostit. *Ea* va lua locul Lenei în familie. Cea perfectă. Cea nemuritoare.

Când Katia se trezeşte să bea nişte apă, vede lumină pe sub uşa de la bucătărie. Mama şi papa nu s-au dus încă la culcare. Vorbesc în sfârşit pe un ton normal.

Caietul lipsea de aproape două săptămâni. Acum e la locul lui, spune mama.

Katia se apropie. Stă lipită de uşă.

Crezi că l-a luat Katia? spune papa.

Ştiu că ea l-a luat, spune mama.

Dar de ce? De curiozitate?

Da, probabil. O să-l ţin în faţa mea de pernă de acum încolo. Nu e rău intenţionată.

Nu, nu e.

Dar m-am simţit foarte prost. Din cauza păpuşilor. Pentru că m-ai minţit...

Îmi pare rău, Tonia. Eu...

Ai citit ziarele? În ultimul timp, au fost mai multe arestări. Ar trebui să fim mai atenţi, nu mai neglijenţi. Nu ştim ce înseamnă păpuşile. Sau cine ne urmăreşte. Mi-e teamă, Valentin. Cred că ar trebui să ne mutăm. Sau cel puţin să plecăm de aici pentru o vreme.

Hai, nu-ţi fie teamă. Suntem împreună, Antonina. Asta e tot ce contează.

Katia se opreşte cu mâna pe mânerul uşii. Nu a mai auzit niciodată pe nimeni spunându-i mamei *Antonina.*

Şi cine naiba e *Valentin*?

Cine *sunt* oamenii ăştia?

Două nopţi mai târziu, pe Katia o trezeşte o *bubuitură*. Mişa sare ca ars, în celălalt pat. *Bum.* Nici unul nu spune

nimic. *Bum*. Mama dă buzna în cameră. Îi scoate pe amândoi din paturile lor. Sunt oameni în apartament. Stau pe hol. Sunt îmbrăcaţi în uniforme şi au pe cap şepci albastru-închis, cu dungi roşii. Papa e şi el acolo. Mişa se vaită că trebuie să facă pipi.

Oamenii în uniformă stau drepţi, cu piepturile bombate şi umerii traşi în spate. Spun să ne ducem în camera de zi şi să ne aşezăm pe canapea.

Katia vede expresia de pe faţa lui Mişa şi ştie că o oglindeşte pe a ei. De asta e bine să ai un frate geamăn.

— Ce caută? întreabă Mişa, temător.

Bărbaţii răstoarnă totul de pe biroul mamei şi de pe rafturile cu cărţi ale lui papa. Răsfoiesc cărţile. Trag de sertare. Ridică şi covorul. Par plictisiţi. Mama nu răspunde.

Katia nu e sigură că ştie, dar brusc îşi dă seama.

Sunt în căutarea caietului.

Au fost trimişi de Tripleţi.

Katia l-a pus la loc unde l-a găsit, cum i-au cerut Tripleţii să facă, dar acum e în faţa de pernă a mamei. Să le spună unde e? Atunci o să-l ia şi o să-i lase în pace şi totul se va termina. Mama poate să rescrie poveştile din memorie, mai târziu...

Mama o fixează cu privirea. Katia se întreabă dacă lacul Siamozero arată vreodată *aşa,* ca fundul unei fântâni. Mama clatină din cap, atât de uşor, încât poate că nici nu a făcut-o, de fapt. Părul îi curge pe umeri, ca mătasea. Acum Katia nu vrea să rostească numele Lenei sau să şteargă din strălucirea mamei. Nici măcar nu mai vrea să fugă la meşterul de păpuşi. Vrea doar să se cuibărească în poala mamei, ca un bebeluş, şi să rămână acolo.

În apartament, e haos. Intruşii pleacă la fel cum au venit. *Bum. Bum. Bum.*

Katia o aude pe mama răsuflând uşurată, ca şi cum şi-ar fi ţinut respiraţia ani întregi.

Sâmbătă. Prietena cea mai bună a mamei vine în vizită. Katia o iubeşte pe tuşa Vika. În fiecare an, familia o vizitează pe tuşa Vika la casa ei de la ţară, aflată la câteva ore distanţă, unde are un pian care ocupă jumătate dintr-o cameră. Când tuşa Vika se aşază să cânte la el, degetele i se mişcă atât de rapid, încât aproape că nici nu le mai vezi.

— Tuşă Vika! strigă Katia, şi Mişa vine şi el alergând, iar tuşa Vika îi strânge tare în braţe pe amândoi. Apoi îi goneşte şi spune că se află aici ca să vorbească cu mama, dar de îndată ce termină cu chestia *asta*, va veni la ei, să-i povestească de-a fir a păr ce mai fac. *Mai întâi, treburile plictisitoare, de adulţi*, zice ea.

Katia o iubeşte pe tuşa Vika.

Katia se învârte în jurul tuşii Vika, în timp ce aceasta îşi ocupă locul obişnuit în bucătărie, cu cana de ceai în mână, iar mama întinde rufe pe sârmă. Tuşa Vika se uită peste umăr şi îi face cu ochiul Katiei, care se strecoară afară din cameră.

Iese afară şi se lipeşte de zid. Aşteaptă. Să-i spună tuşii Vika despre planul ei de a fugi de-acasă? Deşi planul ei şi-a mai pierdut din strălucire în ultimele zile. De când au venit bărbaţii aceia ciudaţi şi au cotrobăit prin casă. Când stăteau împreună pe canapea, Katia a simţit un impuls straniu de a o proteja pe mama.

Mai întâi, treburile plictisitoare, de adulţi. Katia se gândeşte să se ridice şi să meargă să se joace sau să piardă timpul pe afară până când termină tuşa Vika, dar apoi o aude pe mama zicând:

— Am hotărât să plecăm de aici pentru o vreme. Crezi că exagerez? Oamenii spun că n-are cum să mai fie aşa rău ca acum zece ani. Dar au fost aici, Vika. Au fost *aici*.

Katia încremeneşte. Nu credea că mama şi papa vorbesc serios, cu o seară în urmă, când au zis că vor să plece din Leningrad. Unde să meargă? Daşa, de la şcoală, are rude în Siberia şi zice că e pustiu acolo. Daşa zice că verii ei au animale de fermă, care dorm cu ei în casă. Jură că verii ei cred şi acum că mai avem un ţar, unul care nu e om, ci *zeu*. Katia nu-şi poate imagina că oamenii care trăiesc în locurile alea au auzit vreodată de ceva atât de sofisticat şi nobil cum e baletul.

Cum o să poată să meargă la Şcoala de Balet sau să danseze pe Scena Mare?

Cum o s-o mai găsească meşterul de păpuşi?

— Trebuie să mărturisesc ceva înainte să fie prea târziu. Vocea mamei e ciudată. În ultima vreme numai la asta mă gândesc, de fiecare dată când citesc în ziar despre noi arestări. Katia simte că ameţeşte. Nu e sigură că vrea să audă mai departe. Ceva ce am făcut atunci, în trecut.

— Tonia, spune tuşa Vika, vrând parcă s-o prevină.

— Eu am fost cea care l-a denunţat pe Pavel.

Pavel. Alt nume pe care Katia nu l-a mai auzit. Alt nume, fără îndoială, cu o poveste secretă, ca a *Lenei*.

Ca a lui Valentin.

— Suntem prietene de atâţia ani..., plânge mama. Tatăl tău a fost executat din cauza mea. A murit din cauza mea.

Katia simte că îi îngheaţă sângele în vene.

— Am ştiut, spune tuşa Vika. Dar te-am iertat.

Tuşa Vika nu mai zice nimic şi o lasă pe mama să plângă în linişte, din câte reuşeşte Katia să-şi dea seama,

dar aşa e tuşa Vika. Îi lasă pe oameni să fie ei înşişi. De fiecare dată când Vika îi spune că va fi balerină, dar nimeni altcineva nu o crede, tuşa Vika spune numai atât: *Eşti deja balerină, Katia, şi nu lăsa pe nimeni să spună altceva.*

— Unele lucruri sunt de neiertat, spune mama, printre lacrimi. Uneori mă gândesc că dacă se întâmplă ceva cu familia mea, e pedeapsa potrivită pentru tot ce am făcut, pentru toate lucrurile de neiertat.

Lucrurile de neiertat.

— Dacă ţi s-ar întâmpla ceva, ţie sau lui Valia, aş avea eu grijă de copii, spune tuşa Vika, dar cumva, cuvintele acelea rostite de mama aşa, *lucrurile de neiertat*, încă îi răsună Katiei în urechi.

Ecoul lor stăruie multă vreme, până când Katia începe să se îngrijoreze că o să-l audă la nesfârşit.

În toiul nopţii, se aude o altă bubuitură. Katia închide ochii şi speră că e doar Mişa care a căzut din pat. Nu e el. Sunt din nou bărbaţii în uniformă. De data asta, găsesc ceea ce caută: pe mama. Părul mamei e şi acum ca mătasea, chiar şi cu pumnul cuiva încurcat în el. Katia şi Mişa privesc din pragul uşii, iar Katia se simte ca şi cum ar fi într-un coşmar. Trebuie să fie un coşmar. Mişa plânge atât de tare, că nu poate să se ridice de jos; trebuie să se aplece. Totul se petrece atât de curat, fără urmă, încât e greu de crezut că sunt aceiaşi oameni care au făcut un asemenea dezastru data trecută. Uşa se trânteşte în urma lor.

Papa are întipărită pe chip o expresie pe care Katia nu a mai văzut-o niciodată pe chipul nimănui.

CAPITOLUL 26

ROSIE

Vorkuta, august 1991

În timpul călătoriei cu trenul de la Moscova la Vorkuta, la staţia Arhangelsk, mi se alătură un individ la vreo patruzeci şi ceva de ani, cu o faţă veselă şi voioasă, aducând cu cea a unui pui de animal.

— Ştii că în curând vom trece graniţa dintre tundră şi taiga? spune el.

— Serios? Şi îţi dai seama când se întâmplă asta? întreb.

— Dacă eşti atent, da. Calea ferată de acolo a fost construită de prizonierii din gulag, adaugă el. Din Vorkuta. A fost unul din cercurile iadului.

Într-adevăr, vesel şi voios.

— Acolo merg şi eu, spun, simţindu-mă claustrofobă în micul nostru compartiment. Cum e acum locul acela?

Bărbatul îşi scarpină perciunii.

— Blestemat de propria-i istorie. Când m-am mutat în actuala mea casă, era un graffiti pe uşa de la intrare. Scria: *Vrei cărbune? Eu vreau libertate.* Vorkuta se află în mijlocul unui bazin carbonifer. Mama mea a fost prizonieră în lagărul special de la Rechlag – a muncit în mine. Aproape oricine din Vorkuta e un *zek*, un fost prizonier sau un urmaş al unuia.

Mama a fost prizonieră. Pare de necrezut că oamenii au supravieţuit unor asemenea împrejurări. Dar, într-un fel, asemenea experienţe au fost comune, nu-i aşa?

Milioane de oameni au trăit aceleaşi lucruri. Doar că nu vorbesc despre asta.

— Ce este Rechlag? îl întreb.

— Lagărul de pe râu, îmi răspunde. Maximă securitate, pentru deţinuţi politici şi terorişti. Înfiinţat în 1948. Nu a durat mult. Dar întreg sistemul gulagurilor a fost dizolvat la câţiva ani după moartea lui Stalin în ’53, bineînţeles. Mama nu a plecat niciodată din Vorkuta. Trăieşte încă acolo.

Din obişnuinţă, simt un imbold să întreb dacă pot vorbi cu mama lui, însă mă mulţumesc să încuviinţez din cap şi să schiţez ceea ce sper să fie un zâmbet amabil.

Nu e o arhivă vie.

Mai departe, pe parcursul călătoriei noastre, îmi spune la ce să mă aştept în Vorkuta: bulevarde largi şi aerisite, ca într-o capitală europeană. Panouri vechi, cu sloganuri de genul *Glorie celor care muncesc la Polul Nord!* Astăzi, Vorkuta are săli de cinema şi şcoli şi o spălătorie şi statui de bronz, ca oricare alt avanpost sovietic.

— Dar temperaturile sunt extreme, spune el, sumbru. Nu există un echilibru. Nici între vară şi iarnă şi nici între trecut şi prezent.

Traversăm graniţa. Nu e aşa spectaculos cum a descris el, dar într-un fel e şi mai tulburător ca urmare a conversaţiei. Am ratat sezonul florilor sălbatice, dar mai sunt câteva rătăcite, roşu-aprins sau galbene, adăugând o bine-venită notă de culoare tundrei plate, nesfârşite. În afară de aceste flori, nu prea mai vezi nimic altceva pe geam, decât întinderea pustie. Singurele puncte la orizont sunt câteva „garduri pentru reni” şi nişte tufişuri solitare.

Vara arctică e pe sfârşite. Zilele vor fi din ce în ce mai scurte, până când vor dispărea cu totul. Ţinutul ăsta pustiu

va îngheţa şi, odată cu el, vor îngheţa şi secretele lui, aşa cum se întâmplă an de an.

Nu ştiu ce caut aici, dar cred că e un sentiment pe care mulţi oameni îl au în locul ăsta.

Companionul meu de drum îmi arată hotelul pe care îl administrează, chiar lângă gară. Se oferă să-mi arate puţin oraşul, pornind din piaţa Moscova, pe lângă statuia lui Iosif Stalin. Îmi vorbeşte cu uşurinţă despre lucrările de construcţie şi renovare, ce par să nu se termine niciodată, oferindu-i drept argument pe muncitorii care sapă gropi la fiecare colţ. Continuăm să mergem către periferia oraşului, unde o alee plină de noroi, mărginită de colibe mici şi întunecate, duce direct la un gard de sârmă ghimpată.

După gardul acesta, ştiu fără să întreb, a existat pe vremuri un lagăr, deşi acum nu se mai află nimic acolo.

Uşa unei colibe se deschide. Apare o femeie într-o rochie largă, în carouri, care ne face cu mâna, entuziasmată. Pe cap, poartă o bandană roşie. Nu pot să-mi imaginez cum ar mai putea rezista multă vreme casa ei sau strada asta şi, ca pentru a scoate în evidenţă termenul de expirare, auzim în apropiere zgomot de bormaşină, strigăte şi lovituri de ciocan, ca şi când tocmai se dărâmă ceva.

— Mama mea, Ilana Konoreiko, spune administratorul de hotel. Vrei să o cunoşti?

— Nu vreau să deranjez pe nimeni.

— Nu e nici un deranj, spune el, cu generozitate. Te rog. Îi place să primească musafiri.

— Dacă eşti sigur de asta...

Casa Ilanei e călduroasă şi jilavă, iar scaunul pe care stau are o pernă aplatizată, care se mişcă singură. Ilana croşetează cu mâini agile, în timp ce stăm de vorbă.

— Moscova? spune ea, cu căldură. Ai venit de departe.

— Da, mamă, e interesată de lagăre, o întrerupe fiul.

— Ah, spun eu repede, dar nu trebuie să vorbim despre...

— Nu mă deranjează. Îmi zâmbeşte. Ce ai vrea să ştii?

— Cine eraţi, spun, după un moment de ezitare. Cine erau toţi oamenii aceia?

— Eu aveam doar douăzeci de ani, studiam arta şi urma să mă căsătoresc. M-au arestat din cauza unui tablou, aşa mi s-a spus la proces. Dar nu au spus niciodată despre ce tablou a fost vorba. Dar eu sunt ucraineancă, nici asta nu m-a ajutat. Ilana pune deoparte tricotajul şi atinge nodul legat la gât. Am ajuns în 1948. Primul an al Lagărului Special Numărul Şase. Vreo treizeci de mii de bărbaţi, dar doar o mie şi ceva de femei. De fapt, am nişte poze pe care pot să ţi le arăt. Întinde mâna şi fiul ei îi dă o pereche de ochelari cu rame largi. Aşa, albumul e...

Aştept răbdătoare, dar acum se uită direct în ochii mei. Clipeşte rapid, în spatele lentilelor. Nu mai afişează aceeaşi expresie ca şi până acum.

— Ochii şi faţa ta, spune ea. Au ceva special.

Nu o spune ca pe un compliment.

— Îmi cer scuze, spune administratorul de hotel, destul de confuz şi el. Mama, dacă eşti obosită...

— Nu sunt *obosită*. Ilana îşi împinge ochelarii mai sus de puntea invizibilă a nasului. Doar că am o memorie excelentă, asta e tot, iar ea îmi aminteşte de cineva cunoscut. În fine, nu contează. Hai să vedem!

Mama ne spunea, mie şi Zoiei, o povestioară sinistră, care începea într-un cimitir, undeva în nordul îndepărtat. Era vară, spunea ea. Toate sicriele ieşiseră la suprafaţă. Fuseseră îngropate deasupra permafrostului şi, cum solul

activ se dezgheţa şi se inunda în fiecare an, sicriele au ieşit în cele din urmă la iveală. Fiecare mormânt a fost marcat cu o cruce de lemn şi fiecare cruce avea o plăcuţă purtând numele mortului, gravat cu litere de cupru...

În timp ce ascultam povestea asta, începeam să mă smiorcăi, imaginându-mi un sicriu în descompunere, cu capacul ridicat. Mama chicotea alături de mine.

Nu ştiai asta, Raisocika? În nord, totul se ridică.

Totul ajunge la lumină.

— Persoana la care vă referiţi... Aţi cunoscut-o pe Tonia, spun, iar administratorul de hotel se uită când la ea, când la mine. Cred că suntem înrudite.

Ilana încuviinţează din cap.

— Aşa cred şi eu. Face o pauză. Tonia locuia în baraca mea. Nu eram apropiate, dar toată lumea o ştia. Era povestitoarea locului. Îşi spunea povestirile în schimbul mâncării sau al altor lucruri. Ştiu că avea copii mici... vorbea mereu despre ei. Ceva cu K...?

— Katia, zic, iar cuvântul îmi arde limba.

— Da, parcă aşa.

Tonia e bunica mea. Şi a fost unul dintre deţinuţii de aici. Deţinută politic, iar mie şi Zoiei nu ni s-a spus despre babuşca noastră decât că era moartă de mult timp. Parcă Zoia a cerut odată mai multe detalii, iar mama a început să descrie o femeie mică şi îndesată, care mirosea a prăjituri cu nuci şi ceai de plante, apoi a dat în altă anecdotă, care era clar născocită.

De ce? Asta credea mama că voiam noi, şi mai multe poveşti, una după alta, până când nimeni nu îşi mai dădea seama unde începeau şi unde se terminau?

— De-asta ai venit la Vorkuta, să afli istoria familiei tale? întreabă Ilana. Mulţi oameni vin acum aici din acelaşi motiv. Dar ce grozav că l-ai întâlnit pe fiul meu în tren!

— Ştiţi cumva unde s-a dus Tonia după ce aţi fost eliberaţi? După ce a murit Stalin?

— Am fost eliberaţi, într-adevăr... Ilana îşi trosneşte degetele. Au deschis porţile, dar legea de atunci te obliga să rămâi acolo, ca civil. Acum, ne permit să plecăm, dar e prea târziu. Când vei fi mai bătrână, vei înţelege.

— A rămas şi Tonia aici?

— Tonia a murit, spune Ilana, mai încet de data asta. A fost dusă de urgenţă la infirmerie, cred că prin 1950. Avea ceva la plămâni. Nu s-a mai întors niciodată.

Şi iată!

Mă las pe spate şi îmi încrucişez braţele, ca să-mi ascund ridicola milă de sine. În fond, la vârsta mea, Ilana era prizonieră. Eu sunt liberă să plec azi din Vorkuta. Dar sicriul s-a închis definitiv. Am avut o bunică şi apoi nu am mai avut-o. Am găsit-o pe Tonia şi apoi am pierdut-o din nou.

Am vrut adevărul, iar acum asta e tot ce am.

Nu pot să nu mă întreb cum reuşeşte un răspuns, care vine să umple un spaţiu gol, să producă atâta goliciune.

Aleksei stă aplecat peste documente, la masa din bucătărie. Face totul cu uşurinţa unui om tânăr, dar are picioarele depărtate, pantalonii ridicaţi şi, pe glezne, îi văd părul alb şi pielea marmorată. Când zâmbeşte, faţa i se încreţeşte ca un şerveţel.

Îşi bagă stiloul în gură.

— Iată-te în sfârşit!

— Ştiu cine e Kukolka, zic, iar Aleksei nu pare surprins. Îşi scoate stiloul din gură şi îmi acordă toată atenţia. Mama nu mi-a spus niciodată nimic despre bunica, spun. Nu ştiu de ce a ţinut secretul ăsta, dar aşa a fost. O cauţi pe Tonia. Cine eşti? Şi de ce m-ai angajat pe mine, de fapt?

Aleksei îşi freacă bărbia.

— Ar fi mai bine să o găsim. Odată ce o găsim, putem vorbi.

— E moartă, Aleksei.

— Nu ai de unde să ştii asta, spune el, cu o privire de oţel. Nimeni nu ştie. A fost arestată în 1948. După acea dată, nu mai apare nici o consemnare despre ea.

Nu mă pot abţine şi mă dau un pas înapoi. Aleksei nu vine spre mine. Pereţii bucătăriei par să se îngusteze, să mă absoarbă, ca o pereche de plămâni. Partea cea mai ciudată e că Aleksei tot nu pare nicicum schimbat. Chiar şi acum, când ştiu că totul între noi a fost bazat pe o minciună, el e tot Aleksei Ivanov, cercetător, istoric, scriitor şi povestitor. Elegant şi distins.

— *Cine* eşti? îl întreb.

— Mulţi îi spuneau Kukolka înainte să apar eu, să ştii, spune, zâmbitor acum. Ai putea spune că eu sunt cel care a făcut-o.

CAPITOLUL 27

KATIA

Leningrad (Sankt Petersburg), toamna anului 1948

Coşmarul nu se mai termină. Mama nu mai e. Katia şi Mişa nu se duc la şcoală, stau acasă. Papa nu poate să meargă la muncă şi îşi petrece întreaga zi închis în camera de zi. Tuşa Vika vine să stea pe aici, să ajute. Într-o după-amiază, face un tort cu miere şi stă cu Katia şi cu Mişa în bucătărie.

— După cum ştiţi, mama voastră a fost arestată, spune ea.

— Dar *de ce*? întreabă Mişa, stăruitor. Papa nu ne spune nimic.

— O să vă spun tot ce pot, ne linişteşte tuşa Vika. Cineva care o ştia pe mama voastră în plan profesional a dat numele ei poliţiei secrete. A susţinut că a scris un caiet cu povestiri pline de conţinut antisovietic. Poate că a fost doar o invenţie sau poate că a vrut să distragă atenţia de la propria lui familie, dar din nefericire...

— E vina *ta*! ţipă Mişa şi se răsuceşte brusc către Katia. Proasta de Katia! Ştiu că ai furat caietul mamei! Te-am văzut cu el! L-ai *arătat* cuiva, nu-i aşa?

— Opreşte-te, Mişa, spune tuşa Vika.

— I l-a arătat cuiva, strigă el. E ăla despre care mâzgăleşti în manualele de şcoală şi după care salivezi, proasto şi jalnico ce eşti, nu-i aşa? Despre el e vorba!

Katia simte că se frânge din nou, la fel cum s-a simţit în casa soţilor Stolipin.

— În manualele de şcoală? întreabă tuşa Vika, de parcă despre asta ar fi vorba.

— Cel care îi trimite *păpuşi*, rânjeşte Mişa. Katia e *îndrăgostită*.

— Mihail, ajunge! Katia, despre ce vorbeşte? Katia scutură din cap şi îşi trage nasul. Atunci să lăsăm asta deoparte. Acum, ascultaţi-mă, amândoi. Aveţi zece ani, în

curând veţi împlini unsprezece. Eu sunt sinceră cu voi şi vreau să fiţi şi voi sinceri cu mine.

Katia îşi ridică picioarele şi începe să se legene. E în regulă să se simtă aşa, e în regulă. Aşa se va simţi şi pe scenă într-o bună zi. Emoţii pure. Frică pură. Groază pură. Trebuie să te stăpâneşti până cade cortina, Katia. Atât.

Tuşa Vika pare pierdută pentru o clipă.

— Da, zice şi trage aer în piept. Acum, să revenim la mama voastră. Nu ştim ce urmează să se-ntâmple. Dar, între timp, nu îi mai rostiţi numele. Niciodată. În nici o conversaţie cu alţi copii sau adulţi. Nu ştim cine ascultă sau ce intenţii au oamenii. Nu ştim în cine să avem încredere. Cea mai bună şansă ca mama voastră să se întoarcă acasă e să nu mai vorbim niciodată despre ea. E clar?

Katia şi Mişa plâng amândoi acum. Katia încearcă să-l ia de mână pe fratele ei. Obişnuiau să se ţină de mână. Obişnuiau să se simtă ca şi cum ar fi fost una şi aceeaşi persoană. Dar el îşi încrucişează braţele la piept şi îşi îndeasă palmele la subsuori. De parcă ar prefera să i se taie mâinile decât să o atingă.

Lucruri de neiertat.

Într-o bună zi, tuşa Vika trebuie să se întoarcă la casa ei de la ţară, să ia ceva, şi îi obligă pe Katia şi pe Mişa să se ducă din nou la şcoală. Cel puţin, ceilalţi copii îi oferă Katiei spaţiu. Mişa se duce la prietenii lui, iar după şcoală Katia merge acasă unde nu e nimeni. Uşa de la camera de zi e deschisă. Încăperea are încă mirosul lui papa. Katia se plimbă neliniştită prin casă pentru câteva minute, îşi pregăteşte o gustare, apoi adoarme în pat şi, pe urmă, Mişa o trezeşte şi îi spune: *Tuşa Vika s-a întors, unde e papa? Unde e papa?* Mişa e palid şi transpiră. Pare bolnav.

— Nu ştiu, răspunde Katia, buimacă, nu era aici când m-am întors de la şcoală.

— Atunci unde *poate fi*? zice Mişa, iar ei îi e teamă că o să urle din nou la ea, dar nu o face.

Ochii aproape că-i ies din orbite.

Tuşa Vika îi calmează pe amândoi. A găsit un bilet de la papa, în care scrie că s-a dus să o ajute pe mama. Katia citeşte biletul şi i se pare că nu are nici un sens. Tuşa Vika zice că papa a trecut prin multe la viaţa lui. *A trăit aproape zece ani într-un lagăr, înainte să vă naşteţi voi*, le explică ea. Ăsta e cuvântul pe care-l foloseşte: „lagăr". *Lager*. Katia şi Mişa sunt nedumeriţi. *Aşa cum merg vecinii noştri cu cortul în Novgorod?* întreabă Mişa.

— Nu, răspunde tuşa Vika. Lagăre de muncă pentru deţinuţii politic. Faptul că mama voastră a fost arestată e posibil să-i fi reamintit de lucrul ăsta, şi acum nu e tocmai în apele lui. Dar vă iubeşte pe amândoi. O să se-ntoarcă.

— Când? întreabă Mişa.

— Nu ştiu.

Întoarsă din nou în pat, Katia nu poate să adoarmă, bineînţeles, pentru că a dormit aproape toată după-amiaza. Are senzaţia – nu, ceva mai ciudat decât o senzaţie – că papa a plecat din cauza ei. Pentru că şi el ştie adevărul. *Ea* a provocat toate astea. Familia e în situaţia asta din cauza ei. La fel cum îşi atrage şi la şcoală răutatea altor fete. *Faţa ta e prea drăguţă, hai să te ajutăm,* spun ele şi o ciufulesc şi o scuipă în ochi şi o pun jos la pământ, ca s-o lovească. Iar Mişa vede câteodată ce se întâmplă, dar nu vine s-o salveze. Se poartă ca şi cum nimic nu s-ar întâmpla. Ca şi cum nu ar cunoaşte-o.

Nimeni nu o cunoaşte. E singură.

Katiei îi e atât de dor de mama şi de papa, încât simte că nimic nu va mai fi bine, niciodată. Scoate caietul cu

povestiri din faţa de pernă a mamei şi îl pune într-a ei. Nu îndrăzneşte să-l deschidă, să se uite la el, pentru că o să plângă, iar lacrimile ar şterge scrisul. O să-l păstreze pentru când se va întoarce mama. Dar Mişa zice că nu o să se mai întoarcă niciodată. Au trecut săptămâni întregi. Poate mai bine de-o lună. Mişa devine mai dur. Vorbeşte mai cu tupeu. Katia devine mai moale şi mai slabă. Dar aşa e cu gemenii, spun oamenii. *Întotdeauna* vor fi la poluri opuse! Unul va fi tăcut, iar celălalt, vorbăreţ. Unul va fi serios, celălalt, mai naiv.

Unul va fi bun, celălalt, rău.

Azi apare o nouă păpuşă de porţelan. A fost lăsată la uşă, ca şi celelalte. Katia e uşurată că nu a găsit-o tuşa Vika sau Mişa. Păpuşa asta e frumoasă. Absolut perfectă.

În capul păpuşii e un mesaj, scris pe o bucată de hârtie.

Katia, întâlneşte-te cu mine azi în faţa Teatrului Academic de Stat Kirov. O să mă recunoşti după ce voi avea în mână – va fi ceva special, doar pentru tine. Pot să te aştept acolo până la ora 6.

Meşterul de păpuşi nu i s-a mai adresat pe nume până acum.

Ştie cine e.

Vrea să se întâlnească cu ea.

Vrea ca totul să devină realitate.

E mai mult decât realitate. E *soarta*.

Katia îndeasă bileţelul înapoi în capul păpuşii şi vâră celelalte păpuşi de porţelan într-una din valizele vechi ale lui papa, înfăşurate în haine de-ale ei. Când dă să iasă din apartament, îşi aminteşte de caietul mamei. Nu mai *vrea* să ia nimic altceva. Păpuşile sunt şi aşa destul de grele.

Dar cumva nu poate să-l lase în urmă. E în regulă. O să-l arunce într-o zi. O să se debaraseze de tot, de toată viaţa asta a ei urâtă, *de neiertat* şi fără sens – *de neiertat, de neiertat* – şi nu o să mai privească niciodată înapoi.

CAPITOLUL 28

VALENTIN

Moscova, toamna anului 1948

— Nu înţelegeţi, insistă Valentin, simţindu-şi mirosul de băutură din propria respiraţie. Numele meu adevărat e Valentin Andreiev şi sunt un trădător al statului. Uitaţi-vă singuri, e totul la dosar! Aţi arestat-o pe *ea,* dar eu sunt cel vinovat! Trebuie să-i daţi drumul! *Ascultaţi-mă!*

— Ah... ha. Aşteaptă aici, tovarăşe Radakov...

Valentin a fost deja respins de două ori. E pe cale să fie respins din nou. De ce nu îl arestează pe loc? Se foieşte pe scaun. Îl doare capul. Totul îl doare.

— Tovarăşe Radakov?

Cineva nou şi mult mai important. E bine, se gândeşte Valentin, un ofiţer superior poate să rezolve mai bine situaţia asta. Bărbatul din faţa lui e între două vârste, cheleşte, are burta mare, dar e slab în câteva locuri neaşteptate. De exemplu, are obrajii scobiţi.

— Pot să vă aduc ceva de băut? întreabă persoana cea nouă. Poate nişte apă? Sau mai bine cafea. Strigă spre coridor şi uşa se închide. Sunt singuri acum. Ia un loc, spune bărbatul.

Valentin nici nu îşi dăduse seama că nu mai stătea pe scaun.

— Mă bucur că pot vorbi cu altcineva, spune el repede. Soţia mea a fost acuzată pe nedrept, pentru delicte antisovietice. Numele ei e Antonina Lulikova. Trebuie să o eliberaţi. Eu sunt cel vinovat. Vă spun şi dumneavoastră şi oricui, numele meu e Valentin Mihailovici Andreiev. M-am născut la Sankt Petersburg, în 1896. Tatăl meu a lucrat în Kirov...

— Am înţeles. Bărbatul ridică o mână. Dar lasă-mă să-ţi spun cine sunt *eu*. Valentin îşi apasă palma pe frunte. O cunosc pe Antonina. Am adus-o ca informatoare în 1937. Poate ţi-a spus despre mine. Aleksandr Ojereliev? zice şi îşi dezveleşte scurt dinţii, atât de pătaţi, încât seamănă cu un vitraliu. Sau poate doar Saşa?

Valentin scuturã din cap.

— Vă rog, spune el. Trebuie să mă credeţi. Dovada e în dosarul meu!

— Vă cred. Dar, vedeţi cum stă treaba, problema e că am distrus dosarul dumneavoastră acum zece ani, ca să nu vă mai investigheze nimeni altcineva. Raportul meu final conchidea că fuseseră doar zvonuri că Valentin Andreiev a supravieţuit lagărului din Soloveţki şi că trăia în Moscova, ba, mai mult, că zvonul acesta era folosit de socrul dumneavoastră, Pavel Katenin, ca să-şi acopere propriile infracţiuni. De exemplu, era redactorul-şef al unui ziar antistalinist. Face o pauză. Nu ştiu de ce nu mai ajunge cafeaua aia. Vreţi o ţigară? Sunteţi cam palid.

— Da, răspunde Valentin, cu glas răguşit.

Ojereliev îi oferă o ţigară. Valentin o aprinde, lasă fumul să-i umple plămânii şi încearcă să dea uitării orice altceva.

— Pavel Katenin a fost un peşte mult mai mare decât tine, spune Ojereliev. Şi eu am fost cel care l-a prins. Se făceau epurări interne în perioada aceea şi cred că asta m-a salvat, faptul că l-am prins pe Katenin. M-a ajutat să promovez.

— Pavel nu era redactor la nici un ziar, spune Valentin, aspru.

— Nu, dar tu ai fost. Propriile tale cuvinte au fost folosite ca să fie condamnat. Valentin simte că i se taie răsuflarea şi nici nu e în stare să răspundă. *Diavolii trăiesc în ape liniştite*, se amuză Ojereliev. Nu ai simţit asta niciodată la Tonia? L-a trădat pe el ca să te salveze pe tine.

— Nu, spune Valentin, nu ar fi făcut aşa ceva.

— Mergi acasă la copiii tăi, tovarăşe Radakov.

— Nu! strigă Valentin. Nu, ea nu a făcut aşa ceva!

— Salutările mele Lenei. Ea cel puţin o să mă ştie. Şi gemenii... câţi ani au acum?

O imagine cu Katia şi Mişa îi trece prin minte lui Valentin ca un fulger. Bărbatul are dreptate. Valentin trebuie să ajungă acasă. Dar apoi îşi aminteşte de *Lena*, Lena întinsă lângă sobă, nemişcată, apoi se gândeşte la Pavel cu gluga peste cap, bastonul rupt în două şi un pluton de execuţie şi cineva care spune numărătoarea inversă, şi nici măcar nu ştie dacă aşa a murit Pavel, totuşi nu poate fi adevărat, nimic din toate astea nu e adevărat, trebuie să o găsească pe Tonia, trebuie să meargă la Tonia, ea o să-i explice, ea o să alunge toate amintirile astea...

— Tonia a fost condamnată la douăzeci şi cinci de ani, spune bărbatul. Am încercat, sincer, dar nimeni nu a putut face nimic. Ah, uite că vine cafeaua.

Capul. *Capul* lui. Simte gust de noroi. Faţa şi părul par să-i fie acoperite de noroi. Valentin nu are idee unde se află, în afara băltoacei de nămol. Se ducea acasă de undeva? A pierdut *marşrutka*[8] din nou? Va trebui să o aştepte pe următoarea, şi Toniei nu-i place deloc asta. Mereu pierde câte o oră aici, o oră colo. Totuşi, nu a dat niciodată greş în halul ăsta, căci acum s-a trezit într-un sat abătut şi trist.

Nici urmă de Leningrad.

Valentin îşi şterge noroiul de pe ochi. Pe partea cealaltă a străzii, e o tonetă cu legume, încropită pe terasa unei case. Cuvântul *Aprozar* e scris cu litere mari pe o pancartă sprijinită de un trunchi de copac. Un bărbat cu barbă stă într-un balansoar, curăţind ceva.

Valentin reuşeşte să încropească un salut.

Bărbatul trebuie să fie chiar vânzătorul pentru că se opreşte din curăţat, alege o legumă de pe tarabă şi muşcă din ea. Se uită la Valentin cu ochi căprui, curioşi. Are părul cărunt tuns lejer în zona urechilor. Mănâncă şi barba i se umple de firimituri.

— Ai stat acolo toată noaptea, spune bărbatul. De când te-a adus autocarul. Erai beat criţă, dar am exact ce-ţi trebuie.

Vânzătorul caută în spatele trunchiului de copac şi scoate de acolo o sticlă cu un lichid spumos. Valentin nu ştie dacă e apă sau ceva mai rău. Se clatină şi ţine sticla în dreptul buzelor. Tuşeşte, se uită împrejur. Soarele răsare

[8] *Marşrutka* – formă de transport public în URSS, similar cu „rata”.

de după copaci şi transformă totul în auriu. Valentin mai ia o înghiţitură şi apoi îşi aminteşte cum a ajuns acolo.

Tonia i-a spus drumul către Otrada.

L-a obligat să-l memoreze.

— Suntem în 1924? întreabă Valentin.

Bărbatul îşi încruntă sprâncenele stufoase şi spune numai:

— Ai nevoie de odihnă, prietene.

— Am venit ca să mă întâlnesc cu ea. Valentin râde şi râde, scoate un fel de muget prelung. Am reuşit. Am ajuns aici.

Două băbuşti se uită mirate la el de peste drum. Se încruntă şi ridurile li se încreţesc. Se opreşte brusc din râs.

— Liniştеşte-te, spune vânzătorul, hai înăuntru şi soţia mea o să-ţi pregătească ceva cald de mâncare...

— Ar fi trebuit să mă duc cu ea când mi-a cerut, spune Valentin. Ar fi trebuit să stau cu ea. Ar fi trebuit să mă urc cu ea în tren la Moscova. Dar acum sunt aici. O să fim împreună. Trebuie doar să găsesc Otrada.

Valentin dă laoparte o creangă, se lasă în jos să se ferească de alta. Lumina soarelui s-a restrâns, prinsă ca o muscă în păienjenişul de frunze de deasupra. În sfârşit, ajunge la pârâu, înalt şi zgomotos, cu malurile sfărâmate de curentul puternic. Poteca se continuă pe partea cealaltă a apei. Valentin îşi scoate pantofii şi ciorapii. Alunecă pe pietrele ude şi e cât pe ce să cadă. Nu îşi mai simte degetele de la picioare, alea puţine care i-au mai rămas.

Tonia, vin...

Drumul duce la un lac, cu suprafaţa ca o oglindă perfectă. Lângă lac se întinde o pădure de mesteacăn. Copacii emană un miros delicat, ameţitor, ca de caramel. Se întinde să atingă unul şi pe faţă îi apare o grimasă. Scoarţa se simte ca pielea de om.

Tonia, sunt aici...

Când ajunge la porţile de fier negru, ziua se îmbină deja cu noaptea. Durerea de cap îi revine în forţă. Ajunge pe o alee lată, mărginită de sălcii. Ramurile lor îl gâdilă pe umeri şi îi şoptesc la ureche. În capătul aleii, e o casă mare, de o culoare nedesluşită, cu faţada mutilată de porţiuni uscate şi crăpate. Intrarea principală o reprezintă două uşi modeste din lemn.

Tonia, aşteaptă-mă...

Valentin împinge uşa. Înăuntru, podeaua se simte ca muşchiul. Picioarele i se afundă la fiecare pas. În sfârşit, aude vocea Toniei. E aici. S-au găsit unul pe celălalt.

Fugi, Valentin, fugi!

Merge înainte orbeşte, pipăind totul cu mâinile, şi pătrunde în pântecul casei. Ceva se va prăbuşi, se gândeşte el. Un crater se va căsca, iar el va cădea înapoi în viaţa lui de fiecare zi, în viaţa lui normală, şi se va trezi alături de Tonia.

Valentin caută prin casă ore întregi. Nu poate localiza uşa de la intrare, iar durerea de cap e ascuţită ca un ac.

Se trezeşte în cel mai adânc loc unde poate ajunge cineva: sera de flori.

Nu o va găsi pe Tonia *aici*. Ăsta e locul care-i bântuie ei visele şi oricine ar fi bântuit, căci pereţii înalţi de sticlă sunt acoperiţi de mucegai şi igrasie, iar mirosul e un amestec nedesluşit de dinţi putreziţi şi dulceaţa exotică a iasomiei. Valentin respiră pe gură. E stupefiat la vederea iederei. Groasă ca o viperă, acoperă pereţii, podeaua şi grinzile, ascunzând cupola mică a acoperişului.

Totul e înţesat de iederă, în afara unui singur loc, şi Valentin îşi dă seama de ce.

Oase.

A văzut suficiente oase ca să le recunoască oriunde. Iedera nu s-a apropiat de aceste rămăşiţe blestemate şi se ţine la o distanţă sinistră de ele. Valentin se apropie, inima îi bubuie în piept, durerea de cap se tot înteţeşte. E un craniu uman în descompunere; carne nu mai e pe el. Nu îşi poate imagina de cât timp e acolo, sigilat în felul acesta.

Ceva e lipit de oase. *Hârtie*. Şi ea se dezintegrează, dar e încă intactă. Se întinde şi ia una din foile moi.

9 ianuarie 1904

Soţului meu nu îi place că mă folosesc de ea. A fost greşeala mea, am aşteptat prea mult.

Lumina lunii care pătrunde prin iedera de deasupra nu e suficientă ca să poată citi mai departe. Valentin îşi caută bricheta. Flacăra e slabă, dar e de ajuns.

28 august 1907

Soţul meu îmi spune că nu ar trebui să mă aştept ca Kukolka să rămână toată viaţa aici. Că fiica noastră va trebui să se mărite şi să plece.

15 februarie 1908

Din nou însărcinată.

20 mai 1908

Azi am făcut ritualul, dar Kukolka s-a trezit în timpul lui. Dimineaţa, nu părea că îşi aminteşte, dar temerile soţului meu cu privire la cum mă folosesc de ea au crescut. Mi-a vorbit din nou despre cum va trebui să ne despărţim de ea într-o bună zi.

Nu voi îngădui niciodată una ca asta.

Din întunericul care-l împresoară pe Valentin, se aude un zgomot, şi bricheta îi cade din mână.

Aterizează pe hârtie, care începe să pâlpâie. Marginile se înmoaie, flăcările se împrăştie, se mişcă, la fel de vii ca şi iedera. Valentin îşi acoperă gura cu mâneca. Pereţii de sticlă tremură. Iedera se întăreşte şi alunecă de parcă ar încerca să scape, dar nu are pe unde să iasă. Dacă ar fi existat o cale de ieşire, nu ar mai fi fost un schelet acolo.

Fugi, Valentin, fugi!

Fumul se ridică spre cupolă. Dacă flăcările ajung la casă, tot lemnul ăla vechi şi uscat o să ardă ca o căpiţă de fân. Dar a fost un *accident*. Nu a vrut să scape bricheta. Are mâna slabă, degetele bolnave.

Sau poate că nu a fost. Poate că vrea să distrugă locul ăsta. Să distrugă totul, pentru că el a fost mereu cel care a distrus tot.

A pierdut-o pe Tonia, aşa cum pierde autobuze sau ratează întâlniri. Doar că nu a ratat-o la minut, la oră sau la zi, ci o viaţă întreagă.

Nu ştiu dacă poţi să le ai pe amândouă...

Nu pot să trăiesc două vieţi, asta vrei să spui?

Fii serios, Valentin!

Sunt mai serios ca niciodată. O să fim împreună curând. Nimic nu o să mă ţină departe de tine.

Valentin vrea să-şi acopere urechile cu mâinile, să blocheze orice sunet, dar ştie că nu poţi să blochezi ceva ce nu există. Se întâmplă din nou, după atâţia ani. Se scufundă din nou în abisul minţii lui. I se pare că vede o faţă care se apleacă asupra lui, palidă ca lumina lunii, dar deja arde. Nu îi mai pasă. Nu simte nimic. E din nou acolo, în exil. E singurul loc căruia i-a aparţinut vreodată.

CAPITOLUL 29

ROSIE

Moscova, august 1991

Aleksei zice că preferă să vorbească pe balcon, aşa că mergem afară. Până acum nu l-am văzut fumând, nici măcar o dată. O face cu un mic tremur, ca şi cum ar fi fost dependent în tinereţe, iar umerii slabi i se relaxează. Stăm pe balcon şi se sprijină cu o mână de balustradă. Urmează să vorbească, dar va fi un discurs lipsit de retorica pretenţioasă uzuală.

— Am cunoscut-o pe Tonia în 1914. Avea cincisprezece ani. Eu aveam douăzeci şi patru. Nu căutam să mă însor. Dar ea era... ei bine... Aleksei pare resemnat. Şi părinţii o neglijau. Nu era educată, era sălbatică şi subnutrită. Am luat-o de nevastă şi i-am dat destulă libertate să hoinărească prin Leningrad. Am încercat din răsputeri. Tot ce îmi doream era să am grijă de ea.

— Ai fost soţul ei?

— *Sunt* soţul ei, Rosie. Am fost atacaţi pe stradă, în anul Revoluţiei, de o gaşcă de huligani bolşevici. M-au înjunghiat, spune Aleksei, cu dispreţ. Am avut noroc. Nu mi-au străpuns nici un organ important. Tonia m-a lăsat acolo să mor şi în urma acestui incident, după ce mi-am revenit, mi-am dat seama că metodele mele de a avea grijă de ea erau, în esenţă, greşite. Aşa că am optat pentru supraveghere.

— Supraveghere?

— Am urmărit-o de la distanţă.

— Dar de ce? întreb, intrigată. Dacă nu te iubea şi dacă nu puteaţi fi împreună, ce rost avea?

— Să mă asigur că e bine! Făcea parte din colecţia mea, Rosie. Nu poţi lăsa pur şi simplu bijuteria cea mai de preţ a colecţiei tale să fie manipulată greşit şi folosită necorespunzător de amatori, de ignoranţi.

Ştiu că nu ar trebui să-ntreb, dar nu mă pot abţine.

— Colecţie de... ce?

— Colecţia mea de lucruri preţioase şi frumoase. Întâmplător, aveam deja mai multe păpuşi. Dar mi-am dat seama că Tonia nu putea fi păstrată într-o cameră, ca celelalte. Era prea specială. Aşa că i-am dat drumul, deşi uneori, atunci când mai găseam câte un obiect valoros, o altă păpuşă ca ea, i-o trimiteam. Ca să păstrez colecţia intactă, înţelegi. O să recunoşti aceste păpuşi. Se află în camera de zi a mamei tale, în Anglia.

Păpuşi. *Păpuşi*. Cumva, cu cât spune mai mult, cu atât mai puţin pot reacţiona. Nici nu mă pot mişca de pe loc.

— Nu mi-a păsat de prima fiică a Toniei, Lena. Semăna prea mult cu tatăl ei, explică Aleksei, fluturând din mână, dispreţuitor. Dar Katia, mama ta! Am urmărit-o îndeaproape, iar ei îi *plăcea* asta. Era în natura ei. Când Tonia a fost arestată, Katia a venit să locuiască cu mine, de fapt.

— Mama a locuit cu tine, spun, neîncrezătoare.

— Oh, da. Avea zece ani la momentul acela. Dar nu a fost cum mi-am imaginat. Era prea neajutorată şi nefericită. În cele din urmă – când avea vreo şaisprezece ani – a fugit cu un iubit, spune el, un pic agitat, şi aşa a tot ţinut-o. Iubit după iubit. Chiar şi după ce a făcut copii.

Mintea mi se-nvârte în gol. Aleksei ne urmărea şi pe noi. Pe noi toţi. L-am observat oare vreodată în fundal? Oare am simţit pe cineva în apropiere? Dar bănuiesc că

era deja expert la aşa ceva. Să stea la pândă, în umbre. Sunt prea multe informaţii deodată.

— Eu nu... Poţi să te opreşti, spun. Opreşte-te pentru o clipă.

Nu se opreşte.

— Ce păcat că a murit Zoia! continuă el. Dar am încercat să profit cât s-a putut de asta. Să te urmăresc pe tine, mai departe. Când tatăl tău şi sora ta au fost omorâţi, iar tu şi Katia aţi plecat din Rusia, am decis să vă urmez în străinătate. Să dezertez.

Să dezertez. Iar cuvântul ăsta. E atât de greu. Ca atunci când mama a făcut o ultimă reverenţă pe scena mare din Moscova şi-apoi mi-a prins mâna în timp ce cădea cortina, învăluindu-mă într-o mantie neagră şi am fugit amândouă afară, de unde am luat taxiul care ne-a dus spre libertate. *Du-ne oriunde; du-ne la noua noastră casă!*

Nu am ajuns niciodată la nici o casă nouă. Ultima casă pe care mama a făcut-o pentru mine era deja în spatele nostru.

— M-am folosit de *Ultimul bolşevic* ca să pot face asta, continuă Aleksei. Reţelele disidente m-au scos, după ce a fost publicat în Vest.

— Ai plagiat cele scrise pe pereţi, spun eu încet. În apartamentul Toniei din Leningrad. De-aia l-ai cumpărat? Ca să nu se afle?

Plesneşte din buze.

— Da, am intrat odată acolo, la ani de zile după ce apartamentul fusese evacuat, doar ca să văd dacă mai era ceva ce merita luat, şi atunci am dat peste notiţele de pe pereţi. Am cumpărat apartamentul imediat cum am avut mijloacele necesare să o fac, dar doar ca să *păstrez* notiţele acelea, Rosie. Să mă asigur că nu vor fi distruse

niciodată. Şi a fost dintotdeauna apartamentul meu oricum. Casa mea. Sper că îţi dai seama că am depus atâta efort doar pentru că îmi pasă! Chiar am informat-o pe Katia cu privire la prezenţa mea în Anglia, încrezător într-un nou început, dar ea a refuzat să mă lase să te cunosc. Doar mi-a luat banii. Eu ţi-am pavat drumul către Oxford, zice, iar eu încep să mă simt ameţită.

— Am obţinut o bursă.

— Nu. Eu am organizat tot. *Ultimul bolşevic* mi-a adus faimă şi bani, aşa că am încercat să ajut în diferite feluri. Dar mama ta nu putea fi ajutată. Ştii asta prea bine, normal. Aerul serii înghite ultimul fum. Aleksei nu-şi mai aprinde altă ţigară. Se apropie de finalul confesiunii. Am minţit despre multe lucruri, recunosc. Eu am fost cel care a pus harta unde apărea Popovka în caiet. Am ştiut că, de cum te va vedea, Aculina Burzinova o va menţiona pe Tonia. Mici modalităţi de a te atrage; mici lucruri care să te enerveze. Ştiu ce fel de persoană eşti, Rosie, pentru că te-am urmărit toată viaţa. Încerc să vorbesc, dar nu reuşesc decât să râd. Tonia era puternică, spune Aleksei, gânditor. O supravieţuitoare. Mama ta a fost slabă. O victimă. Dar tu, tu eşti ca mine. Nu avem o bază morală. Nu producem judecăţi. Îi vedem pe alţi oameni numai în măsura în care ne pot fi de folos. Luăm ceea ce ne dorim. Nimic altceva nu contează.

E ultimul lucru la care vreau să mă gândesc acum, dar îmi amintesc de Lev, în urmă cu câteva nopţi, cât de nemişcat a fost pentru o clipă, ochii lui sclipind într-ai mei...

Are oare dreptate Aleksei? Iau ceea ce îmi doresc, pur şi simplu?

— Asta e viaţa mea, concluzionează Aleksei. Acum am fost onest.

Da, dacă poţi numi asta viaţă, una petrecută pe margine, urmărind un singur lucru de la început până la sfârşit.

Aşa sunt eu? Aşa vreau să fiu?

— Mereu am vrut să-ţi mărturisesc totul. Poate nu atât de curând. Dar acum putem s-o facem împreună, proclamă el. Putem s-o găsim pe Tonia. Cu minţile şi abilităţile noastre îmbinate, putem în sfârşit să scoatem la iveală adevărul...

— De ce ai distrus fotografia Toniei? îl întreb direct. Am găsit-o la gunoi.

— Ce vrei să spui? întreabă Aleksei, vizibil uimit. Nu aş face niciodată aşa ceva. Nu cred în distrugeri absurde. Sunt curator!

— Dar dacă nu tu, atunci cine...?

Zoia.

Ţin gândul ăsta la distanţă.

— Tonia e moartă, spun. A fost trimisă la Vorkuta după arestare. A murit acolo.

— Imposibil. Scutură din cap. Cum poţi să ştii asta? Eu nu am reuşit să dau de urma ei după 1948. Nimic.

— Ţi-aş spune cum, dar e... ei bine, e imposibil.

— Nu e adevărat, zice Aleksei, cu glas tremurând. Era o *păpuşă*! Nu o persoană! Nu era ca noi! Era Kukolka! E pe undeva, Rosie, şi putem încă s-o găsim! Hai să terminăm chestia asta şi vei putea afla tot ce ţi-ai dorit vreodată să afli! Nu înţelegi?

Ba înţeleg. Toate explicaţiile acelea lungi; toate justificările. Erau aproape raţionale, pe ici, pe colo, dar nici ele nu erau decât o acoperire.

Acesta e Aleksei Ivanov.

— *Tu* mi-ai spus că nu vom găsi acolo ceea ce căutăm, punctez eu.

— Rosie, te rog, imploră Aleksei. Aşteaptă puţin... dă-mi o şansă!

Mă întorc cu spatele. Aleksei nu mai poate să-mi facă nimic, nici mie, nici altcuiva. Poate că a deţinut controlul deplin, cândva. Poate că a fost periculos. Poate că a existat o vreme când să fii urmărită de el însemna să nu ai loc nici să respiri, darămite să te mişti. Dar chiar dacă a existat vreodată un asemenea moment în timp, acum s-a terminat, pentru că acum nu mai e decât un bătrân înamorat de propria-i iluzie. Singurul lucru care ar putea să-i dea putere e teama mea.

Iar mie nu mi-e teamă.

Câteva zile mai târziu, după ce m-am mutat într-un hotel, ştirea apare în toate ziarele. Aleksei Ivanov ţine un ultim discurs emoţionant în faţa unei mulţimi imense din Piaţa Roşie. I-a făcut pe toţi cei prezenţi să lăcrimeze. În dimineaţa următoare, a fost găsit mort în patul lui. Oamenii au multe de comentat despre moartea lui: pe cât a fost viaţa lui de turbulentă şi de gravă, pe atât de paşnică şi de liniştită i-a fost moartea. Un sfârşit demn de un erou naţional. Iată un om care s-a deschis, ca întreaga lume să vadă înăuntrul lui.

Asta vor continua să spună, dacă nu voi decide să vorbesc într-o bună zi.

Lev e la volanul propriei maşini de data asta, o Lada şubredă. Nu are radio, iar manivelele geamurilor sunt blocate.

În urma loviturii de stat eşuate, oraşul e apatic şi somnoros. Mulţi moscoviţi au evadat în vacanţa de vară, către plaje scăldate de soare sau către reşedinţele din provincie. Şi cu toate astea, traficul nu se mişcă mai repede către centrul oraşului. Maşinile merg ca nişte celule

care încearcă să treacă printr-un vas de sânge îngroşat. Îmi sprijin capul pe centura de siguranţă uzată.

Un vehicul din spatele nostru claxonează.

Raisocika . . .

Zoia. Ah, nu. Mai târziu, te rog.

Raisocika!

Spune-mi adevărul, zic. Tu l-ai omorât pe Aleksei? De ce mai eşti capabilă acum?

Nu! Nu înţelegi! Lasă-mă să-ţi explic, spune ea*.*

Mă îndrept de spate, ignorând privirea îngrijorată a lui Lev. *Ştiu că tu ai distrus rama fotografiei. Ce vrei de la mine, Zoia?*

Aleksei te-a urmărit tot timpul! O izbucnire bruscă, şi e din nou Zoia pe care o cunosc. *Am vrut doar să vezi cum era! Am vrut să te eliberez!*

Poate că aşa e. Dar şi ea mă urmăreşte. Vreau să strig la ea, să urlu atât de tare, să se cutremure geamurile...

Şi atunci înţeleg, în sfârşit.

Am crezut mereu că vreau ca Zoia să dispară. Am crezut că eram obosită de amintirile şi de mirosurile ciudate şi de uitatul peste umăr, până când mă doare gâtul. Dar nu cred că doar ea se agaţă de mine; şi eu m-am agăţat de ea. Şi cu cât mă agăţ mai tare, cu atât mai mult se prelungeşte chestia asta dintre noi, iar ea devine mai puternică. Cu atât mai mult reuşeşte să atingă, să simtă şi să mişte lucruri din lumea mea fizică. Şi cu atât mai mult reuşim să comunicăm. Cu atât graniţa dintre viaţă şi moarte devine mai neclară, şi nici una din noi nu va putea să experimenteze complet lumea celeilalte.

Cu atât mai greu va fi să ne oprim până în ziua în care nu voi mai fi capabilă să mă deosebesc de ea.

— Trebuie să ne întoarcem, îi spun lui Lev.

— Unde?

— Trebuie să vorbesc cu Eduard Daineko, spun. Trebuie să vorbesc cu tatăl meu.

Daineko arată obosit şi transpirat, ca şi cum tocmai ar fi ieşit dintr-o încăierare într-un bar, dar mă invită în apartamentul lui. M-am aşteptat la ceva întunecat şi minimalist, similar cu decorul hotelului meu, dar cadrul care mă întâmpină e unul la care ar fi trebuit să mă aştept.

Acesta nu e doar bârlogul unui criminal. E şi un studio de artă. Prin ferestre pătrunde briza răcoroasă a serii şi suficientă lumină ca să pot vedea la ce lucrează. Singurul element care *lipseşte* e mobilierul normal. Nu are scaune, canapea sau comodă TV, nici dulapuri până-n tavan.

— Vrei să stai jos? întreabă.

Mă aşez pe un taburet şi îmi ţin geanta între picioare.

— Mulţumesc.

Daineko ia loc pe un alt taburet.

— Vorbeşte-mi despre organizaţia ta, spun. În cadrul mafiei.

— E afacere de familie, îmi răspunde din colţul gurii. Se fac bani buni. Aşa am timp şi pentru artă. Se uită la mine. Pot să te învăţ dacă te interesează. Pictura cu lac. Am deprins tehnica asta când eram puţin mai tânăr decât tine. Ar fi frumos să ducă cineva mai departe tradiţia.

Poate chiar e din Fedoskino.

Mă gândesc la papa al meu. Papa era veşnic şifonat, nu neîngrijit sau murdar, ci cumva uzat, chiar şi pentru un bărbat relativ tânăr. Avea o înfăţişare cumsecade. Nu avea ochii gri ai lui Eduard Daineko sau maxilarele lui Eduard Daineko sau talentul lui Eduard Daineko de a transforma crima, printre altele, într-o formă de artă. Iar mama, în tinereţea ei, şi-a dorit ceva mai mult decât *siguranţă*,

cumsecădenie. Îi plăcea să trăiască la limită. Îi plăcea să ştie că se poate prăbuşi în orice moment.

Ce noroc pe ea! Chiar s-a prăbuşit şi ne-a tras şi pe noi în jos odată cu ea.

— Dar nu de asta eşti aici, bineînţeles, spune Daineko. Eşti aici pentru că mai ai întrebări. Ai fugit prea repede data trecută. Am vorbit eu prea devreme... ar fi trebuit să te pregătesc mai bine.

— E adevărat că am avut nevoie de mai mult timp.

— Ţi-am spus totul, Raisa.

Aburul de deasupra ceaiului meu începe să se evapore, briza devine mai puternică. Nu mai am la dispoziţie nici o noapte.

— Nu de asta am venit aici.

— Ai venit ca să mă omori? mă întreabă, iar eu râd. La urma urmelor, *eşti* fiica mea.

Îmi dau seama din felul în care spune lucrul ăsta că are impresia că m-a prins din nou pe picior greşit, la fel cum a făcut-o atunci, la târgul din piaţa Vernissage. Crede că ştie totul despre mine înaintea mea. A ştiut dintotdeauna înaintea mea când ni se vor întâlni drumurile.

Dar nu a anticipat asta.

— E posibil să fiu copilul tău. Dar tatăl meu e mort. Şi nu mă aflu aici ca să te omor sau să ascult încă o dată versiunea ta. Nu sunt aici nici ca să-ţi înţeleg arta. Am venit aici ca să mă eliberez de tine, dar chiar acum, când spun asta, îmi dau seama că deja am făcut-o.

Încă îmi amintesc versiunea mamei pentru povestea lui Koşcei cel Fără-de-Moarte. Cum se îndrăgosteşte de o femeie măritată. Cum îi vine ideea: *această femeie* va fi noul obiect, mult mai bun, în care îşi va păstra viaţa veşnică.

Au o aventură, femeia rămâne însărcinată, se naşte o fiică.

Koşcei îi lasă pe femeie şi pe soţul ei să crească acel copil, dar tot îşi doreşte să o prevină pe fiica lui că puterile ei, asemenea alor lui, pot fi periculoase. Într-o noapte, se hotărăşte să-i spună cine e. Se duce la casa familiei, atunci când crede că fata e singură, dar se înşală. Tatăl ei pământesc şi fraţii ei sunt şi ei acasă şi, de îndată ce-l văd, încep să-l implore să le cruţe vieţile – până când zgomotul o trezeşte pe cea mai mică membră a familiei.

Fiica lui Koşcei.

Când intră în cameră şi vede ce se întâmplă, închide ochii şi începe să plângă. Şi poate din pricina groazei şi a confuziei ce pun stăpânire pe ea, sau poate pentru că e încă pe jumătate adormită, forţa dinăuntrul ei se dezlănţuie.

Şi îi ucide pe toţi.

Doar că Koşcei cel Fără-de-Moarte nu poate fi omorât.

Are la el cuţitul, la fel ca întotdeauna. Sunt singurele momente în care se simte uman: când omoară pe cineva. Fiica lui are încă ochii închişi şi plânge. Koşcei intră în panică şi înjunghie cadavrele restului familiei ca ea să creadă că *el*, acest intrus necunoscut, i-a ucis. Ca ea să nu ştie niciodată ce a făcut.

Deschide ochii şi se văd unul pe celălalt pentru prima şi ultima oară.

Apoi el dispare în noapte şi nu se mai întoarce niciodată.

Sfârşit.

Acum înţeleg că povestea era despre *bărbatul acela*, despre noaptea aceea. Acum ştiu că mama încerca să-mi spună asta în unicul fel în care ştia s-o facă, şi nu era ca şi

cum nu ar fi vrut să vorbească; nici eu nu puteam să ascult.

Cât de aproape de adevăr e varianta asta, nu voi şti niciodată. Nu există nici un cod pe care să-l sparg. Nici o problemă pe care s-o rezolv. Asta e tot ce o să am vreodată şi, pentru prima oară, nu mai am nevoie de nici un element în plus.

O poveste e suficientă, pentru că ăsta e trecutul, în orice formă a lui, doar o poveste.

Doar poveşti. Cele pe care ni le spunem nouă înşine.

Încă un drum cu Lev prin Moscova, în Lada lui; alt blocaj în trafic, lângă centrul oraşului. Mergem la cină, la casa din provincie a părinţilor lui. În timp ce maşina merge, văd o puzderie de vrăbii înălţându-se spre cer. Blochează cele mai puternice raze ale soarelui. Lev şi cu mine nu prea ne-am vorbit de când ne-am petrecut acea noapte împreună. El aşteaptă ca eu să vorbesc. Poate că s-a pregătit pentru ce aş putea spune: că e aproape septembrie. Că plec acasă. Că o să mă gândesc cu drag la el.

Sunt pe punctul de a-i povesti despre ultima mea întâlnire cu Eduard Daineko, dar mă trezesc că îmi amintesc de un citat din *Război şi pace*, care îi plăcea mult mamei.

Răbdare şi timp; asta o să rezolve totul...

Când am auzit prima oară cuvintele astea, am crezut că înseamnă că trebuie să *aştept* ocazia perfectă, când voi avea toate răspunsurile pe care le voiam. Dar poate că, de fapt, sensul lor era că timpul şi răbdarea vor lupta *pentru* mine. Că ele fac treaba în locul meu. Aşa că la momentul în care mă aflam acolo, stând lângă un criminal, uitându-mă la un chip care îmi amintea cumva de al meu, lucrul era deja făcut.

Mă vindecasem fără ca măcar să-mi fi dat seama.

Un an mai târziu, mama mi-a citit din nou *Război şi pace*, de data asta în traducere, şi mi-a plăcut chiar şi mai puţin. Încă mi-o amintesc în cămaşa ei de noapte, foşnindu-i pe glezne, când venea să se aşeze pe patul meu. O aud cum rosteşte: *Poţi iubi o* persoană dragă ţie *cu* dragoste umană*, dar un duşman poate fi iubit doar cu iubire divină.*

Îmi amintesc că am oprit-o pe mama fix în punctul ăsta. Nu mai puteam ţine pasul. Auzisem destul.

A închis cartea. Văzându-mi frustrarea, mi-a spus că vom începe o nouă poveste ziua următoare, dar bineînţeles că nu am început. Mama nu era genul de persoană care să treacă aşa repede de la un lucru la altul. Seara următoare, am continuat exact de unde rămăseserăm.

Acum e momentul. E momentul ca eu să încep o nouă poveste.

Maşina încetineşte când ne apropiem de o curbă.

— Nu mai sunt logodită, spun.

— Aha, înţeleg, spune Lev.

Cuvintele sunt la fel de uşoare şi nesemnificative ca felul în care îmi prinde mâna şi îşi împreunează degetele cu ale mele, doar pentru o clipă, înainte să fie nevoit să schimbe din nou viteza. Dar cred că e prima oară în ultimii paisprezece ani când simt că trăiesc momentul prezent fără nimic altceva agăţat de el şi acum aş putea fi aievea, fără trup.

— Pleci din Moscova? întreabă colonelul Ivan Vasiliev, încrucişându-şi mâinile pe birou. Ţi-e dor de casă, cu siguranţă.

— Da, mi-e dor de casă.

— Am încercat să te contactez. Am lăsat mai multe mesaje la numărul pe care mi l-ai furnizat. A răspuns cineva odată, dar nu se auzea nimic.

— Nu am primit nici un mesaj telefonic de la dumneavoastră, zic rar.

Îşi drege glasul.

— E bine, acum eşti aici.

Ignor senzaţia de înţepături din braţe.

— Am venit doar să-mi iau la revedere. De ce aţi încercat să mă contactaţi?

— După cum am mai încercat să-ţi spun şi data trecută, Raisa, înainte să ne preocupăm de... cererea ta, trebuie să discutăm ceva. Vasiliev îşi desface mâinile. E vorba de sora ta.

— E vorba de Zoia?

— Ştii că m-am simţit întotdeauna responsabil pentru ce s-a întâmplat cu familia ta, aşa că am respectat dorinţa mamei tale. Oftează. Dar acum Katia nu mai e, aşa că totul cade în seama ta.

— Ce anume?

— Ce să fac cu ea.

— Ce să faceţi cu..., zic şi las secundele să se scurgă. Inima îmi bubuie în piept. Despre ce vorbiţi?

Se freacă la ochi.

— Deci Katia nu ţi-a spus niciodată.

Raisocika...

Ignor şoapta Zoiei.

— Din seara aceea, sora ta a fost conectată la un aparat care o ţine în viaţă, într-o unitate medicală, chiar aici, la Moscova, iar eu am fost împuternicit pe caz. Aparatele o hrănesc, o ajută să respire şi aşa mai departe, spune Ivan Vasiliev, cu glas monoton. Într-un fel, deşi nu reacţionează, a demonstrat o forţă incredibilă. Dar nu

există speranţă că va ieşi vreodată din comă. Nu a existat niciodată vreo speranţă.

Zoia?

Da, mă tem că e adevărat! spune Zoia. Râde, sau, mai bine zis, chicoteşte. *Spune-i bărbatului ăstuia că vrei să mă păstrezi aşa cum sunt, bine?*

Dar...

E singurul fel în care pot să mă întorc la tine aşa, Raisa. Altfel... În vocea ei copilăroasă, se simte angoasa. *Altfel, voi dispărea complet*.

— Nu trebuie să decizi în momentul ăsta, spune Ivan Vasiliev. Pot să fac aranjamentele necesare ca să o vizitezi. Mama ta a refuzat, în ciuda... insistenţelor mele.

Mama nici măcar nu putea să pronunţe numele lui Eduard Daineko. Fireşte că nu putea să o viziteze pe Zoia.

Mereu m-am întrebat, în adâncul sufletului, de ce noi două am părăsit Moscova în felul în care am făcut-o. Dacă Eduard Daineko ne-ar fi urmărit şi ne-ar fi omorât şi pe noi, dacă am fi rămas. E posibil ca domnul colonel să creadă sincer asta; poate că a fost mai bine să nu ne asumăm acest risc. Dar acum nu mai cred asta.

Am plecat pentru că mama doar asta ştia, să fugă.

Aş putea s-o vizitez pe Zoia. Ar trebui. Poate că o s-o fac. Dar *va fi* chiar ea? Zoia nu stă întinsă pe spate într-un spital fără suflet, corpul ei nu e pe punctul de a se degrada, plămânii ei nu sunt umflaţi de o maşinărie, iar sângele ei nu e pompat de ceva fără viaţă. Nu e fără reacţie şi la mila unor străini. Zoia e aici, în jurul meu, şi va fi aşa mereu, prezentă în fiecare mireasmă dulceagă adusă de vânt. Nu contează dacă putem sau nu să vorbim. Eu voi asculta mereu.

Şi pentru prima oară, îmi dau seama: nu mai e sora mea mai mare.

E sora mea *mai mică*. Eu am crescut. Ea e încă un copil. Nu a avut niciodată şansa de a fi altfel.

— A trecut prea mult timp. Vreau să-şi găsească liniştea.

Nu! Raisa!

— Katia şi-a dat seama că nu poate să ia decizia asta, spune Vasiliev. Dacă ai nevoie de mai mult timp...

Nu! urlă Zoia. *Nu vreau să te părăsesc!*

Nu, bineînţeles că nu vrea. Nu a avut niciodată o mamă sau un tată adevărat, care să-i acorde suficientă atenţie; trebuie să se fi simţit atât de singură toată viaţa. Zoia are nevoie, în sfârşit, de un părinte şi mă are numai pe mine. Sunt singura care poate să-i spună că va fi bine. Chiar dacă îmi voi petrece următoarele şase luni – următorul an – următorii şaizeci de ani – dorindu-mi să nu fi făcut asta. Trebuie s-o fac oricum.

Eu sunt durerea ei, iar ea a mea. Amândouă am stat agăţate una de cealaltă prea mult timp.

Nu mă vei părăsi niciodată, Zoia, spun, *şi nici eu nu te voi părăsi niciodată pe tine.*

Te rog, nu face asta. Zoia plânge. *E din cauza celor întâmplate cu Aleksei? Pentru că mai am lucruri să-ţi spun, acum că putem vorbi aşa, în sfârşit! Nu îţi dai seama? Cu cât te pot ajuta mai mult...*

Nu, răspund*. Înţeleg ce s-a întâmplat cu Aleksei. Ştiu că ai vrut să mă eliberezi. Iar acum eu te voi elibera pe tine.*

În avion, în timp ce Moscova se pierde în depărtare, găsesc caietul mamei şi răsfoiesc până la sfârşit. Am citit cu Lev totul, deşi cumva cred că ultima poveste nu a fost menită să fie ultima. Oricare ar fi cea din urmă poveste, ea nu se află aici.

Dau să pun caietul la loc, când îmi amintesc dintr-odată de nota de pe prima pagină.

Notă pentru cititor
Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

Mai este încă o poveste de citit, iar acum sunt în stare s-o citesc singură.

Cea dintâi poveste.

ZĂPADA ERA DE PORŢELAN, IAR PLOAIA ERA DE STICLĂ

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, iarna, zăpada era de porţelan, iar toamna, ploaia era de sticlă. Soarele verii era de miere, răspândindu-se peste faţa de masă a pământului, picurând peste un crâng micuţ, unde o prinţesă stătea lângă un pârâu. Încerca să prindă cu mâna peştii care înotau pe lângă ea, dar peştii râdeau şi, de fiecare dată când nu reuşea, râdea şi ea.

— Prinţesă! s-a auzit un strigăt dinspre pădure, iar ea şi-a îngropat degetele de la picioare în pământul gras al malului. Prinţesă! S-a ridicat în picioare. Prinţesă! Vino!

Uitase că azi era o zi specială. Azi, mama ei, regina, urma să preia sarcina bucătarilor şi să pregătească ea însăşi ceva, fie că va fi supă sau sturion sau tort de

ciocolată, va umple bucatele de mirodenii şi le va servi în cele mai bune vase de porţelan. Vor mânca doar ele două, pentru că regele va rămâne în casa lui de sticlă, să îngrijească trandafirii. După masă, fata va merge la culcare, dar nu va avea parte de somnul regal care ar trebui să fie lin şi netulburat, cu vise la fel de delicioase precum un tort de ciocolată.

Nu, prinţesa va fi atrasă de altceva, ceva mai adânc, şi se va trezi dimineaţa următoare cu braţele şi picioarele bandajate şi cu o durere de cap mai puternică decât strânsoarea bandajelor.

În seara asta, regina a pregătit peşte, şi prinţesa nu a prea avut poftă. Când mama ei s-a întors cu spatele, i-a dat porţia ei pisicii castelului, care era întinsă la picioarele ei. Apoi prinţesa a răzuit cu meticulozitate fundul castronului de porţelan şi i-a spus mamei ce delicios a fost.

Imediat după aceea, prinţesa a simţit cum alunecă în somnul care nu era somn.

Dar când s-a trezit, nu era în camera ei. Era în bucătăria palatului. Pe plită, într-o oală, fierbea ceva, şi mirosul din ea umplea încăperea de acid, cărbune şi zaharoză. Era mai dulce decât parfumul trandafirilor tatălui ei şi gros ca pâcla.

Fata ştia că nu va uita niciodată mirosul acela.

A încercat să se ridice.

— De ce e trează? a întrebat regele. E trează. Uite!

— Nu contează, a răspuns regina.

— Dar nu putem...

— Trebuie.

Regele a ţinut-o strâns pe prinţesă, în timp ce regina flutura un cuţit, spunând că trebuia să taie o bucată din carnea fiicei ei; să o mănânce. Regina pierduse atâţia

bebeluşi, iar acum era din nou grea. Era singura cale de a salva copilul nenăscut; regina văzuse asta într-un vis.

Prinţesa trebuia să sacrifice o bucăţică din ea pentru ca fratele sau sora ei să trăiască. Dar numai o bucăţică. Şi de îndată ce bebeluşul se va naşte, regina a promis că nu vor mai fi nevoiţi să facă asta.

Prinţesa a privit spre fereastră şi l-a văzut pe grăjdarul palatului. Fusese mereu bun cu ea. Avea s-o salveze cu siguranţă.

Te rog, a şoptit ea către el. *Ajută-mă!*

El părea speriat.

Te rog! a strigat ea din toată puterea. *Întoarce-te! Ajută-mă!*

Când fata s-a trezit din nou, era în patul ei, în camera ei cea frumoasă, în aşternuturile brodate. A simţit bandajele strânse de la cot, la fel cum simţea la sfârşitul fiecărei zile speciale. A simţit o durere de cap ascuţită ca vârful unui cuţit.

Ca întotdeauna.

Nu-şi mai amintea seara trecută, dar îşi amintea ţipetele. Poate că a fost un alt coşmar. Mai târziu, mama i-a dat ceva care a ajutat-o să se simtă mai bine. Regina ştia unde în pădure creşteau cele mai bune ierburi, care puteau să alunge gândurile tulburi, să aline durerea, să înlăture amintiri. Să înlăture orice sentiment.

Prinţesa a coborât şi şi-a găsit părinţii. I-a întrebat dacă au dormit bine sau dacă au fost deranjaţi iar de unul din coşmarurile ei, iar ei au spus că nu, şi fata i-a crezut. Ea credea că, în ţinutul ăsta, soarele verii era de miere, şi zăpada iernii era de porţelan, iar ploaia toamnei era de sticlă. Credea că viaţa ei era un basm şi casa ei era un castel şi că ea era o prinţesă.

Dar nu există basme, dragă cititorule.

Nu precum cel care i-a fost spus ei şi nici precum cele pe care tocmai le-ai citit.

CAPITOLUL 30

ANTONINA

Vorkuta, 1949

— Uită-te la zăpada aia, spune noua ocupantă a patului de spital de lângă Tonia. Nu am mai văzut niciodată aşa ceva.

Tonia ţine ochii închişi. E zăpada de la ţară, asta e. Sclipitoare şi furioasă, semănând cu o pătură aşternută pe pământ. Dacă ai putea muri pe orice fundal, ai putea să-l alegi pe ăsta, iar ea e pe moarte. Doctorii presupun că e vorba de silicoză, dar nu ştiu ce are în plămâni. Ar putea la fel de bine să fie lichid sau un ghemotoc moale de praf de cărbune.

Sau gheaţa din prima iarnă a blocadei, cuibărită adânc în ea.

— Cred că te-ai săturat de asta, continuă femeia. Câte ierni ai fost aici?

— E a doua, spune Tonia. Dar plămânii mei nu vor mai îndura încă una.

— Asta spun doctorii, drăguţă?

Cuvântul îi stăruie în memorie. Nu l-a auzit de atâţia ani; nici măcar nu e sigură ce înseamnă. Tonia deschide ochii. Faţa colegei ei pare topită, precum ceara de lumânare, ochii verzi îi sunt pătaţi de icter. Părul ce îi încadrează faţa e alb ca un porumbel. Singurul lucru pe care îl mai recunoaşte Tonia e cruciuliţa de argint cuibărită în pliul cărnos al gâtului.

Contesa Natalia Burzinova.

— Nu se poate, spune Tonia, dar îi scapă un hohot de râs. Bineînţeles că ea e. Cât timp a trecut, Natalia Fiodorovna… nu ţi-am recunoscut vocea.

— Ştii ce mi-am tatuat pe braţ, Tonia? Natalia întreabă de parcă întâlnirea asta a lor după douăzeci şi cinci de ani, într-un loc ca ăsta, nu e câtuşi de puţin surprinzătoare. *Nu regret, nu vărs lacrimi*. Am fost de atâtea ori prin închisori în ultimele decenii, că am pierdut şirul, şi cineva ca mine trebuie să aibă tatuaje ca să se integreze în peisaj. Eu nu fac politică aşa ca tine, drăguţă, şi mă tot trimit dintr-un loc în altul. În câteva săptămâni, plec într-o închisoare nouă, undeva în sud. Sau ăsta e planul dacă nu-mi cedează organele până atunci. Face o pauză. Ai putea spune că voi pleca de aici în felul meu.

Tonia se întoarce pe-o parte, sprijinindu-se cu greu pe şoldul cel slab. Natalia Burzinova e tot ce a mai rămas din lumea în care se născuse Tonia: Otrada, mama şi papa, Rusia Imperială, prinţi şi prinţese şi conţi şi contese. Poate că bolşevicii au luat cu asalt Palatul de Iarnă, dar nu au fost cu adevărat martori la sfârşitul acelei epoci. Se termină de-abia acum, sub forma unei siluete slăbite, într-un pat mizer, la capătul lumii.

Tonia va fi martoră.

— Tonia, se aude şoapta fierbinte în noapte, Tonia, dormi?

Tonia îşi trage cearşaful subţire până la bărbie. Tremură din cap până-n picioare. Dar simte ochii ăia de lup aţintiţi asupra ei, lucind în întuneric ca şi cum toată viaţa care i-a mai rămas contesei ar fi concentrată în ei.

— Am regrete, spune Natalia, răguşită. Am atâtea regrete, dar cel mai mare regret e că mi-am dezamăgit propria fiică, ea crede că nu o iubesc. Cu tot restul pot trăi sau muri acum, în afară de asta! Că Aculina mă dispreţuieşte.

Tonia simte un fior duios de milă.

— Sunt sigură că Aculina nu te dispreţuieşte...

— Ba da. Am găsit-o, după cum ştii, după ce noi două ne-am văzut la Otrada. Am încercat să o fac să înţeleagă, dar nu am putut. A zis că eu l-am omorât pe micul Fedea şi că, în ceea ce o privea, am murit în timpul Războiului Civil, cum au spus toţi că se întâmplase, şi că ea nu a mai avut mamă de atunci. Natalia se opreşte să tragă aer în piept. Şi tu mă dispreţuieşti, fireşte. Dar putem să ne ajutăm una pe cealaltă. Putem să facem un schimb. O să fac ceva pentru tine, dacă faci şi tu ceva pentru mine – ca să fie corect pentru amândouă!

— Crezi că mai e timp de făcut schimburi? spune Tonia. Uită-te în jurul tău!

— Pentru mine, nu, nu mai e. Dar pentru tine, da! Ochii ăia strălucesc ca smaraldele. Dacă nu mori curând, o să te mute înapoi pe secţia ta şi o să mori mai repede acolo. Trebuie să ieşi din Vorkuta, drăguţă, şi apoi s-ar putea să ai o şansă la viaţă. Pot să te ajut!

E posibil ca doctorii să-i fi dat Nataliei vreun medicament pentru durere, iar acum curge prin ea reactivând vechi sinapse, făcând somnul imposibil şi inducându-i delirul.

— Şi cum aş putea eu să te ajut? o întreabă Tonia, doar ca să-i facă pe plac.

— Dacă o să supravieţuieşti, o să-mi scrii memoriile, spune contesa.

— Nu-ţi cunosc suficient de bine viaţa ca să pot să-ţi scriu memoriile.

— O să-ţi povestesc eu. Şi oricum, ce e de cunoscut? Şi tu îţi aminteşti vremurile trecute! Petrecerile pe care le dădeam, muzica, bârfa, distracţia! Îţi aminteşti cum era! Spune povestea în locul meu! Poate Aculina o va citi cândva... şi mă va cunoaşte.

Ce idee absurdă! Complet absurdă. Tonia scutură din cap cât poate ea de tare.

— Ia asta. Natalia duce mâna la gât şi îşi desface lănţişorul de argint. Tonia scutură din nou din cap, de data asta şi mai vehement. Crucea pare mai mică, de parcă s-ar fi micşorat în palma Nataliei. Nu mai e la locul ei. Ia-o! îi porunceşte Natalia. Chiar dacă nu o să mă ajuţi, medalionul ăsta poate fi de folos în caz că te trimit înapoi în lagăr. Poţi să-l dai la schimb. Nu ţi-ar veni să crezi câte a trebuit să fac să-l păstrez... dar acum nu îmi mai trebuie. Ia-l! Dă-mi, te rog, liniştea asta sufletească.

Tonia vrea să refuze. Vrea să spună că nu există absolut nimic care să compenseze pentru ce a făcut Natalia, dar îşi aminteşte de ziua când şi-a mărturisit cel mai mare păcat Victoriei, când a plâns şi a căzut la picioarele prietenei ei: *L-am denunţat pe Pavel; de neiertat;* iar Natalia ţine încă medalionul întins, cu ultimele forţe, e limpede, aşa că Tonia îl ia. Pur şi simplu. E un medalion care se deschide, şi înăuntru are o inscripţie, un rând tremurat.

— Chiar mi-e dor de vremurile de altădată. Licărul din ochii Nataliei a dispărut. Dacă m-aş putea întoarce. Doar

pentru o clipă. Să văd totul încă o dată, ştiind ce ştiu acum.

— Pot să te ajut să te întorci, spune Tonia.

Închide ochii. Nu ştie ce urmează să spună. *Nu am regrete. Nu vărs lacrimi.* Îi place. Va alege să creadă în asta. Se aude vorbind ca şi cum ar fi altcineva care ascultă, ca şi cum ar putea adormi pentru totdeauna chiar acum, pe loc, dar povestea ar continua fără ea. Ca şi cum povestea ar avea propria-i viaţă.

— Odată, demult, într-un regat îndepărtat...

CAPITOLUL 31

VALENTIN

Popovka, provincia Tula

Valentin stă în balansoar şi se leagănă uşor. Nelly se foieşte peste tot, îşi face de lucru. Îl întreabă dacă i-e foame, iar el se leagănă. În dimineaţa asta, l-au înmormântat pe Kiril, iar Nelly nu stă o clipă locului, se agită de colo-colo, ca o pasăre. Îl întreabă: *Îţi aminteşti când te-a salvat Kiril acum mulţi ani,* parcă vrând să rememoreze. Valentin nu-şi aminteşte. Ştie că şi-a pierdut de mai multe ori conştienţa, săptămâni la rând, după ce Kiril Vladimirovici, băcanul, l-a scos din flăcări de la

Otrada. Au trecut luni întregi până a reuşit să-şi aducă aminte cum îl cheamă.

Nu şi-a revenit niciodată în totalitate.

Nelly e greu de oprit azi. Se mişcă întruna. Valentin încearcă să nu se amestece. Nu a înţeles niciodată pe deplin amabilitatea lor, a lui Kiril şi a lui Nelly, cum de au luat în casa lor un străin infirm. *Viaţa e ciudată*, spune Nelly. Ea nu a avut niciodată copii. Nu a putut să rămână însărcinată. Dar acum, când soţul ei nu mai e, mai are totuşi pe cineva care să-i ţină companie. Viaţa e ciudată.

Valentin se leagănă, se leagănă, se leagănă.

Nici el nu a avut niciodată copii. Sau dacă a avut, speră, presupune, că nu-şi mai amintesc de el. E mai bine aşa. Uite ce povară ar fi pentru ei, în halul ăsta. Incapabil să facă vreo muncă fizică, în afară de lucrurile simple, să taie lemne sau să monteze un fir de pescuit. Poate să vorbească doar în răbufniri incoerente. Se leagănă mereu.

Douăzeci şi cinci de ani. Douăzeci şi cinci. Nu ştie de ce îşi aminteşte detaliul ăsta, mai bine decât orice altceva.

Douăzeci şi cinci de ani în nord; asta înseamnă o sută de ani oriunde altundeva.

Ea va fi murit acolo, iar el va muri aici. Nu vor avea momentul lor salvator. Viaţa e ciudată.

Aşa că se leagănă.

CAPITOLUL 32

RAISA

Moscova, ianuarie 1993

Indicatorul pictat al librăriei e ca un far în viscolul ăsta puternic, aşa că intru şi îmi scutur fulgii pufoşi de zăpadă de pe haină. Vânzătoarea ridică ochii dintr-o carte şi mă măsoară din cap până-n picioare.

— Ce cauţi? întreabă, morocănoasă.

— Mă uit doar.

O să găsesc ceva să cumpăr. Moneda străină pe care o am în momentul ăsta în geantă valorează probabil mai mult decât întreaga librărie, după căderea regimului comunist, în decembrie 1991, urmată de colapsul economic.

Mă întorc la rafturile din spatele meu. Sunt acolo suficiente cărţi chiar şi pentru cei ca mama, şi îmi amintesc că încă nu am debarasat cum trebuie apartamentul. Intenţionez să-l vând, dar ştiu că trebuie să mă hotărăsc ce fac cu lucrurile ei şi dacă pot, cu conştiinţa împăcată, să scap de păpuşile de porţelan. Deseori nu mă pot abţine să nu mă gândesc că ar fi trebuit să le incinerez împreună cu trupul ei.

În timp ce mă uit pe titluri, unul îmi atrage atenţia.

Zăpada era de porţelan, iar ploaia era de sticlă.

E o carte cartonată, cu o copertă desenată de mână, scrisă de cineva pe nume Antonina Larionova. O deschid.

Notă pentru cititor
Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

Clipesc pentru o clipă, ca să fiu sigură, dar e întocmai ceea ce pare a fi. O versiune tipărită, *publicată* a caietului

de poveşti al mamei. Mă uit pe interiorul copertei: *Publicată în 1985.* Cum e posibil? Cum de mai există un exemplar? Nu orice exemplar, ci un volum cu un design atrăgător, reproiectat, cu *imagini* inserate?

Antonina.

Tonia.

Mă uit la dedicaţie. *Copiilor mei,* scrie simplu. Mă uit cum afară ninge şi mai puternic. Vânzătoarea s-a întors în lumea cărţii ei, scoţând nişte sunete satisfăcute pe măsură ce întoarce paginile.

Încep să citesc.

Toate poveştile au fost lungite şi stilizate şi au mai apărut câteva noi. Ultima poveste din volumul ăsta e intitulată „Una şi Cealaltă". Are loc într-un lagăr din gulag, în care o deţinută politic numită Una se luptă să supravieţuiască unei ierni năprasnice. În spital, spre imensa ei mirare, femeia întâlneşte o inamică pe care nu o mai văzuse de zeci de ani.

Această fostă inamică e numită Cealaltă.

Cealaltă ispăşeşte o pedeapsă pentru mai multe crime şi se află în tranzit, între două închisori. Urmează să fie transferată într-o altă unitate din sud, dar e conştientă că va muri înainte de transfer. Cele două femei încheie un pact. *Una* va spune poveşti despre vieţile lor de dinainte de Revoluţia Socialistă, de dinainte de căderea ţarului. Despre luxul, grandoarea, felul în care oraşul imperial Sankt Petersburg strălucea precum giuvaierele de la gâtul ţarinei Alexandra.

Poveşti care o ajută pe *Cealaltă.*

În schimbul poveştilor, Cealaltă îi va permite Uneia să-i ia locul când va muri ea. *Ce e corect e corect!* Le vor mitui pe ordonanţe, îi vor păcăli pe gardieni. Şi asta se şi întâmplă: Cealaltă moare. Una e transferată în locul ei la

altă închisoare. Fără muncă silnică, la temperaturi mai calde, plămânii ei se vindecă, organismul îşi revine şi se însănătoşeşte.

Dar… răsturnare de situaţie!

Iosif Stalin moare la scurt timp după aceea şi urmează desfiinţarea întregului sistem gulag. Marea majoritate a deţinuţilor politic din URSS sunt eliberaţi rapid – cu excepţia personajului principal. Una trebuie să plătească pentru crime pe care nu le-a comis. Trebuie să ispăşească întreaga sentinţă a vechii sale inamice.

În lumina călduţă a amiezii, îmbrăcat într-un costum ca de camuflaj, de un verde murdar, Lev arată ca străinul care a fost odată. Îşi aruncă geanta sport pe podeaua bucătăriei şi mă priveşte în ochi. Chiar dacă ne-am scris regulat, a trecut aproape un an şi jumătate de când ne-am văzut ultima oară şi, în timpul ăsta, destrămarea URSS-ului a lăsat în urmă distrugeri de nedescris.

Suntem în dacea părinţilor lui din suburbiile Moscovei, adresa pe care am folosit-o pentru corespondenţă. O casă modestă, înconjurată de o grădină de legume. Mama lui era aici când am ajuns, dar acum a plecat, iar eu m-am tot foit prin casă, despachetând şi cu mintea aiurea.

Mă întrebam dacă întoarcerea lui Lev în OMON va fi schimbat lucrurile între noi.

Dacă nu cumva suntem şi noi parte din distrugerea aceea, el şi cu mine.

Ca şi cum aş fi spus asta cu voce tare, expresia de pe faţa lui devine gânditoare, tăcută. *Lucrurile nu s-au schimbat atât de mult la vârf pe cât cred oamenii*, mi-a scris imediat după Crăciun, în 1991. Eram la Oxford, urmărind cu înfrigurare reluările de la televizor ale ultimului discurs al lui Mihail Gorbaciov către naţiune, din

poziţia de secretar general. *Tatăl meu e încă foarte influent.*

Nu l-am învinovăţit pe tatăl lui Lev. Dacă aş fi în locul lui, şi eu mi-aş dori ca Lev să se întoarcă în OMON. Mi-aş dori la fel de mult ca lucrurile să fie cum erau înainte.

— Ai venit, mă întâmpină el.

— Fireşte că am venit.

Se apropie de mine. Inima începe să-mi bubuie. Îi văd acum irizaţiile aurii ale ochilor.

— O lună? mă întreabă.

— O lună. Va trebui să şi lucrez câteva zile.

— Şi eu. Deşi... Mă ia de mână. Plec din OMON. Nu le-am spus încă părinţilor... nu am spus nimănui încă. Mi s-a oferit o oportunitate de a ocupa un post la una dintre secţiile de poliţie din Leningrad. E vorba de muncă de cercetare penală. E doar pregătire, dar voiam să-ţi spun personal pentru că tu m-ai inspirat. M-a inspirat tot ce am făcut noi.

— Din Sankt Petersburg, vrei să spui, îl corectez eu, cu un zâmbet.

— Din Sankt Petersburg. Rânjeşte apoi mă sărută. Ne sărutăm minute în şir, dar ştiu că trebuie s-o spun acum; înainte să se întâmple altceva, înainte să ne facem promisiuni sau planuri. Ştie prea bine că mi-a fost teamă, odată cu evenimentele din ultimii ani, din cauza rolului său în cadrul organizaţiei OMON. Nu vreau să o facă de dragul meu.

— S-ar putea să-ţi lipsească armata, spun în şoaptă. După ce o să pleci.

Lev se dă înapoi. Ochii lui nu mă slăbesc nici o clipă.

— O să-mi lipsească, într-un fel. Dar avem mereu o sută de vieţi netrăite. Vor fi mereu o sută de drumuri pe care nu le-am ales. Acesta e însă drumul pe care îl aleg.

Cu fiecare pală de vânt, dinţii îmi clănţăne în gură ca nişte monede. Zăpada de pe străzi s-a transformat în mocirlă, dar tot e suficientă să îngroape de vie o persoană. La colţ, o bătrână vinde turte de cartofi făcute în casă. Am văzut şi alte bătrâne şi alte măsuţe, la gurile tuturor staţiilor de metrou. Nu mai au pensii; banii lor nu mai au nici o valoare. Ce se întâmplă cu toţi oamenii care *nu pot* să prepare gustări? Cum supravieţuiesc *ei* în Noua Rusie?

Lev aruncă o privire către uşa cafenelei şi înapoi la mine.

Nu pot să mă întorc la stadiul în care nu ştiam nimic. Nu pot să trăiesc nici într-o stare de stagnare. Asta înseamnă că singurul loc unde trebuie să merg e *înăuntru*.

Să deschid uşa cafenelei e ca şi cum aş deschide un portal către o altă dimensiune. Aroma cafelei şi a produselor de patiserie; şi îndeajuns de multe calorifere electrice, că m-aş putea topi. Gazda se furişează către noi ca pisica, cu ochi prea depărtaţi şi urechi ascuţite, pe măsură. Îi aruncă un zâmbet lui Lev.

Din momentul în care l-am văzut, mi-a plăcut cum sună numele Antoninei Larionova, la fel cum se întâmpla şi cu porecla pe care i-o dăduse Zoia mamei. *Katerina Balerina*. Am vorbit puţin la telefon şi, când i-am spus că fac cinste cu masa dacă acceptă să ne întâlnim, m-a îndrumat aici. Am presupus că va fi undeva cu personal de primire pretenţios. Am presupus că nu mă voi simţi confortabil. Dar mă simt foarte confortabil.

Iat-o.

Iat-o stând tăcută la singura masă ocupată, scufundând o linguriţă într-o cană.

Sunt deja obişnuită cu fantome. Le-am auzit aici în capitală, răsunând în râsetele copiilor care se joacă cu beţele de lemn pe Moscova cea îngheţată. Le-am zărit în

adolescentele din faţa magazinelor, cu zâmbetele lor atotştiutoare şi aerul inconfundabil. Fantomele astea continuă să trăiască în toţi; le văd peste tot. Nu mă sperie.

Dar nu m-am aşteptat să-mi văd propria fantomă.

Nu aici, nu în felul ăsta.

Femeia asta e cum ar fi fost mama. Cum o să fiu eu într-o bună zi.

Are părul argintiu şi e minionă; zâmbeşte cu toată gura. E prietenoasă. Are ochelari cu rame rotunde şi simt cum mă fixează cu privirea. Trecutul începe să se strecoare prin fiecare crăpătură, prin fiecare fisură, şi ne învăluie. Acum, că ne-am găsit una pe cealaltă, nu o să ne mai dea niciodată drumul.

— Cu tine trebuie să mă întâlnesc? întreabă, cu o voce firavă. Cumva, reuşesc să mă mişc către ea. Lev mă urmează. Zâmbetul i se schimbă. Vede şi ea ce văd eu. Acum observ că e ceva fluid la ea, ceva distant. E aceeaşi calitate pe care o observam deseori şi la mama şi credeam că este pur şi simplu o *înstrăinare*, specifică unei persoane care trăieşte într-o ţară adoptivă, dar nu e asta. Nu are un nume. Cine eşti? mă întreabă. Ştiu că am luat-o prin surprindere. Mă uit la Lev fără să zic nimic, dar el clatină din cap. Cine eşti? întreabă din nou, de data asta mai tare.

— Sunt fata Katiei, răspund. Sunt nepoata ta.

Vorbim despre perioada petrecută la Vorkuta. E cel mai sigur subiect de acoperit, teritoriul acela vast care e atât de departe de cafeneaua asta ar putea fi o altă povestire de-ale ei. Într-o ţară unde erai urmărit tot timpul de cineva, spune bunica mea, acesta era un loc unde ea şi ceilalţi prizonieri erau, în sfârşit, singuri.

Tonia a ajuns la Vorkuta în toamna lui 1948, prin intermediul a ceea ce ea numeşte Reţeaua Pehora. Descrie barăci despărţite de plase de oţel, muşte care

înţepau tot ce atingeau şi le sugeau sângele. Aerul era vâscos ca siropul. La sosire, a fost repartizată într-o secţie a lagărului, un *lagpunkt*. Noaptea, creaturi cu multe picioare se târau pe corpul ei. Nici până în ziua de azi nu ştie ce erau acele creaturi.

Povesteşte cum visa în fiecare noapte că evadează dincolo de gardul de sârmă ghimpată, că fuge în tundră. Dar tundra nu a primit nici un prizonier şi oricum nu avea prea mult timp pentru visat. În *lagpunkt,* sirena suna în fiecare dimineaţă la ora patru. Gardienii făceau numărătoarea înainte ca femeile să meargă la micul-dejun, alcătuit dintr-o bucată de pâine ca piatra şi un surogat de ceai. Apoi drumul zilnic către mine. Îşi aminteşte vântul nemilos. Accentul tărăgănat, din sud, al colegei ei de pat. Cele câteva deţinute criminale, strânse în jurul lămpilor cu kerosen, jucând jocuri de noroc şi mârâind la celelalte. Ferestrele cu gratii ale cazărmii; cum o făceau să tânjească şi mai tare după tundra cea mare.

Apoi, continuă ea, a căzut prima zăpadă, iar ea a început să tuşească.

Aici se opreşte.

În ciuda poveştii deprimante, bunica emană, cumva, speranţă. Arată ca genul de persoană pe care ar intervieva-o reporterii de la *Vremia,* cu privire la viitorul Rusiei. O priveşti şi vrei şi tu să fii parte din povestea ei.

Mă întreb dacă a mai existat cineva care să vadă lucrurile mai adânc de atât.

— Deci, Raisa, spune ea. Acum înţeleg. Tu eşti cea cu care s-a întâlnit Mişa în timpul loviturii de stat din august. A zis că era acolo o fată din Anglia, care i-a amintit de Katia, dar că nu a văzut-o prea bine pentru că purta ochelari de soare. La momentul acela, nu am dat nici o importanţă. Când pierzi pe cineva, îl vezi peste tot.

— Mişa. Vrei să spui... Mihail Katenin?

— Fiul meu. A fost adoptat de un prieten de familie, după ce am fost arestată.

— Mama a avut un frate, spun, mai mult pentru mine.

Sunt surprinsă la gândul că, dacă Aleksei nu ar fi fost atât de orb la tot în afară de descendenţa femeiască a Toniei, colecţia lui de *păpuşi,* ar fi putut să-l urmărească pe Mihail Katenin. Şi asta l-ar fi dus direct la Tonia.

— Mişa a zis că fata asta a convins-o pe Marina de o poveste stranie. Tonia zâmbeşte senină. Că un celebru istoric disident era, de fapt, tatăl lui. Chiar s-au dus să-l vadă pe omul ăsta la un discurs şi mi-au spus de-abia după aceea.

Trag adânc aer în piept.

— Ştiu acum că Aleksei Ivanov *nu e* Valentin Andreiev...

— Aleksei Ivanov e cunoscut drept un bun orator. Zâmbetul ei se domoleşte. Dar asta nu e greu dacă exersezi. O voce e doar un alt fel de costum. Iar oamenii sunt uşor distraşi de costume.

Îmi retrag puţin privirea din a ei.

— Ştii cine e Aleksei?

A fost.

— După ce mi-au spus, am fost curioasă. Am cumpărat cartea asta şi atunci mi-am dat seama, continuă Tonia, cu glas domol. Dar nu mi-a păsat. Am trăit mai mult sau mai puţin în ascunzătoare de când am fost eliberată din închisoare. Era în 1964, anul în care a fost îndepărtat de la putere Hruşciov – începutul unei noi perioade de represiune politică, de persecuţii. L-am regăsit pe Mişa şi am încercat să duc un trai liniştit, prudent. Larionova nu e un pseudonim – m-am recăsătorit, dar soţul meu a murit curând după aceea. Apoi mi-am petrecut timpul scriind. Nu

ştiam cum s-o găsesc pe mama ta şi credeam că nu o să-i mai vedem niciodată nici pe ea, nici pe Valentin. Deşi Valentin era într-un fel deja pierdut încă de când Mişa şi Katia erau mici. În obraji îi apare o roşeaţă tinerească. Ecaterina mea.

Ecaterina. Katerina Balerina. Ceva îmi blochează pieptul şi respiraţia. Bâjbâi stângace prin geantă după ceea ce vreau să-i dau: caietul mamei. Caietul *Toniei*. Ea este autoarea. Proprietara de drept. Nu-l găsesc şi încep să scot toate obiectele afară şi să le pun pe masă. Lucrurile obişnuite: chei, portofel, bilete perforate.

— Ce e *asta*? întreabă Tonia, cu o voce complet diferită, sugerând că cealaltă voce a ei era, la rându-i, un *costum*.

Mă gândesc că a văzut singură caietul, dar nu e asta. Trage de ceva de sub portofelul meu.

E bucata de pânză veche şi şifonată, pe care am primit-o de la bătrânul din Popovka, acum un an şi jumătate. E atât de subţiată, de fragilă, că nici nu mi-am dat seama că o mai am în geantă.

— Ah, zic eu, nesigură. A fost un cadou.

Ochii ei întunecaţi scapără către mine.

— Un *cadou*?

Ce se întâmplă? Am greşit oare cu ceva? Mă uit la Lev, care pare la fel de nedumerit. Tonia ţine chestia aia la distanţă, ca şi cum ar mirosi urât. O flutură către mine, ca şi cum ar trebui s-o iau înapoi, s-o ard, s-o îngrop.

— Un cadou de la cine? întreabă, direct.

Brusc, nu pot să răspund.

— Am fost la Popovka, intervine Lev. Un sătean i-a dat-o Raisei.

— Un sătean! Cine? spune ea, fără ca măcar să se întrebe, pentru început, de ce ne-am dus în orăşelul ei natal, dintre toate locurile din lume.

— Nu-mi amintesc, ezit. Stai. Kiril, cred. Am văzut o scrisoare pe masă.

— Nu are cum să fie Kiril pe care-l ştiam eu. Ar avea peste o sută de ani. El şi cu Nelly au avut, poate, un fiu. Sper că da. Tonia întoarce peticul de cârpă pe toate părţile. Îl analizează insistent. Încă e în căutarea răspunsului pe care noi nu am reuşit să i-l dăm. Nu am mai văzut batista asta de când aveam şaptesprezece ani. A aparţinut soacrei mele. Cred că am dus-o cu mine când m-am mutat înapoi la Popovka.

— L-am fi întrebat mai multe, numai că părea un pic confuz, spun, asta pentru că e limpede că bunica mea nu e satisfăcută. La sătean, mă refer.

— Confuz?

— Repeta întruna versuri din cântecul ăla de război, „Batista albastră”.

— Oh, îl ştiu foarte bine. Uite câte lucruri ai adus cu tine, Raisa. Nu pot să cred că eşti aici. Nu pot să cred că suntem aici, împreună. Vino. Vino mai aproape.

Sunt şocată să văd că Tonia are ochii în lacrimi. Lasă batista deoparte într-un final, îmi ia mâna şi o pune pe faţa ei. Văd licărirea unui alt fel de zâmbet, zâmbetul mamei mele, printre lacrimile ei, printre ale mele, ca şi cum mama ar fi încă aici. Chiar între noi. Chiar acolo unde a fost dintotdeauna.

Tonia îmi spune despre caiet, ce a fost, ce a provocat. Ce a făcut mama cu el. Bunica nu e interesată să-şi recapete caietul şi îmi spune să-l păstrez. Azi, noi două examinăm câteva mese dintr-o piaţă improvizată, unde oamenii şi-au pus viaţa întreagă la vânzare. Trecem pe

lângă o masă cu figurine din porţelan, şi ea se opreşte să le admire. Unele sunt decorate cu email, înmuiate în lac, în timp ce altele sunt de un alb crud şi gol. Una reprezintă o balerină cu tutu şi corset roz, cu braţele ridicate deasupra capului, iar mâinile de-abia atingându-se la vârf. Balerinii roz sunt legaţi în jurul gleznei.

Katerina Balerina, păstrată în timp.

Mă gândesc la povară, la vina pe care mama trebuie s-o fi purtat cu sine din copilărie, când era prea tânără să înţeleagă. Întotdeauna am crezut că era în căutarea gloriei şi dependentă de atenţia celorlalţi. Egocentrică şi egoistă. Poate că era. Dar nu cred că aşa mi-o voi aminti de acum încolo.

CAPITOLUL 33

ANTONINA

Popovka, provincia Tula, februarie 1993

Tonia atinge o pată micuţă de pe geamul maşinii şi şterge condensul. Plouă, o ploaie care miroase proaspăt şi care se întâmplă doar în perioada asta a anului. Raisa e la volan, a vorbit foarte puţin pe drum. Prietenul ei Lev pare înghesuit şi neobişnuit cu bancheta din spate a maşinii. Măcar nu poartă genul de jachetă maro tipică noilor bande

din Rusia. Măcar nu îi zice Toniei *baba.* De fapt, îi place cum îi zâmbeşte nepoatei ei, chiar dacă în rest nu prea zâmbeşte la nimic altceva.

— Scuze, încă învăţ să conduc. Aici l-am întâlnit pe bătrânul care mi-a dat batista, spune Raisa, înecând motorul, iar Tonia se uită prin ploaia torenţială.

Într-adevăr, e casa lui Nelly şi a lui Kiril.

Tonia are un imens sentiment de incertitudine amintindu-şi ultima dată când a privit locul ăsta din afară. Nelly a refuzat să iasă să-şi ia la revedere, încă împletind la şalul ăla îngrozitor, deja mai lung decât pârâul şi în care te puteai îneca la fel de uşor. Kiril stătea pe verandă, spunându-i că o va vizita şi o va ajuta cu reparaţiile la Otrada, dar n-a venit niciodată. Saşa o aştepta pe Tonia pe partea cealaltă a drumului, muşcând dintr-o felie de pepene şi scuipând seminţele; Lena se zvârcolea în braţele ei, pentru că voia şi ea pepene.

A plecat toată lumea. În afară de ea şi de cine o fi aşteptând înăuntru.

— Vrei să venim cu tine înăuntru? întreabă Raisa.

— Nu, spune Tonia, chiar dacă nu mai e nimeni pe aici, aş dori să petrec câteva ore singură.

— Ore? spune Raisa, neîncrezătoare. Plouă destul de tare.

E şi motivul pentru care au întreprins călătoria, ca Tonia să simtă ploaia asta şi să respire aerul de aici şi să atingă pământul de aici. Va merge pe jos până la Otrada; apoi nu va mai face drumul ăsta niciodată. A început să creadă că de asta avea nevoie, să se mai ducă acasă încă o dată, înainte să moară.

Nu i-a spus asta Raisei, firește.

— Am trăit ploi mai rele în februarie, spune Tonia, deja deschizând uşa.

Raisa strigă ceva în urma ei, dar Tonia nu se întoarce. Vremea în perioada asta a anului poate fi, într-adevăr, ciudată. Schimbătoare. Într-un singur februarie, cu mulţi ani în urmă, a fost o vreme neobişnuit de bună; a fost suficient de cald, încât să-i scoată pe oameni din case, pe străzi. Atât de cald, că încă mai simte căldura aceea pe piele, şaptezeci şi şase de ani mai târziu.

Tonia se apropie de verandă. E un balansoar acolo, exact cum i-a povestit Raisa, dar nu e nimeni în el.

— Hei, e cineva aici? strigă ea, adăpostindu-se de ploaie. E cineva acasă?

Nici un răspuns.

— Hei, scuze de deranj, mai încearcă ea o dată. Bagă mâna în buzunarul hainei şi scoate de acolo batista Anastasiei. Cândva mai uşoară decât aerul, acum se simte puţin lipicioasă. Şi ea şi-a trăit viaţa. Eşti fiul lui Kiril Vladimirovici? Am fost prietenă cu părinţii tăi. Eram în trecere şi am vrut să...

Uşa se deschide.

— Plouă, spune persoana din faţa ei.

— Nu mă recunoşti? strigă Tonia, ducând apoi mâna la gură.

Fireşte că nu o recunoaşte. Are halucinaţii la fel cum aveau copiii ăia care veneau pe la Otrada şi vedeau stafii. Toată lumea vede stafii pe aici. Ce greşeală a făcut, că a venit aici! Poate că apariţia Raisei în viaţa ei a făcut-o să creadă că va avea curajul să-şi înfrunte trecutul încă o dată, dar nu poate, *nu poate*!

Bărbatul mijeşte ochii către ea.

Nu poate s-o *vadă*! E orb sau aproape orb.

— Lasă-mă să intru, îl roagă Tonia, tremurând. Mi-e atât de frig, iar el deschide uşa doar cât să aibă ea loc să se strecoare. Uşa se închide în spatele lui. Casa arată în

mare ca înainte. Plita, spaţiul acela unde obişnuia să sentindă, altarul Sfântului Nicolae, acum transformat într-un colţ de rugăciune, borcanele din fereastră, exact unde le ţinea Nelly. Aici *e* trecutul. Tonia s-a reîntors în trecut, unde Valentin o aşteptase tot timpul.

Poate că a venit aici prima oară în căutarea ei.

— Valentin, spune ea, iar numele are un gust, o textură, sunt eu, Tonia.

— Te-ai rătăcit? întreabă el, parcă neînţelegând.

Deci asta s-a întâmplat. Aşa e el acum.

Dar ea a ştiut dintotdeauna că aşa se va întâmpla. Marea Albă i-a răpit prea multe, iar oamenii nu-şi pot reveni aşa, cu una, cu două. A ştiut că, într-o zi, se vor privi unul pe celălalt, iar el nu-şi va mai aminti de ea, nu o va mai recunoaşte, nu-i va mai zâmbi, nu o va mai tachina, nu o va mai ţine în braţe, nici măcar nu o va mai atinge.

Şi e pregătită.

— Nu, spune ea; pare că încă plouă, chiar şi înăuntru, iar ea îşi şterge picăturile de ploaie de pe obraz. Am găsit ceea ce căutam.

— Ştii unde să te duci?

— Am ajuns deja.

Răspunsurile ei par să-l nemulţumească. Ochii lui tulburi privesc prin ea şi spune din nou:

— Nu te cunosc, tovarăşă!

— Nu contează dacă nu mă cunoşti, zice Tonia, strângând cu putere batista. Am ceva timp la dispoziţie. Vrei să-ţi spun o poveste? El scutură din cap, dar ea continuă să vorbească, pentru că altfel nu va fi în stare să o ia de la capăt. Ochii îi sunt prea plini, gura, prea sărată. Odată demult, începe ea, într-un regat îndepărtat, trăia o prinţesă într-un castel lângă mare, departe de oraş,

departe de oameni. Într-o zi, a evadat dintre zidurile castelului, dar nu ştia încotro să se ducă. A mers în regat...

— Stop, spune el în şoaptă.

— Când a auzit o voce care a fascinat-o...

— Stop.

— Bine, spune ea dezamăgită, oricum nu ţi-au prea plăcut niciodată poveştile mele.

— Nu, nu de asta.

— Atunci de ce?

— Am mai auzit povestea asta. Se uită din nou la ea şi, indiferent ce vede, e suficient. Am mai auzit vocea ta.

Tonia scapă batista. Se duce la el şi îl îmbrăţişează, îşi lasă capul pe pieptul lui. Respiraţia lui e greoaie, întretăiată. O cuprinde cu braţele, dar o face pentru sprijin, ca să poată să se menţină în picioare. *Te-am iubit mai mult timp decât oricine*, vrea ea să-i spună, *şi te voi iubi mai mult timp decât tot ceea ce s-a încheiat, mai mult timp decât va dura tot ceea ce ne înconjoară,* dar nu mai poate vorbi. A făcut greşeala să se oprească. Valentin şopteşte ceva în părul ei, *Antonina*, sau poate nu spune nimic, poate doar i se pare. Dar dintre toate lucrurile care au fost doar în mintea ei, poveştile, basmele, visele, dintre toate sfârşiturile pe care şi le-a imaginat vreodată, pe acesta nu ar fi putut să şi-l imagineze.

Dar stai. Nu e sfârşitul.

Azi nu e ultima zi. Azi e prima zi.

EPILOG

Mă întorc în apartamentul mamei. Îi verific corespondenţa şi îi simt mirosul plutind în jur. Mă duc la colecţia ei de păpuşi de porţelan şi, cu toate că încă mă îngrozesc, îmi fac curaj şi iau una în mână. O pun repede înapoi la loc. Ochii mari şi albaştri nu clipesc, cum nu au clipit niciodată.

Dar *ar trebui* să clipească.

Păpuşa pe care Eduard Daineko a lăsat-o pe canapeaua din camera noastră de zi era acelaşi tip de păpuşă, cu aceiaşi ochi de sticlă, dar când am cărat-o prin Moscova cu mine, am observat că ochii ei *clipeau*. În sus şi în jos, deschişi şi închişi, se mişcau ori de câte ori păpuşa era mutată din poziţia verticală în cea orizontală, sau invers.

De ce păpuşile astea nu fac şi ele la fel?

Ridic din nou păpuşa. O întorc şi o ţin cu capul în jos. Îi cade peruca. Sub perucă, în creştetul scalpului chel şi pătat, e un cerc mare. Nu doar un cerc, ci ceva care seamănă cu un segment de cap. Nu a fost înşurubat corect de către cine l-a deschis ultima dată. Mă simt de parcă aş face o autopsie şi, împotriva voinţei mele, desfac acest capac straniu.

Capul gol a fost umplut cu hârtie.

Asta era problema. E un mic pendul în spatele ochilor, blocat de volumul de material. Odată îndepărtat materialul, pendulul se mişcă din nou, şi păpuşa clipeşte. Vezi, mama? Am reparat-o!

Mă uit mai atent la hârtie.

Acelaşi lucru e scris pe fiecare foaie, fiecare dintre ele fiind datată, totul întinzându-se pe mai mulţi ani.

Dragă mamă, te rog să mă ierţi.
Katia

Potrivesc cât de bine pot capul păpuşii la loc, îi pun şi peruca şi o aşez lângă celelalte păpuşi, culcând-o pe spate, ca ochii să i se poată închide în sfârşit. *Gata*, spun cu voce tare*. Gata, totul e în ordine. Poţi să te odihneşti acum*.

NOTA AUTOAREI

Nota aceasta de autor este pentru toţi cei care (ca şi mine!) vor să afle poveştile din spatele poveştii, dar mai întâi un avertisment rapid: nota aceasta conţine spoilere!

Întotdeauna am fost, şi o să fiu, obsedată de secrete de familie. Bunicul meu, de exemplu, avea o linie foarte clară care separa cele două părţi ale vieţii lui: „înaintea" unui eveniment istoric traumatizant (Revoluţia Comunistă Chineză din 1949, de care a fugit) şi „după". Nu a vorbit niciodată despre cea a fost „înainte" şi a murit fără ca eu să apuc să-mi fac curajul să-l întreb despre asta. În ultimii ani ai vieţii ei, am încercat să o întreb pe bunica mea despre copilărie, ce a însemnat să crească în Taiwanul ocupat de japonezi, dar ea vorbea vag în jurul subiectului, obişnuind să recurgă la anecdote spuse deja de nenumărate ori şi, în esenţă, cristalizate – folosea aceleaşi cuvinte, chiar şi acelaşi gesturi! Membrii mai în vârstă ai familiei mele au încercat întotdeauna să dea impresia

celor mai tineri că viaţa lor nu a început până când nu au apărut aceştia din urmă, dar rezultatul nu lasă chiar această impresie. Mai degrabă, e vorba de un gol. Şi un gol, aşa cum descoperă Rosie în acest roman, care lasă loc imaginaţiei.

Păpuşa de porţelan este un roman despre poveşti ascunse printre rânduri. Despre lucruri nespuse, nevorbite, nedefinite, de neînţeles. Contextul Rusiei lui Stalin, în care oamenii erau forţaţi să păstreze secrete, să-şi ţină gura, să joace aşa cum li se cânta, în mai multe feluri, se pretează la astfel de teme. Dar este şi un roman despre mame, fiice şi nepoate. E despre o fată care descoperă că ceea ce s-a întâmplat înainte de a se naşte nu numai că a făcut din familia ei ceea ce este, dar a făcut-o şi pe ea persoana care este.

Mai jos, vorbesc despre inspiraţia pentru fiecare personaj în parte, şi alte notiţe.

ALEKSEI

Aleksei este propria mea creaţie şi nu se bazează pe o persoană anume. Cu toate acestea, în timp ce construiam personajul, m-am inspirat din jurnalul lui Slavomir Rawicz *Întoarcerea acasă* (1956), care descrie evadarea sa dintr-un lagăr al gulagului şi îngrozitorul lui drum ulterior către libertate. S-a stabilit mult mai târziu că nu a existat nici o dovadă a unei evadări a lui Rawicz – de fapt, au existat dovezi contrare, şi anume că a fost eliberat. Oricare ar fi adevărul în acest caz, când o poveste este suficient de bună, când e spusă în mod convingător şi cu o anumită emoţie, oamenii vor s-o creadă.

Sunt câteva similarităţi superficiale între viaţa scriitorului Aleksandr Soljeniţîn şi viaţa lui Aleksei (oricine e familiarizat cu Soljeniţîn poate să fi observat deja acest lucru). Opera fundamentală a lui Aleksei este publicată în Europa (cum au fost publicate multe altele); apoi e forţat să plece din Rusia şi, în cele din urmă, este invitat înapoi. Această întorsătură a evenimentelor mi s-a părut pur şi simplu oportună pentru intriga din *Păpuşa de porţelan*. Nu am intenţionat deloc ca Aleksei să semene sau să amintească de figura reală a lui Soljeniţîn, a cărui operă despre sistemul sovietic de lagăre este colosală.

TONIA

M-au interesat dintotdeauna basmele şi miturile, legendele urbane şi poveştile fantastice, poveştile stranii în general. *Basmele ruseşti* ale lui Aleksandr Afanasiev, publicate la mijlocul secolului al XIX-lea, este una dintre compilaţiile mele preferate de astfel de poveşti. Include povestea Vasilisei cea Frumoasă, o fată care se încrede în înţelepciunea şi ingeniozitatea unei păpuşi magice vorbitoare, pe care o poartă în buzunar. Din punctul meu de vedere, păpuşa este adevăratul „om”: gândeşte, acţionează şi ia decizii şi face totul în slujba altcuiva. În *Păpuşa de porţelan*, Tonia este „păpuşa” eponimă, dar adevărata păpuşă este Aleksei: sub masca aceea de persoană publică strălucitoare foarte îngrijită, nu există nici o substanţă.

Basmele au o putere alegorică deosebită, una care constă parţial în simplitatea şi structura lor şi în expresii familiare precum „odată, demult”. Sovieticii ştiau asta şi au produs şi distribuit poveşti fantastice minuscule, adesea pornind de la poveşti tradiţionale, ca parte a maşinăriei de propagandă. Aceste basme „corectate” m-

au fascinat dintotdeauna: Cele „corecte” implică faptul că există şi cele greşite. Ce faci dacă le scrii pe cele greşite?

Am inventat poveştile din caietul Toniei; nu sunt bazate pe basme preexistente. Unele dintre ele reprezintă momente din viaţă, precum căsătoria ei cu Dmitri, în timp ce altele sunt politice (monstrul din canalizare simbolizează Revoluţia Bolşevică; regele care face să plouă e Stalin), dar toate sunt menite să reflecte o realitate mai mare decât se arată. Având în vedere că orice percepţie sau critică la adresa regimului putea avea consecinţe devastatoare (şi deseori a avut), Tonia ar fi ştiut că poveştile ei nu puteau fi publicate oficial. Ea le-a scris „pentru sertar”, aşa cum este de obicei tradusă expresia *pisati v stol*. Era de aşteptat ca, după eliberarea ei din închisoare în anii 1960, să fi încercat să se autopublice prin intermediul rezistenţei disidente.

Unele dintre cele mai cunoscute cărţi ruseşti din secolul trecut au circulat o bună bucată de timp ca *samizdat* (material interzis de cenzură, difuzat în străinătate). De-a lungul a câtorva ani, din perioada 1980 (când Tonia ajunge în sfârşit să fie publicată), nenumărate romane care au fost interzise sau cenzurate în deceniile precedente au fost în sfârşit publicate în URSS, de la *Lolita* la *Doctor Jivago* la *Destin în bătaia vântului* al Evgheniei Ghinzburg.

Există momente în naraţiunea Toniei în care am adoptat anumite licenţe poetice şi vreau să scot în evidenţă unele dintre acestea. În primul rând, există câteva detalii istorice care au fost preluate sau modificate şi apoi reţesute în lumea *Păpuşii de porţelan*. De exemplu, am folosit elemente din camerele personale ale Romanovilor din Palatul de Iarnă pentru interiorul casei Toniei de pe Fontanka. Numele Popovka vine de la oraşul

natal al cneazului Gheorghi Lvov, iar Otrada, de la casa abandonată (şi superbă) din viaţa reală, Semenovskoie-Otrada, ambele din provincia Tula. În scrisorile sale către Tonia, Valentin scrie: *Aşteaptă-mă*, în mod intenţionat un ecou al titlului uneia dintre poeziile mele preferate, „Aşteaptă-mă” de Konstantin Simonov, care a dat şi numele de familie personajului Rosie.

Mi-am permis şi alte libertăţi în altă parte. De exemplu, Tonia se mută înapoi într-un apartament comunal din casa de pe Fontanka, împreună cu Valentin, la ani de zile după ce a plecat din Leningrad. Din punct de vedere logistic, deşi acest lucru ar fi fost posibil, este, desigur, puţin probabil. De asemenea, dificultatea de a te deplasa dintr-un oraş în altul este subestimată în *Păpuşa de porţelan*; detaliile pe care le furnizez se opresc la aluzia lui Valentin de a se folosi de legăturile lui ca să obţină un permis de şedere pentru Leningrad. E adevărat că legăturile – orice legături – în Rusia sovietică valorau greutatea lor în aur. (O notă suplimentară: Valentin s-a întors acasă în secret, dar, de obicei, foştilor prizonieri nu le era permis să se stabilească în oraşele mari.)

În capitolele despre Blocada Leningradului, Tonia îşi hrăneşte copiii cu bucăţi din carnea ei. Ea analizează diferenţa importantă din limba rusă între a ucide pe cineva pentru a-l mânca (*liudoieţvo*) şi a mânca din carnea cuiva care este deja mort (*trupoieţvo*). Canibalismul a avut loc, femeile cel mai probabil fiind cele care l-au practicat, dar vreau să subliniez că nu a fost o trăsătură definitorie în timpul blocadei. Pentru marea majoritate a oamenilor, nu a făcut parte deloc din experienţa lor. Totuşi, pentru Tonia, este un punct de cotitură, deoarece mirosul propriei ei cărni gătite îi permite în sfârşit să se confrunte cu trauma ei reprimată şi cu abuzul din partea mamei ei. Deoarece

mirosul este legat de memorie mai mult decât oricare dintre celelalte simţuri ale noastre – mirosurile sunt capabile să declanşeze amintiri extrem de vii mult timp după un eveniment –, aşa am vrut şi ca Zoia să înceapă să comunice cu Rosie.

Îmi amintesc şi acum prima dată când am citit în *Gulagul. O istorie* (2003) de Anne Applebaum că în lumea lagărelor de muncă sovietice, talentul de povestitor (sau de a-i distra pe ceilalţi în orice fel) putea ajuta un prizonier să supravieţuiască. Am ştiut întotdeauna că talentul de povestitor al Toniei va fi biletul ei de ieşire din Vorkuta. Cu toate acestea, în timp ce mutarea între lagăre era fluidă, şi sistemul, destul de haotic, schimbul în stil Monte Cristo între Natalia şi Tonia nu se bazează pe nici un caz real pe care să-l fi întâlnit. (Ceea ce nu înseamnă că nu s-a întâmplat!)

ROSIE

Mulţi scriitori sovietici au devenit experţi în a insera în lucrările lor subtext. O teorie populară care mi-a plăcut întotdeauna este că Dmitri Şostakovici, celebrul compozitor a cărui popularitate în timpul lui Stalin a crescut şi apoi s-a prăbuşit, a *criptat* compoziţiile sale, adăugând sau folosind un cod secret prin care putea să transmită un mesaj antisovietic. (Pentru cei curioşi, totul a început cu introducerea editorului la memoriile lui Şostakovici, *Confesiunea*.) Amintirea lui Rosie despre tatăl ei discutând ideea de a introduce un cod într-o piesă muzicală sau în alte medii reflectă fascinaţia mea pentru această noţiune.

VALENTIN

„Lucrarea” lui Valentin e lăsată nespecificată, pentru a evita să fiu nevoită să pătrund în istoria politică densă a Revoluţiei Ruse şi a consecinţelor acesteia. Pentru a oferi un pic de context: în opinia mea, Valentin a avut legături, înainte de arestarea sa în 1924, cu opoziţia de stânga (pe scurt, era troţkist) şi a fost implicat activ într-un complot împotriva lui Stalin. În anii pe care Valentin i-a petrecut în exil, însă, rezistenţa organizată împotriva lui Stalin a fost efectiv distrusă, marcată de întemniţarea lui Martemian Riutin şi a susţinătorilor lui, în 1932 (alias Operaţiunea Riutin). Pentru sfârşitul anilor 1930, am lăsat din nou neclar în ce constă „lucrarea” lui Valentin şi/sau dacă o parte din aceasta ar putea fi doar în mintea lui. Bineînţeles, dacă ar fi fost suficient de organizat şi cu mintea limpede, ar fi putut găsi buzunare ale opoziţiei de stânga faţă de Stalin, dar acest lucru e deschis interpretării.

Am schiţat personajul lui Valentin având în vedere mai multe persoane reale, printre care Victor Serge (autorul *Memoriilor unui revoluţionar*) şi Eduard Dune (*Însemnările unui membru al Gărzilor Roşii*), printre alţii.

ÎN CONCLUZIE

Alegerea mea de a folosi diminutive (Maria devine Maşa/Maşenka/şi aşa mai departe) e limitată, intenţionat. De asemenea, renunţ adesea la adresarea oficială prenume + patronim (Aleksandr Petrovici, Aleksandra Petrovna), din nou, de dragul simplităţii.

Dacă aţi citit până aici, vreau să vă anunţ că am pus ceva în acest roman care nu „se vede” neapărat; doar pentru amuzament. În *Păpuşa de porţelan*, există mai multe indicii/aluzii la *Anna Karenina* a lui Tolstoi, dar nici unul nu e explicit sau identificat ca atare. Dacă aţi citit sau

dacă veţi citi vreodată romanul respectiv, vedeţi dacă puteţi observa unul sau toate aceste mici omagii!

MULŢUMIRI

Mulţumirile mele se îndreaptă către toţi cei de la Allison & Busby. Mulţumesc din suflet: Lesley Crooks, pentru că ai crezut în această carte, Claire Browne, Christina Storey şi Sara Magness, pentru munca incredibil de grea şi sprijinul lor, şi Christina Griffiths, pentru coperta extraordinară.

Mulţumesc agentei mele, Sharon Galant, pentru că mi-a susţinut neobosit munca, şi lui Thomasin Chinnery, pentru că m-a ajutat să navighez prin lumea contractelor editoriale.

Le sunt profund recunoscătoare lui Michele Rubin, care a petrecut mai mult de-o oră la telefon cu mine, discutând despre prima şi cea mai haotică versiune a acestei cărţi, şi lui Helen Corner-Bryant, pentru feedbackul ei perspicace şi votul de încredere. Recunoştinţa mea se îndreaptă şi către Wendy, de la Caledonia Novel Award, care m-a încurajat enorm; vă mulţumesc pentru emoţia pe care am trăit-o când am ajuns pe lista scurtă.

Nici un scriitor nu e o insulă – mulţumirile mele se îndreaptă către Eleonora şi Catherine, pentru că sunt cele

mai bune prietene scriitoare pe care le-ar putea avea oricine, pentru că au citit şi au criticat întruna, pentru râsete, camaraderie, discuţii pe Zoom, degustări de vin şi, în general, pentru că au fost fundaţia pentru tot ceea ce fac acum. Colegii mei din trecut şi din prezent, membri ai Critters, Felicity, Sue, Charlotte, Melissa şi Marcelle, vă mulţumesc foarte mult pentru inspiraţie şi înţelepciune. O recunoaştere suplimentară scriitorilor pe care îi cunosc prin intermediul reţelelor de socializare, care au fost atât de generoşi cu timpul lor, şi bloggerilor de carte şi comunităţii de carte, care citesc şi promovează cărţi cu atâta energie.

Prietenilor care ne-au ajutat pe parcurs, mii de mulţumiri: Samna, pentru fotografiile minunate, pentru sesiunile de cafea şi pentru că eşti o cititoare atât de loială; Saşa, *spasibo bolşoe*, pentru că mi-ai răspuns la toate întrebările; Valia, pentru că ai fost persoana mea de referinţă la Londra; Sabine, pentru entuziasmul tău încă din primele zile. Samangie, inutil să mai spun, nu ştiu unde aş fi fără tine. Mulţumesc pentru tot.

Cuvintele sunt de prisos, dar le mulţumesc părinţilor mei pentru răbdarea şi generozitatea lor nemărginită; lui Collin, pentru cea mai frumoasă melodie; copiilor mei, pentru că sunt cei mai dulci, cei mai curioşi, cei mai minunaţi oameni; şi mulţumesc Steffen, pentru atâtea lucruri, încât ar fi nevoie de o cu totul altă carte ca să le enumăr pe toate, dar mai ales pentru că mă aprovizionezi mereu cu cafea.